AVOTS

1987. NR. 9 (9) SEPTEMBRIS

ISSN 0235—1420

proza, dzeja, publicistika, kritika

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

SHOUT
SHARE
IT

- DZIESMU DZIESMA
- B. G.
- B.G.
  - CEMENTS -
    - «ĀDAŽI»
- notes
  - 1
  - 2

AVOTS

proza, dzeja,publicistika, kritika.

LATVIJAS ĻKJS CENTRĀLĀS KOMITEJAS UN LATVIJAS PSR RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS LITERĀRI MĀKSLINIECISKS UN SABIEDRISKI POLITISKS ŽURNĀLS JAUNATNEI. IZNĀK KOPŠ 1987. G. REIZI MENESI. IZDOD LATVIJAS KP CK IZDEVNIECĪBA RĪGĀ.

Iskolostrela telegramma Viskrievijas Centrālās Izpildu Komitejas Strādnieku un zaldātu deputātu padomei ar prasību nekavējoties valsts varu ņemt Padomju rokās

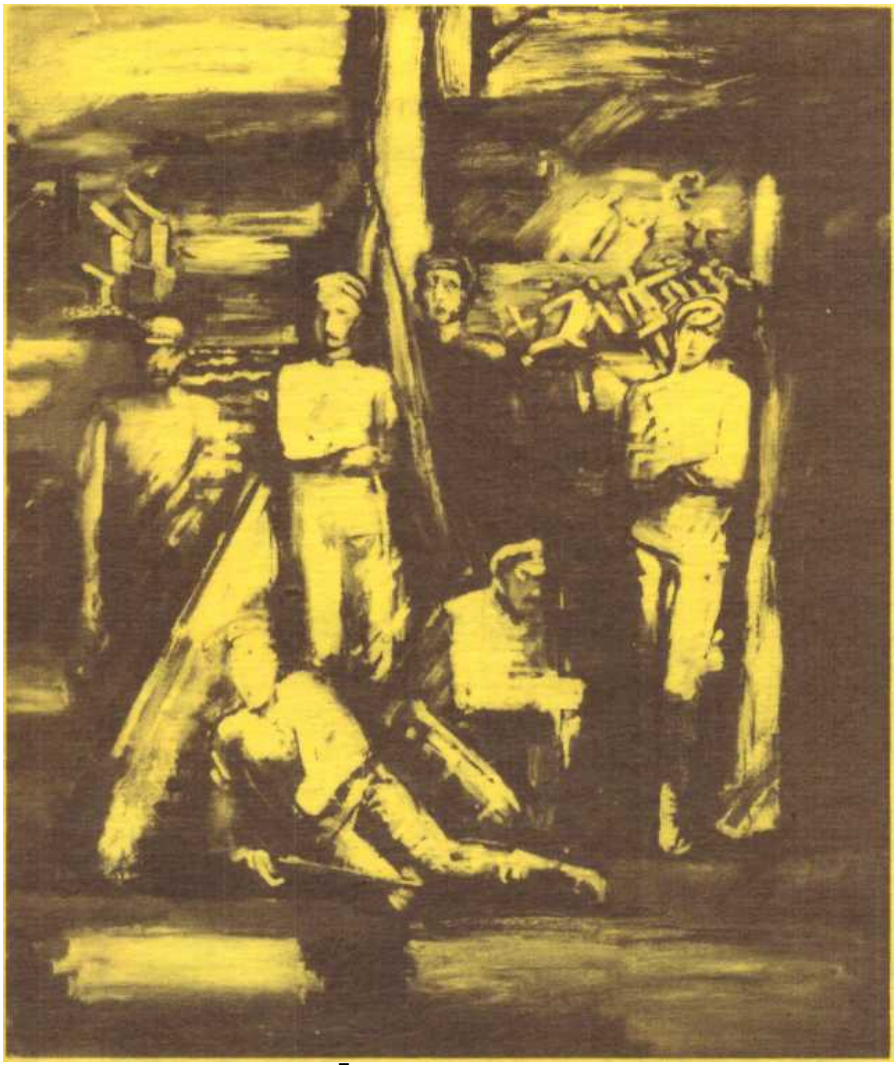

I. HEIMRIHSONS. «PĒC KAUJAS». 1977.

3. septembrī 1917. g.

PETROGRADA SMOĻNIJS CENTRISKOMS

Apvienotās latviešu strēlnieku pulku deputātu padomes izpildu komiteja savā šī gada 3. septembra sēdē vienbalsīgi nolēma: zemes un revolūcijas glābšanas labā Strādnieku un zaldātu deputātu padomes Centrālajai Izpildu Komitejai nekavējoties jāņem valsts vara savās rokās. Apsolām latviešu strēlnieku pulku vienprātīgu atbalstu.

Priekšsēdētājs Kārkliņš Sekretārs Ceplis

3. septembris 1917. g.

Galvenais redaktors AIVARS KĻĀVIS. **Redakcijas kolēģija:** EDGARS BANS, ILMĀRS BLUMBERGS, GUNTARS GODIŅŠ (nodaļas redaktors), VLADIMIRS KAŅIVECS (galvenā redaktora vietnieks), STAŅISLAVA MARSONE, MIERVALDIS MOZERS, SERGEJS

NIKOLAJEVS, MĀRIS OGA, JĀNIS PETERS, JĀNIS ROKPELNIS, BAIBA STASANE, ĀDOLFS 5APIRO, AIVARS TARVIDS (atbildīgais sekretārs), PAVILS VISŅEVSKIS, IMANTS ZEMZARIS, ROSTISLAVS ZUBKOVS. **Redaktori:** TATJANA FASTA, KĀRLIS RINGS, RUDĪTE KALPIŅA, OĻEGS MIHAĻEVIČS, NORMUNDS NAUMANIS, EVA RUBENE. **Korektore** INGRĪDA SAFRONOVA. **Tulkotāja** TAM ARA RINGA.

Mākslinieciskā redaktore SARMĪTE MALIŅA.

Tehniskā redaktore INĀRA JURJANE.

REDAKCIJAS ADRESE: PASTA INDEKSS 226081, RĪGĀ, BALASTA DAMBĪ 3, ABONEMENTA KASTĪTE 35. TELEFONI 461190, 465478. MANUSKRIPTUS PIEŅEM DIVOS EKSEMPLĀROS MASĪNRAKSTĀ UN ATPAKAĻ NEIZSNIEDZ.

ANDRIS KOLBERGS

NEKAS NAV NOTICIS

ROMĀNS

IESTARPINĀJUMIEM AUTORS IZMANTOJIS FRAGMENTUS N0 ALFRĒDA

BREMA GRĀMATAS

«DZĪVNIEKU VALSTS»

(«Grāmatu Draugs», Rīgā, 1927. g.) * * *

Autors darbam nav izmantojis konkrētas slimību vēstures, tapec jebkura sakritība uzskatāma par nejaušu.

tīt... Tad... uzreiz! Kā no skaidrām debesīm! Es tūliņ sapratu, ka nav labi! Augšā sāka kliegt kāda sieviete. Pēcāk

dzirdēju vēl citas uztrauktas balsis__Atvērās parādes durvis,

un iznāk viņa... Un sāk mierīgi iet pa ielu prom. Mugurā taisni tās pašas drēbes, kas toreiz__

— Kad tas būtu — toreiz?

— Nu, toreiz ... Pirms kāda gada, varbūt pusotra ... Bija vai nu dikti agrs pavasaris, vai dikti vēls rudens... Jā, taisni tajās pašās drēbēs un iet mierīgi prom ... Tad ierauga, ka pašai no labās rokas pirkstiem pil asinis un — roku pie mutes! Atģidos un devu pa federi tā, ka

meilas vagas aizmugurē palika! Kā par laimi, nāk tie abi miliči! Es šos iekšā, un raujam riņķī!

— Tātad pirmoreiz jūs viņu redzējāt agrā pavasarī vai vēlā rudenī, — izmeklētājs domīgi atkārtoja.

Taksometra šoferis svarīgi pamāja ar galvu. Žestu krājums viņam bija bagātāks par vārdu krājumu. Ja saruna izlauzās ārpus loka, kurš aptvēra ikdienišķākās vajadzības un parādības, vīrs ļoti nopūlējās, piemeklējot īstos vārdus, un biežāk tos neatrada. Toties atmiņa bija apskaužama. Vienīgi vārdu trūkuma dēļ viņš nespēja toreiz piedzīvoto aizvadīt līdz izmeklētāja saprašanai detalizēti un krāsaini, kā redzēja pats.

Bija ļoti agrs pavasaris. Kalendārs lika dienā sētmalēs izčākstēt netīrajam lielpilsētas sniegam, bet naktīs mīnusiem pie-kniebt, lai saulei sildīšanas darbs pietiktu ilgākam laikam. Ļaudis rītos mocījās ar neziņu, ko vilkt mugurā: ja saģērbsies par plānu — priekšpusdienā klabēs zobi, ja par biezu — pēcpusdienā līs sviedri. Grozies kā gribi — visapkārt briesmas saķert iesnas vai gripu.

Ieraudzījis tālumā, pie stāvvietas, garu virkni taksometru, šoferis lādēdamies laida pāri krustojumam un aizstūrēja medīt pasažierus centra virzienā.

Vientulību īsinādams, viņš raidīja lāstus gan rīta maiņai, kas neko prātīgu neienesa, jo ielās taksometru bija vairāk nekā braukt gribētāju, gan brauktuves asfaltā ziemu izdangātajām bedrēm, ko vēl nebija paguvuši aizlāpīt, gan arī izkāpušajam pasažierim. Izrādījās pārākais cūka!

Atšķirībā no lielākās da|as savu darbabiedru, kas pie dzeramnaudām tika ar laipnību un papildpakalpojumiem, šis šoferis piemaksu guva ar pārākuma demonstrēšanu, strostēšanu un kauninášanu. Viņš kategoriskā balsī pasažierim paziņoja, ka negaidīs, kamēr tas uzkāpj pēc čemodāna. Kā parasti, vajadzēja sekot asarainam lūgumam un kautrīgam solījumam par pūlēm atlīdzināt, taču tas vepris neticami bezkaunīgi noprasīja: «Kurš no mums ir pasūtījis taksometru? Kurš maksās? Jūs?» — apstulbinādams šoferi tā, ka viņš uzreiz nevarēja attapties, ko atbildēt. Tagad viņš atbildi bija izdomājis, bet krietni par vēlu — ute jau bija gabalā!

Ielas izskatījās patukšas, jo darbu bija sākušas arī iestādes un lielie veikali.

Daļa trolejbusu, rīta cēlienu nobraukuši, atgriezās depo.

Priekšā jau varēja redzēt «Septīto debesu» gaišzilo torni.

Vieglās dūmakas un daudzo stāvu dēļ torņa augšgals pagaisa skatienam un, it kā nedaudz šūpodamies, izkusa mākoņos.

Viesnīcai, protams, bija arī oficiāls nosaukums, taču tas sen tika lietots vienīgi veidlapās un citos dokumentos. Kā jau mēdz būt, līdz ar celtniecības beigšanu gan visa viesnīca, gan atsevišķi tās restorāni

dabūja dažādas iesaukas, tomēr tikai pa vienai pielipa uz palikšanu. Sākotnējo «Rīgas hiltonu» viegli izkonkurēja «Septītās debesis» — varbūt ēkas augstuma, varbūt gaišzilās krāsas, bet, iespējams, daudzo prieku dēļ, ko tur solīja restorāni, bāri, saunas, peldbaseini, tenisa korts un ķegļu zāle, kur par desmit rubļiem stundā varēja noīrēt celiņu un ripināt smagās bumbas, švītīgi ģērbtam, muskuļotam jauneklim asistējot, — monitors uz īpašas veidlapas uzdrukāja, bet viņš ar parakstu apliecināja rezultāta pareizību. Amerikāņu zāle, komplektā iegādāta — riņķī un apkārt pārākā tehnika!

Nosaukums «Septītās debesis» bija pielipis neatgriezeniski, tāpat kā bāram ar bīdāmām, pulētām un ar osi finierētām durvīm — «Skapis», bet bāram pagrabstāvā — «Bedre».

Pretī pavērās tumši, dūmakaini logi ar dūralumīnija rāmjiem kā pazemi, bet ļoti plati sienā izzāģēti taisnstūri.

No izstāžu zāles iznāca sieviete garā mētelī un pārlieku ekstravagantā cepurē — uzreiz redzams, ka māksliniece.

Šoferis piebremzēja, īsi signalizēja, bet viņa pat neatskatījās.

Pie kulinārijas veikala «Ilga», ko ar pusfabrikātiem apgādāja viesnīcas restorāns, tantes pļāpādamas gaidīja atvēršanas bridi.

Biljarda zāles durvis arī bija slēgtas, cauri stiklam redzamā plāksnīte atgādināja japāņu karogu — sarkans aplis uz balta fona. '

Pie dienesta kāpnēm — ne mazākās kustības.

Neviena. Kā izmiris.

Apbraucis viesnīcai gandrīz apkārt — tā aizņēma veselu kvartālu —, taksometrs apstājās pretī centrālajai ieejai. Šofera profesionālā acs tūlīt konstatēja, ka arī te pasažieri neķersies. Tomēr viņš cerībā pārlaida skatienu vēlreiz — varbūt ātrumā kaut ko nav pamanījis.

Milzīgi tūristu autobusi, dižodamies ar uzrakstiem *«Intourist»*. sabāzuši stāvvietā kopā degunus. Ungāru *«Ikarus»*.

Ekspresis stūma ar čemodāniem un somām apkrautus zemus ratiņus.

Ceļotāju pūlītis pēc brokastīm iznācis durvju priekšā pie zaļajiem rododendru krūmiem — vairums vecāka gadagājuma cilvēku, bet ir arī vēl pavisam jauni — skolnieki un studenti —,

taču no visiem dvesa apbrīnas vērta enerģija un ieraudzītkāre.

«Tādiem jau vien ir laiks klenderēt apkārt pa pasauli — citiem jāstrādā!»

Dziļāk pagalmā — to labi varēja redzēt caur vārtu arku — cītīgi rikšoja krāvēji garās skotelēs. Ar puscūčiem uz pleca no kravas mašīnas uz saldētavu un, muguras atpūtinādami, staipīdamies atpakaļ. Un tā katru dienu. «Veselam kolhozam jāsēj un jāpļauj, lai šitādas viesnīcas iebraucējus vien pierīdinātu!»

Šoferis iedarbināja motoru, un taksometrs bez pasažieriem aizripoja tālāk.

Viņš pabrauca uz Daugavas pusi, nogriezās gar vecās Eksportostas sētu un beidzot uz Pētersalas ielas stūra ieraudzīja stāvam jūrnieku ar *«National Panasonic»* kasti pie kājām. Gofrētajā papes kārbā bija vai nu vidēja lieluma televizors, vai lielgabarīta magnetofons. Bet kāda šoferim daļa, šoferim ir vienalga, ka tik nav jārullē pa tukšo.

Saīgušu seju viņš izkāpa atvērt bagāžnieku — vai redzat, kā es pūlos, neaizmirstiet, kad tiksim līdz maksāšanai!

— Laižam uz komaku?

Jūrnieks vispirms noraidoši papurināja galvu, tad pamāja uz priekšu:

— Brauciet taisni!

Šoferis gražīgi paraustīja plecus. «Taisni šim vajag! Jāsmejas! Katram muļķim ir skaidrs, ka tāpat tā kaste beigās caur komisijas veikalu spekulantiem aizies.»

Kaut kur kaut kas tika remontēts, un viņi ieķīlējās apbraucamā ceļa sastrēgumā.

«Tā tev vajag, taisnbraucējs atradies!» šoferis ar ļaunu prieciņu nodomāja, klausīdamies, kā, piemetot pa divām kapeikām, tikšķ taksometra skaitītājs un jūrnieks nervozēdams trinas uz sēdekļa.

Stāvēšana ieilga, daži šoferi kāpa laukā un gāja uz priekšu skatīties, kas īsti lēcies un kad varēs liki[1]' tālāk.

— Cik tagad Kanāriņos maksā pieclatnieki? — taksists kā starp citu ieprasījās. Vienkārši tāpat, garlaicības dēļ.

— Es nezinu.

— Kur jūs visi tik raustīgi esat palikuši, ko? Vēl muitnieks pa gabalu nav redzams, bet bikses jau pilnas.

— Es esmu krasta žurka, — pasažieris pēc krietnas pauzes atbildēja.

«To nu tu, jefiņ, vari stāstīt kādam citam. Pirtī, kur visi ir pliki, tu mani varbūt apkrāptu, bet ne šite! Jūsējos pa versti var atšķirt — vislētākās džinsenes, bet ar desmit liekiem rāvējslēdžiem, jupķis aprakstīts no priekšas un no pakaļas, bet, kad paņem pirkstos drēbi, izrādās, visparastākā sintētika. Negrūž jums to valūtu, negrūž, cik jūs gribētu!»

Automašīnu kolonna lēnām sāka kustēties.

Apbraucamais ceļš nebija asfaltēts, taksometrs zvalstījās pa dziļām bedrēm.

— Sakiet adresi!

— Sarkandaugavā ... Maza ieliņa, es parādīšu. Blakus jaunajam kinoteātrim ...

■— Es drīkstu nebraukt, ja man nesaka adresi!

— Gan sarunāsim.

Tā jau ir cita valoda. Beidzot! Kā cilvēks ar cilvēku.

Lai gan vienošanās it kā bija notikusi un šoferis panācis savu, viņa

nīgrums pret jūrnieku auga.

«Šis man stāstīs! Es laikam gan redzu, kas mugurā, kur aptur taksi — no Pēterenes stūra līdz ostas vārtiem labi ja trīs minūšu gājiens — un ko liek bagāžniekā! Es jūs tādus esmu vedis kāliem! Kas tur ko slēpt? Ja jau nāci ar kasti cauri vārtiem garām vaktsbūdai, bet pa citurieni no ostas nemaz ārā nevar tikt, tad viss ir oficiāli un nav ko mālēt man acis!

Bet varbūt... Varbūt tu to *Panasonic* uz kuģa kādam drauģelim esi nospēris? Ja jau tik bailīgs! Ha-ha! Kāpēc nevarētu tā būt? Visi jūs esat bandīti un maitas, visiem jums tikai šeftes, nauda un slampas prātā!

Parasti jūrnieki, krastā tikuši, ir ārkārtīgi runīgi, dāvina kožļājamo gumiju, cienā ar amerikāņu cigaretēm un zviegdami dzen velnu, bet šis sēž drūms kā ķipis. Tik tiešām, būs nospēris!» Šoferis ieskatīdamies pašķielēja uz pasažieri vērīgāk. «Vai ievārījis kādas citas ziepes.»

Jauneklim varēja dot divdesmit trīs, varbūt pat divdesmit piecus gadus, vaigos vēl manīja bērnišķīgo apaļumu, āda vēl

bija rožaini svaiga. Augumā mazāks par vidēju, taču plecīgs un sportisks, spēka diezgan. Gandrīz melnais, kuplais ģitāras raustītāja ērkulis — atdūries pret apkakli, matu gali liecās atpakaļ — un nolaidenās ūsas gar lūpu kaktiņiem viņu nevērta vecāku, kā pats cerēja, bet, gluži otrādi, darīja puiciskāku.

Acis dikti šaudīgas, šoferis konstatēja un kļuva nemierīgs.

Pārbraukuši pāri tramvaja sliedēm, viņi apstājās ieliņā ar apaļu bruģi zem augstām, kailām liepām, no kuru zariem, dienai iesilstot, uz taksometra jumta sāka kust pilieni.

Ietves te bija šauras, kā domātas vienam gājējam, labajā pusē tika remontēta divstāvu koka māja — logi bija aizslēģoti, iekšā klaudzēja āmuri, pagalmā stāvēja oļainas grants un būvgružu kaudzes.

Gar ielas kreiso pusi aizstiepās pāris metru augsts, nobalsi-nāts mūra žogs.

— Es būšu pēc minūtēm piecpadsmit.

— Vajadzēja uzreiz pateikt, ka būs jāgaida!

— Gan jau ... — Puisis piemiedza aci.

— Jā, jā! Es šitos solītājus katru dienu redzu!

— Būs kārtībā, šef!

Jauneklis šķērsoja ielu un caur kaltiem dzelzs vārtiņiem nozuda aiz žoga.

Šoferis izņēma no cimdu nodalījuma avīzi.

Atšķīra, sāka lasīt.

Viņš vienmēr pirka vienu un to pašu avīzi. To bija pircis jau viņa tēvs. Neko citu viņš nelasīja, toties avīzi ņēma cauri apzinīgi no ievadraksta līdz laika ziņām. Pasažierus gaidot. Taksometru parkā viņu uzskatīja par informētu cilvēku.

Šodien bija atlikusi vairs tikai pēdējā lappuse, un tur viņš beidzot atrada ko atcerēties vērtu: 1983. gada aprīlī Ķīnā, Sinczjanas provincē, atskrējis āzītis ar sešiem ragiem. Tagad tas sverot jau četrdesmit kilogramus.

Skaļi pakšķēdamas, uz automašīnas jumta krita retas piles. Šoferis saprata, ka no liepu zariem, bet bija slinkums iedarbināt motoru un pabraukt nostāk.

Apnicis lasīt, vīrs sāka pētīt žogu.

Tas bija sen mūrēts — akurāti un pamatīgi, augšmala slīpa un apdarīta ar cinkotu skārdu, lai mitrums netiek ķieģeļu spraugās. Patālu viņpus žogam varēja redzēt vecu koku galotnes un nezin kad būvētu vairākstāvu māju ar ļoti stāvu jumtu un daudziem smailiem tornīšiem. Vienādo logu aizkaru dēļ bija jāsecina, ka namā iekārtojusies kāda iestāde.

Šoferis paskatījās pulkstenī — piecpadsmit minūtes jau bija pagājušas.

Vārtiņi vai durvis — precīzu nosaukumu bija grūti piemērot — šķita tikpat pamatīgi taisīti kā pats mūra žogs: aiz kruzuļainajiem kalumiem dzelzs plāksne, lai neredz cauri, un augšā rotājumi kā pīķu smailes, lai nerāpjas pāri.

Izrādījās — kurš katrs nācējs vārtiņus nevar dabūt vaļā. parasti ārpusē salasījās trīs vai četri un tika iekšā vienīgi tad, kad uzradās kāds ar atslēgu vai arī citi nāca ārā no pagalma.

Lai gan vārtiņus pastāvīgi slēdza ciet un vaļā, kustība caur tiem bija dzīva.

Pēc gaidītāju apģērba spriežot, viņi pārstāvēja visai atšķirīgus sabiedrības slāņus — bija gan lauku sieva spēcīgiem lieliem un smagām somām, gan padzīvojusi spilgti krāsota pilsētniece modernā saburzītā lietusmētelī, gan korekts, apdilis inteliģents ar mapīti padusē.

No pagalma iznāca sieviete ar baltam virsvalkam pārvilktu tumša flaneļa rītakleitu un kaut ko ātri stāstīja večiņai melnā lakatiņā. Gandrīz pēc pirmajiem vārdiem večiņa sāka raudāt, sieviete aplika roku viņai ap pleciem un runāja tālāk, laikam mierināja. Kad sieviete pagriezās, šoferis ieraudzīja uz viņas galvassegas sarkanu izšūtu krustiņu.

«Poliklīnika,» viņš nodomāja, iegrozījies sēdeklī ērtāk, «poliklīnika vai kāds institūts ... Tagad visa pasaule pilna ar institūtiem, bet jēga nekāda! Agrāk bija motoreļļa kā motoreļļa, tagad gāž iekšā tādu kā zirņu zupu. Še tev, institūti! Privātā autiņā neviens nemūžam nelietu!»

Viņš nolēma vēl mazliet palasīt.

Atkal par Ķīnu! It kā par citu nebūtu ko rakstīt!

«Tēja pirmoreiz pieminēta vārdnīcā 350. gadā pirms mūsu ēras.

Par tās atklājēju uzskata leģendāro imperatoru Šennunu, kas dzīvojis ap 2737. gadu pirms mūsu ēras ...»

«Palermo pilsētas ugunsdzēsējiem uz ugunsgrēka vietu jāskrien kājām, jo ugunsdzēsēju automašīnai noņemts numurs par transporta nodokļa nemaksāšanu.» Tie tik ir joki! Šļūtenes ap kaklu, spaiņi rokā un ... aiziet!

Pēkšņi viņam kā zibens izskrēja cauri ķermenim: «Trakomāja!»

— Trakomāja, — viņš pat nomurmināja.

Kā vairumam robustiem cilvēkiem, taksometra šoferim bija ārkārtīgas bailes no psihiski slimajiem. Ar prātu viņš saprata, ka te, ārpus slimnīcas žoga, nekas nevar atgadīties, ka smagāk slimie tiek izolēti, taču auksts drebulis sāka kratīt viņa sirdi. Māņticīgas bailes no visa, ko nav iespējams izskaidrot. Salauztu kāju vai ribas, jā, tad jāapsaitē, jāieģipsē, jāuzliek šinas, bet dullai galvai neviens nevar līdzēt!

Fakts — trakomāja! Tā Sarkandaugavā aizņem milzīgu gruntsgabalu, viņš tikai nav piebraucis pie galvenās ieejas, bet stāv kaut kur otrā pusē. Galveno ieeju viņš zina, viņš tai neskaitāmas reizes ir drāzis garām: apsildāms sardzes namiņš ar dūmeni, vārtiem priekšā ķēde, ko sargs nolaiž lejā, kad piebrauc ātrās palīdzības autobusiņš, tālāk, dziļumā, puķu dobes un balts slimnīcas korpuss ar lieliem logiem.

Šie ir rezerves vārti, un, protams, — kārtības nav nekādas! Nāk un iet, kad iešaujas prātā! Un neviens neliksies ne zinis, kamēr kāds trakais izbēgs un pārgriezīs pirmajam pretimnācējam rīkli!

Šoferis jau ar bailēm un aizdomām uzlūkoja katru, ko ieraudzīja pie vārtiņiem, tomēr pat viņa piekasīgais skatiens neatklāja neko šaubīgu.

No pagalma iznāca sētnieks ar liekšķeri un zaru slotu. Gaidītāji viņu pieklājīgi palaida garām.

Sētnieks pirmoreiz pārstaigāja ietvi, uzlasot skārda bundžā cigarešu nodeguļus, zemē nomestas tramvaja biļetes un citas papīra stērbeles. Tikai tad viņš sāka plašiem vēzieniem slaucīt. Tīri, ātri, akurāti. Drazas uzņēma liekšķerē un nesa pāri ielai uz gružu kaudzi pie remontējamās mājas.

Ticis līdz vārtiņiem, viņš no kabatas izvilka nelielu birstīti un lupatu. Lai sakoptu savus darbarīkus. Lai tie spīd un laistās. Tas bija Janka. Viņu pazina visa apkārtne. Viņš slaucīja no agra rīta līdz vēlam vakaram un padarīja vairāk nekā vesela sētnieku brigāde. No slotas viņš nešķīrās nekad, klīda valodas — to Jankam atļaujot nest līdzi arī palātā — viņš baidoties, ka var nozagt.

Šoferis kļuva nemierīgs. Viņš apjauta — kaut kas nenotiek tā, kā normāli būtu jānotiek, bet nepaspēja izdarīt konkrētus slēdzienus, jo pa vārtiņiem iznāca jūrnieks kopā ar kādu skuķi. Taču vēl pēc

daudziem mēnešiem šoferis atcerējās sētnieka, mīksti izsakoties, dīvaino rīcību. Laikam ritot šķita, ka toreizējā bīstamības pakāpe aizvien paaugstinājās. «Tas tips varēja izdauzīt automašīnai logus, varēja saspārdīt automašīnas sānus, mani pašu piekaut, vai pat nosist! Tāpat vien, joka pēc! Un viņam par to nekas nebūtu, viņš tiesai ir neskarams!»

Bija briesmīgi apzināties, ka ir cilvēki, uz kuriem likumi neattiecas, cilvēki, kas dzīvo ārpus likumiem. Tās vairs nebija bailes, ko garīgi slimie viņam pēc tam iedvesa, tās bija svētas šausmas. Un, ja kāds pasažieris pēc tam teica: «Uz Sarkandau-gavu!» — viņš nekustējās, līdz netika nosaukta iela un nama numurs. Bet, ja gadītos tāds, kam vajadzētu nokļūt līdz psihiatriskajai slimnīcai, viņš izdomātu desmit dažādu ieganstu, lai nebūtu jābrauc.

— Solīdi cilvēki tādas lietas kārto citādi! Es būtu vismaz piecīti nopelnījis, kamēr te stāvu!

— Mazāk runāsi, vairāk tiks! — jūrnieks diezgan bezkaunīgi atbildēja un apsēdās blakus skuķim aizmugurējā sēdeklī. — Tā ja, šef! Dod pa federi! — Un nosauca adresi gandrīz pašā pilsētas centrā.

Meitenei bija šaura, bāla sejiņa ar lielām acīm, viņa sēdēja klusi, ierāvusies stūrī. It kā apmulsusi vai izbijusies. Mugurā bija vienkārša, plāni polsterēta jaķele, zem tās pabalojis, izstaipīts džemperis un lāsumota laba auduma kleita, taču tā bija nemākulīgi pāršūta, un pēc vecajām vīļu vietām tas katram bija redzams.

— Est gribi? — jūrnieks jautāja.

Meitene noraidoši papurināja galvu.

— Kaut kam graužamam mājā vajadzētu būt...

Meitene paskatījās viņā ar maigu pielūgsmi.

«Zinām mēs tās pasaciņas par moriem, palmām un mērkaķiem! Un zinām, ar ko tās beidzas!» Šoferis skaudīgi nodomāja, diezgan skaidri paredzēdams šīs satikšanās turpinājumu. «Vairāk par septiņpadsmit viņai nevar dot!»

Nams bija smags, parasts, iespiests starp līdzīgiem citiem. Piecstāvīgs, atturīgi rotāts un augstiem, velvētiem logiem, kas liecināja, ka tam uz pleciem ir vismaz vectētiņa, ja ne vecvec-tētiņa mūžs. Gaumīgais fasādes krāsojums atgādināja smiņķa kārtu, kas maz līdz pret gadu grumbām.

— Šef, es uzvedīšu viņu augšā, un mēs abi vēl mazu gabaliņu paceļosim ... — ar vienu aci šķielēdams uz skaitītāju cipariem, sacīja jauneklis.

— Es braucu uz garāžu! — šoferis drūmi paziņoja.

— Paklausies, šef ...

— Es braucu uz garāžu! — šoferis iekliedzās. Viņš skaidri redzēja jauneklim rokā desmitrubļu zīmi, ar ko tas grasījās norēķināties, lai gan pēc skaitītāja bija jāmaksā veseli astoņ-arpus. — Savāc no

bagāžnieka savu kasti!

— Ņem naudu.

— Ko tu man te dod? Es viņu vedu, es viņu gaidu kā muļķis, es braucu līkumus un laužu mašīnu pa bedrēm, bet viņš... Viņš ... Lupatu bunte!

Puisis klusēdams laida lāstus gar piesarkušajām ausīm un izcēla no atvērtā bagāžnieka *Panasonic.* Tēloja, ka šoferi nemaz nedzird.

— Pagaidi, nabagmāja, es tev izdošu melnās kapeikas!

Meitene stāvēja uz ietves starp jūrnieku un šoferi, kas,

izliecies pa atvērtajām taksometra durvīm, joprojām svētīja puisi, naudu, protams, izdot nemaz netaisīdamies.

— Š... š... š... — skuķis pēkšņi iešņācās kā čūska.

— Ko? — šoferis nesaprata.

— Š... š... š... — Viņas acis iepletās nedabiski lielas, viņa pacēla rokas pieres augstumā un izstiepa uz priekšu pirkstus, kā vecās, stilizētās bildītēs lauvas stiepj ķetnas, grasīdamies iecirst pretiniekā nagus. — Š... š... š... Iznīksti!

Lūpas sakniebtas taisnas un gandrīz baltas, šņākoņa nāk dzi|i no kakla.

Plānprātīga! Viņa ir plānprātīga!

Šoferim no uztraukuma sāka raustīties acu plakstiņš.

Šķiezdams uz visām pusēm dubļus, limuzīns ar lēcienu metās prom.

— Viņa bija tajās pašās drēbēs, — taksometra šoferis atkārtoja izmeklētājam. — Pāršūta kleita, plāns, izstaipīts džemperis ... Labi, ka nenotika vēl kāda lielāka nelaime! Kāpēc viņa izlaista no turienes? Ja kāds ir traks, viņam jāsēž trakomājā aiz atslēgas! Dieva laime, ka es tur gadījos un tie miliči nāca pretī!

— Vai jūs zināt, kā viņu sauc?

— Tagad zinu. (malda Melnava. Man pateica, kad bijām viņu saņēmuši ciet un vajadzēja rakstīt paskaidrojumu. Vai tas jūrnieks ir viņas brūtgāns?

— Uz redzēšanos! Ja būs nepieciešams vēlreiz tikties, es jums aizsūtīšu pavēsti.

Izmeklētājs novāca no galda dokumentus un ieslēdza seifā. Un slēgdams iedomājās, ka tik vienkārša kriminālliet a viņam sen nav gadījusies — ir cietušais, ir vainīgais, ir liecinieki.

Ar diezgan lielu drošību mēs varam pieņemt, ka žurkas, kuras tagad dzīvo Eiropā, no paša sākuma te nav izcēlušās, bet gan ieceļojušas. Kā pierādīts, tad melnā žurka jeb māju žurka kā pirmā atradās Eiropā un Vācijā, viņai sekoja pelēkāžurka jeb ceļotājžurka, un beidzot jaunākā laikā tai seko Ēģiptes žurka jeb jumtu žurka. Patlaban abas pirmās žurkas, šur tur arī visas trīs sugas, dzīvo kopā; pelēkā žurka, kā no visām stiprākā, aizdzen un iznicina abas radinieces un arvien vairāk sāk valdīt viena pati.

Aiz pamatīgām, reprezentablām ozolkoka durvīm sākās šauras, tumšas, vismaz pāris dienu neslaucītas kāpnes.

Uzcēlis *«National Panasonic»* uz pleca un tāpēc spiests mazliet arī žonglēt, lai noturētu līdzsvaru, Aleksis, klusībā lādēdams taksistu, stiepa atspēries. Komisijas veikalā viņš bija sarunājis, ka šodien līdz pusdienlaikam to aizvedīs *cenotajām* un tiks klāt bez rindas, bet lecīgā šofera dēļ tas nu vairs nebija iespējams.

Jāzvana uz veikalu un jāsadomā kāda ticama pasaciņa vai — vēl labāk — jāieskrien vēlāk bodē ar kādu tulpi vai narcisi.

— Ka tik neaizmirstu par otrām atslēgām ... Iedot darbnīcā pievīlēt... Lai mums katram ir savas ...

— Labi, — Imalda, viņam padevīgi sekodama, klusi piekrita.

— Kas ir labi?

— Par atslēgām ... Ka tu dosi pievīlēt__

Viņi bija uzkāpuši tikai līdz trešajam stāvam.

— Vispār šitas dzīvoklis jāmaina uz citu ... Kam mums tik liels? Bija atnākuši apskatīties un piedāvāja dažādus variantus, viens pat ir gatavs dot naudu uz priekšu, avansā, mēs ar viņa advokātu izdomājāmies krustām šķērsām, bet nekā — kamēr tu neesi atgriezusies, neko nevar iesākt.

— Aleksi...

— Es domāju, pirmkārt, tevis pašas labad.

— Manis dēļ neuztraucies, ar mani viss ir kārtībā.

— Atnāc kā tādā šķūnī!

— Tu drīz apprecēsies, tēvs atgriezīsies ... Mums būs liela, draudzīga ģimene__

— Par ko gan visu tu nedomā!

— Lūdzu, nedusmojies ...

Pār Alekša deniņiem un pieri ritēja sviedru lāses. Atradis no fiziskas piepūles, viņš bija krietni nomocījies, stiepdams nelielo televizoru, un tikko spēja atturēties no kārdinājuma nomest tālrādi kā malkas klēpi zemē pie durvīm.

Misiņa plāksnīte ar iekodinātu «I. Melnavs». Imants Melnavs. Tēvs.

— Izņem man no kabatas atslēgas... Patiesībā jau šīs ir tavējās, es savas kaut kur izsēju ...

— Nāk jau divpadsmit... — Aleksis turpināja, stāvot jau atvērtās durvīs. — Velns ārā, pamatīgi kavēju! Es tikai nolikšu šito gaitenī un laidīšos ... Atslēgas atstāt?

Imalda noraidoši papurināja galvu.

Aleksis nolika spilgti apdrukāto kasti ar televizoru pretī nišai ar pakaramajiem un metās laukā.

Pustrepē viņš apstājās un uzsauca atpakaļ:

— Es būšu pēc pāris stundām!

Dumm__dumm ... dumm ... dumm ... — kāpnes dunēja,

viņam lecot pār vairākiem pakāpieniem reizē.

Imalda aizslēdza durvis un lēnām kā snaudā sāka vilkt nost veco neilona virsjaku.

Viņa uzlika jaku uz pleciņiem un pakāra tos uz niķelētā stieņa, kas stiepās visā nišas garumā.

Nograbēja pārējie, brīvie pleciņi, kam viņa bija neviļus pieskārusies. Tā viņai bija jauna, agrāk šeit nedzirdēta skaņa.

Imalda novilka kurpes, ielika vienā no apavu nodalījumiem nišas apakšējā daļā un iekāpa brāļa čībās. Tad viņa pārdomāja un pārlika kurpes citā nodalījumā, lai gan visi bija tukši. Ielika tajā, ko viņai kādreiz bija ierādījusi māte. Virsdrēbju pakāršana un apavu glabāšana ilgu laiku bija šajā dzīvoklī galvenā problēma.

«Kurpēm ir jāstāv tur, kur kurpēm ir jāstāv!» autoritatīvi paziņoja māte un izkārtoja apavus pa nodalījumiem. Bet kurpju un zābaku bija daudz vairāk nekā nodalījumu, lai gan savas smalkās balles kurpes viņa glabāja oriģinālkārbās guļamistabas skapī.

Nevarēdama neko labāku izdomāt, māte konsekventi atkārtoja iepriekšējās kļūdas — vienam kurpju pārim nodalījumā uzlika otru. Tēvs, savas meklēdams, protams, tūlīt kārtību sajauca, bet tad, kā par nelaimi, viņā pamodās sirdsapziņa. Tā lika parādīt cieņu mātes veiktajam un viņas kārtības mīlestībai. Tēvs salasīja pa grīdu izmētātos apavus un steigā sabāza atpakaļ — pēc tam vairs neviens neko nevarēja atrast, viss bija juku jukām.

Ar virsdrēbēm notika līdzīgi, — ziemas mēnešos to saradās tik daudz, ka nišas niķelētais stienis pat ieliecās no pārliekā svara. Vienmēr trūka pleciņu — dievs vien zina, kur tie pamanījās noklīst, bet allaž kādam ģimenes loceklim nebija vaļas. Patiesībā nevienam nebija vaļas, tēvs skrēja pa darīšanām, māte pa veikaliem un darīšanām, Aleksis pa treniņiem un pulciņiem, viņai, Imaldai, skola, baletstudija un dažādi sabiedriskie pienākumi — kam bija laiks pleciņus meklēt, kāra tik kādam citam mētelim virsū, jo māte no virtuves jau sauc: «Nāc ātrāk ēst,

pusdienas ir galdā, atdziest!» Est gribas kā izsalkušiem lauvām, bet pēc pāris minūtēm atkal jājož projām.

Tēvs uzrakstīja ar ķīmisko zīmuli uz pleciņiem «Imalda», «Mamma», «Es» un «Aleksis», bet tas neko nemainīja, steigā katrs ķēra pirmo, kas pagadījās. Dīvaini — arī kad Aleksis bija projām jūrskolā, māte|u mazāk nekļuva un stienis liecās.

Stieņa niķelējums vietām lobījās nost, pa gludo virsmu bija izkaisīti pelēki sūbējuma plankumi. Imalda atcerējās, ka agrāk tas vienmēr bija turējies spožs, roku nopulēts.

Meitenes kustības bija gausas, it kā negribīgas vai miegainas. Viņa iestājās vaļā atstātajās virtuves durvīs. Tādu viņa šo telpu nekad

nebija redzējusi. Kā ar peļu acīm no kaktiem raudzījās pamestība un trūkums.

Maizes kastei vāks pacelts, iekšā sakaltusi doniņa.

Plīts pārklāta ar nodzeltējušām, sadriskātām avīzēm — kad namu pievienoja TEC apkures sistēmai un malkas stiepšanas un skaldīšanas laiks beidzās, citos dzīvokļos ar skubu jauca nost skaistās podiņu krāsnis un plītis, bet māte neļāva: «Otru tādu cepeškrāsni es nedabūšu! Liela zoss ir gatava divās stundās un tikpat kā nav jālaista.»

Imalda atgriezās mājās lēni, apdomīgi, vēl gausa bija arī atmiņa, ne tikai kustības.

Uz dvieļu pakaramā malējā kāša, kā vienmēr, karājās abu pagrabu atslēgas. Viena sarkanā, otra zilā lentītē. Kad vēl kurināja ar malku un briketēm, dziļākās ziemās ar viena šķūnīša krāvumu nepietika, uz pavasara pusi vajadzēja vest atkal, un parasti tā malka bija slapja un slikta. Vēlāk tēvs atpirka no dzērājiem, kas dzīvoja apakšstāvā, otru šķūnīti, jo tie kurināmo nekad negādāja, sildījās ar zagtu elektrību, un šķūnītis viņiem tik un tā stāvēja tukšs.

Izlietnē — pāris netīru šķīvju.

Imalda atgrieza siltā ūdens krānu un izklaidīgi sāka tos mazgāt.

Es esmu pārnākusi mājās. Es esmu pārnākusi mājās...

Gaitenī iezvanījās telefons. Neparasti skaļi, pļerkstoši, laikam tāpēc, ka aparāts stāvēja nolikts tukšā gaitenī uz ķeblīša.

Imalda gāja nocelt klausuli, bet pa ceļam apdomājās — viņai neviens nevar zvanīt. Viņa arī nevēlējās, lai kāds viņai zvanītu. Viņa nevēlējās nedz ar kādu runāt, nedz arī kādu satikt.

Atgriezusies virtuvē, viņa sāka slaucīt grīdu, bet no prāta neizgāja apklusušais telefons.

Agrāk bija divi aparāti: viens gaitenī — pie sienas, otrs galējā istabā — tēvam. Runātājs galvenokārt bija tēvs un sarunu dzirdamā daļa bija tik vienkārša un stereotipa, ka viņa pat tagad abus variantus pilnīgi precīzi atcerējās.

«Jā ... Paldies, ka piezvanījāt__ Jā ... Protams, katrā

ziņā__Tiks izdarīts__Protams, protams ... Uz redzēšanos ...

Vēlreiz pateicos, ka piezvanījāt!»

«Tu saki? ... Hm ... Jāpadomā, varbūt varam palīdzēt...

Bet tā nav telefona saruna__Nenoliec klausuli, es aiziešu pie

otra aparāta...» — Un, cieši aizvērdams aiz sevis visas durvis, tēvs gāja uz galējo istabu turpināt sarunu.

Nemainījās ne vārdi, ne teikumi.

Beigusi slaucīt grīdu, meitene pārlaida virtuvei skatienu, meklēdama vēl kādu darbu.

Kaut spētu vismaz pavērt istabas durvis ... Kaut pavērt istabas durvis...

Es baidos ieiet istabā, kaut spētu vismaz pavērt istabas durvis.

«Ilgi nevarēju izšķirties, Imalda, — runāt par TO ar tevi, vai nerunāt.» Dakteris Osītis draudzīgi pasmaidīja. Viņš bija lādzīgs un iejūtīgs cilvēks. Imalda ne tikai zināja, bet arī sajuta, ka viņš tās labā cenšas, cik spēdams. «Un ... Tu paklausies un liec aiz auss. Dzīvo kā vesels cilvēks, nekāds režīms tev nav jāievēro!»

Imalda pamāja.

«Neatbildi. Klausies. Es vēlos, lai tu saproti, ka tavs gadījums nav nekāds īpašais, ka tādu mums ir riņķī un apkārt. Man vien ir nācies redzēt pāri par simtu. Un manī rada izbrīnu, ka to slimnieku starpā nebūt visi ir ar spilgtu iztēli, kāda ir, piemēram, tev. Atklāti runājot, vairums ir drūmi, primitīvi subjekti. Bet par tiem es tev negribu stāstīt. Ir tieksme meklēt primitīvajos kaut ko īpašu, neordināru, pārsteidzošas spējas, bet man tā šķiet rakņāšanās pa miskasti, cerībā tur atrast briljantus. Es tev gribu

stāstīt par absolūti godīgiem cilvēkiem, kam iztēles radītais tēls atmiņā ir kļuvis pat faktu, ko viņi gatavi aizstāvēt līdz pēdējam elpas vilcienam. Galvenokārt tas notiek mūža norietā, un diezin vai dažreiz tā nav dabiska parādība — visādā ziņā par psihiski slimiem viņus neuzskata, nevar uzskatīt. Manuprāt, tie ir tikai atmiņas traucējumi, varbūt pat normas robežās. Ja tev paralēli nebūtu bijusi dziļa depresija, diezin vai mēs iepazītos. Ļaunākajā gadījumā tevi ārstētu ambulatoriski, bet ne šeit, slimnīcā. Diemžēl tev pamatā bija depresija un ar to kombinējās atmiņas traucējumi, abas vainas bija cieši savijušās kopā, tādēļ jo vairāk gribu tev pierādīt vienas absurdumu.

Vai tu izlasīji to grāmatu par latviešu strēlniekiem, ko es tev atnesu?»

«Jā.»

«Patika?»

«Man patīk memuārliteratūra.»

«Ļoti godīga grāmata, un ļoti godīgs autors. Godīgs līdz vissīkākajām detaļām. Pirmais ar šo memuāru apstrādi nodarbojās mans paziņa, tolaik jauns un spurains žurnālists. Viņš gribēja memuārus redzēt vienā skatījumā, atvaļinātais ģenerālis — citā, tāpēc sadarbība izjuka, un manuskriptu literarizēja cits cilvēks, taču ar manu paziņu žurnālistu pilsoņkara veterāns palika draugos uz visiem laikiem. Un, lūk, ko paziņa man pastāstīja. Precizēšanas labad darbs pie manuskripta prasījis milzīgu literatūras un citu materiālu izpēti. Pēkšņi viņš arhīvā atradis kādu kaujas aprakstu, ko parakstījis pats ģenerālis, toreiz pulka štāba kapteinis. Kaujas aprakstā teikts, ka cīņas laikā pazudis pulka komandieris un atradies tikai nākamajā dienā pie Ropažiem, turpretī memuāros sacīts, ka pulka komandieris pazudis un nav atradies vispār. Mans paziņa vērsis uz nesakritību ģenerāļa uzmanību, tas ilgi kavējies atmiņās, visu pārdomājis un beidzot kategoriski paziņojis, ka pulkvedis tomēr pazudis pavisam. Un,

būdams dziļi pārliecināts, palicis pie sava. Lai gan aprakstu viņš bija rakstījis tūlīt pēc kaujas, bet memuārus piecdesmit gadus vēlāk. Acīmredzot viņa iztēlē bija radusies cita kaujas aina, un tajā pulka komandierim vietas vairs nebija.

Mani ieinteresēja reālo notikumu aizstāšana ar citiem, fantāzijām,» Osītis turpināja. «Varbūt tā ir atmiņas īpatnība, kas skar visus, tikai citus agrāk, citus vēlāk? Varbūt, ļoti gribot kaut ko ieraudzīt, mēs savā iztēlē, par spīti faktiem un loģikai, to arī ieraugām? Es tolaik arī biju jauns un panākumu kārs, paziņa mani bija uzvedinājis uz interesantas taciņas un palīdzēja pa to iet tālāk — viņš man piegādāja lasīšanai memuāru manuskriptus. Izrādījās, ka tādu ir tiku tikām. Vairumu ierindas lasītāju tie diezin vai spētu ieinteresēt, pārsvarā tās bija tikai plašāk uzrakstītas saimniecisko un militāro darbinieku biogrāfijas, taču man tās bija interesantas. Es atklāju, ka bieži vien reālās atmiņu ainas aizstāj tā laika avīžu raksti un valdību lēmumi. Turklāt ne tikai aizstāj, bet it kā veido pilnīgi jaunus, nebijušus notikumus. Ar sava paziņas žurnālista starpniecību es atradu iespēju runāt ar autoriem, cerēdams viņus pieķert liekulībā vai apzinātā piefantazēšanā, bet nē, nepieķēru. Viņi neliekuļoja, viņi šodien TA atcerējās. Viņi atcerējās, kā ļoti vēlējās atcerēties, un reālās dzīves notikumi palika ēnā, pazuda, kā atvērta teātra skatuve atstāj ēnā reālo dzīvi un iespiežas mūsu atmiņā ar krāšņām butaforijām un rampu ugunīm. Vārdu sakot, meitēn, pārāk neuzticies savai atmiņai, liec tai pretī faktus. Bet labāk jau vispār par TO nedomā.»

«Es saprotu.»

«Tu mani nomierināji. Tad es esmu par tevi drošs. Visādā ziņā — atmiņas traucējumi nav nekas neparasts.»

«Vai man zāles būs jādzer?»

«Medikamentus tev iedos, mājās būs citi apstākļi, tādēļ uzreiz lietot nepārtrauc, devas jāsamazina pamazām.»

«Jā, jā ... Protams ...»

«Atnāc pēc kādas nedēļas, tad skatīsimies. Varbūt varēs mest zāles nost pavisam. Nodaļas telefonu tu zini, pirms nākšanas piezvani.»

«Paldies ...» Imalda piespieda sevi pasmaidīt.

«Dzīvo, it kā nekas nebūtu noticis. Un nedomā par slimību. Priecājies — tās ir pašas labākās zāles un vislietderīgākā nodarbošanās!»

Imalda ielūkojās pieliekamajā kambarī.

Kad māte bija darbā, tas viņai bija parastais ce|š pēc atgriešanās no skolas, — virsdrēbes gaitenī uz pakaramā, soma gaitenī uz grīdas, cilpojot cauri virtuvei, aizdedzināt gāzes pavardu, uzlikt vārīties tējai ūdeni. Un ar skubu pieliekamajā — maza, izsalkuša cilvēciņa leiputrijā.

Ievārījuma un kompotu burkas plauktos pa labi, marinējumi,

skābējumi un sālījumi plauktos pa kreisi, lielā ledusskapja pilnais, lakotais vēders ... Lai gan parasti gājiens uz pieliekamo beidzās tikai ar aizsāktas ievārījuma burkas paņemšanu, pārticības sajūta lieliski cēla garastāvokli.

Tā tas bija ierasts kopš vecāsmātes laikiem — šis patiesībā bija viņas dzīvoklis —, ka ievārījumus veikalā nekad nepirka, rudenī vārīja un konservēja ziemai paši, sagādāja arī kartupeļus un saknes, jo pieliekamais un pagrabs bija ietilpīgi un pietiekami auksti.

Tā bija pieņemts, tā te dzīvoja, tēvs rudeņos gan pakurnēja, mammai arī «zaptes grāpji» nekādu prieku nesagādāja, taču atklāti vecaimātei pretī viņi nestājās, un, kad vecāsmātes vairs nebija, pieliekamā uzpildīšana rudeņos turpinājās kā kaut kas pats par sevi saprotams.

Parasti svētdienās strādāja visa ģimene: tēvs, priekšautu aizsējis, grieza, kapāja un mala, māte mazgāja un vārīja, Aleksis vākoja un rindoja uz plauktiem, bet Imalda, tikko iemācījusies rakstīt, skribelēja un līmēja etiķetes «Tomāti želejā, 1975. g. septembris», «Brūklenes, savārītas bez cukura, 1975. gada oktobris».

Ledusskapja vairs nav. Tā agrāko vietu iezīmē tikai citas krāsas laukums, jo, pieliekamā grīdu pārkrāsojot, ledusskapi nemēdza kustināt — amatnieks ar pindzeli gluži vienkārši apvilka tam apkārt.

Kartupeļu kastes vāks pusvirus, jo tā ar kaudzi pilna tukšām pudelēm.

Plaukti — izkaltuši, plati priežu dēļi, garajos gados izraibināti ar violetiem, rozīgiem un brūniem burku dibenu nospiedumiem, — izņemti no ligzdām un sakrauti zemē cits uz cita.

Posta aina uz avarējuša kuģa.

Imalda atgriezās virtuvē un apsēdās pie tukšā galda. Tad pieņēma pēkšņu lēmumu un strauji, lai nepietiktu laika apdomāties, devās pa gaiteni uz dzīvojamām telpām.

Vispirms viņa atgrūda vaļā brāļa istabas durvis. Tukša, nesakopta, sen nevēdināta. Kaktā stāv nezin kur uzradusies saliekamā gultele un ķeblis — viņš esot pārvācies uz gala istabu.

Imalda devās tālāk.

Abas pārējās istabas bija caurstaigājamas, ar logiem uz ielu. Priekšējā dzīvoja viņa, otrā — vecāki.

Tikai nedomāt par TO! Tikai nedomāt par TO! Un viss būs labi!

Imalda sakoda zobus, saknieba lūpas un nospieda rokturi. Durvis pašas sāka lēni vērties vaļā.

Imalda pārkāpa pār slieksni.

Viņas istaba — plaša kā zāle, augstiem griestiem. Parketa dēlīši turas stingri, taču ir nespodri un plankumaini. Aleksis grīdu dažreiz gan uzslaukot, taču nekas vairāk parketam pēdējos gados nebija ticis.

No pretējās sienas pretī raugās vectēvs. Lai kurā telpas stūrī

cilvēks atrastos, viņu pavada vectēva caururbjošais, it ka visu redzošais skatiens. Viņš sēž aiz sava rakstāmgalda, atbalstīdamies ar delnām pret spožo virsmu — uz tās redzami pat saules zaķīši. Vectēvs ir frakā ar frakas varianta trešās pakāpes LĀČPLĒŠA kara ordeni pie krūtīm. Viņš vairāk atgādina drūmu karavaroni nekā skolu inspektoru.

Liels, smags, zeltīts ģipša rāmis ar vīnogu lapām stūros, vietām jau sīkām, pa gabalu nepamanāmām plaisiņām.

Vectēvs bija miris krietni pirms mazbērnu ierašanās pasaulē, vecāmāte domāja, ka viņa slimība ir ievainojumu sekas. Divpadsmit gadu vecumā viņš bija parādījis izcilu varonību cīņās pret Bermonta—Golca armiju pie Rīgas tiltiem. Tieši taja oktobra dienā, kad bijušais kapelmeistars Bermonts paziņoja, ka turpmāk sauksies par kņazu Avalovu, zēns kopā ar dažiem Latvijas armijas izlūkiem laivā pārcēlās pāri Daugavai, — puika teicās zinām Torņakalnā visus caurstaigājamos pagalmus un žogu spraugas. Nelaimīgas sagadīšanās dēļ atceļā sākās atšau-

dīšanās, ievainoto pusaudzi bermontieši aizvilka pie priekšniecības, tur viņu sita, bet viņš atkārtoja diezgan ticamus melus, un beigu beigās viņu ieslēdza šķūnī pie iebrucēju salaupītajām mantām, lai no rīta nodotu pratināšanai un sišanai vēl augstākai priekšniecībai. Piekauts un ievainots viņš naktī no šķūņa tomēr izbēga un pierunāja kādu Melnaviem pazīstamu Ķīpsalas zvejnieku, riskējot ar dzīvību, pārcelt atpakaļ savējo krastā, tā viņš atgriezās, atnesdams papildu ziņas par ienaidnieka dislokāciju. Šai sakarībā vēlāk par vecotēvu vairākkārt tika rakstīts avīzēs, viņam bija arī apbalvojumi, bet visas šīs relikvijas, pret kurām vecāmāte centās ieaudzināt ģimenē cieņu, tomēr beigu beigās kaut kur pazuda, jo ne tēvs, ne māte neizrādīja par tām interesi, bet vēl jaunākai paaudzei deviņpadsmitā gada izmisīgā varonība — pusotra tūkstoša pret četrdesmit tūkstošiem — Bermonta uzbrukums un Rietumkrievijas intrigu valdība Berlīnē ar Beskupski un Derjuginu priekšgalā mācību grāmatās nebija atrodama.

Vēlāk gan noskaidrojās, ka tēvs apbalvojumus ir noslēpis, aiznesis projām no mājas — neesot īstais laiks ar tiem plātīties, tie viņam varot kaitēt.

Vectēvs nedaudz bija darbojies arī žurnālistikā, dažas viņa spārnotās frāzes ilgi ceļoja gan pa valstsvīru, gan strādnieku arodbiedrību līderu runām: «Mēs pastāvēsim tik ilgi, kamēr asas būs mūsu trīs šķēpu smailes — valoda, kultūra, izglītība! Zināšanas ir tas spēks, kas stāv pāri jebkuram barbaru karapūļu spēkam, tāpēc: latviešu jaunatne — pie grāmatām!»

Divi nepazīstami vīrieši skatījās, pēc tam aptaustot piedūra gleznas rāmim pirkstus.

«Portrets, eļļa, bez autora paraksta ...»

«Lai paliek! Kam šo vajag, tik un tā neviens nepirks!»

Dzīvoklī aprakstīja mantu.

Par citām gleznām, kas te agrāk bija karājušās, tagad liecina vienīgi tumšākie kvadrāti un taisnstūri uz izbalējušajām tapetēm un pāri palikušie āķi un naglas.

Logs bija pavērts, tālu apakšā dzirdēja ielas troksni.

Imalda steigšus novērsās. Tikai nedomāt par TO!

Zaļa, dekoratīva podiņu krāsns, nobārstīta dzeltenām rozītēm.

Milzīgi plata gulta. Karēlijas bērzs, kokgriezumi. Antikvāra vērtība.

«Labs meistars ... Labs materiāls ...» Ar patiku pa tās galu uzplaukšķināja vecākais no mantu aprakstītājiem. «Pagājušā gadsimta beigas__»

«Divdesmitajos gados Rīgā taisīja atdarinājumus, kas nebija sliktāki par oriģināliem.»

«Čipendēlu taisīja, bet šitos ...»

«Taisīja, taisīja ... Arī šitos taisīja ... Man tēvabrālis stāstīja, viņš toreiz strādājis par galdnieku pie tapsētāja Rātfeldera.»

«Tā jau ir, šodien arī atrastos, kas māk, tikai materiālu vairs nav kur raut__Gulta jāatstāj...»

«Vai nav stulbums? Izjaukt tādu mēbeļu komplektu! Bez gultas tam nebūs ne trešā daļa cenas.»

«Nelauzi galvu, tev, paldies dievam, ir skaidri noteikts: nav konfiscējami — pa vienai gultai un krēslam katrai personai__»

«Tik un tā stulbs likums! Nopērc kaut trīs jaunas vietā, bet nebojā komplektu! Komplekts ir v ē r t ī b a!»

Mantas tika aizvestas, kamēr Imalda bija skolā.

Kad viņa pārnāca, dzīvoklis izskatījās apmēram tāds kā tagad, vienīgi uz gultas malas sēdēja māte un drūmi skatījās grīdā.

Tikai pret vakaru viņa sāka rīkoties, šķirot no gala istabā kaudzē samestā apģērba, locīt un likt veļu vecāsmātes vienkāršās kumodes lielajās atvilktnēs. Veļu vienā, palagus un spil-vendrānas otrā, dvieļus un pārējo — trešajā.

Aleksis bija jūrā, prakses braucienā ar burinieku apkārt Eiropai.

«Meitiņ, pārgulēsim šonakt abas lielajā gultā ... Labi, ka tu man vēl esi, citādi nezinu, ko sev izdarītu ...» Un pēc mirkļa: «Neklausies muļķībās, ko es gvelžu! Man taču paliekat jūs ar Aleksi, darbs un jumts virs galvas, patiesībā man ir viss, kas cilvēkam vajadzīgs!»

Imaldai toreiz bija trīspadsmit, mātei trīsdesmit septiņi gadi.

Meitene braši izsoļoja cauri savai istabai un iegāja galējā.

Tikpat tukša un nolaista kā viss dzīvoklis.

Izgulēts dīvāns ar gultasveļas kasti galvgalī.

Vecāsmātes kumode, divi krēsli, logs bez aizkariem.

Logs!

Tikai nedomāt par TO!

Viņas pašas citronkoks uz ķebļa. Zaļo. Lai gan ari šajā puķu podā tam jau kļūst par šauru, jādabū vēl lielāks un atkal jāpārstāda.

Izstiepies cilvēka augumā.

Neviens nebija pārliecināts, ka tas tiešām ir citronkoks, tikai tā runāja.

«Kociņš mums ir tāds mīļš bandubērns,» māte zobojoties atzinās ciemiņiem. «Būdams sēklaudzis, tas nezied un nenes augļus, tāpēc mēs nezinām, kas īsti šis ir.»

Kad Imalda mācījās otrajā vai trešajā klasē, viņai dzimšanas dienā uzdāvināja acāliju. Puķe krāšņi un ilgi ziedēja, bet, kad beidzot to vajadzēja izmest, atklājās, ka no melnajām smiltīm izlīdis možs, zaļš asniņš. Imalda atcerējās, ka bija tur iestādījusi dažas sēkliņas — varbūt apelsīna, varbūt mandarīna, varbūt citrona.

Nokaltusī acālija tika izcelta, asniņu viņa parstādīja un saka kopt.

— Vai gaidīji?

Auga virspusē lapas spožas, gludas kā vaskotas, zariem gari, asi ērkšķi. Zeme cieta un sausa kā klons.

Imalda ieraudzīja uz kumodes zīmuli un sāka ar to bakstīt augsni, lai saknes dabūtu elpot.

Viņa atnesa no virtuves litra burkā ūdeni, tas sasūcas ka dzēšlapā — augs prasīja vēl.

Viņa atnesa vēlreiz, tomēr atkal bija par maz.

— Padzeries, mīļais, padzeries!

Ejot pēc ūdens trešoreiz, viņa atstāja visas durvis vaļa: no virtuves uz gaiteni, no gaiteņa uz vidusistabu un no vidus-istabas uz galējo.

Nākot atpakaļ, meitene uz vļdusistabas sliekšņa apstājās. Laikam tieši TAJA PAŠA VIETA, kur TOREIZ.

«Nedomāt par TO!» viņai vel ka dzirksts izšāvās cauri smadzenēm, bet burka, stikliem šķindot, jau sašķīda pret grīdu, un plaukstas aizsedza seju.

Plīstošie stikli izprovocēja atmiņu, viņai atkal nacas TO pārdzīvot, viņa atkal redzēja visu līdz pēdējai detaļai. Kā palēninātā filmā.

Matemātikas skolotāja ir saslimusi, viņu aizvieto mācību daļas vadītājs, kam savu klapatu līdz kaklam un brīva laika nav nemaz. Viņu mīl par lietišķumu, par to, ka viņš tur doto vārdu un neprasa, lai tie, kuri jau uzrakstījuši kontroldarbu, nīktu klasē līdz stundas beigām.

«Matemātikas grāmatas uz galda!» viņš nokomandē. «Dežurant, pārskaitiet, cik tur ir! Pilns komplekts? Lieliski! Nebijis gadījums! Aiznesiet tās uz manu kabinetu! Atveriet burtnīcas, marš! Kontroldarbs.»

Tad viņš uzraksta uz tāfeles vairākus vienādojumus, apstaiga skolniekus pēc kārtas, pašrocīgi lappušu stūros atzīmēdams, kurš piemērs katram jāpieveic, un noslauka krītainos pirkstus.

«Kas izrēķina, var spriņģot uz māju! Vēlu veiksmi!»

Un projām viņš ir.

Imalda beidza kontroldarbu viena no pirmajām, garderobē aplēsa, ka paspēs aiznest uz mājām somu — parasti meitene uz baletstudiju steidzās ar visu lieko bagāžu.

Durvis bija aizslēgtas tikai ar augšējo atslēgu, un Imalda nopriecājās, ka māte ir mājās, varbūt būs atnesusi ko garšīgu.

Viņa nometa somu, sāka vilkt nost mēteli.

«Vai jūs nemanījāt kaut ko lieku? Teiksim, svešu šalli, cimdus, cepuri, virsdrēbes?» pāris mēnešu pēc TA notikuma jautāja prokuratūras darbinieks. Viņš bija atbraucis uz slimnīcu, Imalda liecināja ārsta klātbūtnē. Osītis ilgi pretojās nopratināšanai, taču beidzot bija spiests to atļaut.

«Nē, bet man šķiet, ka es dzirdēju balsis. Tagad man tā šķiet.»

«Vidējās istabas logs bija atvērts, varbūt skaņas nāca no ielas?»

«Es nezinu ... Varbūt...»

Vadīdams prokuratūras darbinieku ārā no slimnīcas korpusa — psihiatriskajās slimnīcās vairumam durvju trūkst rokturu, tāpēc katrs dakteris sev nēsā vienu līdzi virsvalka kabata —, ārsts jautaja, ko prokuratūras vīrs par notikušo doma.

«Parasts gadījums. Pašnāvība dzērumā.»

«Tik kategoriski?»

«Pati izlēkusi pa logu, par to nav ne mazāko šaubu. Trūkst varmācības pēdu. Melnava nebija atstājusi vēstuli, tādos gadījumos izmeklēšanas materiāli tiek vākti sevišķi rūpīgi. Man ir ekspertu slēdzieni. Mūsu eksperti ārkārtīgi reti kļūdās.»

«Tātad kļūdīšanos jūs tomēr pieļaujat?»

«Šoreiz nē. Ir blakus apstākļi.»

«Ja nav noslēpums... Jūs jau zināt, es esmu meitenes ārstējošais ārsts...»

«Kāds tur noslēpums! ... Pēdējā pusgada laikā kulinārijas veikala vadītāja Alda Melnava pastiprināti lietojusi alkoholu. Arī darba laikā. Reizēm pat metusi ar tiem brāļiem, kas stutē alus cisternas. Neviens mēs neesam pavisam svēti, bet tik zemu... Sievišķim tās ir beigas! Viņai izteikti divi rājieni, brīdināta, ka tiks atbrīvota ar attiecīgu ierakstu darba grāmatiņā. Nodzērās. Nav jau ne pirmā, ne pēdējā. Jāsadzer ar ekspeditoriem, jāsadzer ar noliktavniekiem, jāsadzer ar priekšniekiem. Specifika.»

«Iemesls, bez šaubām, būtu saprotams. Vīra apcietināšana un notiesāšana, kritiens no pārticības un labklājības viduvējībā, paziņas un draugi drošības dēļ novēršas, bet pati ir tieši tajos gados, kad sevišķi grib patikt un būt mīlētai... Dzeršanas dēļ nāk saskarē ar deklasētiem elementiem, vēlāk to pārdzīvo. Depresija, alkohols to pastiprina ...»

«Jūs, ārsti, esat vairāk teorētiķi, bet mēs, izmeklētāji, praktiķi

nāves atklāja veikala kasē iztrūkumu. Gandrīz piecus tūkstošus rubļu. Sazini nu, cik ilgi viņa žonglējusi kā uz stieples, kas novilkta starp diviem debesskrāpjiem, — iztrūkums varēja kuru katru dienu atklāties.

Domāju, ka meitenei to nevajadzētu uzzināt, vieglāk viņai nekļūs. Diezgan parasts gadījums — līdzekļu pēkšņi kļuvis daudz mazāk un uzreiz nevar aprast ar faktu, ka daudz mazāk drīkst atļauties. Un, kā par nelaimi, kārdinātājs turpat blakus — veikala kase. Divu gadu laikā tāda summa par sīkumiem vien var salasīties.»

«Mani galvenokārt nodarbina jautājums par Imaldas redzēto.»

«Neticiet, neko viņa nav redzējusi... Tās ir iedomas. Dzīvokļa galējā istabā milicijas darbinieki atrada pusizdzertu «Agdama» pudeli un vienu vienīgu, toties lielu glāzi. Uz abiem priekšmetiem ir tikai pašas Aldas Melnavas pirkstu nospiedumi. Bet ceļš no kāpņu telpas uz ielu bija slēgts — situācija, kādu mīl humoresku rakstītāji, taču reāla, no dzīves. Vai atceraties, ko meitene stāstīja par kāpņu telpu?»

«Nē__Neko īpašu ...»

«Trešā stāva kaimiņi cīkstējušies ar skapi.»

«Jā, tagad atceros.»

«Divi veči, kaimiņi, no ceturtā dzīvokļa uz piekto dzīvokli mēģināja pāri kāpņu laukumiņam stumt skapi. Viens gribēja atbrīvot savu gaiteni, otrs vēlējās skapi sev instrumentiem — viņš ir amatnieks. Skapis milzīgs, arhaisks, aizmugurējās skrūves ierūsējušas, un vecie prātvēderi nospriež, ka pārbīdīs tapat, neizjauktu. Viens ar lauzni paceļ skapi augšā, otrs pabaž zem kājām zaļa kartupeļa šķēles. Sākumā slīd kā pa taukiem, tad kāpņu laukumiņā šķēles izjūk, vecais īpašnieks paliek vienā galā ar lauzni, jaunais otrā ar zaļiem kartupeļiem kabatā, bet skapis pa vidu. Miliči tam esot rāpušies pāri, tikai, kad atbraukusi ātrā palīdzība pēc meitenes, kopīgiem spēkiem spējuši milzīgo mēbeli dabūt nost no ceļa.»

Zem Imaldas kājām skaudri nožņerkstēja stikla lauskas. Izlijušais ūdens mazās straumītēs vēlās prom pa noputējušo parketu.

TOREIZ viņa pa ieradumam nometa somu, ieskatījās virtuvē, bet mātes tur nebija, tāpēc steidzās uz istabām.

Imalda bija te, tikko pāri slieksnim, kad dzirdēja galējā istabā izgāžamies logu un pēc tam mātes kliedzienu. Viss kopā tas bija kaut kas drausmīgs.

Viņa sastinga un atģidās tikai pēc brīža.

Apakšā uz ielas skanēja saucieni, bremzēja un taurēja automašīnas, brīžam no trokšņu jūkļa izlauzās arī pa kādam saprotamam vārdam.

Vidējās istabas logs bija atvērts, un Imalda metās pie tā.

Lejā bija salasījies ļaužu pūlis. Daži skrēja pāri brauktuvei no

otras ielas puses, citi novērsās, grieza prom galvas, skaļi zvanīja tramvajs, prasīdams atbrīvot ceļu.

Māte gulēja ietves vidū, Imalda viņu pazina pēc košās rītakleitas ar pāvu astēm.

Pēc tam viss iegāzās kā melnā tumsā, atmiņa pazuda necaurredzamā naktī, un Imalda pamodās slimnīcā baltos, stērķelētos palagos, lai sāktu ar jautājumu:

«Kur es atrodos? Kas ir noticis?»

Pagāja mēnesis, tad vēl mazliet, un pēkšņi atmiņas necaurredzamā nakts it kā mazliet pavērās. Uz īsu mirkli, pāris sekundēm.

Viņa redzēja roku. Spēcīgu vīrieša roku, kas bija atbalstījusies pret durvju stenderi starp galējo un vidējo istabu. Viņa to redzēja tik skaidri, it kā būtu ilgi pētījusi ar palielināmo stiklu: uz delnas virspuses viegli rudas spalvas, pie katra pirksta pamatnes pa zilpelēkam, ietetovētam ciparam, kas kopā veido skaitli «1932». Tad no tumsas viņai tieši acu priekšā iznira kāda seja, bet tūdaļ atkal pazuda tumsā, un viņa to nepaspēja ielāgot, prātā palika vienīgi kontūras. Sejai trūka vaibstu, tā bija it kā izšņāpta ar šķērēm no melna papīra un uzlīmēta uz baltas lapas, iezīmējās tikai profila līnija: piere, deguns, lūpas, zods.

«Vai nevarētu būt tā, ka tu roku redzēji kaut kur citur?» vaicāja ārsts. «Piemēram, tramvajā, vilcienā ... Vienalga, kur, visas vietas nav iespējams uzskaitīt. Roka bija zīmīga, tava atmiņa to fiksēja, un vēlāk tā gluži vienkārši pārbīdījās laikā un vietā. Speciālajā literatūrā ir aprakstīti līdzīgi gadījumi. Var notikt arī tā, ka vēlāk šī roka aizbīdās atpakaļ. Uz turieni, kur tā patiešām tika redzēta.»

Restorāna zāle vēl gulēja ieslīgusi pustumsā. Tik vien bija apgaismojuma kā caur platajām matētā stikla durvīm no foajē un vēl gar portjeru malām no virtuves gaiteņa. Acīm pamazām aprodot, telpu tomēr varēja pārskatīt visā garumā no galējās sienas pa labi līdz estrādes paaugstinājumam ar orķestra pultīm un aparatūru tā dziļumā. Pultis bija tumši zilas ar zelta ģerboni vidū un zelta burtiem rakstītu nosaukumu «Oreanda» pie pamatnes.

Aiz virtuves gaiteņa portjerām skanēja balsis.

— Es to lietu tā neatstāšu! Lai nemaz negaida! — kašķīgi sirdījās sieviete. — Tā, Leopold, nerīkojas!

— Ļuda, man patiešām nekas nav zināms, — taisnojās pasmalks tenors. — Ja tu gribi, es varu paprasīt Romanam Roma-ničam!

— Viss bija sarunāts, mana māsa jau ir iesniegusi atlūgumu, — sieviete nerimās, taču balss vairs bija tikko dzirdama. Vai nu runātāja bija atgājusi tālāk no portjerām, vai aizgriezusies uz otru pusi. Vīrietis atbildēja, bet arī no viņa sacītā vairs absolūti neko nevarēja saprast.

Vājā apgaismojuma un tumši pelēko mēbeļu dēļ vispirms acīs

krita baltie, greznie porcelāna galdapiederumi šālim, pipariem, sinepēm, zobu bakstāmajiem un vāzītes ar papīra salvetēm, galda spuldzes ar puķainiem abažūriem un, visbeidzot, krēslu rubīnsarkanais polsterējums — audums blāvi spīdēja ka samts.

Imalda pagāja no durvīm pāris soļus uz estrādes paaugstinājuma pusi un palika stāvam.

Logu nebija, visapkārt zālei rindojās nišas ar galdiņiem, bet galasienas veidoja spoguļi, radīdami iespaidu, ka zāle patiesībā ir vēl daudz plašāka. Arī aiz bāra letes pretī durvīm bija spoguļi, kas, cits citā atspīdēdami, it kā dubultoja, trīskāršoja un pat četrkāršoja grezno pudeļu, konfekšu kārbu un cigarešu paciņu skaitu plauktos. Pati lete ar vizuļojošu kafijas automātu vienā malā un tuvu piebīdītiem augstiem, apaļiem ķebļiem bija popēta ar sarkanu mākslīgo ādu. Ar tādu pašu mākslīgo ādu bija apvilkti ieapaļie, ērtiem dīvāniem līdzīgie sēdekļi pretī estrādei.

— Leopold, bet tā ir cūcība! Ja nebūtu sarunāts... Mana māsa iesniedza atlūgumu, viņai nebija slikts darbs ... — atkal kādu mirkli kļuva dzirdama kašķīgā sieviete aiz portjerām.

Visas ejas starp galdiņiem klāja biezi, mīksti grīdsegu celiņi.

Griestus veidoja nerūsošā tērauda slokšņu pinumi, aiz kuriem slēpās jaudīgu kondicionēšanas iekārtu atveres, kas nodrošināja vajadzīgo temperatūru un gaisa cirkulāciju.

Pelnrušķīte bija cerējusi, ka ieraudzīs pili, bet nebija iedomājusies, ka tā būs tik moderna un krāšņa.

«Septītajās debesīs» bija vairākas restorānu zāles, bet «Oreanda» tika uzskatīta par centrālo. Arī administrācija to vienmēr nosauca kā pirmo, jo tā bija skaistule, kura radīta tikai uzdzīvei, turpretī pārējām telpām netrūka arī parasto ikdienas rūpestu, kas vairāk vai mazāk atsaucās uz to ārējo izskatu — vienā klāja tūristiem brokastu un pusdienu galdus, otrā drīkstēja nākt arī ļaudis no ielas, vēl citā tirgoja kafiju un saldējumu. Pārējās māsas modās agri no rīta, tikai laiskā, skaistā «Oreanda» atļāvās gulēt līdz vēlai pēcpusdienai.

Imalda iztēlē ieslēdza kāda galdiņa spuldzīti, un uz abažūra zīda uzplauka mazliet fantastiski, japāniski ziedi. Pa durvīm, vezdams zem rokas sievieti garā, spožā vakarkleitā, ienāca pus-muža vīrietis smokingā. Spīdēja atlasa atloki un sievietes atlasa augstpapēžu kurpes. Viņš bija slaids ar sirmiem deniņiem un ļoti vīrišķīgu seju — tādi vīrieši mēdz būt vienīgi iztēlē un kinofilmās. Imalda skaidri dzirdēja orķestri spēlējam lēnā fokstrota taktis, vīrietis aplika roku sievietes viduklim, un viņi sāka cēli, eleganti dejot, redzēdami tikai viens otru, pilnīgi ļaudamies mūzikas skaņām un tuvībai, it kā piedalītos sarīkojumu deju konkursa finālā. Sievietes miklās acis laimīgi mirdzēja.

— Un tu man, Leopold, nepļūti, ka tu neko nezini, ka tev neko

neteica! Tu esi īstais žuks, tevi noteikti pirmo informēja ...

««Oreanda» nav priekš kura katra.» Aleksis Imaldai stāstīja. «Tur vislētākais kokteilis maksā vairāk par trim rubļiem. Taisni brīnums, kā tev laimējies!»

Sākumā bija doma par profesionāli tehnisko skolu, kas dotu arī vidusskolas beigšanas atestātu, taču tur uzņemšana notika vasaras beigās.

«Lai tak meitēns padzīvo un atpūšas. Lai veseļojas.» Aleksim teica paziņa.

«Es baidos, ka viņa atkal nojuks, ja pa māju vien dzīvos! Viņa neiet gulēt un gaida mani kaut līdz četriem no rīta. Vakariņu bļoda satīta dvieļos un spilvens virsū, bet pati sēž klat. Raudi vai lamājies — nekas nelīdz! Tāpat nevarēšot aizmigt, kamēr es pārnākšu.»

«Tev jau nu kāda guvernante der arī...» Runātājs izturēja pauzi un tad svarīgi nobeidza: «Darbu tagad dabūt nav māksla!»

«Jā, jā! Fabrikā!»

«Kas fabrikai vainas? Mans sievasbrālis pagājušo mēnesi norava divsimtpiecdesmit uz rokas.»

«Tu tūlīt te visu pametīsi un skriesi par šloseri!»

Saruna notika šaurās, neērtās veikala dienesta telpās ar plauktiem vidū. Plaukti bija piekrauti ar dažādām galantērijas precem — tur bija visādu lielumu saiņi, papes kārbas un ar auklu pārsietas trikotāžas izstrādājumu pakas. Veikalnieks stāvēja pie pašiem griestiem uz saliekamām krāsotāju kāpnēm un bija līdz elkoņiem ieracies necilas krāsas jaciņās, zem kurām slēpa citas preces. Alekša pravietojumu par darba jomas maiņu viņš aukstasinīgi palaida gar ausīm.

«Vēl es tev varu iedot kādu duci *RAI-SPORT.*»

«Kas tas tāds?»

«Somu pretsviedru līdzeklis. Ļoti labs. Tik un tā tu piedāvāsi krēmu un uzaču tušu, pie viena aizlaidīsi arī šito.»

«Cik?»

«Man vajag trīs piecdesmit, parasti sit gaisā par piecīti.»

«Labi.»

«Ķer!» Veikalnieks nosvieda divas pa pusducim polietilēnā sasaiņotas pretsviedru līdzekļa pudelītes, kas tūlīt nozuda Alekša ietilpīgajā plecu somā.

«Varbūt tomēr padomāsi?» Aleksis ar vāju cerību jautāja, atgriezdamies pie iepriekš pārrunātā temata.

«Es jau teicu ... Pie labākās gribas nav iespējams. Viņai ir septiņpadsmit, bet mums pastāv kolektīva materiālā atbildība. Juridiski tā var sākties tikai no pilngadības. Un ko viņa te saķers? Nav vecie laiki. Goda vārds! Jaunākais pārdevējs — ar algu vien jārēķinās!»

«Tu tik stāsti — es klausīšos!»

«Es tev saku, kā ir. Un būs vēl sliktāk, piemini manus vārdus! Maijā nāks vaļā sezona Jūrmalā, lai pamēģina ar saldējumu. Bet rudenī tu redzēsi, varbūt tirdzniecība viņai nav ne pa pratam, ne pa zobam.»

«Kur es teikšu, tur viņa strādās.»

«Pamēģini Jūrmalā! Pirmkārt, svaigā gaisā, otrkārt... Dari, kā zini, bet doma nav slikta!»

Alekša ienākumi bija nepastāvīgi. Pavairāk viņš varēja nopelnīt tikai tad, kad ostā iegriezās kuģi, uz kuriem bija draugi no jūrskolas laikiem. Tad vienmēr atradās kāds, kam bija nepieciešamas Alekša andelmaņa zināšanas. Vismaz viņa pase dažu mantu nodošanai

uzpirkšanas punktā vai komisijas veikalā.

Imalda atkal un atkal pārlaida glāstošu skatienu krēslainajai telpai. Viņā modās savāds lepnums par to, ka te viņa strādās. Ne gluži te, bet gandrīz tas pats vien ir. «Septītajās debesīs» un turklāt vēl «Oreandas» zālē — tas jau skan! Un jo lielāks lepnums bija tāpēc, ka viņa līdz pat pēdējam brīdim neticēja, vai tiks pieņemta. Bet kadru da| ā viss nokārtojās lietišķi un ātri. Inspektore pārlasīja namu pārvaldes izziņu, ka viņa iepriekš nekur nav strādājusi, noteica: «Labi, der,» — un pasniedza kadru anketas veidlapu. Kad Imalda grasījās to ņemt līdzi uz mājām aizpildīt, inspektore pat atbrīvoja savu vietu aiz rakstāmgalda un iedeva pildspalvu: «Cik nu jums tās rakstīšanas!» Un galvenais — neviena jautājuma. Par to meitene viņai bija sevišķi pateicīga. Šeit darba stils ļoti atšķīrās no tā, ko viņa bija redzējusi divās citās kadru daļās, kur, brālim nezinot, bija iegājusi.

Viņa nevēlējās būt Aleksim par nastu. Lai gan brālis centās neizrādīt, viņa tāpat redzēja, ka viņš nav radis vai varbūt nemaz nav radīts ne savas, ne citu nastu nešanai.

Darba piedāvājumu bija diezgan. Sludinājumi skanēja pa radio, tos varēja izlasīt pie rūpnīcu vārtiem un izziņu biroja vitrīnās. Taujāja pēc spolētājām un tinējām, pēc klājējām un noņēmējām. Viņai šo profesiju nosaukumi neko neizteica, taču reizumis sludinājuma beigās bija rakstīts «... un minēto profesiju mācekles». Tieši tas, ko viņai vajadzēja.

Onkulis, kurš stāvēja blakus milzīgajam seifam un šķita tur nostādīts sargāšanai, sākumā izturējās rezervēti. Laikam viņu bieži apmeklēja darba prasītāji, kurus interesē vienīgi pats darbā iestāšanās fakts milicijas iecirkņa pilnvarotā un rajona nepilngadīgo lietu komisijas locekļu nervu nomierināšanai. Padilušajās, pāršūtajās mātes drēbēs Imalda laikam tieši pēc tādas izskatījās.

«Parādiet darba grāmatiņu!» vīrs bargi teica, taču tūlīt atmaiga, uzzinājis, ka meitene līdz šim vēl nekur nav strādājusi.

Viņam darbi bija plašā izvēlē, viņš sāka piedāvāt un ieteikt, taču beigās nonāca pie gluži loģiskā jautājuma:

«Kurā gadā jūs beidzāt skolu?»

«Es neesmu beigusi, es izstājos__No devītās klases ... Veselības stāvokļa dēļ__»

Vīra izskats liecināja — viņš nožēlo, ka ir tā centies un tērējis laiku ieteikdams.

«Kad? Lūdzu, konkrēti!» Tonis kļuva uzstājīgs, skatiens caururbjošs. Mani neviens neapcels!

«Aizpagājušajā rudenī.»

«Un kopš tā laika neesat atradusi par vajadzīgu iestāties darbā?»

«Es ārstējos.»

«Pieņemsim. Kur? Lūdzu, konkrēti!»

«Slimnīcā.» Un tad spējās bezspēka dusmās: «Psihiatriskajā slimnīcā.»

«Ko ... Kā ... Divus gadus?»

Viņa lieliski redzēja, ka tagad ar savu klātbūtni vien jau iedveš šim vīram bailes. Viņa pārāk bieži bija redzējusi šādus cilvēkus. Tie it kā piesardzīgi mēģināja palavīties garām, jo bija pārliecināti, ka viņa kuru katru mirkli var mesties virsū ar nagiem un zobiem. Pat laipnā, godīgā sieviņa no pretējā dzīvokļa, kas viņu bija redzējusi izaugam, vispirms uzmanīgi pa «actiņu» nopētīja kāpņu laukumiņu un tikai tad vēra vaļā durvis, lai izbērtu kartupeļu mizas pārtikas atkritumu spainī, bet, pamanījusi Imaidu nākam, ar pērtiķa veiklību iešmauca atpakaļ, tūdaļ ieslēgdamās un iekrampēdamās.

Meitene tomēr piespieda sevi norīt kamolu, kas bija sakāpis kaklā, un stomīdamās atbildēja, jo zināja, ka atbilde viņas «vainu» tikai darīs smagāku.

«Pagājušajā gadā es atgriezos mājās, bet__Man atkal bija lēkme ...»

Sākumā viņa ar tādu kā ļaunu prieku skatījās, kā amatpersona sāk laipot, lai izvairītos no atbildes. Viņš pakonsultēsies — noteikti un visdrīzākajā laikā. Bet tagad viņš pierakstīs visus viņas datus, arī telefona numuru, lai tūlīt, tikko jautājums būs atrisināts, varētu Imaldai piezvanīt.

«Vai jums mājās ir telefons? Ir! Ļoti labi!» viņš runāja tik pārliecinoši un veikli, ka vienu brīdi Imalda pat noticēja, laikam tāpēc, ka ļoti gribēja noticēt. Un viņa sāka ātri stāstīt, ka tagad ir pilnīgi vesela, ka ir tāda pati kā citi cilvēki un ka rudenī stāsies vakarskolā, lai dabūtu atestātu un vēlāk varbūt mācītos tālāk.

Vīrs saprotoši māja ar galvu, viņš piekrita un akceptēja visus viņas nākotnes plānus, jo zināja vienu — ar trakiem tikai pa labam!

Bet viņa, muļķe, veselu nedēļu cerēja, ka telefons tomēr iezvanīsies.

Sabiedriskās ēdināšanas tresta kadru inspektores lietišķums un laipnība meiteni ne vien pārsteidza, bet arī darīja savās acīs nozīmīgāku — viņa atkal ir pilnvērtīgs cilvēks.

Kad formalitātes bija pabeigtas, inspektore izsacīja vēlēšanos, lai Imalda jau pēcpusdienā dotos uz darbu un pieteiktos pie šefpavāra vai zāles pārziņa.

Meitene pārcentās un atnāca stundu par agru, zālē neviena vēl nebija, balsis aiz portjerām arī apklusa, tjet viņa laikam tik un tā neuzdrošinātos iet šķērsām pāri visai telpai, baidīdamās pielāčot izcili tīro grīdu, kas viegli smaržoja pēc parketa vaska.

Imalda izgāja atpakaļ priekštelpā. Tā bija gaismas pielieta, jo vienu sienu veidoja lieli logi — cieši klāt cits pie cita ar plašu skatu uz pustukšu automašīnu stāvvietu.

Izkaisīti pa divi, sēdētājus gaidīja mīksti atpūtas krēsli ar lieliem misiņa pelnutraukiem garu kātu galos. Grīdu klāja kaut kas mīksts, paklājam līdzīgs.

Telpas vienā galā bija kāpnes — lejā uz garderobi un augšā uz trešo un tālākajiem stāviem, otrā gala gaitenis veda projām kaut kur tumsā.

Imalda sāka gaidīt, taču arī te jutās kā cilvēks, kas ienācis tur, kur viņam ieeja patiesībā liegta.

Viņa izšķīrās par pastaigu parkā līdz precīzi noteiktajam laikam.

Pa kreisi no ārdurvīm, kas veda uz diezgan klusu šķērsielu, bija tualešu telpas, pa labi aiz ieapaļas pulētas letes atradās garderobe ar akurāti uz āķīšiem pakarinātiem numuriņiem un augstiem, platiem spoguļiem, lai sievietes sukājoties varētu sevi redzēt visā augumā.

Arī te neviena vēl nebija.

Imalda izgāja uz ielas un pagriezusies pēkšņi ievēroja to, ko nebija ievērojusi šurp nākot. Plāksnīti aiz ieejas durvju stikla — «Brīvu vietu nav».

Apstaigājusi pāris līkumu pa parku, izlasījusi informāciju, ko varēja sniegt afišu stabs — arī nedēļas kinorepertuāru, lai gan uz kino viņa nemaz netaisījās iet —, Imalda apsēdās uz soliņa. Laiks bija drēgns, aukstums vilka cauri apģērbam, vēl vajadzēja pakavēties pusstundu, taču viņa drīz vien cēlās un gāja atpakaļ, jo nolēma, ka ierasties pēdējā brīdī arī nebūtu pieklājīgi.

Meitenei par lielu pārsteigumu, restorāna ārdurvis jau bija slēgtas. Viņa pagrūda tās vienreiz, pagrūda otrreiz un tā arī palika stāvam, nezināmada, ko iesākt, — nevienu cilvēku nekur neredzēja. Tad pēkšņi kaut kur no garderobes dziļuma klusu iznira vīrietis tumšzilā ar zeltu bagātīgi apdarītā formas tērpā un cepurē ar zeltītu apmali. Tā no slēptuvēm dzelmēs uznirst lieli sapali, ieraudzījuši pa straumi peldam kaut ko ēsmai līdzīgu — pārbaudot piegrūž degunu, un tūlīt pazūd, ja ir vīlušies.

Durvju sargs caur stiklu uzmeta meitenei vienu vienīgu pieredzējušu skatienu, pagriezās un ieslīdēja atpakaļ garderobes tumsā.

Stāvoklis draudēja kļūt kritisks. Imalda vispirms pieklauvēja kautrīgi, tad uzstājīgāk.

Beidzot durvju sargs atgriezās. Dziļām, kā ar nazi iegrieztām rievām izvagotajā sejā bija profesionāla kāršu spēlmaņa kokai-nums, kas partneriem neļauj nojaust, vai viņam rokā ir labas, vai sliktas kārtis. Lai tādā iedegtos kaut mazākā emociju dzirksts, viņam uz galvas ir jāuzkrīt vismaz ķieģelim, bet labāk jau dzelzsbetona pārsedzes panelim.

— Man vajag uz darbu... — Imalda teica caur durvīm, saprazdama, ka tās viņas dē| netiks atvērtas. — Es te strādāju ...

Virtuvē...

Vīrs noteikti norādīja ar roku pa labi — roka bija baltā, piegufošā smalkādas cimdā — un atkal nozuda garderobē.

Imalda apgāja ap stūri un apstājās. Te atradās autostāvvieta. Autoīpašnieki aizslēdza savu limuzīnu durvis un pēc tam tās paraustīja, pārbaudot, vai ir aizslēgušās, apmainījās asprātībām, brīžiem dažs ari sirsnīgi iesmējās. Ja nebūtu augumu starpības, viņi izskatītos vienādi kā viņu automobili: visiem ap trīsdesmit gadu, nolaidenas ūsas, novazāti džinsi un īsa ādas vai auduma jaciņa pāri džemperītim bez apkakles. Pa vienam, pa pāriem vai lielākā pūlītī viņi devās uz šaurām durvīm, ko no ielas pat īpaši nevarēja saskatīt. Tās bija «Oreandas» personāla vai dienesta kāpnes.

Kopā ar pārējiem, bet laikam tomēr neviena nepamanīta, Imalda nonāca divu gaiteņu saskares punktā. Pirmais — šaurs un tumšs — gāja pa estrādes aizmuguri, un tā galā bija redzama zāles priekštelpa ar mīkstajiem atpūtas krēsliem un augstajiem pelnutraukiem. Otrais bija daudz platāks un atgādināja ļoti garu izstieptu istabu, nevis gaiteni.

Tuvāk ārdurvīm, kur Imalda stāvēja, gar abām pusēm bija vienkārši finiera skapīši, tādi kā rūpnīcu ģērbtuvēs. Tālāk kreiso sienu aizņēma logs ar alumīnija plāksnēm apsistu leti uz virtuvi, bet pie labās sienas atradās kases automāts un pāris balti apklātu galdiņu.

Lete jau bija apkrauta ar uzkodām garenos šķīvjos un glīti dekorētām četrstūrainām dažādu dārzeņu salātu b|odiņām, bet pavāres no virtuves dzi|umiem nesa vēl.

Pārģērbšanās pie skapīšiem tuvojās beigām, džinsus un jaciņas bija nomainījušas aveņkrāsas žaketes ar spožiem atlokiem un «tauriņi» pazodē.

Pie kases automāta bija izveidojusies rinda. Viesmī|i cits pēc cita steidza izsist čeku lentes, tad padeva tās kādam otrpus virtuves letei, paņēma uzkodas no šķīvju piramīdas un veidoja līdzīgas, vienīgi mazākas, uz savām paplātēm, ar kurām tad pusskriešus steidzās uz viesu zāli — portjeras bija paceltas, lai netraucētu kustību, zāle spīdēja spožās ugunīs.

— Vai jūs, lūdzu, nepateiktu ...

Uzrunātais nogaidoši klusēja, gaidīdams jautājuma nobeigumu, un vienlaikus sukājās un veidoja frizūru, skatīdamies skapīša durvju iekšpusē piestiprinātā spogulī.

— ... kā man atrast šefpavāru vai...

— Stākle ir lejā pusfabrikātu cehā.

— ... vai zāles pārzini.

Jautātais paskatījās uz kases automāta pusi, ar acīm kādu pūlītī meklēdams, un iesaucās:

— Leopold, tava ārlaulības meitiņa atnākusi!

Tūlīt atskanēja draudzīgi smiekli, jo visi zināja, ka dievs Leopoldu nav svētījis ne ar bērniem, ne ar mīlestību pret bērniem.

— Jā, jā__Es nāku ...

Tas bija tenoriņš, kuru Imalda pirmīt bija dzirdējusi taisnojamies ķīvīgajai sievietei.

No pūlīša atdalījās liels, dūšīgs vīrs un nāca šurp. Viņš bija ģērbies tāpat kā pārējie, taču apmēram uz pusi vecāks par citiem. Augumu viņš turēja izslietu, brangais vēders virzījās pa priekšu, liekot so|us, viņš it kā slīdēja, lai gan kājas locījās ceļgalos kā pātagas un purngali bija izvērsti uz ārpusi.

Ieraudzījis Imaldu, viņš kā atgaiņādamies pacēla un purināja ļoti tīras, mīkstas rokas — vienā bija prāvs atslēgu saišķis.

— Es zinu, es zinu__— Uzzibsnīja zelta kroniši. — Es tūlīt

nākšu ... Stāviet tepat, neejiet nekur projām ... Es tikai noslēgšu apakšējās durvis ...

Viņš atgriezās, mazliet cīnīdamies ar elpas trūkumu.

— Mums sievieši ģērbjas telpā aiz virtuves__Ļuda tev

parādīs__Kā tevi sauc?

— Imalda.

— Smuks vārds. Tēvs Imants, māte Alda, ja?

— Jā.

— Ļuda-a! — viņš skaļi iesaucas, pagriezis galvu virtuves loga virzienā. Un atkārtoja jau daudz skaļāk: — Ļud-a-ā!

«Para yok,» teica vecais turks un vilka vidusjostu uz savu pusi, bet Aleksis arvien vēl nelaida to vaļā, turēja. Tā viņi stīvējās, taču turkam rokā bija gals ar sprādzi un Aleksis juta, ka siksna tomēr lēnām slīd ārā no saujas, lai gan viņš to žņaudza dūrē, cik spēdams. Vecim bija vairākas dienas neskūta bārda, viņš izskatījās garas dzīves un lielas, ēdelīgas ģimenes izmocīts, vienīgi acīs vēl palaikam manīja iezibsnamies dzīvību.

«Para yok!» turks iesaucās un skatījās apkārt, kā glābiņu meklēdams, taču garāmgājēji tīšām viņiem nepievērsa uzmanību. «Para yok! Naudas nav!»

Yok, yok, yok ... Nav, nav, nav ... — vārdi aizlēkāja lejā no kalna pa šaurās, līkumotās vecpilsētas ieliņas bruģi. Divstāvu, trīsstāvu nami spiedās cieši cits pie cita, tāpat kopā spiedās mazie veikaliņi, kas aizņēma namu apakšējos stāvus. Tur dažviet blakus tirgoja visneiedomājamākās preces: olīvas, vecu bronzu, medību šautenes īsiem stobriem, konfektes, viltotu, bet reizēm varbūt arī īstu antīku, matu lentes un dažādā veidā apstrādātu oniksu — sākot ar brelokiem un beidzot ar prāviem Kemala Ataturka krūšutēliem. Ārpusē aptaustīšanai izliktās mantas un izkārtie apģērbu gabali, kas plandījās vējā, spožās saules gaismā izskatījās sevišķi spilgti un darīja ielu daudzkrāsaini raibu, turklāt dominēja austrumniekiem tik mīļais

purpurs.

Ieliņa sazarojās ar citām tādām pašām, katrā mājā bija veikals, darbnīca vai viesnīciņa. Darbnīcas atšķīrās ar to, ka bez aplūkošanai izliktās produkcijas cauri skatlogam varēja vērot, kā top senlaicīgo, līko dunču un šaurkaklaino krūku atdarinājumi, kā savelk šķību seju pulksteņmeistars, strādājot ar acī iemiegto palielināmo stiklu, un kā piegriež un šuj ādas mēteļus.

Viesnīcām un pansijām te bija ārkārtīgi zemas cenas, no ārpuses lēšot, katrā tādā mājelē nemaz vairāk par divām vai trim istabām nevarēja būt, taču nosaukumi pārsteidza ar plātīgu lielību un izkārtnes stiepās pāri visai fasādei vai arī pāri ieliņai, lai būtu tālāk saskatāmas. Un noteikti bija izgreznotas ar kādu gleznojumu primitīvistu mīlīgajā manierē: smaidošs vīrs guļ gultā un pūš gaisā cigarešu dūmu ripuļus, vai kas stipri līdzīgs, žanram atbilstošs.

«Para yok!» turks iekliedzās tā, it kā viņam jau grasītos griezt pušu rīkli. Tas bija nabadzīgs ielu tirgotājs ar tievu slikti noplūkta cāļa kaklu, pa kuru augšup un lejup lēkāja liels gāmurs. Viņš bija vecs, izdēdējis, uz vēdera brezenta lentēs iekārts kaut kāds paplātei līdzīgs darinājums no finiera gabala ar līstītēm apkārt, lai nebirtu nost pārdošanai izliktās mantas: plastmasas auskariņi, cigarešu iemutes, ķemmes, lietoti un nelietoti rokas pulksteņi. Uz nagliņām visapkārt paplātei bija sakabinātas vidusjostas — tās nokarājās kā buļļu astes.

Turks vilka siksnu uz savu pusi, Aleksis — uz savu. Viņš bija savilcis dūri tik cieši, ka nagi cirtās plaukstā, bet josta tomēr slīdēja un slīdēja. Ne gluži jauna, bet laba īstas ādas josta. Viņš to gribēja nopirkt tēvam.

Aleksis pamodās pēkšņi, tumsas dēļ viņš nespēja uzreiz atģis-ties, kur atrodas.

«Para yok!» Aleksis nevarēja saprast, kāpēc turks bija teicis: «Naudas nav!» Viņiem, jūrskolas kursantiem, tas gan bija parastākais vārdu sakopojums, visbiežāk lietotā frāze. Kā vairogs pret daudzajiem piedāvājumiem. Un nebija arī tās naudas — nepietika pat tik neticami lētām precēm, kādas var būt vienīgi Turcijā. Bet vai gan naudas vispār kādreiz var pietikt?

Mazs, mazs cilvēciņš pienāk Izmirā uz bulvāra un piedāvā krēmu iedegumam. Viņš izskatās tik nelaimīgs, ka rodas vēlēšanās nopirkt kaut vai tādēļ, lai viņu iepriecinātu, bet — para yok.

Vīrs ar paplāti uz galvas, bet uz paplātes vēl mazliet kūpoša piramīda no tādām kā lielām, kārdinošām barankām, kas pārkaisītas kraukšķīgām sezama sēkliņām. «Vai, lūdzu__» Kursanti saskatās un norij siekalas. «Para yok!» Nevar tērēt naudu par ēdamo, ēšana pašiem uz burinieka ir labu labā. Jātaupa kā pēdējiem skopuļiem, jo katram dzimtenē ir daži cilvēki, kam no sava pirmā ārzemju brauciena jāpārved kāds sīkums.

— Para yok! — Aleksis dusmīgi izgrūda un, apsēdies uz gultas malas, sāka ar basajām kājām meklēt pa grīdu rītakurpes. Jā, atkal nebija naudas — stāvoklis, kas cikliski atkārtojās. Turklāt šo ciklu viņam, diplomētam jūrniekam, gan vajadzēja paredzēt. Paredzēt, ka pa Daugavu ies ledus un ar ledus gabaliem būs pilns līcis, un kuģus novirzīs uz Ventspili. Puiši, kamēr atkuļas līdz Rīgai, ir galīgi tukšā. Ja arī kādam bijis kas pārdodams, tad ir jau iztirgots. Uz restorānu — lūdzu! — viņi gatavi katrā laikā izmaksāt, dalīties kaut pēdējā rublī, viņiem Alekša ir žēl, kursa biedri saprot — viņš pats ne mazākajā mērā nav vainojams, ka zēģelējums ar burinieku viņam bija pirmais un palika vienīgais.

Garām Gibraltāram, cauri Bosforam__O, Bosfors! Kā viņi

gaidīja šo mirkli! No pastkartēm un prospektu fotogrāfijām raudzījās sulīgi za|as, kraujas kalnu nogāzes ar vasarnīcām līdz pašam gaišzilajam ūdenim. Dažam atpūtniekam tikai pāris soļu vajadzēja spert no savas verandas durvīm pa grīdai līdzīgo koka segumu, lai varētu mesties ar galvu dzelmē — Stambulā tikai tas esot bagātnieks, kuram vasarnīca pie Bosfora.

Viņi bija uz klāja, jau braucot pa Marmora jūru, kur kuģi reidā uzņēma ločus. Visi uz klāja un visi gaidu pilni. Un tad parādījās Bosfors — vieglā dūmakā, lai gan pie debesīm nebija redzams ne mākonītis.

Labajā krastā paslīdēja garām cietoksnis.

Augstu virs galvas norībēja tilts, kas savieno Eiropu ar Āziju, tūristu firmas par tā šķērsošanu saviem klientiem izsniedza īpašus diplomus.

Bet, kad viņi atrāva skatienus no krastiem un pavērās ūdenī, uzreiz k|uva sāji ap dūšu — tur peldēja salauztas kastes, polietilēna plēves gabali un dažāda draza, bet mūsu «Raķetei» līdzīgs pasažieru kuģītis, kas tūristu pilns brauca nost no steķiem, ar dzenskrūvi uzvandīja no dibena virspusē kaut kādu eļ|ainu masu un atliku likām tukšu lielu plastmasas pude|u, kurās Turcijā pārdod dzeramo ūdeni un limonādi. Kursanti, negribēdami bojāt kopiespaidu, atkal steigšus pievērsās krastiem, kur tagad jau pletās lielā, senā Stambula ar mošeju kupoliem un tūkstoš piecsimt smailiem minaretiem, no kuriem agri rītos spalgi kā ēzeļu brēcieni pa skaļruņiem skanēja muedzinu daudzbalsīgie aicinājumi uz lūgšanu.

Elektrību neieslēdzis, Aleksis izgāja cauri Imaldas istabai uz virtuvi padzerties.

Vai man arī kāda skrūve nav kļuvusi vaļīgāka? Vai es arī nesāku jukt? Katru nakti turki un turki. Un vienmēr es kaut ko pērku, un nekad man nav naudas. Para yok!

Peros kā pliks pa nātrēm. Pa dzīvi, pa sapņiem ... Peros gan, bet faktiski tomēr iztieku gluži pieklājīgi. Būtībā man ir viss, kas

dzīvošanai nepieciešams, un pat vēl vairāk!

Padzēries Aleksis uz mirkli apsēdās.

Skaidrs, ka man ir viss, kas dzīvošanai nepieciešams! Ja nebūtu jārūpējas par Imaldu, varētu lustēties, cepuri kuldams.

Viņš pat nemanīja, ka pats sevi krāpj, mēģinādams iestāstīt, cik ar dzīvi ir apmierināts, ļoti apmierināts! Tāpat kā bravūrīgi mēģināja to iestāstīt citiem.

«Gan viss nokārtosies, tu redzēsi!» puiši mierināja, satikšanās reizēs sitot uz pleca. Ērti vārdi, par kuriem nav jāatbild. Jūrskolas biedri tiešām gribēja, lai Aleksim viss nokārtotos labvēlīgi.

«Tikai tu nedrīksti zaudēt formu! Tev jābūt kā pionierim — vienmēr gatavam!»

Kā lai viņš, tālbraucējs stūrmanis, šo formu saglabā? Peldina buksieri no Juglas tilta cauri Bukultu kanāliņam un Baltezeram uz Aņiem? Varbūt no vecā Siena tirgus pa Daugavu un Buļļupi uz Majoriem?

Un allaž labi domātais sarunas turpinājums atkal tikai uzplēsa kādu jau apdzijušu vāti.

«Vai tu atceries, kā mēs abi...»

Atceros, velns lai parauj, diemžēl atceros!

Kušadasī — Egejas jūras pērle. Skopi apaugušas, mežonīgas klintis un dzidri līči kā nomaļākajās vietās Krimā.

Ar metāla režģi nožogota pludmales josla tikai tiem, kas dzīvo PUTNU SALAS hotelī — peldvietā var nokļūt vienīgi pa betonētu tuneli zem autostrādes.

Lieli svītraini saulessargi — kā sēnes. Tos izliek aprīlī un novāc oktobrī. Ir septembris, tāpēc svītras uz rupjā audekla krietni pabalojušas.

Zem kājām oļi un rupjas, netīras smiltis.

Pa šoseju uz kamieļa vizina milzīgi resnu vācieti. Lielīgi smiedamies, viņš kaut ko sauc tautasbrāļu pūlītim, kas palicis kājniekos.

Koka lažiņas, un zeltainbrūni iedeguši augumi. Austrietes, francūzietes un ungārietes bez krūšturiem. Neērti skatīties, bet arī novērsties laikam būtu nepieklājīgi. Izliecies, ka pēti vientuļu laivu tālu selgā, bet ar acu kaktiņiem tā vien šķielējas uz tvirtajiem sievišķības simboliem. Un nevar būt, ka iekāre neatspoguļojas tavās acīs.

«Vai tu atceries to līci otrpus kalna? Tur nebija neviena cilvēka.»

«Es nezinu, kuru tu domā ...»

«To, kur mēs atradām jūras ežus.»

«A...»

Vai nu jūras ežus pie krasta naktī bija piedzinusi vētra, vai tie paši bija saradušies pasildīties saulītē. Ežu bija daudz, divdesmit vai vairāk,

tie bija cieši piesūkušies, kā pieauguši pie akmeņiem, un tālu uz visām pusēm izstiepuši garās, asās adatas. Aleksis atrāva vienu ezi, uzlika sev uz plaukstas un ņēmās pētīt, bet adatas pamazām zaudēja spīdumu, un viņš steigšus ielaida dzīvnieciņu atpakaļ ūdenī.

Burinieka bocmanis, vecs jūras vilks, to uzzinājis, bija bezgala sašutis. Kas tad nu tā darot! Ķer un met atpakaļ! Ežus met atpakaļ! Jūras ezis, ja jūs gribat zināt, uz sviestmaizes ir daudz garšīgāks par melno kaviāru. Pārāk labi dzīvojat, kā es redzu!

Bet bija jau klāt vakars un nevienam negribējās iet atpakaļ pāri kalnam uz līci.

«Zini, es Singapūrā reiz pamēģināju__Man ne sevišķi__»

teica draugs, bet tad atģidās, ka nošāvis greizi, un steidzīgi mainīja tematu. «Bet vai tu atceries, kā Saša mums uzlaida kaklā tos rīkļurāvējus?»

«Kur?»

«Stambulā.»

«Neatceros gan. Varbūt es tad biju aizgājis staigāt ar citu kompāniju?»

«Nē, tieši tu man čukstēji ausī: «Tūlīt mums būs grandiozas iespējas norauties pa degunu!» Klīdām četratā — Saša, Valerijs un mēs abi.»

Mazais Saša kā vienmēr pretendēja uz līdera krekliņu. Viņš, tālredzīgais, bija tik daudz salasījies par Turciju, ka gudrība spiedās laukā pa visām vīlēm, un, lai citi arī to pamanītu, viņš organizēja ekskursijas ārpus paredzētās programmas. No pieciem rītā līdz brokastīm — pirmo, no vakariņām līdz trim naktī — otru.

«Divas stundas miega jauniem cilvēkiem pilnīgi pietiek!» Viņš purināja aiz kājas, šķiet, tikko aizmigušos draugus. «Atļauja no kapteiņa ir, izgulēties varēsiet mājās.»

Tā viņi vilkās Sašam nopakaļ, kamēr miegs pārgāja, mezdami līkumus tūrisma objektiem, uzsūkdami svešās pilsētas ikdienu, vērodami ikdienas ainavas — uz ietves iznestos Izmiras krastmalas restorāniņu galdiņus, prāmjus, kas veda pasažierus uz līča otru malu, NATO štāba mītni ar bruņotiem kareivjiem abpus durvīm un tieši tādus pašus stāvus pie ministrijām un bankām, tikai ar citiem formas tērpiem mugurā, — augumi sastinguši, kājas un elkoņi plati ieplesti, sejas zem ķiverēm sastingušas un pirksti sastinguši uz automātu sprūdu mēlītēm — nenāc tuvāk, mēs jokus un žēlastības nezinām!

Pietauvotas šūpojās jahtas un zvejnieku kuģeļi ar tik augstu gaisā parautiem galiem, ka izskatījās pēc atmuguriski viļņos sakritušiem pusmēnešiem. Spilgti izkrāsoti — zaļi, dzelteni, sarkani — kā bērnu rotaļlietas.

Un kravas automašīnas ar puķu buķetēm un ornamentiem apgleznotiem bortiem un kabīnēm.

«Ieiesim kādā mošejā, es parādīšu tribīni, no kuras nolasa laicīgās ziņas,» Saša sacīja. «Katrā mošejā ir jābūt divām kancelēm — viena reliģiskām, otra laicīgām runām.»

«Tagad arī? Es domāju, ka par visu laicīgo gluži labi katrs var izlasīt avīzēs.»

«Tagad es nezinu, bet agrāk sultāna pavēles noteikti lasīja mošejā no zemākās kanceles,» Saša sapīcis atbildēja.

Viņi gāja pa vecu divstāvīgu tiltu. Pa augšējo virzījās transports, pa apakšējo — gājēji. Garām rakstāmpiederumu un sīkpreču kioskiem. Garām maziem veikaliņiem ar uzkodām — uz vertikāla iesma griezās liels gaļas gabals. Pavārs ar asu nazi tam šņāpa nost brūni apcepušo garoziņu, lika uz sviestmaizēm un vēl kūpošus dalīja gribētājiem.

Pašā tilta galā uz restēm, zem kurām kvēloja ogles, tika ceptas sprīdi garas skumbrijas — cilvēki karstuma dēļ tās metaja no vienas plaukstas otrā un paēduši pirka paštaisītu limonādi, ko turpat blakus cits vīrs lēja glāzēs no nosmulētas plastmasas kannas.

«Es neticu, ka Turcijā visi s t r ā d ā, bet es ticu, ka Turcijā visi tirgojas,» teica Valerijs.

«Pārsvarā tie ir pensionāri,» Saša, protams, tūlīt varēja paskaidrot. «Pensiju vīrieši, kas ir valsts dienestā, sāk saņemt piecdesmit gadu vecumā, tā ir septiņdesmit pieci procenti no izpeļņas. Pensiju izmaksā reizi trijos mēnešos, par pirmo saņemto naudu viņi iegādājas vairumtirdzniecības noliktavās preces un sāk komersantu karjeru.»

«Un nīkst te no pārāk labas dzīves! Vai ne?»

«Acīmredzot tā ir nepieciešamība. Arī bezdarbnieki tirgojoties cenšas kādu nieku nopelnīt. Turcijā bezdarbniekiem pabalstus nemaksā.»

Kur Saša sadzinis šīs ziņas? Profesors!

Mošejas durvīm priekšā karājās biezs za|š, izbalējis paklājs. Saša to nedaudz pacēla, ieskatījās pa spraugu svētnīcā un sāka saitēt vaļā apavus. Viņa drosmi nevarēja noliegt, bet citi neuzdrīkstējās atpalikt.

Kurpes rokā turēdami, viņi uz pirkstgaliem izstaigāja plašo, viscaur tepiķiem klāto telpu, kas bija piesūkusies ar asu sviedru smaku. Saša čukstus stāstīja un rādīja, ka tepiķi tuvāk altārim ir vairāk nodiluši, jo pastāvot uzskats — kas tuvāk altārim, tas tuvāk Allaham. Tobrīd musulmaņu svētnīcā nebija nevienas dzīvas dvēseles, blāvi dega tikai dežūrspuldzītes, viņi izgāja ārā tikpat klusi, kā bija ienākuši. Laukā bija nakts.

Saša sadabūja Stambulas plānu. Četras galvas noliecās pār to un gāzes šķiltavu gaismā sāka pētīt. Pirmkārt, jānoskaidro, kur tu atrodies, otrkārt, kur tev vajag nok|ūt, bet, treškārt, — un tas ir diskutējams jautājums — kā visērtāk abus punktus savienot. Kur jānokļūst, to Saša jau iepriekš tālredzīgi bija atzīmējis ar krustiņu. Vietu, kur viņi atrodas, sameklēja. Tramvajs un autobuss tika

vienprātīgi noraidīts, bet tuvākais attālums starp diviem punktiem neapšaubāmi ir taisns — viņi nogriezās ap mošejas stūri un braši iesoļoja vecpilsētā.

Kad viņi bija minūtes divdesmit gājuši, metuši līkumus un nogriezušies, un ieliņu šaurība kļuva pārāk uzkrītoša, radās ideja pārbaudīt maršruta pareizību.

«Dīvaini, bet mēs neesam satikuši nevienu pretimnācēju,» Aleksis teica.

«Turki agri liekas gulēt, tā pie viņiem ir pieņemts,» Saša paskaidroja un sāka meklēt punktu «kur mēs atrodamies». Taču šoreiz vairs neatrada.

Viņi gāja tālāk līdz nākamajam stūrim, pētīdami ielu nosaukumus, taču izrādījās, ka vairumam vecpilsētas ieliņu plānā nosaukumi nav minēti.

Neatlika nekas cits kā turpināt ceļu, cerot, ka beidzot tomēr uzdursies kādam orientierim vai pretimnācējam. Vēl pēc pusstundas līkās, šaurās, dažas pat spraugām līdzīgās ieliņas viņiem bija līdz kaklam, tās viņus turēja kā zirnekļa tīkls.

Atgriezušies pie žoga, kam pāri stiepās olīvkoku zari — vieta bija zīmīga, to atcerējās visi —, viņi nolēma iet pretī mēnesim, lai atkal nepiesistos vadātājs.

Neviena cilvēka! Kā izmiris! Nevienā logā neredz pat uguni, ja nu vienīgi pa retam zilgano televīzijas ekrāna atspīdumu.

Vēl krustojums, vēl pagrieziens, un pēkšņi viņi ir spožā gaismā, kā uz skatuves. Katrā ieliņas pusē ir pa lustēšanās iestādei. Durvis vaļā, pie tām dežurē vīri ar tik izteiksmīgām sejām, ka uzreiz ir skaidrs — tie vienlaikus ir gan iekšārāvēji, gan ārāsviedēji. Kaut kur dziļuma pustumsā raustās sarkana gaisma ... un dzirdama mūzika.

Viņi instinktīvi saspiežas kopā un turpina ceļu pa brauktuvi, jo uz ietvēm guļ vai sēž, atspiedušies ar mugurām pret sienu, skrandaini jaunekļi un jaunavas netīrām, gaišām ziemeļnieku pinkām un stiklainām, pusārprātīgām narkomānu acīm. Vienam kājas izstieptas tā, ka jākāpj tām pāri, otrs lēni zelē maizi, kozdams no visa kukuļa, divi skūpstās, vēl kāds ar krāsainiem krītiņiem zīmē draugam uz krekla muguras zvēru ar garu izkārtu mēli.

Tikai neapstāties, tikai neskatīties apkārt un lēnām doties uz priekšu! Viens par visiem, un visi par vienu, lai gan skaitliskais pārsvars pretinieka pusē ir liels un droši vien uz kautiņu ārā skries arī no dzertūžiem. Un nedomāt par iespēju atkāpties un bēgt! Šajā ieliņu labirintā nevar aizbēgt.

Durvju sargātāji savelk platā smaidā pārmērību izķēmotās sejas: «Lūdzu, kungi! Lūdzu, iekšā!»

Aiz stūra apžilbušo acu dēļ šķiet tumšs kā pagrabā. Viņi sāk iet ātrāk, apstājas un ieklausās — nē, pakaļ neskrien.

«Kāpēc tu nepaprasīji ceļu?» Valerijs velk uz zoba Sašu. Tas dusmīgi sakniebj lūpas un neatbild. Taču pēc brīža viņš izlemj, ka redzētajam tomēr ir nepieciešami komentāri.

«Biedri, tas bija ...»

«Tā bija sultāna pils Dolmabahče. Tur bez pārējiem dārgumiem atrodas trīsdesmit piecas Aivazovska gleznas.»

Saša apvainojas, atraujas no pārējiem un naski aiziet tālu priekšā.

«Kā Sašam sviežas?»

«Viņam ļoti paveicās,» draugs stāsta. «Viņš dzīs uz Spāniju nodot lūžņos vecu ogļinieku, bet no turienes taisnā ceļā lidos uz Somiju saņemt gluži jaunu kuģi. Saša ir zirgā!»

«Uz Spāniju lūžņos?»

««Rossiju» arī turpat aizdzina. Sočos demontēja salonus un pārējo lūžņos projām. Neatmaksājoties remontēt. Es biju nokāpis mašīntelpā — viss vienā misiņā!»

«Para yok!»

Aleksis atgūlās, bet nevarēja aizmigt.

Taņa vakar pieteica ultimātu. Viņa gan nepieprasīja, lai beidzot prec, jo to viņš nekad nebija Taņai solījis, taču sarunas zemteksts bija skaidrāks par skaidru — vai nu precēsimies, vai iesim katrs uz savu pusi. Un viņas argumenti ir neatspēkojami: viņai ir divdesmit septiņi gadi, pēdējais laiks apprecēties, viņai šī nenoteiktība ir līdz kaklam, viņai vajag ģimeni, bērnus, viņa gribot dzīvot normālu dzīvi. Bet var jau būt, ka viss paliks pa vecam, ka tā atkal ir tikai draudēšana, lai gan šoreiz izklausījās nopietnāk nekā parasti.

Lai dara, kā grib, — viņš izlēma un aizgriezās pret sienu, bet aizmigt tik un tā nespēja.

Ādolfs prasīja vasaras uzvalku, Sjomam noliktavā ir, bet vai viņš dos bez naudas vest uzlaikot?

Kāpēc gan Taņa ar katru dienu kļūst vienaldzīgāka? Sākumā viņš bija slimīgi greizsirdīgs uz katru vīrieti, kas tuvumā pagadījās. Varbūt vainīga tā sasodītā spirāle, kas viņai ielikta, lai izvairītos no grūtniecības? Gultā viņai vairs nav jābaidās, bet varbūt bailes tieši ir nepieciešamas, lai būtu sievišķīga? Tagad viņa kļuvusi par tukšu seksa mašīnu. Un tikai!

Valerijs teica, ka labi varētu pārdot neaprakstītas, vecas atklātnes, turklāt bez kāda riska, jo tās neskaitās kontrabanda. Varētu sākt interesēties pie kolekcionāriem, bet kur ņemt naudu, ko ieguldīt?

Aleksis aizvēra plakstus un tūlīt ieraudzīja ķirbju lauku līdz pašai pamalei. Ķirbji bija nelieli, dzelteni. Dažviet savesti kaudzēs. Pie tām zem svelmojošās saules sēdēja sievietes ar melniem lakatiem galvā, grieza ķirbjus pušu un kasīja ārā mīksto vidu ar sēklām. Gids skaidroja, ka izžāvēto ārdaļu ar mizu lieto lopbarībai.

Tirgi Konijā un Stambulā. Cita pie citas pielipinātas, mazas

bodītes stiepjas kilometriem. Stundu maldies, līdz atrodi kādus vārtus, pa kuriem tikt laukā. Kur var ķert tik daudz tirgotāju? Kur var ķert tik daudz preču? Bet galvenais — kur var ķert tik daudz pircēju?

Slims esmu, vai? Turcija un Turcija! Pa nakti un pa dienu! Kaut tā Turcija izputētu no zemes virsas!

Ir vajadzīgs rīcības kapitāls. Tas ir tirdzniecības pamatlikums — jo vairāk ieguldīsi, jo lielāka būs peļņa. Ar sīkumiem neko nevar salasīt. Utis! Desmit rubļu, divdesmit... Labi, kaut simts! Kas šodien ir simts? Ja maksā skaidrā naudā un uzreiz — pārdevējs atlaiž lētāk. Ja maksā skaidrā naudā un paņem uzreiz visu, kas ņemams, — pārdevējs rēķina daudz lētāk.

Atliek tikai viens neatrisināms jautājums — kur ņemt skaidro naudu. Divus tūkstošus. Kaut vienu. Tad maisam gals būtu vaļā. Veca patiesība: nauda taisa naudu!

(Turpinājums sekos)

ILMĀRS TĪRMANIS

Cik sevi atceros, — uz ce|gala man kārpa. Un tās kārpas dē| — ak, dies! — cik reizes nācies līst kā tārpam un kā tārpam locīties.

Nu, kas tur liels, — nu, nieka kārpa!

Bet tās kārpas dēļ — paties — nākas uzvesties kā tārpam, jo nevar ceļos nomesties.

1.

es visu laiku steidzos bet šorīt ieklausījos beidzot un sadzirdēju trūdēšanu
tā nāca no ietvēm no žogiem no mājām tā nāca
no man virs galvas no man zem kājām

2.

šodien satiku vecus čomus spriedām par nākotni
agrāk gan nekad mēs par to nerunājām
Viņu
ar nākotni iebaidīt, ar pagātni uzpirkt centās —
gan draudēja atņemt, gan solīja atdot Lielupi, Abavu, Ventu.

Iedzīts stūrī (zemē) starp upēm, viņš stāvēja — akls un kurls — kā miets.

Tā arī palika nesavaņģots!

Tā arī palika nesasiets?

siltajos dienvidu ūdeņos cik ilgi var glumie valdīt lūk atkal importēts astoņkājis guļ uzšķērsts uz skolas galda

un preparē teicamnieki pa zarniņai viņa iekšas lai beidzot tiktu pie skaidrības kur pakaļa tādiem kur priekša

tikām anekdotiskais jānītis pedagoģiju moka — jautā: ko baltie lāči ēd ziemā aiz polārā loka?

uzvandīta uzjundīta vēsture iz bedrēm lien miesu nav ir tikai kauli kaulu kaudzes galvas slien

pusatvērtām acīm skatos kā tur smagi mostas posts salkans stīvums ieklūp matos gribas priedes stumbrā kost

liekas — tūlīt nāks un lādēs mani ka es esmu dzīvs lai sajūtu uz vēsās ādas nodeldēto vārdu: brīvs

taču vēl nav viņu stunda taču vēl nav viņu laiks visi sakņūp atkal bedrēs pamostos es

mīļš

un maigs

1.

pil asinis no ligzdas malas un spalva krīt bet putns — nē varbūt tas kritīs rīt?

PAR GRIEZES BALSI

Vai tā — zāle,

Kas te pļauta?

Vai tā — tauta?

Kur dēsies grieze?

Pliks šis lauks.

Te būs siens.

Būs plāns. Būs piens.

Ja slauks.

Vanckaru smaka sienam. Klusuma piegarša pienam.

Domas pa vālu mīdās. Ausis ar vēderu strīdas.

2.

vakar šāvu uz vanagu putns nokrita

šorīt

tam knābī cilvēka sirds — nav gribējis vai varējis

norīt

kur nu lai to lieku —

izlemt grūti -

atpakaļ ligzdā? atpakaļ krūtīs?

3.

raugi —
vēl vakar šāvu uz vanagu šodien apbedu draugu ...
kopš es vairs nerakstu uz namu sienām savu paziņu vārdus un nezogu
ik rītu
man uz pleciem aizmieg pelēkās pūces
ik dienu
man no plaukstām vāveres riekstu kodolus lasa
ik nakti
man pie kājām
pe|u ķēniņi apspriedes rīko
vēl ilgi man krūtīs pulkstenis tikšķēs neuzvilkts

ANDIS MEISTERS

pie pieminekļiem liktus ziedus ko viņām dāvināt kopš vairs neiekāroju savu draugu mī|ākās un nekūstu
no katra vēlīgāka smaida ka cukurgrauds uz mēles kopš nerādu
nāvei vairs durvis • un nevairos
no viņas raupjajiem glāstiem
es pilnība piederu
vienīgi viņai
un par savu dzīvību
man nav nekāda
pamata vairs
baidīties
kad sadedzināja raganu
viņas pelnos
es atradu
nesadegušu
viņas sirdi —
sīku magones sēkliņu
un paliku zem savas mēles
kas zin
uzziedes
savu navi — vēl mazu meiteni es ieslēdzu riekstā un pabāzu mežā zem celma
kad mana nāve paaugsies un riekstā viņai kļūs par šauru viņa to

pārplēsīs kā putnēns olas čaumalu nogrūdīs celmu no pleciem un pārnāks atkal pie manis nevainīga

ATMIŅA

starp vecām dzelzce|a biļetēm glāžu un dakšiņu šķindām piesmēķētiem ūķiem pilsētas burzmu un kapakmeņu rindām kā apsūbušu monētu uzurdīju arī

raudošas sievietes augumu

gribēju doties atpakaļ noglāstīt viņas vaigus aplikt rokas ap pleciem un cieši piespiest sev klāt tikai ceļu

vairs nespēju atcerēties — gluži trakam jāpaliek

BRAĻA ASKOLDA PIEMIŅAI

vērmeļu smarža man iecirtās elpā sastinga krūtīs zemesvēžu čirksti

un es klusi

aizvēru plakstus

pēc visiem pasaules kariem

lai atcerētos vēl

lai justu

sabrauktu balodi kā kristāla trauku saudzīgi nesu pa centrālo ielu

no veikala skatloga man uzsmaidīja kāds manekens

cenas purni pieres spalvas kājas žogi zobi dzelži mājas dadži drātis zari pirksti krampji sūdi vīrs sieva putas alus veļa nagi lupas krūtis bauda krūmi vecene rubļi pusstops slienas krokas asins kliedziens klusums logi naži dzērājs bikses pogas rētas rokas

diena tukšums smaka rīkle blakts miesa dubļi vārdi dūres sviedri rinda stikli spļāviens vermuts akts

* *

%

norej savu ēnu kuce traka
klusuma želeju tricina džezs
indīga stunda indīga smaka
vējš kaulus pa ielu nes
zied pelēkā pļavā melns magones kāts
muša vēl dzīvo un sīc
zivju vēderiem pūstošiem ezers klāts
nebūs ne vakars ne rīts
sen putekļiem un tīkliem tīts
sen miris sen smaidīgs
mans augums dzeltens un sīks
lietus lipīgs lēni līst
gar sienu taustās violets un garš biokarš

«f

sejas dzeltenas kļavas lapas stumbri
melni apdeguši kauli nobirst pelni pirmais sniegs
mums sūta zīmes apraktie

IVARS POIKĀNS

\lll-ne /V- bˆ/172 L

Aukstumā,
Mitrumā
Pie krūtīm siltām
Rokas

Slēpju.
Pustumsā
Ēnas klīst pilsētā,
Kapsētā.
Nāvi gaida,
Pieraud lakatus, Ziedus.
Kur lai paslēpjas! Tumsā
Zars slēpjas acīs Un izdur tās.
Griesti —
Reta lapotne.
Sienas —
Balti krusti.
Grīda —
Melna zeme.
Es —
Roka novītusi.
Griesti —
Reta lapotne.
Es —
Caurums
Gaismas caurlaidīgs.
Es —
Ziņkārīga acs,
Caur smilšu slānim Trūdot skatos debesīs.

zaļas un rozā gaiši zilas laimes violetas šaudās gar acīm bet uz pleca apsēžas lielā melnā un smagā

■***Jll-ns Nļ hk/Ui c***

%

*

iela upe gultni graužiela avots bijušais krasti atlikuši stāvi vertikāli skrienu mirušo gultni skrienu vēlos uzrāpties krastā

pārāk stāvā sestā stāvā

"dbr

man bail no Naža bail no tevis un tādēļ slēpju To pie sevis
baltā
klajā
rūsē
gulta
viņi
tajā
viņam
acīs
ledus
viņai
krūtīs
sniegs
HERMANIS HESE

AUTOBIOGRĀFIJĀ

Mani ir audzinājuši ne tikai vecāki un skolotāji, bet ari augstāki, slepeni un noslēpumaini gari, pie kuriem piederēja pat Pāns[1], tikai mūsmājās viņš atradās vectēva stikla skapī un bija pieņēmis maza dejojoša indiešu elku dieva izskatu. Šis un vēl citi dievi bija uzņēmušies rūpes par manu audzināšanu kopš manām agrām bērnu dienām, ilgi pirms vēl biju iemācījies rakstīt un lasīt, viņi bija piepildījuši manu prātu ar senām austrumzemju ainām un domām tik │oti, ka vēlāk ikvienu tikšanos ar indiešu un ķīniešu prātniekiem es uzņēmu kā atkalredzēšanos ar seniem draugiem, kā atgriešanos mājās. Un tomēr es esmu eiropietis, esmu dzimis zem aktīvās Strēlnieka zīmes un visu mūžu mani ir vadījis rietumzemju straujuma, alkatības un nerimdināmās zinātkāres tikums. Laimīgā kārtā visu dzīvei nepieciešamo un vērtīgo es, tāpat kā vairums bērnu, biju apguvis jau pirms skolas gadu sākuma — mani skoloja ābeles, lietus un saule, upe un mežs, bites un vaboles, mani skoloja Pāns un dejojošie elki no vectēva dārgumu krātuves. Es pazinu pasauli un bez bailēm draudzējos ar zvēriem un zvaigznēm, es labi pārzināju augļu dārzus un zivis upē, bez tam vēl mācēju krietni daudz dziesmu. Es pratu arī burt, taču šo mākslu diemžēl diezgan agri aizmirsu un tikai krietni vēlāk man to nācās apgūt no jauna; vārdu sakot, es pārzināju visu bērnības teiksmaino gudrību.

Nu šeit vēl klāt nāca skolas zinības, tās man padevās viegli un gāja pie sirds. Skola ar gudru ziņu necentās mūs apmācīt tais zinībās, kas ir tik nepieciešamas dzīvei, bet galvenokārt nodarbojās ar rotaļīgām un jautrām sarunām, kas man pa lielākai daļai ļoti patika; skola mums sniedza zināšanas, no kurām labu daļu visu mūžu neesmu aizmirsis: vēl šodien es zinu daudzus jaukus un jocīgus latīņu vārdus, dzejoļus un sentences, tāpat arī visu kontinentu lielāko pilsētu iedzīvotāju skaitu — bez šaubām, ne jau tādu, kāds tas ir šodien, bet gan pagājušā gadsimta astoņdesmitajos gados.

Līdz pat trīspadsmit gadu vecumam nebiju nopietni lauzījis galvu par to, kas no manis dienās iznāks un kādu amatu mācīšos. Kā jau visi zēni, es arī mīlēju un apskaudu dažus amatu pratējus, proti, medniekus, plostniekus, ormaņus, virves dejotājus un ziemeļpola pētniekus. Un tomēr visvairāk es vēlējos kļūt burvis. Pēc tā es tiecos ar

visu sirdi, šeit izpaudās zināma neapmierinātība ar to, ko sauc par īstenību un kas man reizēm šķita pieaugušo visai muļķīga noruna; šo īstenību es noliedzu jau diezgan agri un diezgan veikli, kaut arī mans noliegums bija visai nedrošs un reizēm ironisks, bet manī dega vēlēšanās to noburt, pārveidot, sakāpināt. Bērnībā mana vēlēšanās burt tiecās uz ārējiem, bērnišķīgiem mērķiem: es gribēju, kaut ziemā augtu āboli, kaut mana krājkasīte būtu pilna ar zelta un sudraba monētām, es sapņoju par to, kā savus ienaidniekus padarīt nekaitīgus, maģiskā kārtā tos izsūtot trimdā, kā likt tiem vēlāk justies pazemotiem manas augstsirdības priekšā, kā kļūt par varoni, par karali, es vēlējos atrast apslēptas bagātības, uzmodināt mirušos, kļūt neredzams. Tieši māksla kļūt neredzamam mani ļoti saistīja, to apgūt es ilgojos ar visu sirdi un dvēseli. Pēc šīs mākslas, tāpat kā pēc visām burvju varām, es tiecos visu savu mūžu, tikai reizēm šī vēlēšanās pieņēma tādas formas, ka es pats nereti nespēju izprast. Vēlāk, kad jau sen biju pieaudzis un k|uvis par literātu, reizēm gadījās, ka mēģināju paslēpties, savus darbus parakstot ar |oti skanīgiem, skaistiem vārdiem, taču šos mēģinājumus mani amata brā|i dīvainā kārtā bieži vien ņēma ļaunā vai arī iztulkoja pavisam nepareizi[2]. Atskatoties pagātnē, redzu, ka visa mana dzīve ir pagājusi, vēloties iegūt šo burvestības spēku; ar laiku mainījās mans mērķis, pamazām no vēlmes burt to, kas attiecas uz ārpasauli, šī vēlme ietiecās manī pašā, es aizvien biežāk alku pārveidot nevis lietas, bet gan sevi, un beidzot tā vietā, lai liktu iezaigoties pelēkajai ikdienai, es iemācījos tiekties pēc zinoša cilvēka necilības, kurš iepazīdams bieži vien pats paliek nepazīts — tāds, lūk, varētu būt mana dzīves stāsta īstais saturs.

Es biju kustīgs un laimīgs bērns, es rotaļājos ar skaisto, daudzkrāsaino pasauli un visur jutos kā mājās — gan pie putniem un zvēriem, gan savas fantāzijas un sapņu džungļos; es laimīgi apzinājos savus spēkus un spējas, un manas karstākās vēlmes darīja mani laimīgu, nevis nomāca. Vienu otru burvju mākslu es toreiz, pašam to neapzinoties, pārzināju daudz labāk nekā vēlākajos gados. Es viegli iekaroju citu cilvēku mīlestību, viegli pakļāvu tos savai ietekmei, veikli ie-jutos gan vadoņa, gan apjūsmotāja, gan noslēpumaina īpatņa lomā. Gados jaunākos draugus un radus es ilgi turēju tai godbijīgā pārliecībā, ka man piemīt patiess burvju spēks, ka esmu dēmonu valdnieks un varu kļūt apslēptu dārgumu un pat karaļvalstu īpašnieks. Paradīzē es dzīvoju ilgi, kaut arī vecāki mani jau laikus bija iepazīstinājuši ar čūsku. Manas bērnības sapņu laiks bija garš — man piederēja visa pasaule, man eksistēja tikai šodiena, es biju šīs pasaules centrs un rotaļājos ar to. Ja ari kādreiz manī pamodās neapmierinātība vai ilgas, ja arī kādreiz visa jaukā pasaule man šķita apmākusies un neīsta, es ikreiz viegli atradu ceļu uz savas fantāzijas brīvo un burvīgo zemi, un, no tās atgriezies, reālo pasauli atkal atradu

cēlu un mīlestības cienīgu. Paradīzē es dzīvoju ilgi.

Mana tēva nelielajā dārzā bija dēļu aizgalds trušiem, kur dzīvoja arī piejaucēts krauklis. Tur es pavadīju bezgalīgi garas stundas, tik garas kā veselus laikmetus pasaules vēsturē, tur es biju siltumā un baudīju īpašnieka svētlaimi, tur truši smaržoja pēc dzīvības, pēc zālēm un piena, pēc asinīm un radīšanas prieka, bet kraukļa melnajās, bargajās acīs mirdzēja dzīvības mūžīgā uguns. Šeit es viens vai kopā ar. kādu no saviem draugiem pavadīju arī pavisam citu, bezgalīgi ilgu laiku; vakaros sveces galiņa gaismā, silto un miegaino dzīvnieku sabiedrībā mēs kalām plānus, kā tikt pie apslēptas bagātības, kā iegūt mandragoras sakni, kā uzvarēt bruņinieku turnīros un atbrīvot pasauli, tur es tiesāju laupītājus, atsvabināju nelaimē nokļuvušus ļaudis, atbrīvoju gūstekņus, dedzināju laupītāju pilis, liku sist krustā nodevējus, piedevu neuzticīgiem vasaļiem, iekaroju karaļmeitu sirdis un sapratu dzīvnieku valodu.

Vectēva bibliotēkā bija kāda milzīgi liela un smaga grāmata, kuru es bieži lasīju un pārlapoju. Šai neizsmeļamajā grāmatā bija brīnumjauki attēli — reizēm tie bija viegli atrodami, tie parādījās jauki un aicinoši, tikko atvēru grāmatu vai pirmoreiz to pārlapoju, taču reizēm es tos varēju meklēt ilgi un neatrast vispār, tie bija pazuduši, noburti, it kā nekad tur nebūtu bijuši. Vēl šajā grāmatā bija kāds ļoti skaists, bet nesaprotams stāsts, kuru es bieži lasīju. Taču arī tas nebija vienmēr atrodams, tam vajadzēja īpaši izdevīgu laiku, reizēm tas bija paslēpies vai vispār pazudis, reizēm mainījis vietu, lasot tas brīžiem šķita sevišķi jauks un gandrīz vai saprotams, bet brīžiem es tur nesapratu neko un jutos kā šaipus aizslēgtām bēniņu durvīm, aiz kurām krēslas stundā dzirdama garu ķiķināšana un vaidi. Viss bija vienlaikus gan patiess, gan burvestības pilns, atradās cieši blakus un piederēja man.

Pat dejojošais indiešu elku dievs vectēva pārpilnajā stikla skapī nebija vienmēr viens un tas pats — viņa sejas izteiksme mainījās un viņš ne vienmēr dejoja vienu un to pašu deju. Brīžiem tas bija īsts elku dievs — dīvaina un nedaudz jocīga figūriņa, kādas izgatavo svešās un nesaprotamās zemēs un kuras pielūdz svešas un nesaprotamas tautas. Brīžiem atkal viņš bija pašapzinīgs un neizsakāmi nepievilcīgs, upurus alkstošs burvis — ļauns, bargs, neuzticams, zobgalīgs; man šķita, kā tādās reizēs viņš gribēja mani piedabūt sevi izsmiet, lai vēlāk man par to atriebtos. Izgatavots no dzeltena metāla, viņš tomēr neraudzījās vienā punktā, un reizēm pat man likās, ka viņš šķielēja. Atkal citās stundās viņš bija īsts simbols — ne neglīts, ne skaists, ne ļauns, ne labs, ne smieklīgs, ne briesmīgs, bet vienkāršs, vecs un nesaprotams kā rūnu raksti, kā sūnas skum-šķis uz klints, kā zīmējums uz alas sienas, bet aiz ārējās formas, aiz sejas un tēla mājoja dievs, tā bija bezgalība, kuru es jau toreiz, vēl zēns būdams un viņa vārda nezinot, ne mazāk

pazinu un cienīju kā vēlāk, kad saucu viņu Šivu, Višnu[3], par dievu, dzīvību, brahmani[4], atamanu[5], dao[6] vai par mūžīgo māti. Tas bija tēvs, māte, sieva un vīrs, saule un mēness.

SERGEJA DAVIDOVA FOTOREPRODUKC IJA

Skapī blakus šim elku dievam, tāpat pārējos vectēva skapjos,bija vēl daudz citu lietu: koka kreļļu virtenes kā rožukroņi, palmu lapu vīstokļi ar iegrieztām senindiešu rakstu zīmēm, no zaļa steatīta' izgriezti bruņurupuči, no koka, no stikla, no kvarca, no māla darināti mazi dievu tēli, izšūtas zīda un linu segas, misiņa kausi un vāzes; tas viss bija atvests no Indijas un Ceilonas, no Paradīzes salas, kur aug paparžu koki un jūras krastā palmas, kur dzīvo maigie singāļi brūnām stirnu acīm; tas viss bija atvests no Siāmas un Birmas un smaržoja pēc jūras, garšvielām un tāluma, pēc kanēļa un sandalkoka, viss bija gājis caur brūnām un dzeltenām rokām, tropu lietū un Gangas ūdeņos mērcēts, ekvatora saulē kaltēts un mūžamežu koku ēnā audzēts. Visas šīs lietas piederēja manam vectēvam, un viņš — vecs, cienījams, varens, biezu sirmu bārdu apaudzis, visu zinošs, pārāks par tēvu un māti — bija pakļāvis savai varai vēl citas lietas un spēkus, ne jau tikai indiešu dievus un suvenīrus, ne jau tikai to, kas bija izgriezts kokā, uzzīmēts uz papīra un burvju varā iesvētīts, ne jau tikai kokosriekstu kausus un sandalkoka lādi, ne jau tikai zāli un bibliotēku; viņš bija arī vel mags, zinātnieks, gudrais. Viņš zināja visas cilvēku valodas — vairāk nekā trīsdesmit —, varbūt viņš saprata arī dievu un zvaigžņu valodu, viņš runāja un rakstīja pali un sanskritā, viņš prata dziedāt kanarēziešu, bengāļu, hindu, singāļu dziesmas; pats būdams kristietis un ticēdams trīsvienībai, viņš zināja muhamedāņu un budistu lūgšanas, daudzus gadus un gadu desmitus viņš bija pavadījis austrumu zemēs, kur ir ļoti karsts un kur briesmas draud ik uz soļa, viņš bija ceļojis laivās un vēršu pajūgos, jājis uz zirgiem un zirgēzeļiem, tāpēc neviens nezināja tik labi kā viņš, ka mūsu pilsēta un valsts ir tikai ļoti maza pasaules daļiņa, ka tūkstošiem, miljoniem cilvēku ir cita ticība nekā mums, ka viņiem ir citas parašas, cita valoda, cita ādas krāsa, citi dievi, citi tikumi un netikumi. Vectēvu es mīlēju un cienīju, no viņa es baidījos, no viņa arī daudz gaidīju, viņam

\

es visu uzticēju, no viņa un elku dieva drānās ģērbtā Pāna es nepārtraukti mācījos. Šo vīru — manas mātes tēvu — apņēma vai vesels noslēpumu mežs, gluži tāpat kā viņa seju apņēma baltā bārda; viņa acīs atspoguļojās visas pasaules skumjas un gudrība — reizēm tajās iemirdzējās zinības, reizēm dievišķā blēdība. Cilvēki no daudzām zemēm pazina, cienīja un apmeklēja vectēvu, runāja ar viņu ang|u, franču, indiešu, itā|u, malajiešu valodās un pēc garu garām sarunām atkal aizceļoja un pazuda kā nebijuši; varbūt tie bija viņa draugi, varbūt viņa sūtņi, bet varbūt arī viņa sulaiņi un pilnvarotie. No viņa,

šī neizdibināmā, es arī uzzināju, kā ir radusies noslēpumainība, pat slepenība, tā mūžības elpa, kas apņēma manu māti, jo arī viņa ilgus gadus bija dzīvojusi Indijā, arī viņa runāja un dziedāja malajalu un kana-rēziešu valodās un apmainījās ar savu tēvu vārdiem un sentencēm svešās, maģiskās mēlēs. Tāpat kā vectēvs, arī viņa reizēm smaidīja svešādo, augstākās gudrības apdvesto smaidu.

Pavisam savādāks bija mans tēvs. Viņš bija vienpatis. Viņš nepiederēja ne pie elku dieva un vectēva pasaules, ne arī pie pilsētas ikdienas, viņš atradās savrup, bija viens, bija cietējs un meklētājs, iztukšots un tomēr labsirdīgs; viņš bija cilvēks bez viltus, viņš cītīgi kalpoja patiesībai, un pilnīgi svešs viņam bija vectēva un mātes neizdibināmais smaids; tēvs bija cildens un maigs, un tai pašā laikā labi izprotams, bez jebkādas noslēpumainības. Nekad viņu nepameta ne labsirdība, ne veselais saprāts, taču nekad ari viņu neapņēma vectēvam tik raksturīgā burvības dziesma, nekad viņa seja neieguva to bērnišķīgo vai dievišķo izteiksmi, kas bieži atgādināja gan skumja, gan smalkas ironijas pilna, gan sevī pilnīgi iegrimuša dieva vaibstus. Tēvs ar māti nerunāja indiešu valodās, bet gan ang|u un tīrā, skaidrā, skaistā vācu valodā ar tikko jaušamu Baltijas akcentu. Tieši šī valoda mani pie viņa saistīja, ar tās palīdzību viņš mani ietekmēja un mācīja; brīžiem es viņu ārkārtīgi apbrīnoju un alku viņam līdzināties, reizēm pat pārcentos, jo labi zināju, ka ar māti mani vieno daudz ciešākas saites, kas sakņojas viņas tumšo acu skatienā un noslēpumainībā. Manā mātē skanēja mūzika, tēvā ne, viņš pat neprata dziedāt.

Es uzaugu kopā ar māsām un diviem vecākiem brāļiem, kurus es apskaudu un dievināju. Ap mums bija mazā pilsētiņa — veca un kūkumaina —, ap to pletās mežiem apauguši kalni — bargi un mazliet drūmi —, tam visam pa vidu plūda skaista upe — līkumaina un nesteidzīga —, es to visu mīlēju un saucu par dzimteni, es lieliski pazinu mežu un upi, augus un augsni, iežus un alas, putnus, vāveres, lapsas un zivis! Tas viss piederēja man, bija mans, bija dzimtene, bet bez tās vēl pastāvēja stikla skapis un bibliotēka, labsirdīgā zobgalība vectēva viszinošajā sejā, mātes tumšo acu skatiens, bruņurupuči un elki, indiešu dziesmas un sentences, un šīs lietas man vēstīja par plašāku pasauli, par lielāku dzimteni,

par senāku izcelsmi, par dziļākām likumsakarībām. Gandrīz pie pašiem griestiem savā plašajā stiepļu būrī sēdēja mūsu pe-lēksarkanais papagailis — vecs, gudrs, ar mācīta vīra sejas izteiksmi un asu knābi, viņš dziedāja un runāja, un arī viņš bija no tālienes, no svešām zemēm, papagailis dziedāja džung|u valodā un smaržoja pēc ekvatora. Dažādas pasaules, dažādi kontinenti tuvinājās, satikās un sarokojās mūsu mājās. Māja bija liela un veca ar daudzām pustukšām istabām, ar pagrabiem un plašiem gaiteņiem, kuros skaļi atbalsojās trokšņi, un visur smaržoja pēc akmens un vēsuma, un vēl mājai bija ar malku un

aug|iem piebāzti milzīgi bēniņi, kur valdīja caurvējš un tumšs tukšums. Daudz pasauļu satikās mūsu mājās. Šeit skaitīja lūgšanas un lasīja Bībeli, nodarbojās ar indiešu filoloģiju, bieži spēlēja labu mūziku, pazina Budu un Lao-dzi[8]; viesi pie mums ieradās no dažādām pasaules malām, ar savu apģērbu uzvēdot svešatnes un ārzemju elpu, ienesot mājā īpatnējus ādas vai lūku čemodānus un svešas valodas skaņas, mūsmājās cienāja ubagus un svinēja svētkus, zinātne un teiksmas šeit dzīvoja zem viena jumta. Mums bija arī vecmāmiņa, no kuras mēs mazliet baidījāmies un kuru diezgan maz pazinām, jo viņa nerunāja vāciski, viņa lasīja Bībeli franču valodā. Dzīve mūsu mājā bija daudzveidīga un ne visiem saprotama, gaisma šeit šķita daudzkrāsaina, ikdiena daudzbalsīga un dāsna. Tas bija jauki un man patika, taču vēl skaistākas bija manas vēlmes, vēl spilgtāki nomoda sapņi. Ar īstenību vien bija par maz, man bija nepieciešama arī burvestība.

No visām maģiskajām parādībām, kas bija vērojamas visapkārt, svarīgākā un lieliskākā bija «mazais vīriņš». Es pat neatceros, kad pirmo reizi viņu ieraudzīju, manuprāt, viņš ir eksistējis vienmēr, iespējams, pat piedzimis reizē ar mani. Mazais vīriņš bija sīciņa, pelēka būtne — gars vai rūķis, eņģelis vai dēmons —, reizēm viņš pie manis ieradās sapnī, reizēm nomodā, tad viņš gāja man pa priekšu, un man bija viņam jāklausa vairāk nekā tēvam, vairāk nekā mātei, vairāk nekā saprātam; bieži vien viņš lika man aizmirst pat bailes. Kad mazais vīriņš parādījās, eksistēja tikai viņš, un kur viņš gāja vai ko darīja, tas bija jādara arī man. Viņš parādījās, kad man draudēja briesmas. Kad man pakaļ dzinās suns vai kāds lielāks zēns un stāvoklis kļuva draudošs, visgrūtākajā brīdī mazais vīriņš bija klāt, skrēja pa priekšu, rādīja ceļu, glāba. Viņš parādīja, kur dārza žogā ir atrauta latiņa, un es pēdējā, visbriesmīgākajā brīdī varēju rast glābiņu, viņš man pateica priekšā, ko darīt: krist, mainīt virzienu, bēgt, kliegt, klusēt. Viņš man izņēma no rokām to, ko es tieši tobrīd gribēju ēst, viņš mani aizveda tur, kur es atradu savas pazaudētās mantas. Bija laiki, kad es viņu redzēju ik dienas. Bija laiki, kad viņa nebija. Bet tie nebija labi laiki, tad viss kļuva auksts un neskaidrs, nekas neatgadījās, nekas nevirzījās uz priekšu.

Reiz mazais vīriņš skrēja pa tirgus lau

kumu un es viņam pakaļ, viņš skrēja tieši uz milzīgo aku, kuras dziļums līdzinājās krietna vīra augumam un no kuras augšup šāvās četras ūdens strūklas, uzrāpās pa akmens sienu līdz margām, un es viņam pakaļ, un, kad viņš atspērās un lēca lejup, lēcu arī es, jo izvēles man nebija; daudz netrūka, ka būtu noslīcis. Un tomēr es nenoslīku, mani izglāba, un, proti, mans glābējs bija kāda jauna un skaista kaimiņiene, kuru līdz šim gandrīz nebiju ievērojis, taču tagad mums izveidojās lieliskas attiecības — brīžiem draudzīgas, brīžiem

zobgalīgas; šīs attiecības mani ilgu laiku darīja laimīgu.

Reiz tēvs man lika atzīties kādā nedarbā. Šo to viņam pastāstīju, taču visu laiku man sagādāja mokas, ka ir tik grūti pieaugušajiem kaut ko ieskaidrot. Es mazliet paraudāju, tēvs man uzlika nelielu sodu, un beigās, lai es neaizmirstu šo brīdi, uzdāvināju jauku, mazu kabatas kalendāru. Nedaudz nokaunējies un neapmierināts, es izgāju no mājām un devos pari tiltam, kad pēkšņi man pa priekšu skrēja mazais vīriņš, uzlēca uz tilta margām un ar žestiem lika tēva dāvanu aizmest, iesviest upē. To es nekavējoties arī darīju, jo mazā vīriņa klātbūtnē es nekad nešaubījos un nevilcinājos, to es darīju, kad viņa nebija, kad biju atstāts likteņa vara. Man atmiņā kāda diena, es pastaigājos ar vecākiem, kad pēkšņi parādījās mazais vīriņš; viņš gāja pa ielas kreiso pusi un es viņam pakaļ, taču, lai kā arī tēvs uzstāja un lika nākt atpakaļ, mazais līdzi man nenāca, viņš stūrgalvīgi soļoja pa ielas kreiso pusi, un man visu laiku bija jāskrien atpakaļ pie viņa. Tēvs no tā visa nogura un galu galā ļāva man iet, kur gribu, viņš jutās aizskarts, un tikai vēlāk, kad bijām mājās, jautāja, kāpēc es esot bijis tik nepaklausīgs un gājis pa ielas otru pusi. Tādās reizēs es ļoti apjuku, es nonācu milzīgās grūtībās, jo ieminēties kādam kaut vardu par mazo vīriņu bija pilnīgi neiespējami. Nodot, runāt, pat pieminēt mazo vīriņu bija uz visstingrāko aizliegts, tas bija slikti, tas līdzinājās nāves grēkam.

Cik skaista bija draudzība ar jautro kaimiņieni, kura mani toreiz izvilka no akas! Viņa bija rosīga, jauna, skaista un dumja, nu vienkārši lieliski, gandrīz vai ģeniāli dumja. Viņa klausījās manos stāstos par laupītājiem un burvjiem, reizēm ticēja tam visam pārāk daudz, reizēm pārāk maz, viņa mani uzskatīja vismaz par austrumu gudro, un tur es viņai labprāt piekritu. Viņa mani ārkārtīgi apbrīnoja. Ja es stāstīju kaut ko jocīgu, viņa smējās jautrus un dedzīgus smieklus, iekams joku vispār bija aptvērusi.

Gāja gadi, un ar Annas kundzi es vairs nesagājos, biju vecākās klases skolēns un pakļauts kārdinājumam, ciešanām un briesmām kļūt prātīgam, un tad kādu dienu viņa man atkal kļuva nepieciešama. Un atkal tieši mazais vīriņš mani turp aizveda. Kopš kāda laika es izmisīgi nodevos dzimumu atšķirību un bērnu rašanās problēmām, jautājums kļuva aizvien aktuālāks un mokošāks, un kādu dienu tas manī tā sāpēja un sūrstēja, ka

biju ar mieru labāk mirt nekā atstāt neatminētu šo baismo mīklu. Galvu nodūris nācu mājup no skolas pāri tirgus laukumam; biju saīdzis, saniknots, nelaimīgs un drūms, kad pēkšņi parādījās mazais vīriņš! Mani viņš tagad atcerējās reti, viņš jau sen bija kļuvis neuzticīgs man vai arī es viņam — bet tagad es viņu pēkšņi atkal ieraudzīju, mazs un žigls viņš skrēja pa ietvi man pa priekšu un bija redzams tikai vienu acumirkli, tad pazuda Annas kundzes mājā. Viņš

jau bija izgaisis, taču es biju mājā iekšā un zināju arī, kāpēc; Annas kundze iekliedzās vien, kad es bez pieklauvēšanas iedrāzos viņas istabā — viņa patlaban pārģērbās —, tomēr no manis viņa vaļā netika, un tā nu es drīz vien zināju gandrīz visu, ko toreiz tik ļoti alku uzzināt. Mums būtu izveidojies mīlas sakars, bet tam es toreiz biju daudz par jaunu.

Šī jautrā un dumjā sieviete tomēr stipri atšķīrās no pārējiem pieaugušajiem, proti, viņa no vienas puses bija dumja, taču no otras dabiska un īsta, aizvien patiesa, sveši viņai bija izlikšanās un manierīgums. Pārējie pieaugušie bija pavisam citādi. Bija arī izņēmumi, piemēram, māte — mundruma un noslēpumainas darbošanās iemiesojums, tēvs — taisnīguma un gudrības iemiesojums, un vectēvs, kurš stāvēja pāri visiem — tik noslēgts, viszinošs, smaidošs, neizsmeļams. Citi pieaugušie, kaut arī tie bija jāciena un no viņiem jābīstas, vairāk atgādināja no māla izgatavotas dievu figūriņas.

Tomēr jāatzīst, ka arī starp viņiem un pat skolotājiem bija prātīgi ļaudis. Bet vai tas vien jau nebija savādi un aizdomīgi, ka no visiem šiem «lielajiem» cilvēkiem, kas taču arī pirms kāda laika bija bijuši bērni, tikai daži nebija pilnīgi aizmirsuši savu bērnību, to, kā bērns dzīvo, strādā, rotaļājas, domā, kas tam patīk un nepatīk. Cik maz, cik ļoti maz bija šādu cilvēku! Daļa pieaugušo bija tirāni un rupekļi, viņi pret bērniem izturējās ļauni un riebīgi, dzina tos prom no visām iespējamām vietām, skatījās greizi un naidīgi, brīžiem pat it kā baidījās no viņiem. Taču arī tie citi, tie, kuri bija noskaņoti draudzīgi un reizēm pat atļāvās ar bērniem aprunāties, arī tie lielākoties nezināja ko teikt, arī tiem bija jāpārvar zināmas grūtības un mulsums, kad viņi ar mums gribēja ielaisties sarunās, jo viņi nerunāja ar mums kā ar īstiem bērniem, bet gan kā ar neīstiem, ar stulbeņiem, ar karikatūrām.

Visi, gandrīz visi pieaugušie, dzīvoja citā pasaulē, elpoja citu gaisu nekā mēs, bērni. Reizēm viņi nebija neko gudrāki par mums, ļoti bieži viņiem nepiederēja

[1] Sengrieķu dievs — pusdzīvnieks, puscilvēks, ko grieķi iedomājās ar bārdu, spalvainām āžnagu kājām, smailām austiņām un līkiem ragiem uz galvas.

[2] Šeit H. Hese domājis sava romāna «Demian» (1919) izdošanu ar pseidonīmu Emīls Sinklers (Emil Sinclair). Kaut gan romāns iznāca ar pseidonīmu, īsto autoru drīz vien atklāja, un H. Hese bija sašutis par kritiķu netaisnīgo rīcību.

nekas vairāk par šo noslēpumaino varu. Jā, viņi bija spēcīgāki — jā, mēs labprātīgi neklausījām, viņi varēja mūs piespiest, pat nopērt. Bet vai tas bija patiess pārākums?

Un tomēr, neskatoties uz visu, pagaidām es vēl biju laimīgs. Pasaulē, arī skolā bija daudz kā tāda, ko es labprāt gribētu redzēt

savādāku, un tomēr es biju laimīgs. Dažādi ļaudis man centās iegalvot un pierādīt, ka cilvēks uz pasaules dzīvo ne jau sava prieka pēc, ka īstā laime viņu sagaida tikai viņā saulē — to pašu varēja secināt arī no daudzajām sentencēm un dzejoļiem, kurus es mācījos un kuri man bieži vien šķita jauki un aizkustinoši. Taču šīs gudrības, kas arī tēvam sagādāja daudz rūpju, manus prātus sevišķi nenodarbināja.

Mani pirmie skolas gadi pagāja, neradot manī nekādas sevišķas pārmaiņas. Es nonācu pie secinājuma, ka uzticēšanās un atklātība var nākt vienīgi par ļaunu, no dažiem vienaldzīgiem skolotājiem apguvu nepieciešamās iemaņas melošanas un izlikšanās mākslā, un no šī laika man sāka klāties labi. Taču mans pirmais plaukums sāka pamazām vīst, un, pašam nemanot, arī es sāku apgūt nepareizo dzīves dziesmu, pakļaušanos «īstenībai» un pieaugušo likumiem, pielāgošanos pasaulei, «kāda tā nu reiz ir».

Kad runa bija par to — toreiz man bija divpadsmit gadu —, vai man mācīties grieķu valodu, bez liekas domāšanas piekritu, jo man šķita, ka nepieciešams ar laiku kļūt tik mācītam vīram kā tēvs un, ja iespējams, kā vectēvs. Un tā no šīs dienas manas dzīves plāns bija skaidrs; man bija jāstudē un jākļūst vai nu par mācītāju, vai filologu, jo viņiem studiju laikā maksāja stipendijas. Arī vectēvs reiz bija izvēlējies šo ceļu.

Tur it kā nebija nekā ļauna. Tikai tagad pēkšņi man bija nākotne, tikai manam ceļam tagad bija ceļa rādītājs, tikai katra diena un katrs mēnesis mani tuvināja šim nospraustajam mērķim, viss tika uz to virzīts, viss veda prom, prom no manu līdzšinējo dienu rotaļām un esības, kas gan nebija bijusi bezjēdzīga, taču kurai nebija mērķu, nebija nākotnes. Pieaugušo dzīve bija mani notvērusi vispirms tikai aiz matu sprodziņas, aiz viena pirkstiņa, bet drīz tā mani sagūstīs pavisam un nelaidīs vaļā, tā būs dzīve, kas tiecas pēc mērķiem un skaitļiem, dzīve, kas sastāv no kārtības uzturēšanas un iestāžu apmeklēšanas, amata apgūšanas un pārbaudījumiem.

Lēni, lēni vīta mans plaukums, lēni no bezgalības izveidojās kaut kas konkrēts; tā bija reālā pasaule, pieaugušo pasaule. Pamazām arī vēlēšanās kļūt par burvi

[3] Siva un Višnu — galvenie indiešu dievi.

[4] Brahmans — sanskr. brahman — bezpersonisks, absolūts, kosmiska dvēsele, dievišķs pasaules gars kā visu lietu pamats indiešu ideālistiskajā filozofijā, īpaši vēdantas sistēmā.

[5] Atamans — sanskr. dvēsele — indiešu filozofijā, īpaši vēdantas sistēmā, individuālā dvēsele kā kosmiskās dvēseles — dievišķā pasaules gara brah-mana — izpausme cilvēkā.

manās paša acīs kļuva mazsvarīga, kaut es to vēl joprojām kvēli vēlējos, arī man pašam tā sāka šķist bērnišķīga. Manī jau bija iemājojis kaut kas tāds, kā dēļ es vairs nejutos bērns. Bezgalīgā tūk-stošveidīgā

pasaule, kur viss bija iespējams, ieguva robežas, tā bija sadalīta lauciņos, apjozta ar žogiem. Manu dienu džungļi pamazām pārvērtās, paradīze ap mani sastinga. Es vairs nebiju tas, kas līdz šim — princis un ķēniņš pasaulē, kur viss bija iespējams —, es nekļuvu par burvi, es mācījos grieķu valodu, pēc diviem gadiem sākšu mācīties ebreju valodu un pēc sešiem gadiem būšu students.

Nemanot viss ieguva konkrētus apveidus, nemanot viss maģiskais ap mani izzuda. Brīnumjaukais stāsts vectēva grāmatā vēl joprojām bija skaists, taču tas bija konkrētā lappusē, un šo lappusi es zināju, un tur tas atradās šodien un rīt, un jebkurā laikā, brīnumi vairs neatgadījās. Dejojošais indiešu dievs vienaldzīgi smaidīja, un bija izgatavots no bronzas, retu reizi es viņam uzmetu skatienu, nekad vairs neredzēju viņu šķielējam. Un, kas bija pats ļaunākais, retāk un retāk es redzēju savu pelēcīti — mazo vīriņu. Viss, kas atradās ap mani, bija atbrīvots no burvestības varas, kas agrāk bija plašs, kļuva šaurs, kas bija vērtīgs, kļuva lieks.

Taču to visu es izjutu tikai neapzināti, it kā zem ādas, vēl es biju jautrs un varas kārs, mācījos peldēt un slidot, grieķu valodu zināju labāk par pārējiem klasesbiedriem, viss it kā bija lieliski. Tikai pasaule šķita pabalējusi un pieklususi, tikai man bija kļuvis neinteresanti apciemot Annas kundzi, tikai no visa, ko es reiz mīlēju, kaut kas pamazām gaisa, kaut kas nemanāms, neizjusts, bet tas bija zudis un tā man pietrūka. Kad es tagad reizēm gribēju sevi sajust tā pa īstam un ar visu kvēli, tad man bija nepieciešams spēcīgāks stimuls, man vajadzēja saņemties un sasparoties. Man sāka garšot stipri piparoti ēdieni, bieži es mielojos ar dažādiem kārumiem, dažkārt zagu sīknaudu, lai varētu apmierināt kādu vēlēšanos, jo citādi pasaule nešķita pietiekoši dzīva un skaista. Arī meitenes sāka mani valdzināt; tas bija īsi pēc tam, kad vēlreiz bija parādījies mazais vīriņš un aizvedis mani pie Annas kundzes.

(Saīsināti.)

No vācu valodas tulkojusi SILVIJA ĢIBIETE

[6] Dao — ķīniešu vai. ceļš — senās ķīniešu filozofijas kategorija, transcendentālās un empīriskās eksistences vienība, makrokosma un mikrokosma harmonija.

[7] Steatīts — talka paveids.

[8] Laodzi — senās Ķīnas domātājs, dzīvojis VI — V gadsimtā p. m. ē.

Pirms trīssimt gadiem kads iedvesmīgs vācu virs tulkoja latviešu mele saldkvelas Seno Austrumu vārsmās: «Tavas divi krūtis ir kā divi stirnas bērni, /kas starp liljem gana... Nac ar mani no ta Lībanus/ mana brūte/ nac ar man no Lī-banus/ ... no to lauvu alam*I* no to leoparderu kalniem. Tu esi man to sirdi atņēmusi/ mana masa/ mīļa brūte/ tu esi man to sirdi atņēmusi...»

Garā možais Alūksnes mācītājs Ernsts Gliks, miesās spēcināts ar Zviedrijas karaļa Karļa XI stipendiju, pārtulkoja latviski — tā kunga godam un nabaga nevācu ļaužu garīgai labklajībai — ir Veco, ir Jauno Derību attiecīgi no senebreju un grieķu valodas. XVII gadsimtam tas arvien vel bija īsts literātā varoņdarbs, pielīdzināms Lutera veiktajam Bībeles vācu tulkojumam. Jo i pats Zviedrijas karalis lasīja no vācu valodas pārstrādātu luterāņu Bībeli.

Gliks bija latviešu literatūras vēsture viens no pašiem pirmajiem, kam nācies sadurties ar t. s. transkulturala tulkojuma problēmām; vajadzēja visa vientiesība iemānīt un iemācīt lasītajam to pirmo nojausmu par senu lajkmetu cilvekiem un talu zemju zveriem. Un uzņēmīgajam mācītājām nacas mēģināt roku ne vien eksotika, bet arī erotika, jo judu gudrajie savas Derības kanona bija iekļāvuši arī seno rietumsemītu cilšu kazu dziesmu krājumu. Ka mīlas dzeja kļuva par kulta tekstu, par Bībeles kanona sastavdaļu, nav nekas dīvains, jo ebreju tautas un ebreju Dieva attiecības jau kopš praviešu lajkiem izjustas un attēlotas ka Līgavas un Līgavaiņa, Matēs un Teva, grēcīgas Sievas un greizsirža Vīra drāma. Baznīcas tevi šo metaforu mazliet kaunīgi parnesa uz Kristus un kristiešu draudzes attiecībam.

Vel par nerimtīgo kulturtreģeri un poliglotu Ernstu Gliku; vai viņu vadīja «debesu ziņa», vai cilvēk« prāts? Gliks iegājis Eiropas vēsturē ne tikai ar latviešu Bībeli — ari ar nepagūto nodomu pārtulkot Bībeli vissaprotamā krievu valodā (bija tikai baznīcslavu), ar klasiskas ģimnāzijās organizēšanu Maskava, kur Gliks pavada mūža vakaru kā karagusteknis un cara viesis, ar savu audžumeitu Martu, kura kļūst par Krievijas ķeizarieni ar Katrīnas I vardu. Glika Bībeles titullapa stav «Rīga ... MDCLXXXIX», un MCMLXXXIX gada «Literatūras pieminekļu» sērija iznāks nozīmīgajai trīssimtgadei veltīts «Dziesmu dziesmas» izdevums Knuta Skujenieka atdzejojumā. _

Pirms_diviem gadu desmitiem liktenis un cilvēku prāts saveda kopa jauno latviešu dzejnieku Knutu Skujenieku un inženieri Ādolfu Rafaloviču, ebreju senas poēzijas entuziastu un erudītu. Pagāja nedeļas dzīvas pārrunās, un Skujenieks jau

izvirzīja sev uzdevumu — jauna tulkojuma atklāt senas poēmas folklorisko pamatu__Darbs veicas raiti un gandarījaj

zināmā mērā tā bija pārkodēšana, dzejnieks spēlēja sen zināmu meldiņu cita toņkārtā, uzveda vecu lugu cita «teātrī» — katra ziņā krietni senāka par judu gudra jo baznīcas tevu, Lutera un Glika interpretācijām. Stila daiļrunība un svetsvinīgums palika, tas bija tautas tūkstoš un tūkstošgadīgo priekšstatu svetsvinīgums, apdievinatas dabas un ritualizetu cilvekattiecību svētums. Vel viens atdzejotaja uzdevums bija meklet adekvatu ritmisku risinājumu semītu toniskajai varsmai ar tas aptuveni simetrisko uzsvaru izkārtojumu un ļoti brīvo neuzsverto balsienu skaitu dzejas rinda (ka musu daina

«Viens gans nomira__»).

«Dziesmu dziesmai» 1983. gada iznākot lietuviski, atdzejotajs Sigits Geda sava darba «avotu» starpa — līdzās senebreju valodas parindēm, latīņu «Vulgātai», Lutera tulkojumam un I. Djakonova krievu atdzejojumam — ar pateicību min Skujenieka atdzejojumu. Kaut kas šaja apstaklī liek velreiz atcerēties Ernstu Gliku.

ULDIS BĒRZIŅŠ

DZIESMU DZIESMA

ATDZEJOJIS KNUTS SKUJENIEKS

i

Dziesmu dziesma, kas pieder Šelomo

Lai mani skūpsta viņš savām lūpām.

Jo tavi glāsti par vīnu labāki.

Pār tavām smaržīgajām eljem ir tavs vārds, kā izlieta elje, tādēļ jaunavas tevi mīl.

Velc mani sev līdz —

mēs skriesim; valdnieks ved mani savos mājokļos —

papriecāsimies,

palīksmosim ar tevi,

atminot tavus glāstus

vēl labāk kā vīnu —

par savu taisnumu tu tiec mīlēts.

Es melna un skaista.

Jerūšalaimas meitas, kā Kedara teltis, kā Šelomo aizkari.

Nelūkojieties manī, ka es melnīgsnēja, — saule apdedzinājusi mani.

Manas mātes dēli ir apskaitušies, viņi lika man apsargāt vīna dārzus -to vīna dārzu, kas pieder man pašai, es nenosargāju.

Teic man tu, kuru mīl mana sirds, kur tu gani?

Kur tu atpūties diendusā?

Kamdēļ gan man veltīgi klaiņāt gar tavu biedru ganāmiem pulkiem?

Ja tu to nezini, visuskaistā starp sievām, dodies pa aitu pēdām un savus kazlēnus gani pie ganu būdām.

Faraona karietē iejūgtai ķēvei es tevi pielīdzinu, draudzene mana.

Tavi vaigi ir skaisti auskaros un kakls tavs krellēs.

Zelta auskarus mēs tev kalsim, ar sudraba lāsumiem.

Kamēr valdnieks ir savā lūgšanu krēslā, mana narde dod smaržu.

Mīļais mans mirru pušķītis,

kas nakšņo starp manām krūtīm.

Ziedu ķekars

man ir mīļotais mans,

En Gedī vīna kalnos.

Lūk, cik tu skaista, draudzene mana cik daiļa;

tavas acis ir tādas kā baloži.

Lūk, cik tu skaists, mīļais mans, un tīkams, un mūsu gu|as vieta ir zaļa.

Mūsu nama sienas ir ciedras, mūsu griesti ir cipreses.

II

Es, Šarona narcise, ielejas lilija.
Ka lilija ērkšķos,
tā draudzene mana starp meitām.
Kā ābele meža kokos, tā draugs mans starp puišiem.
Viņa ēnā es iekarstu, atlaižos sēdus, un viņa auglis manai mutei ir salds.
Viņš mani ievedīs vīna namā, un viņa karogs pār mani ir mīlestība.
Padzirdiniet mani ar saldu vīnu, atspirdziniet ar āboliem, jo es esmu mīlas sērgā.
Viņa kreisā roka
zem manas galvas
un labā roka skauj mani.
Es jūs nozvērinu,
Jerūšalaimas meitas,
pie briežiem vai meža gazelēm:
Nemodiniet un neuztrauciet mīlestību,
pirms tai labpatīk pašai!
Mana mīļotā balss!
Lūk,
viņš nāk,
skriedams pa kalniem, lēkdams pār pauguriem,
Mī|ais mans,
līdzīgs briedim vai gazelēnam.
Lūk,
stāv viņš
aiz mūsu sienām,
raugās caur logiem,
zibšņo aiz skadriņiem.
Vaicāja mī|ais mans un man teica:
Celies,
draudzene mana, skaistā mana, un nāc!
Re,
ziema jau pagājusi,
līstavas jau pārstājušas un projām,
ziedi parādījušies zemē,
klāt dziesmu laiks
un ūbeles balss
ir dzirdama mūsu zemē.
Savus pumpurus atplēš vīģe, vīna dārzi smaržo un zied.
Celies,
draudzene mana, celies,
mana skaistā, nāc laukā!

Mana dūja kalnāja plaisās, klints patvērumā, raugies man sejā, dod sadzirdēt tavu balsi, jo salda ir tava balss un vaigs tavs ir tīkams.

Ķeriet lapsas, tās mazās lapsas, kas posta mums vīna dārzus, jo mūsu vīna dārzi ir ziedos.

Mī|ais ir man un es viņam, tam,
kurš lilijās gana.
Kamēr diena vēl dvašo un ēnas bēg, atgriezies, mīļais mans,
esi līdzīgs briedim vai gazelēnam kalnāja plaisās.

Savā guļas vietā pa nakti es meklēju to, kuru mīl mana sirds, un neatradu.

Es teicu:
Celšos un apstaigāšu
pilsētas ielas un tirgus laukumus,
meklejot to,
kuru mīl mana sirds;
es meklēju to
un neatradu.
Ceļā mani sastapa sargi, apgaitā ejot:
Vai to,
kuru mīl mana sirds, jūs nemanījāt?
Bet tiklīdz no viņiem es atgāju nost,
tūdaļ sastapu to,
kuru mīl mana sirds,
es satvēru viņu,
neatlaidu vairs vaļā,
kamēr to neievedu
savas mātes namā,
savas dzemdētājas kambarī.
Es jūs nozvērinu,
Jerūšalaimas meitas,
pie briežiem un meža gazelēm:
Nemodiniet un neuztrauciet mīlestību,
pirms tai labpatīk pašai!
Kas tur no tuksneša ceļas kā dūmu vāls, mirrēs un vīrakā,
visām smaržu tirgoņa kvēpalām kūpošs?
Lūk, viņa,
Šelomo, guļas vieta: sešdesmit spēkavīru tai apkārt, sešdesmit stipro no Israēlas.

Viņiem visiem ir zobeni, kaujās ievingrināti, katram zobens pie sāna. pret nakšu bailēm.

Valdnieks Šelomo
no Lebanona kokiem
sev nestuves darinājis:
sudraba balsti,

zelta krēsls,
purpura sēdeklis
un iekšpuse izklāta
ar Jerūšalaimas meitu mīlestību.
Nāciet laukā, jūs,
Ciānas meitas, paskatiet Šelomo valdnieka kronī, ar kuru to māte kronējusi viņa saderināšanās dienā, viņa sirdsprieka dienā.
IV
Lūk,
cik tu skaista, draudzene mana, cik skaista tu esi
ar dūjas acīm aiz tavām cirtām!
Tavi mati kā kazu bars,
kas no Gileadas kalna tek lejup. Tavi zobi
kā cirptu aitu pulks,
kas izkāpj no peldināšanas, — katra no tām dvīņus atnesusi un izmetušos nav viņu vidū.
Kā purpura aukla ir tavas lūpas, un tava runa ir jauka.
Kā granāta šķēles tavi vaigi zem cirtām.
Tavs kakls kā Dāvida tornis, kas ieročiem būvēts, tūkstots vairogu krājas tur, visas spēkavīru uzvaras zīmes.
Tavas divas krūtis kā briežu dvīņi, kas lilijās ganās.
Kamēr diena vēl dvašo un ēnas bēg, es iešu
uz mirru kalnu un vīraka pauguru.
Visa tu esi skaista, draudzene mana, un tevī nav vainas.
Nāc man līdzi, Lebanona,
līgava mana,
dodies līdzi, Lebanona!
Raugies no Amāna virsotnes, no Senīra un Nermona, no lauvu mītnēm, no tīģeru kalniem.
Tu mani pievārdoji,
māsa mana,
līgava mana,
tik ar acu skatu,
tik ar krellēm ap kaklu.
Cik skaisti ir tavi glāsti,
māsa mana,
līgava mana,
tavi glāsti
par vīnu labāki,
tavas eljes dvesma
par visām smaržām.
Kā medus kāre ir tava mute, līgava mana, piens un medus zem tavas mēles un tavas drēbes smaržo kā Lebanons.
Aizslēgts dārzs ir māsa mana, līgava mana, aizslēgts avots,

aizzieģelēta aka.

Tavs augums ir granātu dārzs ar saldiem augļiem, ar hennu un nardēm.

Narde un safrāns, kalme un kanēlis ar visiem vīraka kokiem; mirres un alvejas ar visām balzama smaržām.

Dārza aka, dzīvūdens avots, verdošs no Lebanona.

Mosties, ziemeli, nāc, launadzi, pārstaigā manu dārzu, izplūdīs smarža,

atnāks mīļotais mans savā dārzā nobaudīt saldos augļus.

v

SIGISMUNDS VIDBERGS. «ĀDAMS UN IEVA». 1917

Es ienācu savā dārzā, māsa mana, līgava mana,
savācu savas mirres un balzamu, savas šūnas ar medu ēdu, savu vīnu un pienu dzēru.
Ēdiet, draugi,
lejiet un reibstiet, mīļie!
Es guļu miegu, bet sirds mana nesnauž: tur klaudzina mana mīļotā balss:
Atver man,
māsa mana,
līgava mana,
dūja mana,
skaidrā mana,
galva man pilna ar rasu,
cirtas ar pusnakts lāsēm!
Es drānas noģērbusi — kā man atkal tās apvilkt?
Es kājas nomazgājusi — kā man atkal tās sabrist?
Mīļais mans savu roku ielaida durvju spraugā un manī
viss iešalkojās.
Es piecēlos atvērt mīļajam manam, no manām rokām pilēja mirres, plūda mirres no maniem pirkstiem uz durvju turekļiem.
Es atvēru mīļajam manam, bet pazuda mīļais mans, aizgāja prom; ar viņa vārdiem dvēsele atstāja mani.
Es meklēju mīļo,
bet neatradu,
es saucu viņu,
bet viņš man neatsaucās.
Sastapa mani sargi,
apgaitā ejot;
sita mani,
sadauzīja;
vaļņu sargi
norāva manu apsegu.
Es jūs nozvērinu,
Jerūšalaimas meitas: ja jūs sastapsiet mīļo manu, teiciet viņam, ka es esmu mīlas sērgā.
Ar ko tavs mīļais par citiem mīļajiem labāks, tu, visuskaistākā starp sievām?
Ar ko tavs mīļais ir labāks, ka tu mūs tā nozvērini?
Mans mīļais
ir dzidrs un sārts,
starp desmit tūkstošiem atzīmēts.
Viņa galva mirdz un laistās no tīra zelta, viņa sprogainās cirtas ir kraukļa melnas.
Viņa acis ir kā dūjas pie upes, pienā pērdamās, pilnībā

sēdēdamas.

Viņa vaigi kā zāļu dobītes dārzā, kā smaržīgas puķes, viņa lūpas kā lilijas, mirres lāsojošas.

Viņa rokas kā zelta gredzeni, viņa vēders kā ziloņkauls, ar safīriem rotāts.

Viņa vaigs ir ka Lebanons, dzidrs kā ciedri.

Viņa lieli kā marmora stabi uz zelta pamatiem.

Viņa mute ir kārums un viss viņš ir gribums.

Lūk,

kāds ir mī]otais mans, lūk,

draugs mans,

jūs, Jerūšalaimas meitas!

VI

Kurp aizgājis mī|ais tavs, tu, visuskaistākā starp sievām?

Kurp novērsies mīļais tavs? — mēs iesim tev līdz viņu meklēt.

Nokāpis mīļais mans savā dārzā pie smaržu dobēm aplūkot dārzus, sašķīt lilijas.

Mīļais ir man, un es esmu viņam, tam,

kurš lilijās gana.

Cik tu skaista, draudzene mana, kā Tirca, mīļa

kā Jerūšalaima, barga kā kara pulki.

Atvērs savas acis no manis,

jo tās mani satriec;

tavi mati kā kazu bars,

kas no Gileadas kalna tek lejup,

tavi zobi kā aitu pulks,

kurš izkāpj no peldināšanas, —

katra no tām dvīņus atnesusi

un izmetušos nav viņu vidū.

Kā granāta šķēles tavi vaigi aiz cirtām.

Seši desmiti valdnieču,

astoņi desmiti mīļāko

un jaunavām skaita nav, —

bet viena vienīga dūja mana,

skaidrā mana,

viena vienīgā savai mātei,

savai dzemdētājai ir izmeklēta,

un meitas aplaimojušas viņu,

un valdnieces un mīļākās slavinājušas viņu.

Kas ir tā, kas atspīd kā ausma, skaista kā mēnesnīca, spoža kā saule, barga kā kara pulki?

Es nokāpu riekstu dārzā palūkot ielejā augļus, raudzīt, vai vīnstīgas rieš, vai granāti plaukst, es nezināju, ka mana dvēsele mani pametusi zem Aminadaba goda ratiem.

ir kā apaļš trauks, kura neizsīkst vīns.
Tavs veders
ir kā kviešu stirpa, ar lilijām apsprausta.
Tavas divas krūtis
ir kā divas gazeles, briežu dvīņi.
Tavs kakls
ir kā ziloņkaula tornis; tavas acis kā Hešbonas dīķi pie Bat Rabīmas vārtiem;
Tavs deguns
kā Lebanona tornis, pret Damasku pavērsies.
Tava galva pār tevi
kā Karmels,
un mati uz galvas
kā purpurs, —
valdnieks sagūstīts tajos.
Cik skaista tu esi un tīkama, baudpilnā mīlestība!
Tavs augums ir palmai līdzīgs un tavas krūtis kā ķekari.
Es saku: kāpšu palmā, ķeršos pie zariem, un lai tavas krūtis kā vīna ķekari, un tavu nāšu elpa kā āboli.
Tava mute kā vīna gars, kas pie mīļotās plūst, un miegainas lūpas izsauc uz runām.
Es mīļajam manam, un pār mani ir viņa gribums.
Ejam, mīļais mans, izejam laukos, nakšņojam ciemos!
Ceļamies agri
lūkoties dārzā,
vai vīnstīga saziedējusi,
vai pumpuri atvērušies, vai granātkoks plaukst, tur es došu tev savus glāstus.
Mandragora dod smaržu,
un ap mūsu durvīm ir visādi saldi augļi,
svaigus un sažāvētus,
mīļais mans,
es tev esmu tos saglabājusi.
VIII
Kaut jel kāds
man tevi dotu par brāli,
manas mātes krūtīm izzīdītu!
Es tevi sastaptu laukā, skūpstītu tevi,
un neviens mani nezaimotu.
Es tevi sastaptu, es tevi atvestu savas mātes namā, tu mani mācītu, es tevi skūpstītu saldāk par vīnu jauktu ar granātu sulu.
Viņa kreisā roka zem manas galvas un labā skauj mani.
Es jūs nozvērināju,
Jerūšalaimas meitas:

kamdēļ uztraukt un modināt mīlestību,
pirms tai labpatīk pašai!
SERGEJA DAVIDOVA FOTOREPRODUKCIJA
Kas nāk tur no tuksneša,
pieglaudušies
pie sava mīļā?
Zem ābeles
es tevi uzmodināju,
tur,
kur mocījās tava māte, kur mocījās, tevi dzemdēdama.
Liec mani kā zīmogu uz savas sirds, spied kā spiedogu uz sava pleca,
jo stipra kā nāve ir mīlestība, viņas bultas ir uguns bultas,
Dieva liesmas.
Pali nevar apslāpēt mīlestību, un upes nevar to apslīcināt; ja kāds dotu par viņu visu naudu no sava nama, tas tiktu nicīgi apsmiets.
Mūsu māsa vēl maza, un viņai vēl krūšu nav — ko mums darīt ar māsu tai dienā,
kad viņa tiks precināta?
Ja viņa ir valnis,
tad mēs uz tā uzcelsim
sudraba pili,
bet ja viņa ir durvis,
tad mēs tās aizdarīsim
ar ciedru dēļiem.
Es esmu valnis un krūtis manas kā torņi, kopš es kļuvu par miera avotu viņa acīs.
Šelomo piederēja vīna dārzs Bāl-Hamonā,
viņš šo vīna dārzu nomāja saviem sargiem, katram par aug|iem bija maksāt tūkstoti sudraba.
Tas vīna dārzs, kas ir man,
vispirms atnes tūkstoti augļos no tevis,
Šelomo,
un pa divi simti no tavējiem sargiem.
Dārzu iemītniec,
tavu balsi uzklausa draugi,
ļauj man to dzirdēt!
Steidzies, mīļais mans,
līdzinies briedim vai gazelēnam smaržāju kalnos!
BORISS GREBENŠČIKOVS

B. G.

«Ozolu zari mūs *sargā, Lazdājs* būs mūsu soģis. *Niedras asins uz smiltīm, Dižens* noslēpums *tuvu.*

Kas atceras mūs —

Klusējot ausdama zvaigzne *Un Tā, Kura* Lietu Nes.»

Lūk, 12. gadsimta cilvēka dzīve ar vienkāršiem ceļa rādītājiem, ar noslēpumu un teiksmu. Dziesmas senais autors — velšu bards Gvidons ap Gverangs. Un otrs autors — mūsdienu bards Boriss Grebenščikovs. (Dziesma skan ansambļa «Akvārijs» pirmajā platē, kas veikalos parādījās šopavasar.) Man šķiet, ka vārds «bards» nupat tiek par daudz deldēts nevietā. Iznāk apmēram tā — katrs, kurš prot uz ģitāras paņemt pāris akordu, notrinkšķināt vienkāršu meldiņu un pielāgot savus vai svešus vārdus, — dzeju nevajag, pilnīgi pietiek ar tekstu, — tas jau ir bards. Šis vārds jau ir sens un skaists, un galu galā bardi tiešām rečitēja savu dzeju, vienlaikus spēlēdami tai pavadījumu, un pašā Eiropas civilizācijas rītausmā Homērs darīja tāpat. Bet, man liekas, ja cilvēks dzied jaukas dziesmiņas par savu jauki skumjo mīlu, tad viņu — ja rodas nepieciešamība pēc skanīga apzīmējuma — var nosaukt, piemēram, par menestreli. Un tos, kas dzied vienkārši draņķīgi, nesaukt nekā. Lai bardu vārds paliek tādiem cilvēkiem kā Visockis vai Okudžava — tiem, kuru dziesmās sevi atpazīstam mēs pārējie — nedziedātāji, jo tur skan mūsu ceļš ar dzelzsbetona un cerību ceļazīmēm, ar visiem atklātajiem noslēpumiem un neizturamajām alkām pēc teiksmas.

Borisam Grebenščikovam, lai viņa dziesmas skanētu tā, kā viņš vēlas, ar paša ģitāru nepietiek, viņam vajadzīgs ansamblis. «Akvārijs» spēlē jau gadus piecpadsmit, un no Ļeņingradas rokkluba šī ansambļa ieraksti ceļo pa visu mūsu valsti. Šai laikā ansamblis ir bijis ļoti dažāds — no azartiskas ākstības līdz pašiem romantikas dziļumiem, un to var nojaust pat pēc magnetofona programmu nosaukumiem. «Akustika un elektrība» un «Zilais albums», «Tabū» un «Decembra bērni» . .. Plate iznākusi nopietnāka par lielāko daļu ierakstu, jo veltīta ansambļa vijolnieka Aleksandra Kusuļa piemiņai. Viņš pārpeldēja pāri Volgai un, atpakaļ peldēdams, noslīka. Garus un nopietnus ievadvārdus platei uzrakstījis dzejnieks Andrejs Vozņesenskis. Lūk, dažas rindkopas:

. «Grebenščikovam tagad ir 33. To pieņemts uzskatīt par Kristus un Iļjas Muromieša vecumu, par dvēseles darba laiku. Viņš beidzis Ļeņingradas universitātes Matemātikas fakultāti, strādājis par programmētāju, praksē apstiprinādams Pēterburgas dzejnieka apgalvojumu, ka matemātikai vajag ticēt vairāk nekā mistikai. Viņš izceļas ar savu smalko profesionālismu, artistiskumu, patieso klasikas

zināšanu. Vēl students būdams, bijīgi jūsmodams par bītliem, viņš nodibināja ansambli «Akvārijs», laikam gan pašu nekomerciālāko no visām grupām. Viņš ir superpopulārs. Viņa auditoriju nepazīstoši cilvēki iztēlojas, ka tā sastāv no tikumiskiem kropļiem un histēriķiem. Īstenībā to veido nopietnās mūzikas pazinēji. Viņam kā mūsdienu kasešu kultūras līderim raksta tūkstoši — studenti, jauni kareivji un virsnieki, taidzinieki. Mūzika vieno cilvēkus un tautas. Kad pie mums bija iebraucis Bobs Dilans, man neizdevās viņus sapazīstināt, bet, manuprāt, elkam no okeāna viņas puses būtu paticis mūsdienu ļeņingradieša krieviskais dziedāšanas veids. Bet ar Alanu Ginsbergu viņi ieinteresēti spēlēja viens otram savus motīvus. Ģitāru un mutes ermoņikas spēlēdamsˆ Boriss dziedāja savu «Aci», kas, zaudējusi saksofonu pavadījumu, nezaudēja patiesīgumu: «Musu vieta vajag but zvaigznei. Tu caurvēju jūti tāpēc, ka šī vieta ir brīva.»

Notiek kādas kolektīvas muzikālās apziņas dzimšana, miljoni magnetofonu kopa veido jaunu gara dzīves industriju, kasešu selektorā sasaucas dvēseļu miljoni. Tā ir būtiska parādība. Varbūt patiešām rodas jaunās ZTR laikmeta tautas «rokfolklora»!»

Tajā mājā, kur Grebenščikovs dzīvo, kāpņu telpas sienas klāj uzraksti. Jautājumi, vēlējumi, vērtējumi. Ari šis: «Paldies tev, Boris. Tu esi logs, caur kuru es ieraudzīju pasauli.» Manuprāt, šī teikuma rakstītājam ir paveicies. Grebenščikova dziesma — tā ir ļoti tīra rūts no godīga stikla, kurš neizkropļo pasauli viņpus loga. Tikai dažādas gaismas slīd rūtij pāri. Ledaina ironijas gaisma un silta mīlas gaisma. Un reizēm abas vienlaikus. Kā viņa pirmās plates sākumā: «Uz glīta pakalna sēžot, es bieži redzu sapņus, un, lūk, kā man šķiet: nav būtība naudā, ne arī sieviešu skaitā, ne vecajā folklorā, ne arī jaunajā vilnī, bet taustīdamies mēs klīstam dīvainās vietās, un viss, kas mums pieder, ir prieks un bailes. Bailes, ka esam sliktāki, nekā varētu, un prieks par to, ka viss drošās rokās. Un katrā sapnī es atkal nekādi nemāku atsacīties un skrienu nez kur. Bet, kad atmodīšos, es ceru — tu būsi ar mani.» _

Rokmūzikas spēks bieži ir ārdītājs spēks. Grebenščikova dziesmās vairāk ir cēlējspēka un sirdsapziņas speķa. Man šķiet, viņa dzejai (jo tā noteikti ir dzeja, nevis pliki teksti) šai «Avota» bardu lappusē ir jābūt mājās — blakus bītliem un Visockim.

AMANDA AIZPURIETE

ПОКА НЕ НАЧАЛСЯ ДЖАЗ

ROKENROLS MIRIS

Cik nervozas sejas. Uz nelaimi tas,
Kur mūsu debesis aizmirstās!
Mēs tiksimies atkal, mēs uzsauksim: «Sveiks!»
Bet īsti tas neskanēs.
Jo rokenrols miris, bet es vēl šeit.

Rokenrols miris, bet es …
Mūs mīlošie vēro un nevar beigt,
Rokenrols miris, bet es vēl šeit.
Es ticu — turpmāk runa pa taisno būs.
Solis augšup, solis sāņus, aiz muguras viņu mūžs. Es dedzināju visu, kas par mums avīzēs teikts,
Nu palicis netīrs asfalts vien.
Bet rokenrols miris, un es vēl šeit,
Rokenrols miris, bet es …
Mūs mīlošie vēro un nevar beigt.
Rokenrols miris, bet es vēl šeit.
Pie elkoņa elkonis — tā šeit pastāvēt drīkst.
Tikai ne pārāk lepni! Mums nodoklis trīskārtīgs: Par nākušajiem mums līdzi, par gaidošiem,
Par tiem, kas nekad mums nepiedos,
Ka rokenrols miris, bet mēs vēl šeit.
Rokenrols miris, bet mēs …
Mūs mīlošie vēro un nevar beigt.
Rokenrols miris, bet es vēl šeit.
KAMĒR NAV SĀCIES DŽEZS
Karu tur neatceras.
Piekto diennakti ballējas.
Virtuves krāni jautrības gāzi dveš.
Par zvaigžņu kariem p|āpā pensionāri tramvajos. Neļauj man iet.
Stāvi klāt.
Pasargi mani, kamēr nav sācies džezs.
**- **
Par stundu pārbīdīt pulksteņus —
Tas, draugi, būs atvadu žests.
Pilsētā jaunas sienas, sniedziņš smalks.
Izlaižam ārā putnus. Lūk, skrējienam gals.
Neļauj man iet.
Stāvi klāt.
Pasargi mani, kamēr nav sācies džezs.
Naktij likumu daudz, bet drīz jābūt saullēktam.
Zaru savijums — spārni, zem kuriem glabājamies mēs. Turpinām dziedāt, nepamanot.
Ka vairs neesam.
Neļauj man iet.
Stāvi klāt.
Un aizved mani turp, kur iesākas džezs.
ATDZEJOJUSI AMANDA AIZPURIETE
Там войну не помнят.

Пятые сутки бал.

Из кухонных кранов бьет веселящий газ. Пенсионеры в трамваях говорят о звездной войне. Держи меня.

Будь со мной,

Храни меня, пока не начался джаз.

Прощайте, друзья.

Переставим часы на час.

В городе новые стены, мягкий снег.

Мы выпускаем птиц. Это кончился бег.

Держи меня.

Будь со мной.

Храни меня, пока не начался джаз.

Ночью так много правил, но скоро рассвет. Сплетенья ветвей - крылья, хранящие нас.

Мы продолжаем петь, не замечая,

Что нас уже нет.

Держи меня.

Будь со мной.

Веди меня туда, где начнется джаз.

Senas atmiņas pielīp kā sifiliss.

Visjaunāk, ja slimo šaurs savējo loks.

Iet vaļā atmiņu bakhanālija —

Patiesi nežēlīgs joks.

Un vecīgs jauneklis, kaifu dzenādams, tēlo,

Ka, mūžīgo problēmu nomākts, skumst.

Viņš laistās ar vīnu, un, nogūlies blakus,

Kā tēmēklī vēro mūs elektrisks suns.

Spalvu cepurēs, apakšveļā no svina Virtuves virssardzē pīpējam vēl aizvien,

Un, ja šajos dūmos kāds galīgi nosmaks.

Nemanīs pulks, ka trūkst kareivis viens.

Pierāda draudzību mūsu kopība ciešā,

Vai to, ka nespersim tālāku soli nekad.

Virs pils un virtuves peldbiksēm līdzīgs karogs.

Pēc puvuma ozdams, cēli pland.

Un katram šeit sava metode iemīļotā.

Kā mirdzošos pīšļos dzīvību burt.

Ģitārists savas fotogrāfijas lolo,

Svešās viesnīcu istabās dzejnieki čurn,

Jau sen viņi vairs tikai zvana viens otram.

Stāstot, cik mūsējo loks ir bezgala jauks.

Bet sunim mūžīgi vajag jaunas un maigas rokas, Citādi viņš sāk grauzt sienas un kaukt.

Sīs sievietes varētu būt kā māsas tik maigas.

Bet nagus ar krāsainu indi sedz
Un katrā dzīvajā radībā saskata sāncenses.
Bet stāsta, ka apkārt maukas vien redz.
No tādas mīlas pret saviem tuvākiem Par tikumību un saprātu top man bail.
Suns, kuram patīk paradoksi,
Šīs sievietes mīl, bet jūtām piejaucas aprēķins kails.
Tāpēc ka pārējie visi šeit iedvesmot nevar Ne uz dzīvi, ne nāvi, ne rindiņām trīs.
Un viens svētā sajūsmā skatās uz rietiem,
Bet otrs kļuvis austrumnieks īsts.
Un katrs jau desmit gadus kaļ lomas,
Kuru tekstus jau desmit gadus kā vajag plēst.
Un kaktā tas suns par mums smejas.
Viņu nemoka jautājums, kas viņš ir un kāpēc.
Sai dziesmai nav beigu un sākuma arī,
Bet epigrāfs visu kopā tur.
Mēs izaugām tādā sprieguma laukā.
Kur mirklī aparāts pārdegs jebkurš.
Un, loģiski spriežot, šis suns nav iespējams,
Bet viņš ir tik dzīvs, kā zinātne nesapņo pat.
Kad draugi man jautās, par ko ir šī dziesma.
Es mīklaini teikšu: «Ak, ja es to zinātu pats.»

B.G.

28

Katrs mēs zinājām, ka pietiks laika Nokavēties un nokavēt vēlvienreiz.

Bet uzvarēt beigās, kā paredzēts.

Un katrs mēs zinājām, ka laiks ieņemt vietu.

Bet goda kodekss neatlaidīgi atgādināja,

Ka nākt uz stundām nav vērts.

Kad viens no mums beidzot aizgāja priekšā, Mēs aizmirsām viņu un nekas nekļuva citādāk,

Es sapratu — debesis tuvāk ik dienas.

Tuvāk nāk.

Toreiz šķīrāmies visu ielu stūrī,

Svēti piemirsuši, ka vēl kādam pieder šis rīts. Visi ceļi sākas pie mūsu durvīm.

Bet mēs izskrējām smēķi garāmgājējam paprasīt. Un visa ilgā nakts bija mums priekšā,

Un es ticēju, ka paies bez miega šī nakts.

Bet zini — debesis tuvāk ik dienas.

Tuvāk nāk.

Kurp tu skatījies, māsa mana,

Kad palikām katrs savā pusē saullēktam!

Vai, kad satvēri manu roku, tu nojauti.

Kas ar mani notiks pēc tam!

Un tu vari doties uz priekšu vai atpakaļ. Pacelties, nokrist un atkal par zvaigzni kļūt.

Bet tavu cigarešu pelni —

Tie ir karaļvalstību pelni,

Un ar tevi tas notiks varbūt.

Vēl skan tev ticošo dievu balsis,

Lai arī ceļā doties tev pagaidām nesanāk.

Vai zini — debesis tuvāk ik dienas.

Dzirdi! — debesis tuvāk ik dienas,

Tuvāk nāk.

LABDIEN, NAVE!

Labdien, mana nāve!

Man prieks, ka mēs runājam vienā valodā.

Bieži vēlējos sastapt kādu,

Kam vienalga, kas esmu pašlaik.

Kas mani pazīs un mājas durvis man vērs.

Iemāci, kāda man citiem sakāma vēsts.

Māci mani. Vārdiem kā nazim nav nozīmes.
Divtik neaizsargāts ir tas, kurš mīlu grib
Un kā mijkrēslī maldās, pats sev netikdams klāt.
Un katrs mīlu vārdos grib izrunāt,
Un burvīgos sapņos gremdējas kāri.
Katrs domā, ka uguns avots ir tieši viņš,
Un tā ir tēma jaunam karam.
Labdien, nāve!
Paldies par to, ka tu esi.
Mana svinīgā pilsēta vēl nav pamodusies.
Kamēr mēs esam šeit un laika pietiek Kaut ko izdarīt mīlas dēļ.
Vajag saglabāt tīru taku līdz avotam.
Viņā krastā mani kāds gaidīs pēc tam.
Kāds tieši acīs man skatīsies,
Bet es dzirdēju dziesmu ar tādiem vārdiem:
Padari savu darbu, lai notiek kas notikdams.
Man tā šķiet labākā atbilde, kādu var dot.
Bet katrs no mums sevi pa īstam izpārdod,
Lai nopirktu turpinājumu pavasarim,
Un katrs klusībā šaubās, vai viņam ir taisnība.
Bet tā ir tēma jaunam karam.
JAN1S VE VĒRIS

KAIJA SAVĀ VIETĀ

STĀSTS

Pēdējās dienas līst bez apstājas; jūra svina smaga un pelēka, sauli tikpat kā neredz; es ari necenšos saskatīt, kurinu kamīnu, aizkarus turu nolaistus (tas palīdz koncentrēties), vāru stipru kafiju, daudz smēķēju, toties darbs tuvojas beigām, mazliet japieslīpē dialogi, tas arī viss, jaunnedēļ varēšu braukt uz pilsētu, manā rīcībā tātad ir četras dienas, pēc tam — ierastais jūklis teātrī, sezonas pirmās izrādes, skābais Stefana vaigs, grimetavas trimo pavairots, viss tik pierasts un zināms: pēdējais uzgajiens, tad atliek kvernēt kulisēs un gaidīt, kad Stefans pavēstīs, ka Trepļevs — tas ir, es — nošāvies, un tad — priekškars ciet-vaļā-ciet, virināsgrimētavu durvis, šoreiz ar «Kaiju» esam tikuši galā desmit minūtes ātrāk; labi, ka tā — vēl varēs paspēt uz bāru, jā, un tur jau viņa nāk, mana mīļotā Ņina Zarečnaja, bise, kas trešajā cēlienā izšauj, tur jau viņa nāk — apnicīgā, taču pierastā Vīvika ...

Stop, es sev saku, vēl ir četras dienas, vecīt, četras dienas, veselas četras dienas tu vari klīst gar jūriņu, riskējot notraipīties ar kaiju

mēsliem; četras dienas, ja vien neuzsper-sies Vīvika, kāds manī smīkņā, jūra joprojām svina smagumā, arī kaijas lido gurdeni, kā aizlijušiem spārniem, aizmirsts šezlongs kāpās, savildzis, pelējumpelēks audekls, stipra kafija, dialogi, kuri jāpieslīpē, melodrāma, kuru, cerams, šosezon saks iestudēt (kādreiz rakstīju Beketa šnitē, taču laikus attapos; viens mans verķis iet provincē, *no Godo tanī nav ne vēsts, toties* procenti krajkasē ieplūst regulāri), — jā, tātad, — salijušas kaijas, paisuma nolīdzinātas smilšu pilis un sūnaina luģele, kura man ienesīs jaunus procentus, jā, un vēl — Trepļevs esmu tikai uz skatuves, ikdienā tas nemaz nav obligāti, kritikas ir labvēlīgas, pat ļoti, mana privātā dzīve recenzēšanai nav pa-redzeta, vismaz ne šeit, manā jūrmalas Meļihovā, kurā es būtu pats pirmais, kurš patrenktu Trepļevu, ja tāds vai viņam līdzīgie še iemaldītos.

Benedikts, mūsu galvenais, nīgri plūkā bārdeli, tad aizsmēķē savu mūžīgo cigāra nodeguli, tad ar brašu dūmu apdullina nez kā iemaldījušos mušu, tad mulsām, pāragri novecojuša zīdaiņa ačelēm paveras manī:

— Tu esi maklaks, Raimond, viens štrams štelmanis tu esi!

Piekrītoši māju ar galvu; labi zinu, ka bez gešeftes ar manu lustes gabalu viņam neiztikt; pēc piecām minūtēm, kad ar parakstītu līgumu atstāju kabinetu, Benedikts joprojām ļuļķē savu *Romeo & Juliet,* un cigāra dūmos stāv skaidri rakstīts, ka nav stāsta skumjāka ar komercijas metu; ļoti labi atceros līdzjūtību Benedikta balsī, noraidot vienu no maniem senākiem gabaliem, kurš viņam tiešam patika un patīk joprojām; sociālā pasūtījuma prognozēšana ietilpst viņa amata pienākumos, tāpat kā manējos — Vīvikas garastāvokļu savlaicīga paredzēšana, diemžēl ne vienmēr man tas izdodas, arī šoreiz, ieraugot viņu hallē starp košumaugiem, gribas acumirklīgi pārtapt vienā no neskaitāmajām kaktusa adatām, taču es saņemos un dodos viņai pretī: paguris mīļākais, kurš savu apnikumu pat necenšas noslēpt; Vīvikai vairs nav tālu tas laiks, kad nākas izšķirties starp pavītušu Zarečnuju un vēl samērā ziedošu Arkādi nu, es turpretim vēl gadiņus desmit varu būt iejūsmīgs Trepļevs; jau tas vien Vīvikas acīs ir noziegums, taču viņai ir nepieciešams kāds, pret kuru izturēties kā pret atgrieztu likumpārkāpēju, un es nepretojos.

Neko neiebilstu arī tad, kad mēs jau sēžam taksī un spolējam uz jūriņu; saprotams, esmu bijis nelietis, atslēgdams vasarnīcas telefonu, Vīvika jau sākusi uztraukties, baidījusies, vai nav kas noticis;

itin nekas nav noticis, grēki ir nožēloti un atlaisti, aiz loga badīgi bļaustās kaijas, Vīvika ķēķī vāra kafiju, un es blenžu vārdnīcas lappusē, kurā nepārprotami stāv drukāts, ka maklaks, maigi sakot, ir vecu lietu uzpircējs.

Jā, skumji, bet Čehovs publikas priekšstatos par kārtīgu retro galīgi neiederas; zāle pustukša, pēc starpbrīža būs vēl skrajāks, toties

par Strindberga «Sapņu spēli», kuru Benedikts varēja iekalkulēt, vienīgi pateicoties manai «senlietai», avīzes izrakstās vienprātīgā jūsmībā, tāpat kā savulaik par «Kaiju»; manējais gabals tikām iet ar anšlāgu, arī atsauksmes visnotaļ korektas: «Dramaturģiskais materiāls un iestudējums pilnībā atbilst melodrāmas stilistikai un kā tāds arī aplūkojams, neizvirzot nepamatotus prasījumus nedz autoram, nedz režisoram

un aktieru ansamblim__»;

nu ko, ļoti jauki, vienīgi Vīvikas «prasījumi» pēdējā laikā kļuvuši ne vien *nepamatoti, bet* arī nepanesami: *man jābūt* vīram, mīļākajam un saprotošam draugam vienā personā, nerimti jūtot līdzi viņas neveiksmēm (senilgotie itāļu zābaki izrādījušies pusnumuru par mazu), kā arī jānodarbojas ar psihoterapiju (cildā, Arkadinas ambīcijām bagātā māksliniece nokavējusi ģenerālmēģinājumu, par ko ari attiecīgs Benedikta raksta-gals pie ziņojumu dēļa) un mūždien jābūt sazvanāmam un sastopamam.

Jā, un vēl Dina ...

Skuķis nēsājas ar rekvizītiem jau gadiņus trīs; tagad nu beidzot Stefans manā ūdensgabalā, kuru labu prātu uzņēmās režisēt, iedalījis viņai nelielu rollīti; teksta jau tā tur maz, taču meitiņa bija izprātojusi, ka, lūk, tas un šitais vārdiņš «nesēžot», zūdot intonācija, neesot ekspresijas un sazin kā vēl. Ar autora tiesībām akceptēju viņas jaunatrasto versiju, taču ar to viss vēl nebūt nebeidzās,

pareizāk, vēl nav beidzies: skuķis staigā impresijām pārpilnu galvu, aizmirst nolikt nepieciešamos loriņus vai ari noliek nepareizos (Čehovā bija nez kur nobāzusi noplukušo kaijas iz-bāzni, un nabaga Trepļevam, proti, man, gandrīz nācās uzslāt uz skatuves tukšām rociņām), skatiens tāds pūkains, mani sastopot, kas, saprotams, ir ļoti skaisti, taču es to negribu un arī nevaru atļauties; Vīvika man sagādātu īstu kaiju, turklāt pašrocīgi nožmiegtu; jau iedomājoties vien, sajūtu viņas glāsmainos pirkstiņus uz savas miega artērijas, bez tam žēl ari Dinas; skuķim taču nav ne jausmas par to, cik nepanesams ļautiņš es esmu, to zina vienīgi Vīvika,

zina un pacieš, pati savās interesēs, protams, arī man tā ir labi un mierīgi, atskaitot tās reizes, kad kļūstu nepanesams pats sev, taču tas ātri pāriet — šādas emocijas tik darbīgs maklaks kā es nevar atļauties; cepu nākamo «antīku», sižetu lielās līnijās esmu nospēris no Ostrovska «Meža»; tur ir tāda gaiša pašaizliedzība, un tas jau publikai aumēž paticis, tā viņi kompensējas, aplāpot savu parocīgi izslēdzamo skārda ruporu, kuru arī par sirdsapziņu dēvē. Manu sirdsapziņu nelāpa neviens, atskaitot teātra kritiķus.

Šodien biju slimnīcā pie Vīvikas; jāsaka, laba lieta tāds apendicīts, vismaz kādu laiciņu varu atvilkt elpu, tā ka gandrīz vai ar pateicību lūkojos Vīvikas sejā, kura spēj būt arī ļauna; šobrīd tā savilkta žēlā

smaida, pilnīgs diletantisms, uz skatuves tas viņai noteikti padotos ticamāk, vispār uz skatuves viss viņai iznāk kaut kā dabiskāk nekā dzīvē, īstāk nekā dzīvē, nu jā, arī labāk nekā dzīvē ... Dzīvāk? Dzīvīgāk?

Jā, bet pagaidām Zarečnuju spēlē Dina, dabas bērns, gaišs,

atklāts ģīmītis, jāuzmanās, tā var iegrābties, smagi iegrābties, tas būtu pilnīgi nelietderīgi;

gan jau sapņu princis atnāks pie viņas arī bez manas piepalīdzības, atnāks ar visiem piesviedrētajiem krekliem un lāpāmām zeķēm,

negribu naktis ar lakstīgalām (pēdējā laikā pirms uznāciena vienmēr pārbaudu, vai kaijas izbāznis ir savā vietā aiz kulisēm), negribu pagatavot vēl vienu histēriķi, kuras nervu lēkmes būtu jo sevišķi nepanesamas tieši tādēļ, ka es taču varētu salīdzināt: Dina — dabas bērns, Dina — mīloša sieviete, Dina — neirastē-nisks nervu kamols; shēma vienmēr vai gandrīz vienmēr ir gauži vienāda un primitīva, tik vien tās starpības, ka Vīvika jau bija iekopta, kad viņai ienāca prātā mani aplaimot, sarūpējot sev nedaudz pašapmāna; ar viņu vismaz viss ir vienkārši gan gultā, gan ārpus tās; visu to darbu pirms manis padarījuši citi, visu to darbu, kuru prasītu Dinas skološana, turklāt šā vai tā mani pūliņu augļi agri vai vēlu būkšķēdami nobirtu kāda cita dārziņā.

Turēties pie ierastām lietām un vietām — tāds ir mans principu princips: naktis ar Vīviku, medības ar Stefanu, pierastais bārs, kafijas recepte, dzīvokļa iekārtojums —, Dina šeit neiederas, šeit iederas vienīgi mana kārtējā luģele; mazliet sentimenta, mazliet tumšu spēku sidrabdzidrā varoņa ceļā uz saulaino

pēdējā cēliena finālu (nobeigums nav skaidrs, skaidrs ir vienīgi tas, ka viss beigsies laimīgi; melodrāma taču), tādas kā Dina šeit neder; esot ķopā ar viņu, man droši vien nāktos šķirties no veiklā ze||a maklaka, kurš ar labsirdīgu smīnu noraugās, kā es slīpēju un pārslīpēju savus nevienam nevajadzīgos senāk rakstītos gabalus, taču pagaidām viņš ir šepat — šis knašais puisis, kurš privātsekretāra cītībā diktē manus darāmos darbus, kurus es tikpat cītīgi apdaru: ziedi un augļi Vīvikai, tā, tas nu ir paveikts, es atvados un soļoju pa balti flīžotiem gaiteņiem, jaunnedēļ iekritīs dažas brīvas dienas, uz jūriņu pie kaijiņām un nepabeigtās luģeles es droši vien aizbraukšu viens, ja vien vispār aizbraukšu, ja Vīvikai atkal neuznāks histērija, ja atkal nenāksies ielēkt kādā lomā, ja nepiecietīsim kājiņu ar Stefanu, ja..., ja..., ja ...

Bet pagaidam es nošaujos aiz kulisēm vidēji vienreiz divas nedēļās, ikreiz pārbaudījis, vai Trep|eva nomedītā kaija ir savā vietā,

arī aiz kulisēm,

gatava manam uznācienam.

MĀRA SUBAČA ILUSTRĀCIJA

OJĀRS VĀCIETIS

VADOŅA AUGŠĀMCELŠANĀS

I
Tēvs, celies augšā!
Ilgi nav asinis nolaistas,
Pietiekoši ir muļķību sastrādāts,
Un ziema
Ir tāda, kad plūmes un ābeles izsalst.
Tāda pati kā četrdesmitajā.
Vadoni, celies augšai Lubjankā ir pustukšs —
Pa spiegam, pa inteliģentam.
Nav kārtības.
Ģenerālisimus, celies augšā!
Tačankas ir gatavas,
Un mēs arī taisāmies Ar mazām asinīm Uz svešas teritorijas . . .
Bez tevis mēs nevaram iztikt,
Tāpat, kā neesot varējuši.

Celies augšā,
Kamēr pieredzes bagātie štati Nav apmiruši,
Kamēr Salenieks vēl nav nomiris,
Kamēr papilnam ir saražots tintes Un iesniegumu rakstītāji,
Kaut jau ar brillēm,
Bet vēl kaut ko var uzrakstīt.
Celies,
Kamēr vēl ir tāds bariņš.
Ko vajag otrreiz iebāzt!
Pirmoreiz bāžamos Skaties pats —
Cik nu tev ir tās rūmes.
Celies, vadoni,
Nolaid pār zemi ūsas.
Citādi pārāk gaišs.
Un kas tās par medībām Klajā laukā un gaišā dienā —
Pa kaktiem, pa krēslu,
Pa ūsām.
Tēv, celies augšā!
Tavi bērni ir tevi nodevuši,
Bet tu jau pats Biji aizmāršīgs.
Bībele teica,
Ka jākauj līdz devītam augumam.
Tu nebiji principiāls,
Un apšautās Ļeņina sardzes mazdēli Izvilka tevi no Mauzoleja.
Bet viņš palika.
Tevi uz ielas izlika,
Bet Viņš palika.
Tevi ar traktoriem rāva No postamentiem,
Bet Viņš palika.
To nevar paciest.
Celies augšā!
Man ir mazs blociņš,
Un tur ir no vietas Vārdi, vārdi un vārdi —
Kas nesa,
Kas rāva,
Kas smējās,
Kas teica
Un arī visi, kas neteica.
Ar visiem bērniem Un radiem un radu radiem.
Celies augšā,
Un sāksim strādāt.
Beigu beigās
Mēs paliksim divi vien.
Bet tad tu neaiztiec mani,

Jo kas tas par vadoni,
Kam nav neviena Līdzgaitnieka.
III
111
Celies, vadoni,
Pasaulē beidzot
Atkal ir kaut kas, ko vadīt.
Mao ir cītīgs skolnieks,
Bet netici pārāk daudz skolniekiem, Skolotāj.
Visu jau viņam tu nespēji pateikt,
Viņš gudro pats,
Un tad parādās
Tava ģēnija apspīdēt nepaspēts Stulbums.
Skolas viņiem ir ciet,
Tas ir forši,
Skolotie vadoņus vērtē dīvaini —
Dala gudros un stulbos,
Cilvēkos dala un paviānos.
Kas par muļķībām —
Ja tu esi vadonis,
Tad tu, pat būdams, vairs neesi paviāns.
Inteliģenci tur iztrenkāja, un arī tas ir labi,
Inteliģence pat Krievijai,
Atskaitot nelaimi,
Itin neko nav devusi.
Inteliģence Vēlas, lai domā,
Bet kur tad ņems laiku domāšanai,
Ja jāmīl vadonis.
Drošības orgāni
Arī pie viņiem strādā jau modernāk. Partijas biedri šaujas,
Strādnieki karas Paši.
Balerīnas,
Nu, tās, kas lēkā un gora dibenus,
Kā jau neapzinīgākas Lec ārā pa logu.
OJĀRS VĀCIETIS
Tas jau ir zināms progress. Drošības orgānu darbinieki Arī ir cilvēki —
Jāievieš pašapkalpošanās, Septiņsimt miljonus Pagrūti apšaut.
Pats jau zini,
Kā tev ar divsimt gāja. Retais pats šāvās.
Un tomēr —
Ir jātiek tālāk Pa tēvu takām.
Un, vadoni, celies augšā!
Tur tevi gaida Miljoniem hunveibinu,

Bet šeit tevi gaidu Es.
IV
Celies, tautu tēv,
Tavas bārenes raud.
Tavi nabaga uzticīgie,
Kas pratināja
Un izpratināja, ko tu gribēji,
Kā no mašīnas izsviestas skrūvītes Rūs.
Pārtiek no nožēlojamas Personālpensijas.
Un tiem jāārstējas, nabadziņiem, Tajā pat specpoliklīnikā,
Kur lien
Pretvalstiskā veidā Vēl dzīvi palikušie Tautas ienaidnieki.
Un jaunā paaudze,
Tautu tēv,
Nav tava.
No kaut kādas politiskas ārlaulības Dzimusi,
Tautu tēv,
Ir tā jaunatne, kas lien partijā.
Turi muti! — es vienam saku.
Bet netur.
— Zvēri, ka neesi baltgvards! Nezvēr.
Kaimiņš nenodzēš gaismu koridorā,
Un jaunatne nesaskata tur Sabotāžu.
Cik ilgi, tautu tēv,
Var vilkties šī apolitiskā uzticēšanās.
Visās atejās D . . . slauka Ar mūsu drukāto vārdu Un — man bail pat izrunāt —
Ar , . . fotogrāfijām.
Un tajā pat laikā
Bibliotēkās stāv
Cik uziet apolitiska papīra —
Visādi Karamazovi,
Gogoļi, Puškini, Tolstoji.
Viens esot bijis,
Otrs bijis un izbijis grāfs . . .
Ja paskatās litogrāfijās —
Šausmas.
Celies, tautu tēv,
Te vairs nav vietas mītoņiem.
Celies un jozies nost.
Galifē
Ir tā iekārtotas,
Ka arī bez siksnas nekrīt.
Un, ja arī nokrīt — nekas.

Vadoņus bučo Tajās vietās,
Pie kurām tiek klāt.
V
Celies, vadoni,
Tava tauta sen tevi gaida.
To saku es,
Un es ceru, ka tu to neaizmirsīsi.
Neliec mani par lauksaimniecības
ministru,
Ne arī
Par Zinātņu akadēmijas prezidentu,
Ne arī par raķešu Galveno konstruktoru —
Ja jau tu liksi, es iešu . . .
Tavs vārds man ir likums.
Liec man apsargāt sevi,
Un es apzvēru,
Ka būs noķerts ikviens,
Kurš tev varētu nebūt pa prātam, Ikviens tavs ienaidnieks,
Iekams par tādu būs kļuvis.
Celies, vadoni,
Es esmu dzimis vergs,
Un nekā man nav briesmīgāka Kā dzīvot bez tevis.
Ar mani var darīt, ko grib,
Mani var vadīt, kur grib,
Bet mani —
Vajaga vadīt!
Es esmu vadāms!
Celies, vadoni,
Tavi vadāmie brēc pēc tevis.
Sadisti brēc pēc baudas,
Varmākas pēc varas,
Karjeristi — pēc vietas,
Un gļēvuļi brēc pēc izrēķināšanās.
Vienīgi prostitūtas Prostitūtā tāpat.
Vadoni,
Tavs vārds jau sāk zibēt slejās,
Pie kapa
Vienai no tavām sievām Liek puķes,
Un tava gvarde sāk vingrināt Čīkstošos kaulus.
Skrūvītes tīra nost rūsu —
Laiks ir likt mašīnu kopā.

Vadoni, tautu tēv, ģēnij, ģenerālisimus skolotāj, cilvēces ceļa zvaigzne, korifej, karog, bāka, organizētāj, iedvesmotāj —

Celies!

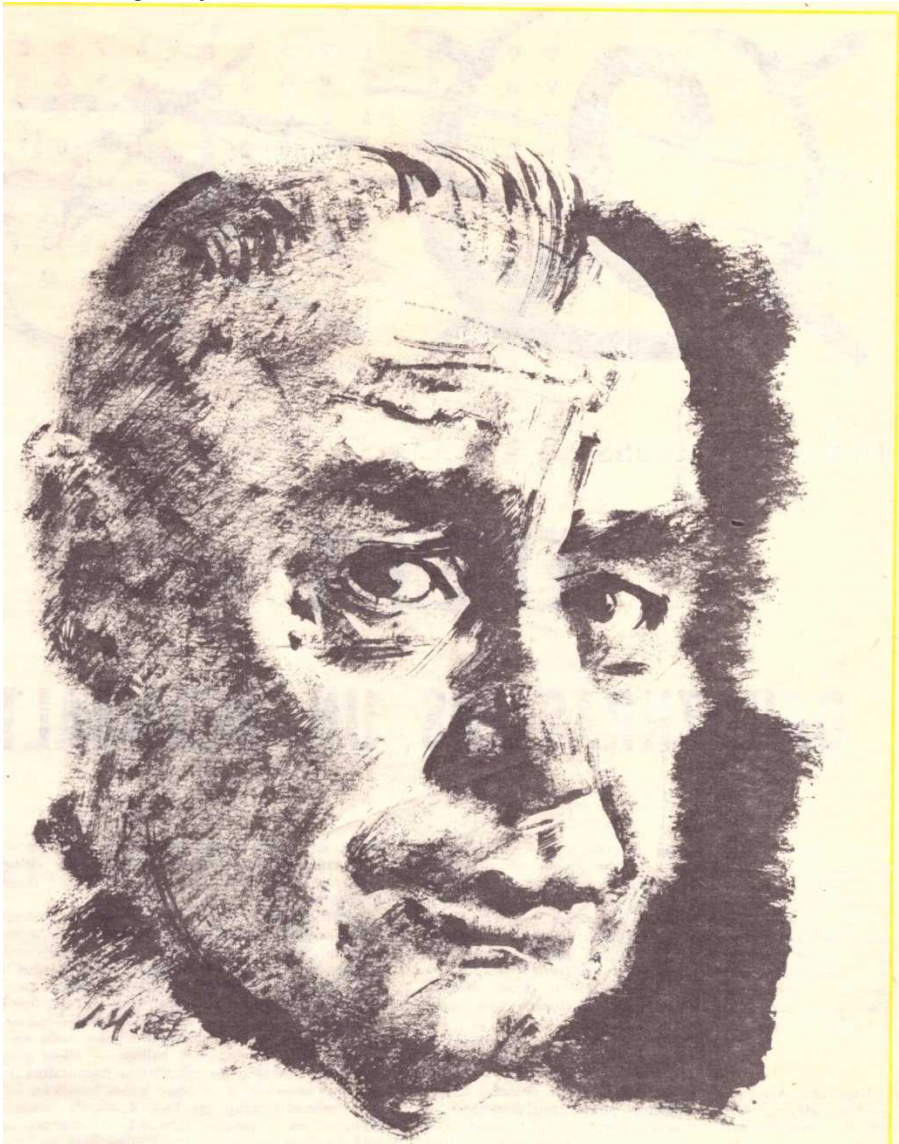

AVOTS

JĀNIS BALTAUSS

CEMENTS -

DAUDZKRĀSAINS UN MELNBALTS

«Tie cilvēki, kuri nekā nezina no vēstures, domā, ka, viņiem piedzimstot, pasaule sākusies, un ka tā, viņiem mirstot, atkal izirst. Viņi nezina, ka viss labums un ļaunums, kas mūsu dienās redzams, nav nekas cits, kā sen pagājušo laiku auglis, sekmes; un viņi tādēļ vien netic un tiešām nevar ticēt, ka mūsu pēcnākamie atkal baudīs pieklājīgus augļus no tām sēklām, ko mēs tagad izsējam. Tādēļ tādi cilvēki diemžēl kā siseņi pārlaiž savu mūžu pār galvu, par nākotni it neko nebēdādami, it neko nerūpēdamies, kad tikai to dienu paēduši. Tāda dzīve, tāda ticība teļiem un citiem lopiem daudz neko nekaitēs, bet cilvēkiem tā kait gan.»

Kronvalda Atis

Kronvalda Ata jubileja ir aiz muguras, un prožektori sarīkojumu zālēs sen nodzēsti. Vienīgi pirms gadu desmitiem izteiktās atziņas atgādina par sevi ar vieglu, bet ne visai tīkamu dzinkstoņu ausīs. Kā jau patiesība, ar kuru jārēķinās. Mūsu kultūras procesa pārmantojamības koks ik pa laikam ticis aprušināts, vēlāk to gadiem ilgi atstājot novārtā. Un katrā tādā svētīgā dai|dārznieciskas sarosīšanās reizē Kronvalda Ata pravietisko vārdu jēga kā ūdens caur granti izspraukusies starp visdažādākajām skaļruņu deklarācijām un ieņēmusi tai pienākušos goda vietu.

Arī Jaņa Rozentāla apaļo gadskārtu skaitļu virknē iestājies piecu gadu pārtraukums. Attieksme pret viņa darbiem tāpat kā dzīves laikā tādēļ nav kļuvusi mazāk pretrunīga. Vienam, tos skatot, kut nāsis kā svaigā pavasara gaisā, citiem — niez rokas, un līdzības domāt neradusī galva piedāvā vienīgo, «kosmopolītisma apkarošanas» kampaņu gados jau veiksmīgi aprobēto asociaciju.

LPSR Kultūras ministrijas Zinātniskās restaurēšanas pārvaldei pērnais Jaņa Rozentāla simtdivdesmitās dzimšanas dienas gads bija saistīts ar konkrētu darbu. Septītā mākslas darbu restaurēšanas iecirkņa mākslinieku grupa ik rītus Iīkņāja piek-taja stava, tikai atšķirībā no sēdošo profesiju pārstāvjiem darbojās ēkas ārpusē — uz sastatnēm. — Tāda tipa restauratoru grupu parasti komplektē no labākajiem darbiniekiem, iekļaujot taja arī kādu grēkāzi, tādējādi uzliekot sodu vaininiekam un krietnu pārbaudījumu viņa bailēm, — stāsta grupas vadītājs, augstākās kvalifikācijas mākslinieks restaurators Jānis Bokma-nis, kurš sadarbībā ar astoņām gados jaunākām kolēģēm pērnvasar mēnesi strādāja pie Jaņa Rozentāla fasādes gleznojuma atjaunošanas. Ja pusceļā starp cirku un «Saktas» puķu tirdziņu piebremzēsim skrējienu pretī Baltijas kara apgabala Virsnieku namam un pacelsim galvas augšup, varēsim šo darbu

DAĻĒJI aplūkot. Diemžēl tikai daļēji, jo arhitektu nepārdomātā augstā panno novietojuma dēļ tas detalizēti apskatāms tikai ar apbruņotu aci.

Interesanta versija par šā 1910. gada vasarā tapušā gleznojuma ieceri minēta Roberta Šterna monogrāfijā «Jānis Ro-zentāls»: «Galvenā gleznā tēlotas alegorijas: skaistums, spēks, gudrība, bet malās: māksla, zinātne, zemkopība un rūpniecība. Pirmās apzīmē kultūras mērķus un otrās — līdzekļus viņu sasniegšanai.» Centrālajā panno redzams debess un zemes kalējs Pērkons, kuram vienā rokā liesmu veseris, otrā — gulbis, kas simbolizē debesi un jūru. Abpus Pērkontēvam Rozentāls veidojis garīgo un fizisko spēku simbolizējošu figūru kompozīcijas. Centrālā panno kreisajā pusē redzams saules zaigā pār jūru braucoša gaismas un skaistuma dieva Potrimpa attēls. Viņā nolūkojas gaismas alkstoša jaunava un jauneklis. Pretējā pusē — Pīkols, kas senlatviešu mitoloģijā pazīstams kā nāves dievs, bet Rozentāla risinājumā bijis iecerēts kā gudrības avota sargātājs.

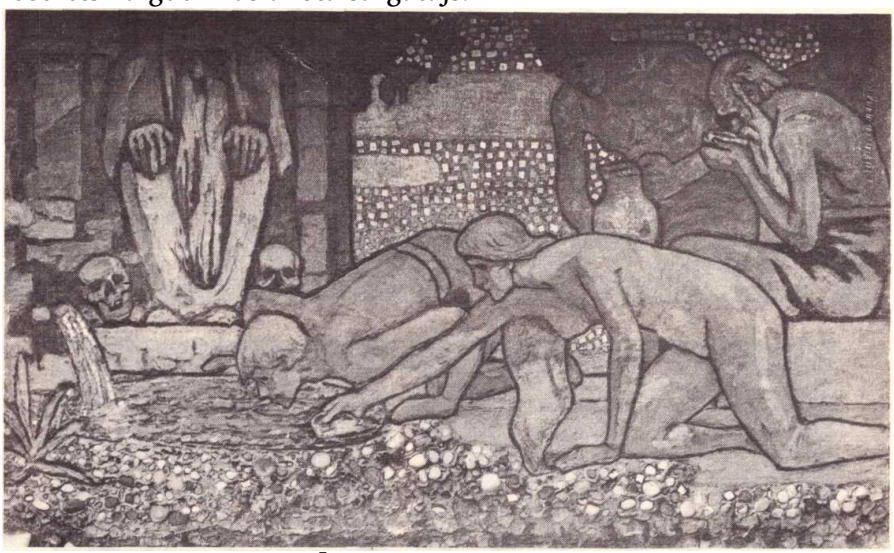

PANNO «PIE GUDRĪBAS AVOTA»

Pārējās šīs kompozīcijas figūras simbolizē pēc zinībām tiecošos censoņus.

Sākotnēji šai ēkai — toreizējai Rīgas Latviešu biedrībai — kā dekoru bija paredzēts izmantot G. Šķiltera mitoloģiska rakstura ciļņus. Lai gan galarezultātā priekšroka tika dota J. Rozentāla iecerei, «māmuļnieki» nebūt nešķita apmierināti, pārmetot māksliniekam pagānisku un, viņuprāt, — amorālu tēlu izmantošanu. Arī pēcmāmuļnieciskajos laikos attieksme pret šo mākslas darbu palikusi vairāk nekā piesardzīga, taču šodien mūs interesē ne tik daudz tā mitoloģiskais sižets, cik gleznojuma loma Rozentāla radošā rokraksta tapšanā. «Pēc 1910. gada jūgendstilā un simbolisma ietekmē radušos kompozīciju skaits J. Rozentāla daiļradē mazinās__J. Rozentāla

gleznie cībā simbolisms un jūgendstils saplūst, pie tam pārsvaru

gūst tie elementi, kas saistīti ar leģendām, teiksmām ..» Šīs grāmatā «Latviešu tēlotāja māksla» (1986) rodamās atziņas apstiprina arī restauratoru izteikto minējumu, ka gleznojums uz Baltijas kara apgabala Virsnieku nama fasādes, šķiet, ir spilgtākā augstāk minēto mākslas stilu izpausme Rozentāla daiļradē. — Vienīgais izņēmums ir panno «Zinība», — piebilst māksliniece restauratore Ineta Žīgure: — Te attēlotās sievietes vaibstos ir jūgendstilam neraksturīgs racionālisms. «Sarkans, dzeltens, zaļš — tās latviešu krāsas.» Panno «Zinība» Rozentāls atkāpies arī no šīs paša bieži atkārtotās atziņas, plaši lietodams zilu toni. — Mūsu monumentālās gleznieciības kontekstā raugoties, šis darbs ir vienlaikus gan latvisks, gan izteikti novatorisks, — par fasādes gleznojumu saka J. Bokmanis: — Nu jau ir piemirsts, ka Rozentāls bija arī monumentā-lists. Viņš, kalēja dēls būdams, nav baidījies nekāda darba: gleznojis zemniekus, kundzes un svētbildes, krāsojis jumtus un dekorējis ormaņu karietes. Cik zināms, šīs fasādes gleznojums ir vienīgais tādā tehnikā tapušais darbs Latvijā. — Te jāpiebilst, ka Rozentāla veidoto panno saturs rosinājis arī citu mākslinieku ieceres. Var minēt 1912.—1914. gados arhitektu N. Jakovļeva un B. Bīlenšteina darināto ciļņu kompozīciju, kas tapusi kā dažādu mākslu alegorija. Šis jūgendstila ietekmē tapušais darbs rotā ēkas fasādi Ļeņina ielā 84. Hitoniem līdzīgās drēbēs tērptās sievietes — dažādu mākslu mūzas — izsaka dejas, mūzikas, dziesmas, teātra mākslas, dzejas un arhitektūras sintēzes ideju.

— Rozentāls nenoliedzami bija liels novators, — uzsver J. Bokmanis. — Kaut vai pielietotā materiāla ziņā. Dažbrīd viņa izvēlēto izteiksmes līdzekļu salikumi šķiet neiedomājami.

— «Tikai mākslinieciski impotentiem un mākslas tirdziniekiem ir sava etiķete, sava maniere,» mēnešraksta «Zalktis» 1907. gada trešajā burtnīcā rakstīja J. Rozentāls. «Kad mākslinieks visos savos darbos rāda vienādu tehnisku veidu ar reiz iegūtiem tehniskiem paņēmieniem, tad tā ir zīme, ka viņš metis mieru pieņemties un mācīties.. ka viņa uguns jau nodzisusi, ka viņš vairs nav sajūsmas un radīšanas spējīgs.. tas mēdz peļņas vai ieraduma pēc gleznot tādā manierē, kas reiz patikusi viņa pircējiem vai cienītājiem .. aizvien var vērot, ka mākslinieks mēdz atkārtoties tai manierē, vai pat izteiksmes līdzekļos, ar kādiem tas reiz ieguvis slavu. Ļaudis tad mēdz sacīt: viņš sevi atradis, un sāk to tad pirkt.. Stilu katram patiesam mākslas darbam noteic viņā pašā gulošā likumība.» Šie arī šodien trāpīgi skanošie vārdi daudzējādā ziņā izskaidro, kāpēc, neraugoties uz neizpratni un riskantajiem darba apstākļiem lielā augstumā, Rozentāls «ķērās pie ragiem» šim agrāk nepazīstamajam vērsim — krāsaina cementa gleznojumam. Arī viņa izmantotā materiālu atlase liecina par īsti zemnieciski vitālu izdomu.

Jau minētajā 1924. gadā izdotajā monogrāfijā Roberts Šterns

uzsvēris: «Te starp citu bija uzdevums atrast krāsu materiālu, kurš padotos mākslinieka, bet būtu spējīgs cīnīties ar laika zobu. Gleznojumi izpildīti ar tā saucamo mākslīgo akmeni — cementu ar krāsainu akmeņu piemaisījumu.» Precīzāku gleznojumu faktūras sastāva raksturojumu sniedz kultūras pieminekļa restaurācijas pase: «Panno darināts jauktā tehnikā — polihromā cementa java kombinēta ar mozaīkas un dekoratīvu aplikāciju elementiem, vietām pielietota freskas glezniecības tehnoloģija ... Virsmas reljefs dažādi fakturēts, radot bagātīgu gaismēnu spēli.» — Šo darbu vēlams skatīt sānu apgaismojumā, — saka priekšā J. Bokmanis. — Jo tad var līdz galam izjust, cik svarīgu lomu savā gleznojumā Rozentāls ierādījis gaismai. — Tieši šajā jomā mākslinieks rīkojies ar vislielāko izdomu, daudzveidojot tehnikas paņēmienus ar novatorisku materiāla pielietojumu. Līdzās cementa virskārtai piejauktajiem pigmentiem un marmora smeltnei, plašākas krāsu paletes iegūšanas nolūkā Rozentāls izmantojis arī zeltītus un sudrabotus mozaīkas stikla kvadrātiņus, pērlītes, slīpētus kristāla piekariņus, pat uz pusēm pāršķeltas rokassprādzes, flīžu lauskas un krāsainu stiklu. — Katra sudraba un zelta plāksnīte stiprināta savā leņķī — tā, lai atstarotu kristāla piekariņus un veidotu pēc iespējas spilgtāku gaismu spēli, — precizē J. Bokmanis.

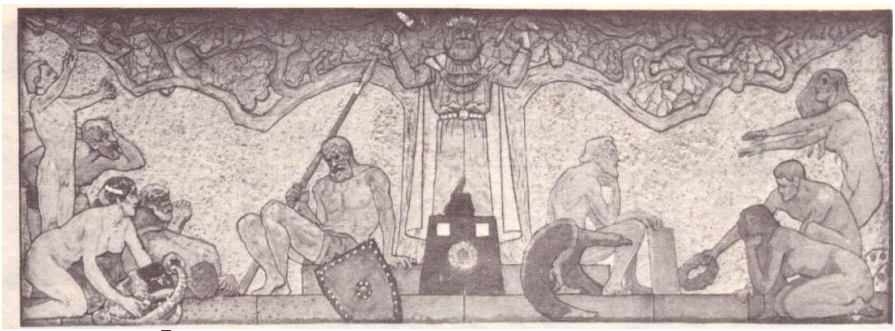

CENTRĀLAIS PANNO. KOPSKATS

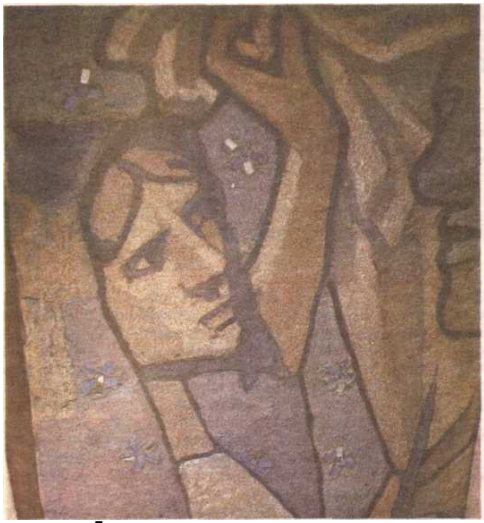

«PĪKOLS»
«ZINĪBA»

Fasādes gleznojuma tapšanas laikā uz sastatnēm līdzās Rozentālam strādājuši viņa privātstudijas audzēkņi un vācu amatnieki. Savu roku pielika arī tēlnieks. Rozentāls pats izstrādājis savu tonētā cementa recepti. Laiks, šo materiālu nolobīt mēģinādams, zobus vien apskādējis. — Šodien monumentālās gleznie cības darbiem garantijas laiks ir kādi pieci gadi, — smīn I. Žīgure. — Te nu vaininieks ir ne tik daudz cements, cik meistars, — tā savukārt J. Bokmanis. Fasādes gleznojumi atrodas nišā, tādējādi pakļauti krasām gaisa temperatūras un mitruma daudzuma svārstībām. Tiesa, lietus šim Rozentāla darbam nācis tikai par labu, panno apakšējā daļā rūpīgi noskalodams daudzos benzīna izgarojumu uzslāņojumus. Vājākā vieta mākslinieka ieceres tehniskajā izpildījumā izrādījusies pigmentu izmantošana. — Te piemērota materiāla trūkuma dēļ meistariem nācies nedaudz noriskēt, — paskaidro J. Bokmanis: — Lieta tāda, ka tumša laukuma iegūšanas nolūkā pigments sajaukumā ar cementu pievienots procentuāli vairāk, kā rezultātā atsevišķās vietās ar laiku pavājinājusies saistība ar pamatni. Fasādes apdares darbos krāsu pigmentu daudzums cementa masā nedrīkst pārsniegt četrus procentus. Gribēdams gleznojuma pastelīgos toņus vērst spilgtākus, Rozentāls, kon-turas veidojot, riskējis šo ierobežojumu pārkāpt. — Rezultātā tonētā cementa slānis laika gaitā destruktējies, izraisot deformāciju gleznojuma virskārtā un izmaiņas oriģinālās virsmas faktūrā. Šai ziņā galvenokārt cietušas detaļas, kurās proporcionāli daudz pievienots zilais vai zaļais pigments: panno «Skaistums» viļņveida līnijas, panno «Spēks» ozollapu vainags un ar mozaīku ornamentētais panno «Zinība» fons. — Šaja gleznojuma fragmentā bija visvairāk nobirumu, — saka I. Žīgure: — Tā kā nekādi rasējumi nav saglabājušies, divus laukumus nācās atjaunot, vairāk paļaujoties uz intuīciju.

PANNO «POTRIMPS». FRAGMENTS

Tomēr, ja neskaita minētos bojājumus un ēkas vibrācijās rezultātā radušās atsevišķas plaisas — panno «Lauksaimniecība» tās sasniegušas piecu milimetru biezumu —, daba šim mākslas darbam darījusi pāri praktiski tikai ar baložu nedisciplinētības starpniecību. Kas nav bijis pa zobam laikam, to paveikuši cilvēki. Liekot Virsnieku namam jaunas skarda palodzes, Rozentāla gleznojuma apakšējā daļa izdauzīta septiņu centimetru dziļumā, tādējādi iznīcinot ne tikai paša panno fragmentus, bet arī bojājot zem tā klāto grants un cementa apmetuma slāni. Šī proletkultiski veiktā palodžu likšana krietni sekmējusi arī vēlāko gleznojuma virskārtas plaisāšanu. — Cik reizes ēka krāsota, — saka I. Žīgure, — tik reizes nopūsti arī Rozentāla darbi. — Sak, kvadratūra paliek kvadratūra. Ēkas saimnieki nav uzskatījuši par vajadzīgu kāpt uz sastatnēm un pārbaudīt, kādā kvalitātē mālderi nodod objektu. Starp citu, PSRS likuma «Par vēstures un kultūras pieminekļu aizsardzību un izmantošanu» 15. pantā ir rakstīts: «Uzņēmumi, organizācijas, iestādes, kuru īpašumā vai lietošanā atrodas vēstures un kultūras pieminekļi, ir atbildīgas par to saglabāšanu, kā ari par pieminekļu aizsargāšanas, izmantošanas, uzskaites un restaurācijas noteikumu ievērošanu.» Saka, ne viss ir zelts, kas spīd. Šo patiesību bija ņēmuši vērā arī uz spīguļiem kārie Rozentāla gleznojuma

«kopēji», cītīgi izurbinādami no cementa javas ne tikai zelta plāksnītes, bet drošības labad arī kristāla piekariņus un rokassprādzes. Atsevišķi panno fragmenti, kas acīmredzot modinājuši neveselīgas asociācijas, bet nav atturējuši no zelta mozaīkas laupīšanas, tika barbariski aiztriepti ar eļļas krāsu. Ar kaļķi un sintētiskām krāsām vairākkārt aizmigloti izmēros mazākie panno «Māksla», «Lauksaimniecība», «Rūpniecība» un «Zinība». Šodien diemžēl vairs nevar precīzi noteikt, vai šī «miglas pūšana kultūras acīs» notikusi tikai pēdējos divos gadu desmitos vai arī agrāk. Attieksme pret šo Rozentāla darbu tikai lieku reizi parāda, cik lielā mērā mākslinieka — tai skaitā arī restauratora — darba liktenis atkarīgs no tautas gara pagrimuma un činavnieciskā pacēluma šķērēm. — Restauratoram jārēķinās ar katru vissīkāko restaurējamā darba dokumentālo detaļu, — saka J. Bokmanis. — Jāstudē literatūra, periodika, jāmeklē skices. Ja esam pavirši, mums pamatoti «mazgā galvu». Antirestaurators no visām šīm prasībām ir brīvs. Ja tā turpināsies, mūsu darbs Rundāles pilī piedzīvos krietnas izmaiņas. Kādam neiepatiksies barokam raksturīgās kailās figūras — ņems, uzvilks tām kājās bikses un krūšturus ar lielām pogām. — Diemžēl tā turpinās un, šķiet, arī turpināsies. Lūk, ko par restauratoru grupas darbu stāsta Virsnieku nama priekšnieks Boriss Voldirevs: — Meitenes strādāja lielā augstumā — apzinīgi un pat pārgalvīgi, bet galvenais — operatīvi. Malači, meitieši. — Gleznojuma tapšanas gada minējumos B. Voldirevs tomēr visai pārdroši «ceļo laikā», attiecinādams šo darbu uz trīsdesmito gadu vidu, proti, uz fašistiskā apvērsuma laiku. Šāda nekompetenta klejošana latviešu kultūras pagātnē daļēji izskaidro arī paša Rozentāla pieskaitīšanu tiem, kuriem mākslinieks savā laikā bija spiests laikraksta slejās sniegt paskaidrojumus par fasādes gleznojuma tehniku un saturu. Šī pati klaiņošana bijusi par iemeslu arī arendatora likumpārkāpumiem. Tie notikuši pateicoties bēdīgajam faktam — atšķirībā no Rozentāla panno, mūsu šodienā Māksla netiek nostādīta vienā līnijā ar Rūpniecību, Lauksaimniecību un Zinātni. Acīmredzot tāpēc neilgi pēc restraurācijas arī tika mainīta altāra ornamenta koloristika, kas tieši neziņas dēļ radīja asociācijas ar bēdīgi slaveno simboliku mūsu gadsimta 30. gados. Tālab it viegli pārkāpts PSRS likuma «Par vēstures un kultūras pieminekļu aizsardzību un izmantošanu» 23. pants, kas paredz par katru jaunatradumu ar vēsturisku, zinātnisku vai māksliniecisku nozīmi ziņot pieminekļu aizsardzības organizācijai. Šajā gadījumā ēkas arendatoru pārsteidzīga rīcība un restaurācijas iestāžu viedokļa ignorēšana novedusi pie mēnesi ilgā atjaunošanas darba pielīdzināšanas gandrīz nullei.

«POTRIMPS»

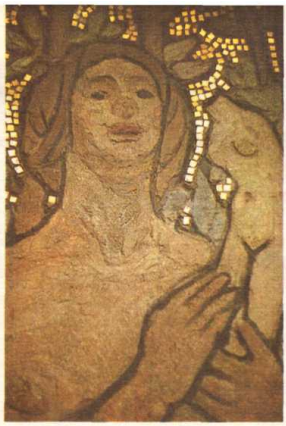

«MĀKSLA»

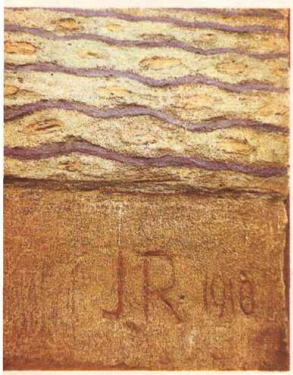

JAŅA ROZENTĀLA PARAKSTS UZ CENTRĀLĀ PANNO

«PĒRKONS»

«LAUKSAIMNIECĪBA»

Ja LPSR Mākslas akadēmijas ēkā mitinātos kāda no kultūras attālāka organizācija, šīs brīnišķīgās celtnes fasādes ķieģeļu ornaments acīmredzot būtu ieguvis jau pavisam citu konfigurāciju. Taču ēkas profila un tās saimnieku profila atbilstība ne vienmēr tikusi ievērota. Laika gaitā tepat Rīgā radušies daudzi kuriozi. Gadījums Garlība Merķeļa ielā 13 ir viens no tiem.

Dokumenti ir laikmeta liecinieki, kas pēc gadu desmitiem un simtiem jaunajām paaudzēm radīs priekšstatu par to laika posmu, kad dzīvoja viņu priekšgājēji. Mēs pastāvīgi saskaramies ar pagātni pat tad, ja, mūsuprāt, lielākās rūpes saistās ar patreizējo dienu.

LAIMA KĻAVIŅA

Fakti un problēmas Kultūras fondu sakarā

Mūsu pirmie kultūras darbinieki un viņu darbs veikts tautas labā. Vajadzētu atsaukt atmiņā arī laiku pēc pirmā pasaules kara, kad kultūras dzīve bija sarežģīta un visai pretrunīga, tomēr mākslas un zinātnes izaugsme neapsīka.

Sava vieta šajā procesā bija Latvijā izveidotajam Kultūras fondam. Doma par īpaša pabalstu fonda dibināšanu kultūras pasākumiem radās buržuāziskās republikas pirmajos pastāvēšanas gados. Saimnieciskais sabrukums (nenovēršamas

kara sekas) bija pārāk liels, lai sabiedrības kultūras dzīvi varētu nostiprināt tikai pašdarbības ceļā. Palīdzību nevarēja gaidīt arī no kārtējā budžeta. Bez materiālā pabalsta palika visa plašā ārpusskolas izglītības nozare, kas neietilpa lēmumā par izglītības iestādēm. Atzīstot ārpusskolas izglītības svarīgo nozīmi, meklēja atrisinājumu un atzina par nepieciešamu nodibināt Kultūras fondu. [1] Noteikumos par Kultūras fondu, kas izdoti 1919. gada 16. jūlijā, teikts:

«Kultūras fonds sastādās no

a) 3% piemaksas pie pastāvošā tarifa uz preču, bagāžas un pasažieru pārvadāšanu pa visiem Latvijas dzelzceļiem, izņemot preču un pasažieru pārvadājumus uz valsts rēķina, par kuriem iemaksas nav ņemamas;

b) ziedojumiem un testamenta novēlējumiem.

Kultūras fondam ienākušās summas izlietojamas:

zinātnes, mākslas, kā arī vispārējās, speciālās un ārpusskolas izglītības veicināšanai, pabalstiem kultūras darbiniekiem un iestādēm, prēmijām par atzītiem darbiem, izgudrojumiem un atradumiem, stipendijām izglītības nolūkā, mākslas popularizēšanai iekšzemēs un ārzemēs, kā arī citiem līdzīgiem izglītību veicinošiem nolūkiem. Kultūras fonda padome var pieaicināt savās sēdēs lietpratējus un nodibināt attiecīgu jautājumu apspriešanai īpašas komisijas. Kultūras fonda līdzekļus pārzin Izglītības ministrija un izlieto tos pēc Kultūras fonda lēmumiem un aizrādījumiem.» [2]

Šie noteikumi stājās spēkā ar 1920. gada 18. novembri un publicēti «Valdības Vēstnesī» 1920. gada 16. novembrī. Vēlāk tika izdarīti daži pārgrozījumi likumā par Kultūras fondu, un tā līdzekļi veidojās no:

1) 3% piemaksas alkoholisko dzērienu cenām,

2) piemaksas par ārzemju kinofilmām,

3) 3% piemaksas tabakas izstrādājumu akcīzei ļlat. assīs/a, accTsia; **uzlikt, noteikt; netiešs nodoklis, ko uzliek dažādām baudu vielām un apgrozības lietām — red.|.**

Par Kultūras fonda līdzekļu izlietošanu lēma KF Dome, un tās lēmumi bija jāpublicē. Fonda līdzekļu ievākšanas kārtību noteica finansu ministrs, vienojoties ar izglītības ministru (šis pārgrozījums nolikumā stājās spēkā 1929. gada 1. aprīlī), bet izlietošanu pārraudzīja Domes iecelta kontroles komisija. Likumu par Kultūras fondu pieņēma Latvijas Satversmes sapulces kopsēdē 1921. gada 4. novembrī. [3]

Tā kā sākotnēji KF bija izveidots pie Izglītības ministrijas, tad daļa līdzekļu bija paredzēti skolu interešu atbalstam. Ņemot vērā to, ka tikai Rīgā vien darbojās latviešu, lietuviešu, igauņu,

krievu, ebreju, vācu, poļu, baltkrievu pamatskolas, arodskolas un skolas, kurās varēja iegūt vidējo izglītību, to pabalstīšanai aizplūda liela daļa no Kultūras fonda līdzekļiem. Tomēr ievērojamas summas bija atvēlētas arī zinātnes, mākslas, literatūras propagandai un dažādu kultūras pasākumu atbalstīšanai.

CVVA glabājas Kultūras fondam adresētie kultūras iestāžu un darbinieku lūgumi par līdzekļu piešķiršanu. Mākslas un kultūras departamenta Izglītības ministrijai adresētajā lūgumā 1920. gada 30. decembrī lasām:

«Šinīs dienās no Padomju Krievijas ir atgriezies mūsu sirmais mūzikas tēvs iurjanu Andrejs, kurš ir slims un atrodas ļoti trūcīgos apstākļos. To visu vērā ņemot, Mākslas un kultūras departaments griežas pie Jums, augsti godātais ministra kungs, atvēlēt no Kultūras fonda līdzekļiem Jurjanu Andrejam vienreizējam pabalstam 25.000 r., bet ik mēnešus, sākot ar š. g. 1. decembri, — 2.500 rub. mēnesī.» (Lata un rubļa attiecība tekstā minētajā laika periodā bija 1 pret 50. Kvalificēta strādnieka darba alga 1926. gadā bija 5,6 lati dienā — red.)

Lūgumu parakstījuši Mākslas un kultūras departamenta direktors un Mūzikas nodaļas vadītājs. Pāri lūgumam ar sarkanu zīmuli uzrakstīts: «Piespriest pabalstu vienreizīgi un pa mēnešiem.»[4]

Lasoi KF adresētos lūgumus, domās virknējas dažādu cilvēku likteņi. Visai atšķirīgi un tomēr līdzīgi, jo tautas kultūrā šie cilvēki bija ieguldījuši daļu savas dzīves un darba, vai arī cer to ieguldīt nākotnē.

Izglītības ministrijas Mākslas un kultūras departamenta mūzikas nodaļas vadītājam adresēts šāds lūgums:

«41IX esmu pieņēmis pie sevīm vienu ļoti apdāvinātu puiku no 11 gadiem, Hugo Strauss, kura vecāki dzīvo uz laukiem Kurzemē bez kādiem līdzekļiem, lai varētu to puiku izglītot mūzikā. 6.IX Hugo Strauss nolika iestāšanās eksāmenus konservatorijā, komisijas atsauksmi pielieku klāt. No 6/IX viņš apmeklē Dzeņa real-ģimnazijas 11. klasi. Konservatorijā es atsakos no atalgošanas par viņu (Hugo Strauss manā klasē), viņš dzīvo pie manīm par brīvu, bet tagadējos dārgos laikos viņu apģērbt, gādāt viņam grāmatas, notis u.t.t. ir ļoti grūti, un tamdēļ griežos pie Jums ar lūgumu piespriest viņam stipendiju no summām, kuras stāv Jūsu rīcībā priekš tādiem nolūkiem. Hugo Strauss ir latvietis.

Pauls Suberts.

Sakarā ar šo lūgumu no savas puses liktu priekšā stipendiju 1000 rub. pa mēnesi.

P. Suberts.»

Turpat tālāk rakstīts:

«Pārliecinājies par Hugo Strausa ļoti ievērojamām muzikālajām un pianista dāvanām, pievienojos domām, ka viņam atvieglināmi visi celi uz vispusīgu un pamatīgu izglītību.

J. Vītols.»

No Mūzikas padomes 1920. gada 22. decembra sēdes protokola uzzinām: «Mūzikas padome pabalsta P. Suberta lūgumu no 9.IX un atrod Hugo Strausu Kultūras fonda stipendijas 1000 rub. mēnesī cienīgu.»

Tālāk Mākslas un kultūras departamenta Mūzikas nodaļa 1921. gadā nosūtījusi Izglītības ministrijai lūgumu par stipendijas piešķiršanu H. Strausam tūkstots rubļu mēnesī, sākot no 1921. gada 1. janvāra. Lūgums saņemts Izglītības ministrijā 1921. gada 13. janvārī, pāri tam uzrakstīts: «Piespriest mēnesī pabalstu.» [5] Summa nav norādīta.

Finansiālā ziņā precīzāku lēmumu saņēmis KF padomei adresētais filologu biedrības lūgums:

«Pie Latvijas augstskolas nodibinātai filologu biedrībai ir jau radušies zinātniski raksti par latviešu valodu. 5os rakstus filologu biedrība vēlētos izdot, bet, tā kā viņai pašai trūkst vajadzīgās naudas, tad tā lūdz Kultūras fonda padomei šam nolūkam izsniegt apmēram 50 000 rubļu.

Filologu biedrības vārdā un uzdevumā profesors

Dr. Endzelīns.[6]

Rīgā, 911 1921. g.»

Kultūras fonda lēmums: «Piespriest 30 000 rbļ.»

Atkārtoti izteikts lūgums pabalstam no Raiņa un Aspazijas Tautas nama un Dailes teātra valdes, kurā lūgti 250 tūkstoši rubļu Dailes teātrim un 100 tūkstoši Tautas namam. Pēc garāka ievada lūgumā teikts: «. . jo Dailes teātris jau iesācis strādāt un arī sabiedrība redzējusi, ka tas tiešām nepieciešams priekš plašām tautas aprindām, kā to liecina ar apmeklēšanu (piem., Induļa un Ārijas izrādes) lielā skaitā. Acumirklī teātrim radies ļoti grūts flnansials stāvoklis, jo organizācijas un citi izdevumi darbības sākumā stipri lieli, tamdēļ laipni lūdzam valsts Kultūras fonda pārvaldi izsniegt Dailes teātrim un Tautas namam nekavējošu pabalstu. '

Rīgā 8.XII 20. g.»

Lūgumu parakstījis Tautas nama un teātra valdes priekšsēdētājs Rainis un trīs valdes locekļi.

Kultūras fonda darbība aptvēra arī Latvijas attālākos nostūrus. Piemēram, 1921. gadā Daugavpils, Ludzas, Rēzeknes apriņķos dažādām biedrībām piešķirti Ls 16. 900 — Latgales

teātrim Ls S.000, bet 1922. gadā Daugavpils latviešu dramatiskajam teātrim Ls 2.860, žurnālam «Zidunis» Ls 1.000, 1924./25. g. tautas gara mantu vākšanai Latgalē iedalīti Ls 500. *

1930. gadā Latgales krievu tautas gara mantu vākšanai atvēlēti Ls 300, krievu folkloras komisijai Ls 1.000. [9]

Atbalstu saņēmušas arī citu Latvijas apriņķu sabiedriskās organizācijas, to skaitā Liepājas mākslas veicināšanas biedrība (priekšsēdētājs J. Sudmalis), kura Liepājā 1920. gadā no 25. decembra līdz 1921. g. 16. janvārim bija sarīkojusi mākslas izstādi un izdevusi katalogu.

Kultūras fonds darbojās buržuāziskā valstī, tāpēc sevišķu labvēlību saņēma pastāvošā režīma slavinātāji, taču nevar teikt, ka nebūtu atbalstīti arī demokrātiski noskaņoti mākslinieki. Tādos gadījumos izmantoja līdzekļus no t. s. rezerves fonda. 1926. gada attiecīgajā sarakstā minēti: N. Strunke (nauda piešķirta studijām Itālijā), A. Cīrulis, J. Kuģa, M. Liepiņa-Skulme, A. Beļcova-Suta, Fr. Varslavāns, R. Miķelsons, L. Spīlberga, i. Sudrabkalns, V. Plūdons u. c. No rezerves fonda finansiālu palīdzību saņēma arī mācību un kultūras iestādes, dažādas biedrības un organizācijas, piemēram, Rīgas simfoniskais orķestris. Neatkarīgo mākslinieku vienība.

Prēmijas no rezerves fonda 1928.129. gadā piešķirtas J. Vītolam, V. Purvītim, Ģ. Eliasam, A. Cīrulim u. c. Kultūras fonda Mazās domes sēdē 1929. gada 25. aprīlī, kurā pārskatīja izdevumus no 1928. gada 1. aprīļa līdz 1929. gada 1. aprīlim, rezumēts, ka izdoti Ls 2 059 535 43, bet līdzekļu trūkuma dēļ noraidīti 115 lūgumi.

Kultūras fonds neatstāja bez ievērības arī arhīvus. Tā, piemēram, iedaļā par arhīvu pētīšanu Latvijas lietās redzams, ka L. Gailītei Latvijas vēstures materiālu fotokopēšanai Anglijas valsts arhīvā paredzēti Ls 700, bet kādai citai personai — Vidzemes zemnieku brīvlaišanas avotu pētījumiem un fotokopēšanai bijušā Baltijas ģenerālgubernatora arhīva aktīs Tērbatā Ls 300.

Atkārtoti pabalsti piešķirti valsts arhīvam, summas visai dažādas, piem., 1926. g. 3. jūnijā pabalsts paredzēts Ls 1000, bet 1935. g. 2. decembrī iedalītā summa arhīva materiālu pirkšanai Ls 280. Ar Kultūras fonda atbalstu tika pētīti ne vien Krakovas, Ļvovas, Kara-lauču, Rēveles, bet, bez jau minētā Anglijas arhīva, arī Polijas, Zviedrijas, Vatikāna arhīvi. " Par sadarbības rezultātiem liecina KF adresēta vēstule:

«Valsts arhīvs Kultūras fondam
1930. gada 7. martā
Nr. 258

Pagodinos paziņot, ka prof. A. Spekke nodeva valsts arhīvam 34 fotogrāfijas un 4 biezas un 3 plānas burtnīcas ar izrakstiem no manuskriptiem un veciem 16. gs. izdevumiem. Materiālus prof. Spekke ieguva 1929. gadā savā komandējumā uz Poliju ar Kultūras fonda līdzekļiem.

Valsts arhīva direktors Bērziņš» [12]

Nepārspīlējot Kultūras fonda nopelnus un apzinoties tā laika politiskās un ideoloģiskās cīņas apstākļus, kas ietekmēja arī kultūras attīstību, nevar noliegt KF nozīmi zinātnes un mākslas izaugsmes veicināšanā laika posmā no 1920. līdz 1940. gadam.

Ņemot vērā to, ka daudzas mūsu tautas kultūras, mākslas, vēsturiskās vērtības gājušas bojā vai atrodas citās valstīs, beidzot vajadzētu kopīgiem spēkiem nosargāt to, kas vēl saglabājies, kā arī rūpēties par patreiz topošajām vērtībām. Vai nākamās paaudzes sapratīs mūsu pūliņu rezultātus, ja nebūsim atstājuši dokumentārus lieciniekus par domām un jūtām, kuras mūs iedvesmoja, radot materiālās un kultūras vērtības!

Ja par nesen mūsu vidū dzīvojušām radošajām personībām vēl saglabājušās laikabiedru atmiņas, ir redzami radošā darba rezultāti un atrodami dokumenti, kas paver iespēju ielūkoties darba tapšanas procesā, tad laika ritumā noteicošā loma būs tieši dokumentārajiem lieciniekiem (vēstulēm, piezīmēm, atmiņu pierakstiem, fotogrāfijām u. c.). Tāpēc tik svarīga ir šo dokumentu savākšana vienuviet un saglabāšana.

Vai mūsu republikā patreiz ir reāla iespēja atrast plašāka apjoma materiālus par gleznotāju V. Matveju! Nav zināmi precīzi dati par strauju vēsturisku pārmaiņu posmā no mūsu republikas šķirtajiem māksliniekiem K. Krauzi, R. Pelši, A. Jūrasteri, V. Silzemnieku, A. Cimermani un daudziem citiem.

Kur atrast par 19. gs. otrajā pusē dzīvojušā portretista, autodidakta K. Zēbodes dzīves gājumu liecinošus dokumentus, un vai tie vispār vēl kaut kur ir saglabājušies! Nav zināms, kur būtu meklējami *1.* Birz-gaļa (1898—1968) zīmējumi. Revolūcijas muzeja darbinieku centieni iegūt tos ekspozīcijas papildināšanai pagaidām nav vainagojušies panākumiem. Atkārtoti ir izrādīta interese par K. Baltgaiļa dienasgrāmatām, bet līdz šim brīdim nav ziņu par to atrašanās vietu, tādēļ tiek izvirzītas visdažādākās hipotēzes, kuras nekādu skaidrību neienes.

Jo tālāku skatu pagātnē vēlamies raidīt, jo lielāka ir iespēja kļūdīties. Pēc vecām publikācijām to laiku izdevumos ir daudz sarežģītāk rast īsto priekšstatu par cilvēku nekā — ja mums dota iespēja izmantot dokumentu oriģinālus.

Varbūt neapzināmies, cik daudz esam zaudējuši, un tāpēc grimstam pašapmierinātībā, jo kaut kas jau līdz mūsdienām ir

nonācis ...

Mūsu republikā par kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu rūpējas LPSR Kultūras ministrijas, LPSR Ministru Padomes Galvenās arhīvu pārvaldes, LPSR Zinātņu akadēmijas pakļautībā esošie arhīvi, muzeji, bibliotēkas. LPSR Kultūras ministrija atsevišķos gadījumos nodibina mantojuma komisiju (ja nav mantinieku), kuras mērķis — saglabāt izcilu kultūras darbinieku darbības rezultātā radušos materiālus nākamajām paaudzēm. Šīs komisijas darbā varētu uzaicināt pārstāvjus no visām ieinteresētajām organizācijām. Varbūt nesen nodibinātā Padomju Kultūras fonda Latvijas nodaļa uzņemtos tādu kā vidutāja lomu! Iespējams, ka tad nebūtu jāraizējas par dažu dokumentu likteni. Kādas konkrētas kultūras vērtības šīs komisijas darba rezultātā iegūst tauta un kura valsts iestāde uzņemas atbildību par šo vērtību turpmāko saglabāšanu!

Par cilvēkiem, kuri devuši zināmu ieguldījumu zinātnes, kultūras attīstībā, interesējas dažādi muzeji, V. Lāča Valsts bibliotēka, LPSR ZA Fundamentālā bibliotēka, resoru arhīvi un LPSR CVORA Literatūras un mākslas nodaļa (dibināta 1973. g.|. Cik saskaņota ir šo iestāžu darbība! Diemžēl rodas iespaids, ka daudzām svarīgs nevis kopējais mērķis, bet «sava pagaimiņa» aprūpēšana. Iepriecinoša ir minēto iestāžu interese par atsevišķu personu dzīves laikā radušos dokumentu pieņemšanu valsts glabāšanā, tomēr darbības rezultāts visai pieticīgs, jo veselas nozares paliek ārpus valsts glabātuvēm. Diemžēl vācēji apmierinās ar dokumentu sakopojumu, kas atbilst tikai viņu iestādes interesēm un noteiktajam glabājamo dokumentu sastāvam, nerūpējoties par pārējiem dokumentiem. Tā blakus fondiem, kas apjoma un nozīmīguma ziņā attaisno nosaukumu «personas fonds», atrodas daudzi tāpat dēvēti dokumentu mikrokompleksi, kuros maz dokumentu un tie paši reizēm vienveidīgi, piemēram, tikai fotogrāfijas. Var jau glabātājus daļēji saprast, jo kāpēc gan, piemēram, muzejā savākt papīrus, kuri nepapildinās ekspozīciju tādēļ, ka neatbilst vispārpieņemtajam priekšstatam par šajā iestādē glabājamiem dokumentiem.Tomēr skumji apzinoties, ka daudzi nozīmīgi dokumenti nenonāk valsts glabāšanā, var tikai minēt, vai tie paliek privātiem kolekcionāriem, tiek atstāti radiniekiem, vai vienkārši aiziet nebūtībā.

Ja kāds cilvēks radījis paliekošas vērtības vairākās nozarēs, izcēlies ar nozīmīgu sabiedrisko darbu utt., šīs personas dokumenti tiek sadalīti pēc atbilstības iestādei, kura uzņemas to glabāšanu (piemēram, dokumenti par revolucionāro darbību — Revolūcijas muzejam u. tml.). Rezultātā plašāks priekšstats par

konkrēta cilvēka darbību gūstams tikai pēc vairāku muzeju, arhīvu, bibliotēku apmeklēšanas, un arī tad iegūstam tikai daļēju informāciju, jo daudzi dokumenti taču nemaz nav nokļuvuši valsts glabāšanā ... Sadalot vienas personas dokumentus dažādām iestādēm, tiek izjaukta un zūd arī fonda rašanās vēsture, kura atspoguļojas dokumentu sastāvā. Līdz ar to kāds svarīgs posms ir zudis.

Joprojām jūtams informācijas trūkums par personu fondu glabāšanas vietām, kaut gan pastāv un tiek paplašināta LPSR Ministru Padomes Galvenās arhīvu pārvaldes sastādītā kartotēka un tiek gatavots rādītājs par personu fondu atrašanās vietām. Cerams, ka līdz ar tā izdošanu tiks atvieglots arī darbs jaunajiem zinātniekiem, kuri līdz šim vai nu informācijas trūkuma, vai citu iemeslu dēļ nav izrādījuši sevišķu interesi par Latvijas PSR arhīviem.

Visām ieinteresētām iestādēm vajadzētu atrast tādu sadarbības formu, kura nebūtu pretrunā ar atbildību par kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu. Par tautas atmiņu ar pilnām tiesībām varam saukt tikai tos dokumentus, kuri nonākuši valsts glabāšanā.

Mūsu tuvāko kaimiņu — lietuviešu Literatūras un mākslas arhīvā var atrast ne tikai ievērojamu literātu, aktieru, gleznotāju, tēlnieku, komponistu, kordiriģentu, dziedoņu, baletmeistaru u. c. kultūras darbinieku, bet arī Nopelniem bagāto skolotāju, izcilu tautas daiļ-amata meistaru, žurnālistu un novadpētnieku (kuru savāktais materiāls devis nozīmīgu ieguldījumu Lietuvas vēstures un kultūras izpētē) personīgos dokumentus. Ir izveidoti vairāki ģimeņu fondi, piemēram, Zigjalisu, Bičjunasu, Kondratoviču ģimenēm. Līdzīgi PSRS CVLMA periodiski izdotajiem ceļvežiem pa arhīvu, arī Lietuvas PSR CVLMA informē par arhīvā esošajiem fondiem. Lietuvas PSR darbojas 11 ļoti nozīmīgi muzeji ar vairāk nekā 40 filiālēm un ap 20 novadpētniecības muzeji ar filiālēm. Literatūras muzejā savākti rakstnieku manuskripti, vēstules u. c. dokumenti, memoriāli priekšmeti, grāmatas, gleznas, fotoattēli, kinofilmas un skaņu ieraksti. Muzeja pamatfondā ir vairāk nekā 30 000 eksponātu, bet palīgfondā — pāri par 20 000. Mūsu republikas Raiņa Literatūras un mākslas muzeja pamatfondā eksponātu skaits sasniedzis apmēram 353 tūkstošus, bet palīgfondā 20 tūkstošus. Nozīmīgu vietu šajos fondos ieņem dokumenti (280 tūkstoši). CVOR arhīva Literatūras un mākslas nodaļā fondu skaits ir 118, bet apstrādāto lietu skaits sniedzas 49 tūkstošos. Visos

muzejos fondi tiek papildināti, diemžēl telpas nav bezizmēra ... Vai vienkāršāk būtu paplašināt vairākus muzejus vai atrast atbilstošas

telpas vienam Literatūras un mākslas arhīvam! Literatūras un mākslas arhīvs turpinātu CVORA Literatūras un mākslas nodaļas iesākto darbu, tikai plašākā mērogā. Ja patreiz minētajā nodaļā ar personu fondu komplektēšanu nodarbojas viens cilvēks, tad jaunizveidotajā arhīvā šo darbu vajadzētu veikt vismaz trim speciālistiem. Ļoti nepieciešama būtu laboratorija dokumentu restaurēšanai, kā arī telpas izstāžu rīkošanai. Pie mums kopš 1973. gada brīžiem tikai uzplaiksni sarunas un pārrunas par šāda arhīva nepieciešamību, bet Lietuvas PSR tas jau sekmīgi darbojas un veic uzticēto kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas misiju. Acīmredzot Lietuvas PSR savas tautas vēsture un kultūra ir vienlīdz svarīga kā atsevišķiem entuziastiem, tā vadošajām organizācijām.

Kas palīdzēs atrisināt kultūrvēsturisko dokumentu saglabāšanas problēmas mūsu republikā! Padomju Kultūras fonda Latvijas nodaļa daudzējādā ziņā atšķirsies no kādreizējā Latvijas Kultūras fonda, tomēr dažas kopējas nianses var pamanīt — arī tagad netiek izslēgta dāvinājumu nozīme KF materiālās bāzes izveidošanā un spēkā ir rūpes par kultūras darbinieku piemiņas saglabāšanu, utt. Ja uzskatām, ka KF sekmēs muzeju, teātru, bibliotēku, klubu celtniecību par tautas līdzekļiem, tad kāpēc gan nevarētu sekmēt Literatūras un mākslas arhīva izveidošanu, vismaz palīdzēt novest pie kopsaucēja dažādu organizāciju viedokļus šajā jautājumā.

Gribētos uzzināt, kā kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas problēmas (dokumentu pieņemšana valsts glabāšanā, restaurācija, izmantošana u. c.ļ vērtē jaunie zinātnieki, to iestāžu darbinieki, kuri ikdienā saskaras ar līdzīgiem jautājumiem, visi, kas izjūt atbildību par mūsu kultūras vērtībām. Piemēram, J. Mackova uzskata: «Svarīgi, lai tas, kas savākts, nonāktu vienuviet, lai ieplūstu kopējā apritē, piepulcētos, kļūtu par mūsu kopīgo bagātību un nacionālo lepnumu.» [13]

Kā domā citi! Vai izvirzītā doma par to, ka Literatūras un mākslas arhīva nodibināšana veicinās mūsu tautas kultūras mantojuma saglabāšanu, sagaidīs atbalsi. ..

[7] CVVA, 1632. f., 3. apr., 790. I.
[1] CVVA, 1632. f„ 3. apr., 1. I.
- CVVA, 1632. f., 3. apr., 1. I.
[1] CVVA, 1632. f„ 3. apr., 1. I.
[4] CVVA, 1632. f., 3. apr., 790. I.
[5] CVVA, 1632. f., 3. apr., 790. I.
[6] CVVA, 1632. f., 3. apr., 790. I.
" CVVA, 1632. (., 3. apr., 1. I.
[9] CVVA, 1632. f„ 3. apr., 7. I.
CVVA, 1632. f., 3. apr., 6. I.
[11] CVVA, 1632. *I.,* 3. apr., 7. I.; 1632. f., 3. apr., 6. I.

[12] CVVA, 1632. f„ 3. apr., 945. I.
[11] «Literatūra un Māksla», 1986. g. 11. jūlijs.

ZĪMĒJIS : A. KRŪKA.

MIESNIEKS EKSTĀZĒ STĀSTA,
KLAUSOŅIEM PARĪZES IESPAIDUS
KLĀSTA.

▲ttéla centrā V. Purvītis.

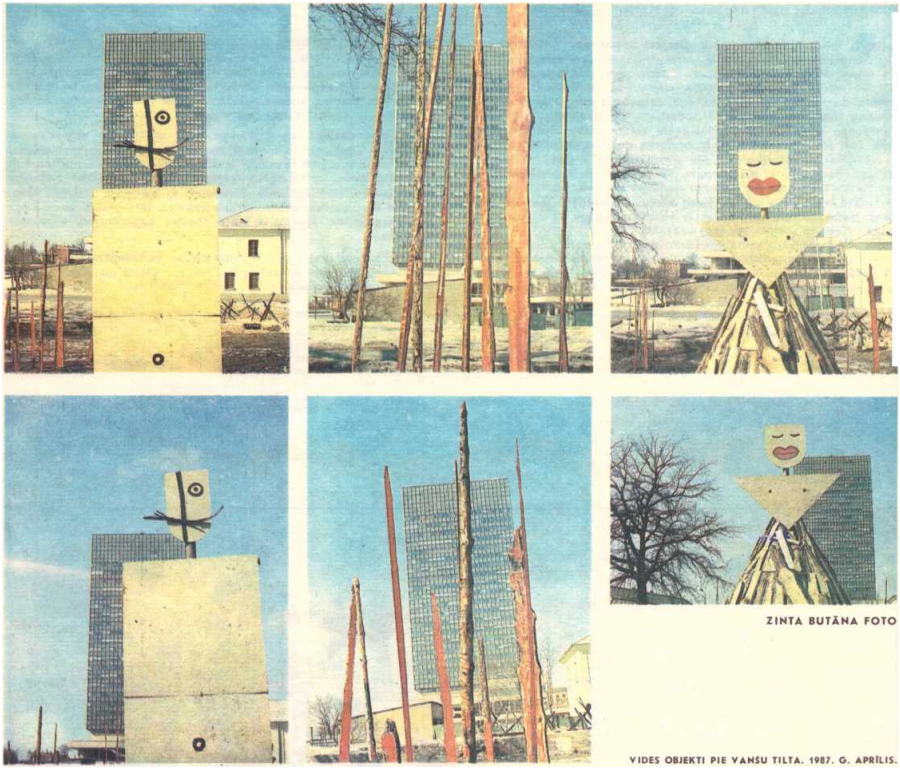

Telpai un situācijai atbilstoša, asprātīga akciju organizācija (skvērā pie filharmonijas, vanšu tilta sākumā, stacijas tunelī u. c.) nodrošināja šīgada Mākslas dienu kulminācijai 19. aprīlī ne tikai ierasto atrādīšanos, bet — attieksmi. Iekļuva sajūtās, diferencēja publiku. Akcija svinēja svētkus un varbūt arī uzvaru, kas tai dos nevis ārkārtēju, bet normālu pastāvēšanu mākslas ikdienā. Akcija bija ne tikai rosinātāja, ne tikai eksotiska acu barība, — tā radīja un uzturēja telpā ar sociāli aktīvu spēku apveltītu tēlu.

Skatītājs sasparojās. Lai arī publikai bija iespēja ikviet gandarījumu gūt dialogā ar akciju autoriem, attieksme bieži tika pausta nekulturāli, uzskatu atbalstam prasīta varas iejaukšanās. Publika vietām tapa agresīva. Akcijas gan rosināja šo agresivitāti, taču domāt, ka tās bija «vainīgas», šķiet pārsteidzīgi. Tikpat, cik kūtras un slinkas ir domas, ka viss būs kārtībā, ja katrs darbs tiks komentēts un paskaidrots. Vispāratzītā un neierastā konflikts ir dabisks. Mākslas ierasto rāmju paplašināšana, sižeta, formas savdabība, izcilas vai sociāli unikālas parādības (piem., Engrs, Manē, Pikaso . . .) vairāk redzējušas pūļa niknumu nekā vāja, remdena māksla. Taču — lai zinātu, kā un ar ko sākt runāt par mākslas saprašanu un uztveri, vispirms jānoskaidro auditorijas kompetences līmenis. Līdzko rodas sastrēgums, gribam kā senāk iztikt ar sturmēšanu, ar urrā. Ir mums daudz kas varens, bet konkrētu kompleksas kultūraudzināšanas, garīga

analfabētisma likvidēšanas darbu trūkst. Mēs, inteliģenti, kas nu sludinām demokrātiju un iniciatīvu, pirmajā attiecību saasināšanās brīdī pārvēršamies tajos pašos vecajos birokratizējošajos, ierastajos, kulturāli aprobežotajos ierēdņos. Jāskaidro nevis, «kas tur ir», bet jāmāca, «kā skatīties», kā orientēties mūsdienu mākslā. Tā vietā pagaidām gribam aizbāzt skatītājam muti ar komentāra puļķi. «Katrs cilvēks allaž spēj aptvert visa kā jēgu — vajag tikai to iedvest,» — teiktu Saltikovs-Ščedrins. Tad nu publikas priekšā pie filharmonijas vai pie vanšu tilta varētu uzstāties meistars, kas, atkarībā no izvēlētā skaidrošanas varianta, vai nu darītu skatītājus laimīgus, vai liktu tiem raudāt, nēsāt autorus uz rokām, vai nogalināt tos. Taču šķiet, ka ne jau mākslas mokas, bet mīļais miers interesē interpretāciju prasītājus. Gribas, lai māksla tiktu skaidrota, «kā vajag». Lai mākslas darbam tiktu atrasta tāda vārdiska piekabe, kas to samierinātu ar parasto uztveri. Tā teikt — kompromiss starp kultūru un pilsoni viņa gara ērtības (ne-kultūras) labad. Jo — ja skaidrotu no autoru pozīcijām, tad arī skaidrojums būs apveltīts ar attiecīgu sociālu aktivitāti!

Protams, man ir savs viedoklis par šīm akcijām. Es arī esmu diezgan konservatīvs vecītis un nezinu, vai tās ir mākslas darbi, bet, ka tās ir darbs mākslas labā — esmu pārliecināts. Domāju, ka te jau ir notikusi zināma vienkāršošana — mākslas darbs aizstāts ar mākslinieciskū akciju. Manuprāt, tas jau ir solis pretī skatītājam, viņa izpratnei. Pretī masu un masu kultūras apglāstītajam skatītājam.

Es gribu, lai viņam ir savs, nevis mans viedoklis par šīm akcijām. Vēlams — kulturāls, bet sākotnēji var būt arī tikai savs, saprast, nevis noliegt gribošs. Es vēlos būt sava uzskata iedvesējs tur, kur būtība atklājas divatā, intīmā procesā. Un vēl mazāk gribu stiprināt neapgarota skatītāja pašpārliecību, spēcināt un apmierināt viņa estētisko gremošanas traktu. Vai tad var ķerties pie sintakses, ja vēl nav apgūti burti?

Galu galā skatītājam, ja viņš gribēs gūt mākslā baudu, agri vai vēlu nāksies noņemt, nodalīt komentāra palagus no paša darba.

Jā, jā — skatītājs ir mainījies. Bet kritika šo skatītāju noklusē, ignorē, neredz. Tāpat kā socioloģija un estētika. Kritikai pagaidām svarīgs tikai nosacīti zinošais, viens no daudzajiem skatītāju tipiem, viena no daudzām attieksmēm pret mākslu. Pārējās — topošās,

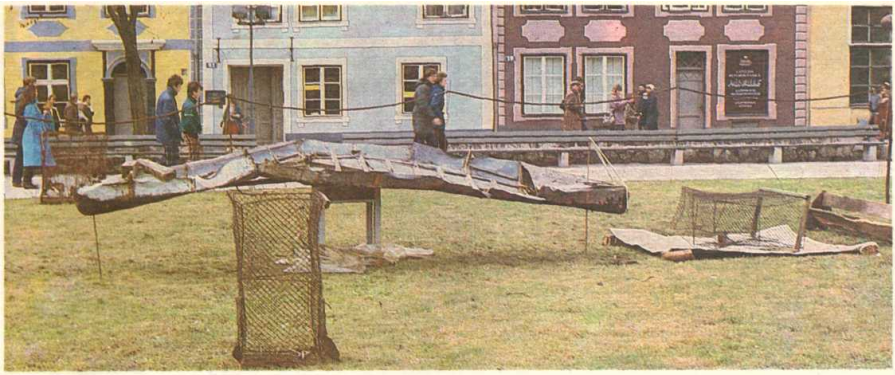

AKCIJA «BORI». RIGA 1987. GADA APRĪLĪ.

AUTORI: SARMĪTE MALIŅA, OĻEGS TILLBERGS, SERGEJS DAVIDOVS

neveiklās — intereses netiek ievērotas un vērtētas. Pastāvot šādam līmenim, skaidrošana nozīmē atkratīšanos no skatītāja. Viņš tā kā tā nespēs šos atsevišķos, «paskaidrotos» darbus izjust, novietot savu mākslas zināšanu kontekstā. Protams, komentāram ir sava pozitīva loma, bet diez vai tas māca patstāvīgi izprast. T. i. — skaidrojumam ir liela, varbūt pat galvenā loma nosacīti intelektuālajā filozofisko, ekonomisko, sociālo u. tml. problēmu atainojumā, taču, ja runa ir par mākslinieciskā izjūtu, tikai pakārtota nozīme, jo darba izpratnei nepieciešama visu sajūtu summa. Tad vajadzīga visu šo sajūtu izkopšana. Komentārs informē. Tas ir gids muzejā, nevis mākslā. Tā ir ekskursija, nevis pārdzīvojums. Un skatītājs kā bijis, tā ir anonīms. Kas tad viņam ir mācīts? Kāda vizuālā valoda? Ļ. Tolstojam ir vienkārši stāstiņi zemniekiem un skolas bērniem lietišķai, tikumiskajai vajadzībai. Tomēr — «Karam un mieram», nevis šiem stāstiņiem vairums dod priekšrocību, runājot par mākslas vērtībām. Tostarp (kā liecina aptauja KPFSR provinces pilsētās) mīļāko mākslinieku saraksta priekšgalā ir peredvižņiki (Repins, šiškins, Vasņecovs), kuri, manuprāt, vizuāli risina savos darbos tos uzdevumus, ko Tolstojs savos vienkāršotajos stāstiņos. Tas liecina, ka vizuālo mākslu valodas apguve tradicionāli rūpējusi daudz mazāk nekā literatūras māksli-nieciskuma uztvere. Skaidrot vienu caur otru jo bieži nozīmē — muldēt. Tāpēc ne jau komentārs kā odekolons vistu kūtī nepieciešams, bet vispārēja sagatavotība.

Divcīņā ar skatītāju māksliniekam nav viegli. Pret viņu kā pret ikvienu individualitāti darbojas informācijas līdzekļi un citas komunikācijas, kuru izpausmju kopums pārstāv skatītāju vidusmēra prasības un uzskatus. Tostarp katra jauna parādība pastāv kā netiešs kaut kā noliegums. Māksla rēķinās ar cilvēka, nevis informācijas līdzekļu uzskatiem. Ja personības un kultūraudzināšanu veiktu skola, tad inteliģences pamatuzdevums varētu būtcilvēka pilnveidošana, nevis viņa gandarīšana ar to vai citu (t. sk. skolotāja) profesionālo funkciju palīdzību. Ja mākslu zinātnei rūpētu izkopta, vēsturiski un mākslinieciski precīza, radoši progresētspējīga teorija, kuru varētu ņemt par uzticamu pamatu plašas pedagoģiskās programmas izstrādei, tad nevajadzētu gatavot atskaites vidusmēram, bet atklāt tam pilnveidošanās ceļus. Teorētiskā neskaidrība un arī mākslas darbu nevīžība ganās vienā aplokā.

Skatītājs tur ielaiž vēl cilvēcisko nevīžību. Pilnas sirds un tukšas galvas (vai otrādi) komplekts — vai, citiem vārdiem sakot, jūtu un prāta disharmonija — ir slikts palīgs acīm. Jūtu vai prāta barbarisms — tas arī bija negatīvā agresīvā spēka avots 19. aprīlī. Ar pratu vien mākslu izprast nevar. Jo ne tikai domas, bet visu sajūtu kopums, turklāt arī dvēsele, cilvēciskums izteic, apliecina cilvēku. Tikt qalā ar sevi. Cienīt nesaprotamo kā pilnveidošanās iespēju. Bieži nepatīk tāpēc, ka nesaprot. Tāpēc, ka nav patstāvīgas, apgūtas attieksmes pret mākslu. Tāpēc, ka tiek izsists vienīgais spieķis — vispārējās uztveres atbalsts. Turklāt — pat nelielais skolā vai uz konfekšu papīrīšiem un markām redzētais šedevru klāsts tiek aptverts tikai mehāniski. Tikai to ārējā forma. Iekšējā — jūtu un gara ceļu režģis_apziņu neskar. Sī mehāniskā «līdzība» arī liek spriest par mākslas un tās surogāta vienādo vērtību. Protams, cilvēks var sajūsmināties par surogātu. Tas ir dabisks, godīgs prieks, tas veldzē, bet neapgaro jūtas. Nepadara tautu gudrāku.

Antidemokrātiskā attieksme pret cilvēku bīdījusi viņa domāšanu pa jēdzienu ceļu. Likumi, formulējumi, paragrāfi . . . Domu gaitā uzdodot sev jautājumu — vai domāju pareizi? Kā saprast bez asociatīvās tēlainās domāšanas, bez varēšanas samērot? Redze sniedz vielu dzirdei, taustei, garšai u. tml. Ar vispāratzīto mākslu izskaidrot var tikai sastingušā veidā. Tāpēc, ka māksla savā kustībā ir tuvāk

ANDRA KR IE V IŅ A FOTO

nākotnei nekā vispāratzītais. Ar acīm nepietiek. Ar acīm kā zināmo meklējošu mērinstrumentu. Protams, vienkāršākajām skatītāja prasībām (pievilcība, līdzība, spēja saistīt, vienkārša asociativitāte, vēlams — krāsainība . . .), ja tās mākslinieciski realizētas, ir sava loma gaumes izkopšanā. Mākslinieks šīs prasības var apmierināt samērā viegli, un nopietnam māksliniekam ar tām noņemties var likties garlaicīgi. Jo viņš var vairāk. Skaidrojums, izmantojot tikai šīs īpašības, bieži ir virspusējs. Vajag arī, lai skatītājs ļautos intuīcijai, nebremzētu savas jūtas.

Ne vienmēr māksla spēj nodarboties ar dzīves īstenību, vienlaikus sagādājot ērtības. Ja nu skatītājs gaidījis ērtības, bet viņam piedāvā individualizētu attieksmi pret īstenību — kaut vai kāda vispārināta tās fragmenta veidā (skvērs pie filharmonijas) vai kā nosacītu, stilistiski visai pārdomātu telpas metaforu (pie tilta), viņš jutīsies vīlies pat, ja ik gadus apmeklē Ermitāžu un — domās — arī Luvru. Kā, ērti jūtoties, bez caurvēja, bez savu grēku apzināšanās mainīt dzīvi uz labu. Ja mums vajag galma mākslu, tad neamizēsimies ar pārkārtošanās atspoguļošanu tajā. Un ar cilvēka likteni arī. Izkrāsosim «no augšas» saņemtās fotogrāfijas, izmantojot instrukcijā noteiktu paleti. Neizpratne — tas jo bieži ir citiem vārdiem izkliegts sīkpilsoņu lozungs — «Nekādu problēmu!».

Vai mēs esam peles, kuras, uzēdušās caurumiem sierā, brēc: «Cūkas, atkal tukšs!» Rasa saulē, migla ielejās, taureņa spārns. Laba vārda sajūta. Laba darba garša. Tā ir mākslu sapratnes pamatskola. Tas ir dabas bērnudārzs. Cik dziļi vērots šajā (t. sk. mākslīgajā) dabā, tas arī ir tā vai citādi atpazīstams vissarežģītākajos darbos. Skaistuma sajūta un vajadzība. Pūles tā labā. Teiksit — atradis, kur runāt par skaisto! Kaut kādi tipi būros starp civilizācijas drazām, kaut kādi

primitīvi slieteņi, dēļu skrandas, leļļu kapenes. Jā, **ārējā formā** es te nesaskatu sevišķu estētisku pievilcību. Skaistuma sakarā mani vilina tas, ko šie cilvēki grib pateikt. Viņu domas par vientuļo pasauli, kurā klīst lietas un ļaudis bez mīlas, kurā nekas vairs nav lāgā derīgs un cilvēks iepīts atsvešinātības būrī. Sī kailā degusī zeme vēl ar mājokļa un zāles nojautu. Kādas telpas gals, kas top citas telpas sākums. Ar dežūrsmaidu korē. Mani saista emocionālais autoru gars, tēlainība, sociālā, jūtīgā attieksme. Turklāt redzu še progresīvi bagātinātu iepriekšējo Mākslas dienu pieredzi. Pārvarētu dekorati-vitāti un pompozitāti to seklajās izpausmēs. Prasmi veidot **nopietnu** (varbūt komisku, varbūt traģisku), atraktīvu tēlu. Darbu mākslas labā.

Lai novērtētu ne ārējo, bet to, kas ir «pirms» skaistuma, kas mīt dziļāk, būtu jāpastāv kādai skaistā daļai, kas **katram** cilvēkam **obligāti** jādod pasaulei. Kamēr amats baroja, tas it kā spieda rokas strādāt ar skaisto, domāt par to. Kārtība bija izdevīga, jo taupīja laiku un mantu. Kas ir tagad tas obligātais skaistums, skatītāj, ar ko tu bagātini pasauli? Un, ja tāda nav (tev dabiska, būtiska nav), tad kāpēc tu prasi no mākslas, lai tā tevi piestūķē ar tev vēlamām baudām? Tu esi mazdrusciņ liekēdis, skatītāj. Ne velti ij mākslas, ij tavas fabrikas, kolhoza, skolas . . . dotajā skaistumā ir tik daudz ārišķīgā un vienaldzīgā. Tikai rotājoša, lēta, neobligāta, nost raujama. Mākslinieki nav dievi. Tie pārtiek no tautas dzīvesspēka, tās gara strāvām. Ja jau mākslu izpratnei pietiktu ar skaidrošanu, tad vajadzētu tikai katrreiz garantēt skaidrotāja vai vismaz viņa runas konģenialitāti ar mākslas darbu. Un, ja vēl skatītājs būtu tikpat konģeniāls, tad mākslas darbs tiktu atklāts pilnībā, bez kādām skatītāja pūlēm. Taču skaidrotājs labi ja spēj iznest lampu uz ceļa. Es nezinu, kādi brīnumi var nodrošināt skatītāja sapratni bez viņa paša gribas un līdzdalības. Šo gribu gan var ļoti veicināt kultūras lomas pienācīga novērtēšana tautsaimniecībā, valsts iestāžu rūpēs par cilvēka stāju un pašcieņu visā viņa dzīves gājumā.

VIKTORS AVOTIŅŠ

~~ ZINĀTNES UN INDUSTRIJAS PILSĒTIŅA

Līdzīgi kā šodien uz Pompidū centru, drīz Eiropas sabiedrības masas trauksies uz La Viletu: 1986. gada martā savas durvis apmeklētājiem ir atvērusi Zinātnes un industrijas pilsētiņa (La Cite des Sciences et de l'industrie) Parīzes priekšpilsētā La Viletā. Arhitekts Fainzilbers (Fainsilber) savu projektu izvērsis visapkārt senajam tirgum un bijušajai lopkautuvei (abas — 19. gs. ēkas). To priekšā atrodas lodveida izstāžu zāle «La Geode». Tā ir unikāla

konstrukcija — sfēra 36 m diametrā, pārklāta ar spoguļgludi pulētu tēraudu (1., 2. attēls). Vēl kompleksā ietilpst parks, izstāžu zāles, koncertzāles, teātris utt.

Pirmā pilsētiņas iekārta — skatītāju zāle ar 370 vietām, apgādāta ar lodveida ekrānu un visjaunākajām skaņu un attēlu projicēšanas ierīcēm: lāzeriem, 180° projektoriem (Omnimax sistēma), hologrammu projektoriem. (3. att.)

Sakopojot visdažādākos pasākumus, izmantojot visjaunākos audiovizuālās komunikācijas un informātikas sasniegumus, La Vileta grib būt jauns apkārtējās pasaules atklāšanas līdzeklis. Visā pasaulē nav nekā līdzīga. Zinātņu un industrijas pilsētiņas platība ir 3,5 reizes lielāka nekā jau tā apjomīgajam Pompidū centram, kura arhitektoniskajām tradīcijām tā seko. Salīdzinājumam: Vācu muzejs Minhenē aizņem 90 000 m², Zinātnes centrs Toronto — 5000 m², bet Parīzes Zinātņu un industrijas pilsētiņa — 165 000 m². Paredzēts, ka tās apmeklētāju skaits būs 12 miljoni gadā.

«La Viletas zinātnes un industrijas pilsētiņa ir vairāk nekā tikai kultūras iestāde: tas ir dzīvs organisms, kas iekļāvies Francijas ekonomikas audumā. Pilsētiņa ir zinātnes centru trešās paaudzes prototips...» Šos vārdus, kas varētu būt Pilsētiņas ceļveža epigrāfs, pagājušā gada 14. martā atklāšanas ceremonijā teica Pilsētiņas prezidents Moriss Levi. Kādā mērā var runāt par zinātnisko centru trešo paaudzi, ja iekārtojums pārsvarā vēl ir muzejisks?

Francijā pastāv triju tipu zinātniskie muzeji. Nacionālā mākslu un amatu glabātava — CNAM (Conservatoire National des Arts et Métiers) pārstāv pirmo paaudzi, kur tehniskās dimensijas ir pielietotas objektu saglabāšanai. Otrai paaudzei raksturīgs Atklājumu pils (Palais de la Découverte) izstādīšanas veids, kur mazāk uzmanības tiek veltīts eksponātu konservācijai, vairāk piedāvājot publikai didaktisku ekspozīciju un pielietojot zinātniskus demonstrējumus. Beidzot — trešā paaudze, kuru šodien redzam La Viletas Zinātņu un industrijas pilsētiņā, kas savā eksponēšanas veidā iekļauj vēsturiskus, tehniskus un zinātniskus, kā arī ekonomiskus un socioloģiskus aspektus. Kur, pretēji abiem iepriekšējiem muzeju tipiem, izstāde aktīvi vēršas pie publikas, kas nav saradusi ar zinātnisko kultūru.

Tātad viens no būtiskiem Pilsētiņas uzdevumiem ir iedarboties uz jebkuru publiku. Tiek pielietoti triju veidu paņēmieni. Vispirms jau celtnes mērogi atļauj vienā vietā sakopot ļoti dažādus uztveres aktivitātes veidus, līdz ar to ieverojami paplašinot interešu apmierināšanu iespējas. Pilsētiņa piedāvā vienlaicīgi 30 000 m² teritorijas pastāvīgām un 10 000

m² — īslaicīgām izstādēm, dokumentācijas centru ar multimēdijiem, Zinātnes aktualitāšu centru, Starptautisko konferenču centru, Atklājumu zāles bērniem, planetāriju, rūpniecībai un rūpniecības uzņēmumiem veltītu paviljonu utt.

Pēdējā laikā Pilsētiņas veidotāji ir centušies izmantot visdažādākos komunikācijas līdzekļus, izstādē plaši izmantojot pēdējos audiovizuālos un informātikas tehniskos sasniegumus. Ar savu dažādību ierīces ļauj variēt publikas attieksmi. Dažādi publikas novērojumi ir parādījuši, ka savstarpēji aktīvie eksponāti vai elektroniskās spēles ierosina apmeklētāju iesaistīties gan darbībā, gan dialogā. Katrā ziņā šie pētījumi ir

1

atklājuši, ka «interese ir visos līmeņos, tikai pieejas metodem ir jābūt atšķirīgām». Pilsētiņā vienlaicīgi ir pārstāvēti trīs ekspozīcijas «lasīšanas» veidi, kas atbilst trim publikas attieksmes tipiem: •

— vizuālās «lasīšanas» līmenis, kas veidots galvenokārt no uzskatāmiem vai ļoti pievilcīgiem ekspozīcijas elementiem, cilvēks darbojas kā novērotājs;

— interaktīvais līmenis, kuru plaši attīsta informātika. Tas atbilst rādās publikas prasībām, kurai kādas zinātniskas parādības izpratne tiek atvieglota ar praktisko pieredzi vai uzskatāmu darbību;

— beidzot — «konceptuālais» līmenis, kas domāts apmeklētājam, kurš grib padziļināt savas zināšanas noteiktā zinātņu nozarē.

Izstādē panākta zinātnes un tehnikas attīstības procesu saite ar to sociāli ekonomiskajām sekām. Šis aspekts rada vislielāko interesi: tas atļauj piedāvāt apmeklētājiem daudzpusīgu pieeju, daudz atbilstošāku realitāti, bet it īpaši — ļauj nodibināt saikni starp sadzīves ikdienišķo vidi un dažām jaunām zinātnes un tehnikas atziņām. Tās kļūst konkrētākas un interesantākas.

KA SAPLŪST MAKSLA UN ZINĀTNE

Bez dažādām zinātņu nozarēm Pilsētiņa piedāvā plašu ieskatu mākslas pasaulē, apliecinot arvien pieaugošo zinātnes un tehnikas nozīmi mūsdienu mākslas iedvesmas avotos. Tika radīta konsultatīva komisija, kas sadarbībā ar citām šī centra grupām izstrādāja turpmāko mākslas politiku. Komisija, kuras sastāvā bija arī ar Pilsētiņu nesaistīti eksperti, pētīja, kādas tēmas ir visvairāk piemērotas mākslinieciskai reprezentācijai. Turklāt Pilsētiņas vadība ir pārliecināta, ka zinātne, no vienas puses, ir

kultūras sastāvdaļa. No otras — māksla arvien vairāk izmanto zinātņu tehnoloģiju, metodes vai procesus. Tādējādi vairāki mākslas darbi tika iekļauti pastāvīgās izstādes galvenajā scenogrāfijā. Sektorā «No Zemes uz Visumu» liela apkrāsota bura, kas attēlo Visumu Žaka Monori (Jacques Monory) skatījumā, pārklāj planetāriju un it kā sadala telpu divās daļās, tā vizuāli vienojot šā sektora ziemeļu un dienvidu daļas. Austrietis K. Pinters veidojis «Kuģi Zeme», kurā simboliski izmanto dzīvības nosacījumu pamatelementus (minerālus, gaisu, ūdeni). Pinters vēlējies cilvēku atbildību pret planētu reducēt uz abstraktu kopēju struktūru, kas viņam, neapšaubāmi, ir izdevies.

Pavisam atšķirīga žanra darbu, kura autors ir Žils Rusi (Gilles Roussi), izvēlējās par ilustrāciju «Robotiem» sektorā «Matērija un cilvēka darbs». Šis vairāk nekā 5 m augstais veidojums publikai būs saskatāms jau no lielāka attāluma. Kā robotu simbols, pēc izskata tas ir kaut kas starp zinātniskās fantastikas «cilvēciskajiem» robotiem un rūpnieciskajiem robotiem. Tas ir veidots no organiskam stiklam līdzīga materiāla un var radīt gan skaņu, gan gaismas signālus, kas variējas atkarībā no pretimstāvošās personas kustībām …

Jāpiemin vēl R. Adzaka (Roy Adzak) milzu fotogrāfijas; Z. Dipuī aktīvajā skulptūrā iekļautie cilvēka sirdspuksti. Te paredzēta arī eksperimentālā galerija jaunajiem māksliniekiem.

Pamazām ari daudzi citi projekti atradīs sev vietu Pilsētiņā un apkārtējā parkā.

Ja sociāli kulturālās un mākslas vides integrācija uzskatāma par jaunu parādību Francijas zinātniskajos muzejos, tad ir vēl viena joma, kurā Pilsētiņa ar savu izteiksmes līdzekļu koncentrāciju atšķiras no klasiskajiem zinātnes centriem. Pilsētiņā tiek īstenota plaša programma zinātnes sadarbībai ar ražotājiem un pētnieciskajiem centriem, lai padarītu Pilsētiņu ne tikai par izglītības un informācijas centru, bet arī par zinātniskās, tehniskās un rūpnieciskās attīstības virzītāju. Visu, parasti izkliedēto, zinātnes materiālo resursu koncentrācija vienā vietā pieļauj jaunas zināšanu apgūšanas formas un pieradina cilvēku pie intelektuālo prasību dažādības.

Informācijas funkcijas nodrošinās Zinātnes Aktualitāšu centrs, Starptautiskais konferenču centrs un Mediatēka, kas jau piedāvā dažādu veidu pedagoģisko informāciju, kā arī izziņas par jau esošajām zinātņu apgūšanas iespējām. Pielietotie eksponēšanas veidi ļauj vērsties pie visplašākās publikas. Tajā pat laikā īpaša uzmanība tiek veltīta publikas jaunākās daļas izglītošanai, jo pastāv uzskats, ka vecumā starp 8 un 14 gadiem jau izveidojas noteikta psiholoģiskā orientācija. Skolu audzēkņi

visvairāk tiek gaidīti pastāvīgajā ekspozīcijas daļā, tieši viņiem ir rezervēta speciāla telpa «Inventorium». La Viletas klases ir radītas pēc Atklājumu klases modeļa. «Inventorium» ir pirmais ar zinātniskām ierīcēm apgādātais bērnu rotaļu laukums pasaulē. Trīs līdz sešgadīgi bērni šeit var apgūt pasauli, kurā viņi ir piedzimuši. Septiņus līdz divpadsmit gadus vecie vēlas uzzināt vairāk: piemēram — kā kustas manas locītavas? Mazā riteņbraucēja to var izpētīt līdzās tieši tāpat braucošā skeletā (4. att.). Kā es saglabāju līdzsvaru? Cik tālu sniedzas mana balss? Kādā krāsā ir manas acis? Šīs un arī citas īpašības var ieraudzīt katra personīgajā kartītē. Jaunais cilvēks gūst atziņu, ka ir neatkārtojams. Bet, ja viņš grib kaut ko radīt, tad jāstrādā kopā ar citiem. Konsekventi tiek realizēts princips: mācīties, apgūt zināšanas *darbībā,* nevis teorētiski.

Izstādes, Mediatēka, Starptautisko konferenču centrs un Zinātnes Aktualitāšu centrs ir domāti tiem apmeklētājiem, kurus var interesēt savu zinību līmeņa celšana. Turklāt, metodiskā pieredze, kas iegūta, centru veidojot un apmācot masu organizatorus (animateurs), kā arī muzeogrāfiskās, zinātniskās un tehnoloģiskās pētniecības funkcijas, kas tiek attīstītas Pilsētiņā, ļaus noskaidrot jaunas izglītošanās specialitātes. Vispirms jau Pilsētiņa paredz attīstīt darbību *zinātniskajā mediācijā.* Šo nozari apguvuši jau apmēram divdesmit cilvēki. 1985. gadā ap sešdesmit jauniešu piedalījušies zinātniskās mediācijas un kultūras iekārtu apkalpošanas eksperimentālajos kursos.

Par zinātnisko mediāciju uzskata jebkuru darbību, kas ir nepieciešama kā starpetaps zinātniskās un tehniskās informācijas izplatīšanai. Ir vesela virkne amatu — no maketu veidošanas specializētās darbnīcās līdz muzeoloģijai, skarot arī muzeju dizainu un scenogrāfiju. Vēl nav zināms, vai Pilsētiņā tiks izveidoti stabili izglītības cikli kādas specialitātes apgūšanai, kaut gan tika apsvērtas hipotēzes par universitātei līdzīgām skološanas sistēmām.

Zinātnes un tehnikas popularizēšana un zinātnes un tehnikas vēsture — šajās divās plašajās jomās orientēti Pilsētiņas meklējumi. Daļēji šāda izvēle ir notikusi sakarā ar nozarēs sastopamo līdzekļu un informācijas izplatīšanas trūkumu.

Kas attiecas uz zinātnes un tehnikas vēsturi, jākonstatē, ka trūkst tā saucamās zinātņu popularizācijas. Toties ir vesels «pelēkās» literatūras klājiens, kas sastāv no disertācijām un vairāk vai mazāk «slēgtiem» ziņojumiem. Tie nav saprotami plašākai publikai. Vēl vairāk — zinātnes un tehnikas vēsture tiek ļoti maz mācīta. Šie fakti pamudinājuši Pilsētiņā atvērt zinātnes un tehnikas vēstures pētniecisko centru, lai nodotu pētnieku

rīcībā šīs disciplīnas attīstības un izplatīšanas instrumentus.

Muzeoloģija parādās kā pētnieciska disciplīna. Muzejs kā zinātniskās mediācijas instruments vēl ir eksperimentālā stadijā. Piemēram, vēl nav izstrādāti praktiski noteikumi — kas būtu piemērots bērnu publikai, ja vitrīnu augstums, eksponātu apraksts visbiežāk ir domāts pieaugušajiem apmeklētājiem. Starp citu, amerikāņu un eiropiešu muzeologu tikšanās reizēs bieži tikusi uzsvērta nepieciešamība uzskatāmāk atklāt zinātņu un tehnikas iedarbību uz sabiedrības dzīvo attīstību. Paradoksāli, bet gandrīz neviens zinātniski kulturālais centrs vēl nav to parādījis savā ekspozīcijā. Tātad šajā jomā La Viletas Zinātņu un industrijas pilsētiņa šodien ir eksperimentāla šūniņa. Tādēļ arī darbojas šis muzeogrāfijas pētnieciskais sektors, kas novērtēs publikas reakciju un pielāgos tās vajadzībām izstāžu elementus, izstrādās mūsdienu muzeoloģijas pamatlikumus.

* * *

Pilsētiņa ir vairāku Francijas ministriju pārziņā, tās statuss ļauj stāties komerciālās attiecībās, veidot filiāles utt. Tātad Pilsētiņa ir relatīvi autonoma. Paredzēts, ka ieņēmumiem jāsedz apmēram 10% no ekspluatācijas budžeta pirmā gada laikā, viena trešdaļa turpmākajos trijos gados. Pilsētiņai iedalīto līdzekļu kopsumma — apmēram 4,5 miljardi franku. 60% paredzēti ēkām, 40% — iekārtojumam. Personāls pagaidām ir 874 cilvēki. Ienākumi paredzēti no:

— ieejas maksas un iznomās maksas par dažādiem aparātiem, to izmantošanu;

— tirdzniecības zonām: grāmatnīcām, kioskiem u. c.;

— izdevniecības darbības: skaidrojošā un pedagoģiskā literatūra;

— sadarbības ar rūpniecības uzņēmumiem;

— padomdevēja darbības jaunceļamos zinātnes centros u. c.

Jau izstādes arhitektūra veidota tā, lai atvieglotu pieeju un radītu ērtības visā ēku ansamblī cilvēkiem ar fiziskiem trūkumiem. Par to domāts, iekārtojot gan autostāvvietas, gan telefonus, gan sanitārās ierīces un liftus. Invalīdiem ir rezervētas īpašas vietas planetārijā, «La Geode», Konferenču zālē.

Personas, kurām grūti pārvietoties, pie ieejas var īrēt krēslus uz riteņiem. Vājdzirdīgie var nomāt ķiveres, kas audiovizuālo demonstrāciju laikā nodrošina skaņu; Mediatēkā neredzīgo rīcībā ir teksti Braila rakstībā.

Pilsētiņā var nomāt arī bērnu ratiņus un komentāru ierakstus angļu, spāņu un vācu valodās. Arī lielais vairums paskaidrojošo uzrakstu ir četrās valodās. Visi izstādes darbinieki prot kādu svešvalodu.

Bez tam publikas ērtībām ir domātas ari garderobes, daudzās telefonu kabīnes, mantu glabātava un atrasto lietu galds.

(Publikācijā sagatavota pēc ārzemju preses materialiem)

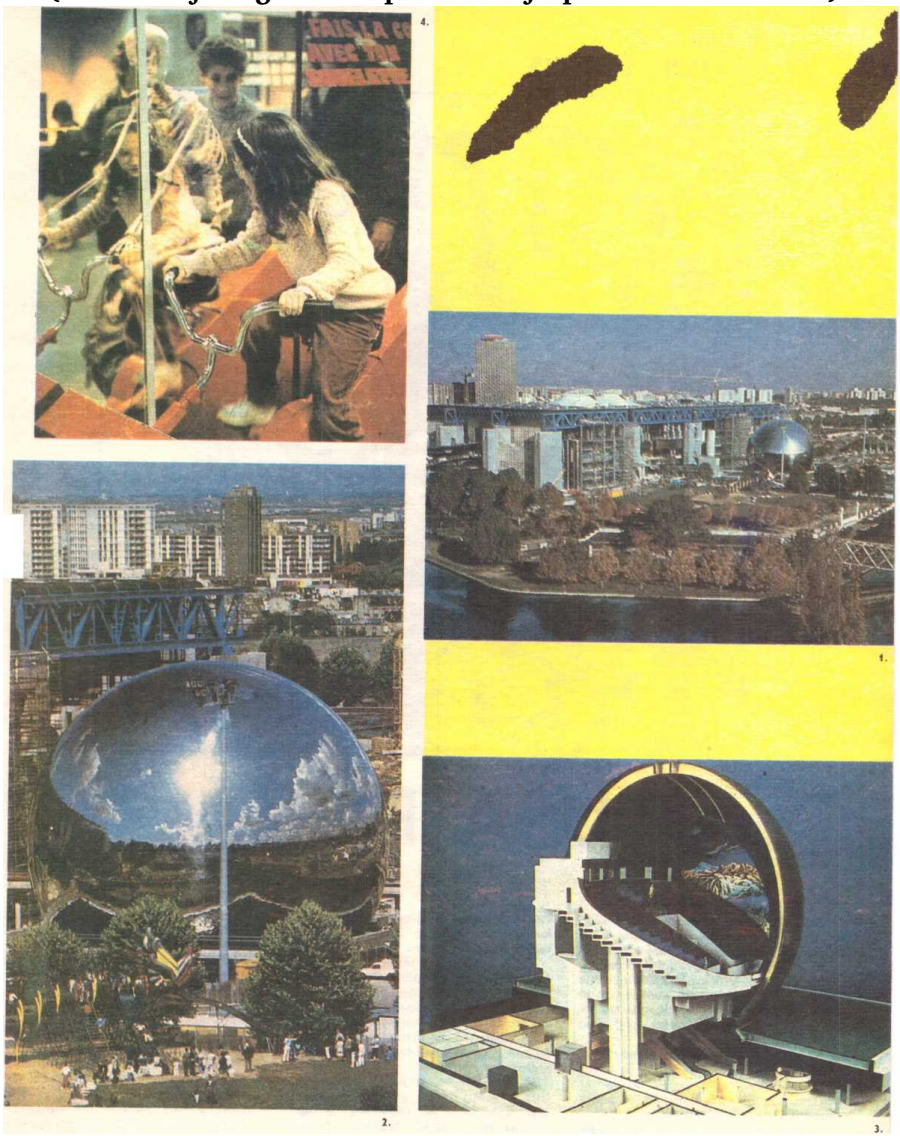

VALTA KLEINA FOTOREPROOUKCIJAS

EGILS LĪCĪTIS

TUŠA PIENĀ

Rīgas pievārtes kolhoza valdes sēde sviedrēja traktoristus, kam darba laikā šņabis aiz lūpas aizlijis un tādā vīzē spēkratu gadījies grāvī ierūcināt. Kad pērieni bija sadalīti, runasvīrs cēlās kājās un ņēma vārdu — nu ta beidzamā punktā par to mūsu ansambli. Dritvaikociņ, vai tad tie ir muzikanti — ausis jāgriež nost, kad sāk spēlēt!

Saullēktu latvieša mājā izziņo gailis. Tad viss ir kārtībā. Jāpabrīnās, ja pirmā ieķērcās vārna — tie jaunie sākuši ar saviem dzelzsrokiem — bet mute paliek pusvirus, ja iebrēcas, teiksim, pāvs.

Valdes sēde ķērās pie augstos plauktos glabātiem citātiem un nekautrējās runāt lauciniecisk taisni, līdz priekšsēdis pateica, svilinādams — tā taču pornogrāfija, ko viņi tur spēlē un dzied. Un jaunie talanti atradās uz ielas.

Trešo gadu grupa «Odis» ir citās mājās — Ogres Dārzkopības izmēģinājumu stacijā. Te ar attieksmi paveicies — direktora Kār| a Strazdiņa un kultūras nama vadītājas Valentīnas Levkānes gādība liek domāt, ka no iepriekšējās piemiti-nāšanās vietas pārbraukts uz Vladi-vostoku.

— Atnāciet, nospēlējiet Uzvaras svētku balli, — pirms trim gadiem Strazdiņš bija uzbildis, — ja rādīsieties ģeldīgi, ņemsim pie sevis. Un paņēma — lai arī iebraukušus no malas (no Rīgas), lai arī ar drusku neriktīgu mūziku — bet direktors, iededzies idejā, ka dārzkopjiem vajag labu ansambli, raudzīja, ka šie zēni būs zēlēji. Daudziem «Odis» soulmū-zika, tā saucamā melnā mūzika — jo nēģeru temperamenta izauklēta, ir sveša. Pāva balsī sagaidīts saullēkts tepat Latvijā. Tāpat kā vārdi: dziedātājs un taustiņin-strumentālists Arnis Mednis, ģitārists Egons Krinkelis, taustiņinstrumentālists Ēriks Garkulis, bundzinieks Indris Orubs un basģitārists Andris Lūkins. Tad labi, ka ir mājas, kur mierīgi strādāt. Bet cik daudziem ir mājas?

Lietuvā tagad rīko reprezentablus pop-festivālus, kā pēc lietus sarodas strazdu-lēni, ar heavY metal vitaminizētās grupas, pretī līdzšinējai plānajai estrādītei, kas

prata nospēlēt pilsonim trešajā rinda, pilsonim pa kreisi un pilsonim balkonā. No šī kuģa nolaistajā glābšanas laivā citiem stūrītis pāri nepaliek. Mums par laimi ir vesela regate — kārtīgs rokenrols («Arhīvs»), laba popmūzika («Opus», «Remix»), smagais metāliskais roks un hārdroks («Līvi», «Opus Pro»), jaunais vilnis («Nepabeigtais remonts» un «Dzeltenie pastnieki»). Tagad arī soulmūzika «Odis» personā. Taču katram savs karogs pašam jānes kolhoza, dārzniecības, benzīntanka, vai pat dzīvokļa, retu reizi kultūras nama (kā pēc sūtības estrādes ansamblim pienāktos) paspārnē. Gribi spēlēt mūziku? Gādā par sevi un dari visu pats — tāds ir pašdarbnieka serviss. Ja uz pirkstiem rēķinām, ciktāl no pasaules standarta atpaliek mūsu radiotehnika, tad, mūzikas instrumentu industrijas atpalicību skaitot, talkā jāņem pilna sērkociņkastīte. Attiecīgo veikalu letes ļauj secināt par rūpi vispār šai laukā — «Odis» ģitāristi vien kādas nekādas stīgas varējuši veikalā nopirkt. Pārējo, riskējot ar labo slavu, jāiegādā no šaubīgiem pau-niniekiem.

Pareizi tu raksti, mums ir grūti, mums neviens nepalīdz un iet kā pa nātrēm — man mūziķi saka. Bet vai tad kaut kas mainās un vai kāds vispār domā ko mainīt? Eksistē rajonu kultūras nodaļas, estrādes orķestru biroji, Melngaiļa Tautas mākslas un kultūrizglītības darba zinātniski metodiskais centrs, Filharmonija un vēl citi popmūzikas dzīves rīkotāji. Bet viena saimnieka taču nav, kas spētu turēt rokā valgus i repertuāra, i aparatūras

nodrošinātības, i metodiskajiem jautājumiem. Kolhozi ver svaļā makus, slideni zuši piedāvā aparatūru, lietpratīgus padomus nedod neviens, toties repertuārā kontroli ikviens «krēsls» gatavs īstenot. Turklāt pielaikojot iestrādātu klišeju, meklējot asociācijas, kuras reizēm, kā saka, domādams neizdomāsi. Tāpēc svaigākās anekdotes no sērijas «ierēdnis par mūziku» liek domāt, ka tās nemaz nav anekdotes, bet gan rāmēta tendence, vērtējot pašdarbības autoru mūziku. Un, tā kā notīs palaikam grūti izburties — īpaši lamā dziesmu tekstus.

Necik sen, varbūt pagājušogad ap šo laiku, pie kādas mūsu pilsētas divstāvu mājas piestāja jauns cilvēks punktainās biksēs un tūlīt gāja pagalmā. Fellīni nav teicis — ja ir pagalms, tad jābūt arī izžautai veļai. Protams, ka bija, tikko mazgāta, nemaz nerunājot par itin izblīdušu cūku, kura staigāja apkārt un ēda papīrus, kas laiku pa laikam izlidoja no div-stāvnieces pavērtajiem logiem.

— Kā tevi sauc? — cūka uzprasīja.

— Odis — jaunais cilvēks atbildēja.

— Bet es esmu baltā jūrascūka, kas ēd aktis, blankas, instrukcijas, balto papīru un dziesmu tekstus. Kā izrēķināts, iznāk lētāka barošana nekā ar ozolzīlēm, — cūka palielījās un par apliecinājumu tūlīt noēda paragrāfiem noraibi-nātu papīrdrisku. Jaunais cilvēks noelsās vien un dūra tālāk, bet, skat, durvj-priekšā laukakmens — pamatīgs milzis ar virsū uzšvīkātu «jaunos autorus atplestām rokām negaida». Ei, ko nu? — viņš blisināja acis.

— Pavei, pa apakšu izlīdīsi, tā jau gandrīz visi še dara, — cūka nosmīnējusi deva padomu un pameta aci uz augšlogiem — kazi, vai ko neizlingos?

Odis, drusku sasmērēdams bikses, ticis iekšā, ieraudzīja, ka viens vīrs naigi dzenā dūmu mutuļus, jā, veselus mutuļus, kuri, vērīgāk papētot, cēlās augšup pašam no paura.

— Eu, vai krekla nevajag, — tūlīt arī Odisam garām aizdrāza melnīgsnējs pilsonis ar piekarinātu motoriņu. Vīrs, kam dūmi cēlās no paura, padraudēja jau tālē aizsprukušajam melnītim ar dūri un teica:

— Ekur, krekla pārdevējs. Katram pašam taču savs tuvāks. Redziet, jaunekli, cik es saspringti domāju par visu mūsu kopējo lietu. Man ir asociatīvā domāšana, un asociācijas ir dūmi. Re, kā es katru noķeru, aptaustu un apskatu ar palielināmo stiklu un reizēm izdodas atrast, vai ziniet, zelta graudus. Jā, es esmu sijātājs, — viņš piebilda. — Nesen izsijāju, ka «Opus Pro» patiesībā ir saīsinājums no pazīstama tosta. Vai jums, piemēram, nešķiet, ka «actiņas mirdz, satraukta sirds» ir kas narkomānisks?

Kas jums tur pašam azotē? Vai dziesmu teksti? Parādiet, parādiet, — vīrs uztraucās, un dūmi uzreiz sāka mest kuplākus kūkumus. Elsdams pūzdams viņš sāka lasīt un pie sevis murmināja — plati ierakstīt neļaušu, viena studija aizņemta, otrā viss saplīsis, ierakstīt neļaušu, zīmogs visdziļākajā seifā, un ja nu kaut kas notiksies?, kreklus pērciet no melnīša, plati ierakstīt neļaušu, neko nedošu, kur jūsu papīri, kur jūsu papīri, kur jūsu papīri... A! — un Odis iztrūkās no brēciena. — Skatiet, skatiet, — dūmritenis badīja ar pirkstu, — skatiet, mīļie j:ilvēki: «puķe vāzē zied, ātri vīst...» Ārprāts! Atvainojiet, Zīg. Zāg! Šitādu pesimismu, jūs aptverat, jaunekli, ka šādi teksti varētu būt tikai Amerikā vai Brazīlijā? Kur paliek jauncelsme, un ko par to visu teiks, — viņš paskatījās uz augšu, — ūdensvīrs, respektīvi, vīrs ar iemontēto krānu un uzvalku?

Pēkšņi no nezkurienes izlēca divi mun-dierēti puiši un ar pāris pirkstiem pie deniņiem stādījās priekšā:

— Te no spekulācijas un kaitniecības apkarošanas nodaļas popmūzikas dienesta. Vīrs ar dūmiem no paura, nāciet mums līdz!

Kā uz burvja mājienu vīram uzradās svītrains treniņtērps un pat dūmi vairs nekūpēja. Žvīks, žvāks, un visi trīs projām. Cūka žēlīgi noskatījās pakaļ.

Faktiski šāda asociatīvā momenta dūmu aizsegā līdz smalkajam sietam tiek bremzēti jauno pašdarbības autoru darbi. Par popmūzikas ideologiem savā laikā «Literatūrā un Mākslā» spoži izteicies Ilmārs Latkovskis, taču, konkretizējot, jāpiemetina, ka pašdarbības autori un izpildītāju meistarība daudzkārt tikusi pāri E. Melngaiļa Tautas mākslas un kultūrizglītības darba ZMC speciālistu metodisko norādījumu bagāžai un viszinības līmenim, kārtojot repertuāra jautājumus. Sadarbība notiek ne savstarpējās izpratnes un palīdzēt vēlmes gaisotnē, bet gan aizdomu un vienkāršas palīdzēt nespējas atmosfērā. īpaši tā sabiezinās, kad parādās kas jauns un nedzirdēts — noteikti vērtība tiks apšaubīta. Nokļuvuši šajās šķērēs, mūziķi sāk spēlēt vai nu pieņemamu estrādes hibrīdu bez savas domas, vai apklust. Tikai stūrgalvji pa vienam diviem turpina spēlēt izvēlētajā stilā, turpina sacīt savu domu. Kamēr aicinām visur pielikt saimnieka roku, popmūzikas druva stāv nepļauta, nezālēs ieaugusi. Saimnieks vajadzīgs. Kaut kompetenti atbildīgs papīru jautājumos, nemaz nerunājot par viņa varēšanu apgādāt labākās grupas ar pienācīgu aparatūras arsenālu. Tikko sākās astoņdesmitie gadi, kad improvizēto Sporta pils skatuvi burtiski ar gaismu un skaņu aparatūras kalniem, hārdroku rībinot un skatītājiem acis žilbinot ar lāzeriekārtām, piekrāva Ļe-

ņingradas Filharmonijas grupa «Zemļa-ņe». Ja toreiz mūsu Filharmonijas un pašdarbības mūziķi no tamlīdzīgas pārbagātības bija tikpat tālu kā Rīga no Zilupes, tad tagad attālums ne par sprīdi nav mainījies. Skatuvi izdodas piešķiest ar pārdesmit prožektoru gaismas strēlēm, un nevar taču tūļīgu prātu vienmēr atbildēt — galvenais ir un paliek mūzika ...

Tiem, kuri pārlieku mīl aizrauties ar modernās mūzikas ideoloģizāciju, «Odis» dziedātājs Arnis Mednis var likt apjaust pagalam vienkāršu patiesību:

— Ja es godīgi daru savu darbu ikvienā darbavietā, tas jau ietekmē progresu, kaut manī vien. Es dziedu. Mana mūzika ir džezs un souls. Es nevaru vienu no otra pat atdalīt, vienīgi, džezā spēlēju klavieres. Vai džezā tu centies kādu par kaut ko pārliecināt? Vienkārši, džezs un souls padara cilvēku labāku, jo šajā mūzikā ir kaut kas tāds, kas neļauj perināties ļaunumam.

Padsmit gados, mācoties Dārziņskolā reizē'ar skolēniem Bašu un Jaunbrāli, uz Arņa magnetofona kādu laiku noriņķoja pirmo simpātiju «Genesis», «Gentle Giant» un «Yes» lentas, līdz atnāca nojausma par džezu. Knipis glāzei — arī skaņa, — tik vērta tolaik likās popmūzika.

— Džezā, kad dabū just fīlingu, ko sauc par svinga sajūtu, jā, ja tai uzduries, paliec, var teikt, uz mūžu. Tu klausies, klausies un piepeši saproti, kāpēc šī mūzika nekad nepazudīs. Bet tieši — kāpēc — grūti pateikt. Un tu pilnīgi jūti pats sevi. Tāpat soulmūzikā, tikai tai patlaban ir lielāks tiešās uzrunas spēks.

Pirms kādiem astoņiem gadiem Arnis kopā ar draugu, En. Rutki, to, ko izpūta no sagrabējuša akordeona dvēseles un izstīgoja no basģitāras, ierakstīja magnetofonā «Vilma», nosaucot par avangard-džezu. Taču likās, ka līdz pilnībai pietrūkst bungu, un ar tām solīja izpalīdzēt viens paziņa, liels šmaucējs un lējējs. Esot pazīstams bundzinieks, arī dzīvoklī spēlējot frīdžezu. Novembra dienā Arnis un R. pie pulksteņa ar norunāto zīmi — avīzi rokā gaidīja tikšanos, kas duetu vērstu par trio, — nesagaidīja. Šmaucejs atvēcinājās — viņš tāds kautrīgs, nepiegāja jums klāt. Izrādījās, ka Indris, tā sauca bungotāju, i pa ausu galam nav nekā dzirdējis par uzaicinājumu, tomēr tikšanās notikusi, un nu kombināta «Māksla» daiļgaldnieks Indris Orubs ir «Odis» bundzinieks.

Reti kurš no popmūziķiem savu karjeru sācis restorānā. Tur ir savs āķis. Krogā pastāvošā sistēma ir bīstamāka tiem, kas šurpnākuši ar augstākiem ideāliem — ek, sapelnīšu naudu, un tad sākšu nopietni. Cerība (ja nu pirmajā dienā vēl paliec tukšā, tad reiz taču atnāks kāds Krēzs, kas metīs desmitniekus vienu pēc otra uz bungām!) tiek uzturēta ar alkoholu. Arī tāpēc, lai

nemanītu apkārt dvingu — kad iedzer, vienalga, ko un kā spēlē.

Arnis un Indris «Lirā», arī «Tallinā» un citur lēto un ejošo repertuāru nospēlējušies, līdz balts gar acīm nošķīst. Ak kungs, kā viss pelēkais un tumšais, ko cilvēki dienasgaismā parasti neizrāda, te plūda uz āru! Mūzikā pieprasīts viss kultūrtrēģerisms, kas kā lētuma šļūdonis atvēlies šurp, ikviena bezgaršība. Vismaz vienam restorānblicē bij jābūt ar padomu vai kladi pie rokas, prasmi nospēlēt gandrīz visu, ko klients iedomātos uzprasīt. Kāds pasūta kārtējo grāvēju. Ģitārists, piemēram, zina, bet tu nezini, — tad mācies piespēlēt, kā kaķis nokrist uz visām četrām, lai kā mestu. Varbūt tā arī vienīgā mācība. Taču restorāns reiz ir un paliek viena no retajām iespējām jaunam cilvēkam it kā spēlēt, it kā uzstāties, pat pārbaudīt sevi — vai neiestrēgsi. Var iepazīties ar restorānmuzikanta maizi visu mūžu ēdušu kolēģi, kurš patiešām pārzin beidzamo piecdesmit gadu populārāko repertuāru. Galu galā — nopelnīt, lai arī tam vajag sevišķu nekaunību.

Arnis:

— Var jau uzskatīt, ka arī tā zināmā mērā ir «Odis» vēsture, kaut īstenībā viss šis laiks bija džeza laiks. Indrim un man pārliecība bija džezs. No mēģinājumiem dzīvoklī aiztikām pat līdz vienu «Vasaras ritmu» skatuvei kvartetā ar saksofo-nistu Jūliju Smimovu un basistu Ēriku Balodi. Turpat mums apkārt grozījās pagaidām vienīgais Konservatorijas absolvents grupas sastāvā — lauku mūzikas skolotājs Ēriks Garkulis — tolaik nākdams ar *funky* un *fussion* mūzikas idejām. Jau padsmit gados, kad citi vēl apgūst un ieausās visvieglāko mūziku, Daugavpilī viņš noklausījies vai visu Čiku Korea un Herbiju Henkoku. Pamazām visas idejas sajuka kopā un sinhronizējās par soul.

Moruā un Perišo biogrāfiskajos romānos ik mākslinieks impresionistu vilnī, tikko apjautis, kā un ko grib zīmēt, ar lapām gājis uz Luvru, uz gleznu galerijām precīzi pārkopēt veco meistaru mākslu. Cik daudz ierāmētajā četrstūrī vairs varēja ielikt jaunu no sevis, kad kopēšanas laiks bija secen? Tieši tik vietas arī bija atstāts — likt no sevis. Holandietis ielika saulespuķes.

Mēs viegli vienkāršojam un popmūziķiem pārmetam Rietumu ietekmi. «Odis» pamati ir džezs, cita klasika, kas jau izveidojusies pārdesmit popmūzikas mūžiņa gados. Ogrē vajadzēja sākt strādāt, un «Odis» sāka ar deju orķestra izkārtni rūpīgi «pārzīmēt» modīgos Niku Ker-šovu, Filu Kolinzu. Spēlēja, mats matā kā krievi teiktu — vručnuju — cik nu varēja no saviem instrumentiem izdabūt ārā. Ar šo programmu «Odis» izkonkurēja tuvējās diskotēkas, un deju laukumos visi gabali gāja uz bis. Ik

spēles vakaru četras stundas pašiem bija skola,

1. klase. Līdz šim popmūzikā gaisu vien apostījušie pa burtam, pa zilbei veidoja teikumus — mācījās lasīt. Līdz pat daudz vairāk redzējušie mūziķi nāca paskatīties — ko tur īsti par viņiem baumo — labākās dejas esot?

Mode mūzikā vēl nerodas mūsu debespusē. Tā nu ir — atnāk no tiem Rietumiem. Soul tradīcijas šķīla drīz vienu, drīz otru jaunu izpildītāju un grupu vārdu aptuveni 80. gadu vidū, un mode uz skatuves balto krāsu nomainīja ar melno.

Savā otrajā deju programmā «Odis» «pārzīmēja» Elu Žaro, Kool & The Gang, De Barge, arī Human League, un tad uzradās antispēki. Vienkārši — dejotājiem nepatika svešā mūzika. Pagalam svešā — izglītības trūkuma dēļ. Pavisam tāla no «tautiskā» Žoržika, «Ornamenta», «Modern Talking» un pārējās Rietumu lili-putmūzikas, ko diezgan rosīgi radiopārraidēs proponēja pediatrs Arvīds. Viendabīga, bez kulminācijas — kā pirmos Arņa un Ērika mēģinājumus domāt soul ritmikā vērtēja «speciālists». Tā sacīt: atstāsim nēģeru mūziku nēģeriem. Vēsa ūdens aplieti, «Odis» klusēja — neaizbrauca uz 1986. gada Liepājas pašdarbnieku skati, neuzstājās «Bildēs-86», kaut tika uzaicināti un gaidīti. Tikai «Melodijas» studijā ierakstīja savu pirmo dziesmu «Tu nejoko», un arī, vien pateicoties breika popularitātei — kā, zināmā mērā, soul brālēns tas bija piešķīdis klāt jaunajai 30 minūšu programmai vienā eksemplārā.

Toties pilnīgi droši tika nokomplektēts kolektīvs. Ģitāru spēlēja Egons Krinke-lis, no Olaines vidusskolnieku rokgrupas «Rīts» atnāca basģitārists Andris Lūkins. Tik neilgi eksistējusī grupiņa, starp citu, izrādījās veiksmīgs atradums vairāku citu kolektīvu kadru noda|ām. Valdis Indrišonoks dzied pie Modra Šterna «Varavīksnē», Gatis Zvirgzdiņš — «Nepabeigtā remonta» taustiņnieks, Andris, lūk, — «Odisā».

Andris:

— «Rītā» sapņojām, ka kādreiz mēs varētu tikt «Līvos» — pilni ar hārdroku bijām. «Odisā» Indris un Ēriks ar prātīgiem padomiem ierādīja džezu, sāku spēlēt soul stilā — hārdroks aizgāja kā nebijis. Vienkārši — cita dzīle, un džezs dod to fīlingu — mūzikas izjūtu.

Par skaņu un gaismu tehniķiem strādāja Gints Pelcbergs un Džems Bodnieks. Par menedžeri — Uldis Vegners. (Skaidrojums — administrators spēj visu noturēt rokās, bet menedžeris — bīdīt uz augšu.)

Ar soul saindēti, pa gabaliņam uzrakstīja citi grupas cilvēki, liekot savējos blakus jau esošajiem Arņa un Ērika sacerējumiem. Kad bija mūzika, varēja meklēt tekstus. Tā kā mūsu valodas ritms

ir stipri vien tālu no soulam raksturīgā, tad teksti mūzikai īpaši jāpiemeklē, tāpat kā autori. Račs, Beļskis, Mednis un Gob-ziņš — pagaidām tik vien.

Vasarā «Odis» nodevuši savu pirmo koncertprogrammu, atklājuši sev jaunu mūziku — *rap,* jaunus vārdus, kā, piemēram, grupu «Nu Shooz», un dzīvo cerībā, ka arī paši paliks par vārdu latviešu popmūzikā. Pagaidām no pelašķu tējas kubula, respektīvi, — birokrātiskas attieksmes pret estrādes mūziku un mūziķiem, viņiem pa lāsei vien ticis, atrasti kārtīgi un gādīgi saimnieki, ar laiku būs ari savs klausītājs. Tomēr, lai nepaputinātu labu un cerīgu mūziķu (šo un citu) kolektīvu, jāpārbūvē popmūzikas saimnieciskā ēka. Uzraugu ar pletni gan netrūkst, bet neatrodas neviena, kas cilvēcīgi painteresētos — kā jums iet? Pienākumi jāmaina un jātiek pie par visu atbildētspējīga saimnieka.

ˆJūlijā «Avotā» varēja lasīt solījumu publicēt grupas «Nepabeigtais remonts» vadītāja Jura Riekstiņa pārdomas par to, cik ērkšķains ir patiesa pašdarbnieka ceļš mūzikā. Šodien, liekot viņa uzrakstīto žurnālā, mēs tajā vispirms akcentējam konstruktīvos un lietišķos priekšlikumus, jo neredzam iemeslu, kāpēc gan nemēģināt tos realizēt. Pārmaiņu laiks ir pienācis. Vai tas skars arī mūžīgo pastarīti — moderno mūziku? Jeb ari turpmāk, kuļot tukšus salmus, ļausim zelt neuzticībai un provinciālismam, administrēšanai un masu kultūras štampiem? Vai arī turpmāk radīsim šķēršļus talantīgu cilvēku ceļā, pēcāk savstarpēji apvainosimies un vīlušies arvien sarkastiskāk ironizēsim viens par otru. Cik ilgi vēl? Lai sarunu turpinātu, uz šo un līdzīgiem jautājumiem labprāt sagaidītu atbildes no tiem Kultūras ministrijas un E. Melngaiļa Tautas mākslas un kultūras izglītības darba zinātniski metodiskā centra darbiniekiem, kuru pārziņā ir pašdarbības estrādes mūzika ... Citādi situācija savā paradoksalitātē kļūst aizvien traģikomiskāka. Jaunieši apzvēr, ka viņi un mūzika esot nešķirami jēdzieni. Reizēm pieaugušie to dzird, reizēm izliekas nedzirdam — kā nu kuro reizi izdevīgāk. Kā nu kuro reizi izdevīgāk — dažāda ranga amatpersonām noslēpumaini klusējot, un, šķiet, nemaz nerēķinoties ar objektīvo realitāti, tiek grozīta arī visa mūsu pašdarbības modernā mūzika. Kāds liktenis to sagaida nākotnē?

REDAKCIJA

Nepatikšanas sākas ar to brīdi, kad tu esi at|āvies sacerēt dziesmu. Lai dziesmu varētu izpildīt, to, protams, nepieciešams apstiprināt. Par šo apstiprināšanu varētu pierakstīt pilnu «Dadzi», ja vien patiesība nebūtu tik skumja. Agrāk vēl bija iespēja pašam aizstāvēt savu viedokli, vai arī vispirms aiziet pie konsultanta.

Tad, veiksmes gadījumā, ar rezolūciju «Ierosinu apstiprināt» varēja doties pēc zīmoga. Un, ja vēl izdevās zīmoga glabātāju pārliecināt, ka dziesmas vārdi nedraud nedz pilsoņu drošībai, nedz arī tikumībai, tā lieta bija darīta. Tagad turpretim neviens tā arī īsti nezina, kas ar tām notīm noticis. Katru ceturtdienu vari aiznest un nolikt kaudzītē. Pēc tam gaidīt, kad sanāks komisija. Tā nu nesam, kraujam un gaidām. (Cik zinu, pēdējā gada laikā nekāda komisija tā arī nav sana-kusi.) Bet tas jau, kā saka, uz mums vairs neattiecas.

Vislielākais un arī visjautrākais notikums ir skates — tarifikācijas. Salīdzinājumam — tas ir apmēram kā sliktā frizētavā, kur matus griež pēc viena fasona, kurš noteikts ka patlaban modernākais. Patiesībā skates ir vienīgā vieta un reize gadā, kad pašdarbnieks varētu dzirdēt autoritatīvu slēdzienu vai analīzi savam darbam, jo visa šī pasākuma nolūks taču esot celt ansambļu idejisko un mākslinieciskо līmeni. Diemžel nekas tāds nenotiek. Ņemot vērā, ka komisijas ļaudis pa lielākai daļai ir gados vecāki cilvēki ar nemainīgiem uzskatiem, skaidrs, ka no jaunākajām vēsmām mūzikas pasaule viņi neko

daudz nav dzirdējuši. Un tad__ pirmais punkts... pārāk

skaļi. Otrais punkts... nevar saprast vārdus. (Tas no tiesas uz nekvalitatīvas aparatūras rēķina.) Tad seko — «pārsteidzoši nabadzīgi izteiksmes līdzekļi» un tradicionālais jautājums, uz kuru taču nekad mūžā nebūs iespējams jēdzīgi atbildēt — «ko jūs ar to gribējāt pateikt?». Ko gribējām, to arī pateicām ar savu mūziku. Bet rodas iespaids, ka tieši tas visvairak uztrauc un kaitina. Ja ansamblis izpilda R. Paula vai kāda cita mūsu komponista dziesmu, tad vēl nekas. Toties, ja šie sadoma nospēlēt kaut ko pašsacerētu, tad lai piesargās. Tiesa, EOB, jau dokumentus pieņemot, rūpīgi raugās, lai programma nebutu vairāk par trim ansambļa dalībnieku skaņdarbiem. Nekādi nesaprotu, kas ar to tiek veicināts. Pašdarbība jau nu nekada ziņā. Drīzāk dažāda veida izlaipošana un šmaukšanās. Par laimi, ne jau tikai funkcionāri vien sēž komisijās. Gadās arī ļaudis, kas riskējot (ar ko un kāpēc?) ļauj jaunajiem parādīt sevi (kāda ačgārnība!). Diemžēl tas notiek reti. Daudz biežāk nākas dzirdēt...

1983. g.: «Jūs jau zināt, ka pasaulē ir tāds jaunais vilnis, kur dzied par dažādām lietām, un jūs darāt tāpat. Kam tāda mūzika vajadzīga? Normālam cilvēkam ...»

1986. g.: «Pasaulē jau sen vairs nespēlē jauno vilni, nesaprotu, kāpēc tas tagad būtu jākultivē pie mums. Normālām cilvēkam__»

Var jau saprast arī tos, kas tā saka, lai gan viņiem

nevajadzētu runāt par lietām, par kurām nav nekādās jēgas, un vel — tik demagoģiski, jo tas visuzskatāmāk liecina par argumentu trūkumu.

Daži vārdi par TV. Katrs no mums zina, ko nozīmē kaut reizi parādīties uz mazā ekrāna. Tomēr reizēm labāk tur neparādīties nemaz. Mēs gan ironizējam par lietuviešu solistiem un VDR baletu, bet kur tad ir pašmāju vērtības? Kāpēc musu TV vairumā gadījumu nav spējīga radīt pietiekami kvalitatīvus video ierakstus? Tehnikas trūkums? Domāju, ka ne. Arī daļa no aizrobežu videoklipiem radīta ļoti vienkāršiem līdzekļiem. Manuprāt, drīzāk jau runa ir par laika un svaigu ideju trūkumu, ar ko parasti cīnās TV darbinieki. Acīmredzot tieši tas liedz rasties auglīgam rezultātam.

Par radio. Pastāvīgi noslogotā studija. Režisori, kas parasti jau strādā ar kādu savu grupu. īsais ieraksta brīdis, kas parasti neļauj noskaņoties uz citu tembrālo domašanu un panakt vēlamo kvalitāti. Rezultāts sanāk tāds pats kā citiem vai arī galu galā nesanāk nekas. Vainīgs, protams, ansamblis, kuram pietrūkst profesionālisma, tikai kur gan viņš šo profesionālismu lai iemanto. Radio autobuss tehniskā ziņā vislabak atbilst raidījuma «Ko tu proti?» prasībām, bet, lai ierakstītu skaņu plati, kaut arī mazo, pat veiksmes gadījumā jāgaida gadi desmit. (Piemēram, «Līvi».) Tiesa, prātā nak estrādes mūzikas

uzplaukums Ungārijā — pateicoties tieši šīm mazajām platītēm. Tās bija reizē gan stimuls, gan padarītā kopsaucējs. Un it strauji attīstījās īpatna, nacionāla estrādes mūzika.

Prese. Par mūzikas nebūšanām rakstīts jau tik sen, daudz un bieži, ka paši rakstītāji draud kļūt smieklīgi. Varbūt tieši tāpēc pēdējā laikā parādās arvien vairāk dažādu «ap un par» rakstiņu, kuros būtisko nomainījusi autoru vēlme pašizteik-ties, sevi apliecināt. Rodas iespaids, ka satikušies seni bērnības draugi, kas nu pie izdevības braši klapē viens otram uz pleca. Pārāk virspusēji, naivi, it bieži arī patālu no īstenības. Vairums rakstu vienīgi uzsilda priekšstatus. Sevišķi, kad aprakstāmais novirmo lasītāju acupriekšā kā tāda ēterdzidra un sirdsšķīsta būtne. Līdz galvenajam (es te domāju — mūziku, dziesmas, to vērtējumu) rakstītāji parasti nemaz netiek.

Visbeidzot E. Melngaiļa Tautas mākslas un kultūras izglītības darba zinātniski metodiskais centrs. Reizēm es domāju — interesanti, kā šī centra metodiskā palīdzība izskatās atskaites. Ko viņi tur īsti raksta? Jo dzīvē nākas saskarties ar vieniem vienīgiem aizliegumiem, pretenzijām, birokrātisku reglamentu vai labākajā gadījumā — vienaldzību. To visu kopā nekādi nenosauksi par metodisku palīdzību vai ansambļu vadītaju

kvalifikācijas paaugstināšanu. Līdzīgi ar nolikumu, kurš nespējot garantēt to punktu izpildi, kas paredz ansambļu materiāli tehnisko apgādi, kompensācijai izvirza mūziķiem neskaitamas prasības. Turklāt prasību ir tik daudz, tās ir tik subjektīvi traktējamas, ka jebkurš amata vīrs var iegrozīties pēc sava prata un darīt, kā grib. Neatliek nekas cits kā justies mazam un melnam, sakaunēties, ka esi kļuvis citiem par slogu, vai arī spuroties pretī, kā nu proti un māki.

Ne jau velti dažs izbijis censonis, kas ar laiku partapis mūzikas funkcionārā, ironiski saka: «Nu ko tu gribi panākt? Cik tu tālu aizskriesi? Es jau arī kādreiz gāju, skrēju! Kas no tā mainījās?»

Un laikam jau viņam taisnība vien būs.

UJ2^ *

Ko, manuprāt, vajadzētu darīt.

1. Skaņdarbu apstiprināšanu vajadzētu veikt autoritatīvai komisijai Vissavienības autortiesību aģentūras Latvijas republikāniskajā nodaļā, pašam autoram klātesot.

2. Programmas pieņemt vēlētai komisijai. To varētu ievēlēt, piemēram, republikāniskās skates laikā.

3. Koncertu programmas ansambļi veido paši un patstāvīgi.

4. Filharmonijas darbs šajā jomā jāpārkārto pēc Igaunijas PSR parauga.

5. Izveidot eksperimentālu ierakstu studiju, kas balstītos uz saimniecisko aprēķinu.

6. Iesākumam nepieciešams atsevišķs TV raidījums, kurš iepazīstinātu ar estrādes mūziku Latvijā. Tajā uzstātos tikai jauni ansambļi un atskaņotu savu mūziku. Videoklipus varētu veidot jaunie režisori vai ari paši ansambļu dalībnieki, laikus iesniedzot scenārijus.

7. Skaņu plašu firmai «Melodija» izdot mazās skaņuplates nelielās tirāžās.

8. Skates jārīko Rīgā vai Ogrē. Liepājā gan māk šādus pasākumus sarīkot, bet «Pūt, vējiņi!» ir daudz par mazu un arī par tālu, lai mūzikas draugi varētu turp tikt.

9. Kaut neskaitāmas reizes par to jau runāts, gribu vēlreiz atgādināt arī par jauna, mūzikai veltīta preses izdevuma nepieciešamību.

Starp amata vīriem ir arī tādi kā Ēriks Naļivaiko un Gunārs Freidenfelds, kuriem varētu uzticēt izveidot jau minēto komisiju.

Tapat ka jebkura mākslās joma arī mūzika līdzās profesionāļiem darbojušies un, šķiet, nākotnē vēl vairāk darbosies pašdarbnieki. Varbūt tieši šī daudzveidība ir mūsu bagātība. Tikai jāmēģina to apzināties un izmantot. Diemžēl tas,

kas ar pašdarbības mūziķiem notiek pašlaik, nereti iznīcina jebkuru iniciatīvu un entuziasmu jau pašos pirmsākumos. Tā nu ceļabiedros paliek skepse, vilšanās un neticība. Ar to, kas ir, arī dzīvojam.

JURIS RIEKSTIŅŠ

. . . . 3f»

' ' . , '• ' . : • . . > U.'

PĒTERIS ODRIS

INDIVĪDS UN SABIEDRĪBA BAIRONA UN RAINA DAIĻRADĒ

SALĪDZINOŠA apcere

Jo tauta sirdi mirst.
«Vai mirst? Nē, tikai gurst un augšup nirst?»
«Ej atkal! — Pats es mirstu. — «Teikts: ej, zvani!»
RAINIS

Bairona (1788—1824) un Raiņa (1865—1929) blakusnostādīju-mam varētu izrādīties sava nozīme literārā mantojuma izvērtē. Jau sen pienācis laiks izmantot salīdzinošās analīzes paņēmienus nolūkā atklāt Raiņa personības īsteno vietu un nozīmi Eiropas literārajos procesos. Abi autori tradicionāli minami revolucionāro romantiķu pulkā, tomēr tikai plašāks visdažādāko personības dzejisko izpausmju pretnostatījums |auj vismaz daļēji iepazīt Raini kā topošā 20. gs. cilvēku, kuru ietekmējuši toreizējie rakstniecības un prāt-niecības virzieni līdzās sava laika sabiedrības kustībai. Šādas apceres uzdevums nav pretendēt uz folkloras, orientālo filozofiju vai slavenu literātu atsevišķu ietekmju obligātu uzrādīšanu, bet gan vērst uzmanību uz *rainisku* vai *baironisku* personības koncepcijas veidu, jo tikai neatkārtojamība dara katru autoru lielu viņa apdzīvotajās kultūras jomās.

Gadsimta distancē Raini ar Baironu sarado arī vēstures tendences. Nacionālo sakņu, atbrīvošanās un saliedēšanās ceļu meklējumi, šķiru konflikti iezīmē buržuāzisko revolūciju laikmetu, jaunu valstu uznācienu politiskajā arēnā. Bairona laikā tās ir Itālija un Grieķija, Rainis pieredzēja pēdējo feodālo impēriju krišanu un Ungārijas, Čehoslovakijas, Polijas, Baltijas valstu un Somijas pieteikšanos Eiropas buržuāziskajā sabiedrībā. Jauno laiku sabiedriskais ideāls — brīvība, vienlīdzība un brālība nācijām un ikvienam, par spīti milzu kolīzijām, — ir pozitīvi

nojaušams tiklab Bairona, kā Raiņa literārā varoņa centienos. Būdams sociālists, Rainis to attīsta tālāk. Šis ideāls lielākoties arī nosaka dzejnieku poētiskās tendences. Vēstures, dabas, mīlas, vientulības un pasaules sāpes, atziņas un maldu, protesta un atbrīvošanās, personības paš-radīšanas un revolucionāras daiļrades motīvi ir raksturīgi gan Bironam, gan Rainim. Tieši indivīda un sabiedrības attiecību izpratnes ir jūtamākais pamats viņu savdabības atklāsmei.

Kaut arī Raiņa un Bairona vārdus tuvina liriskie motīvi, pat atsevišķu tēlu asociācijas, tomēr viņu pieejas problēmu risinājumam būtiski atšķiras. Tam cēloņi rodami dzejnieku personībās un talantu konkrētajā vēstures nosacītībā. Lorda Bairona spējas, kā pats rakstījis, ilgstoši ignorētas, un viņš cietis no kārtīgas izglītības trūkuma. Rainis, būdams turīga nomnieka dēls un zinādams vairākas valodas, iepazinās ar populārākajiem visa 19. gs. filozofijas virzieniem, ieskaitot dialektiskā materiālisma idejas, kuras patstāvīgi attīstīja tikumiska sabiedriskā ideāla izveidē un kurās, pēc vispārīga atzinuma, pārspējis daudzus laikabiedrus un tautiešus. *Un tieši to* **dēļ viņu vajāja Krievijas varas iestādes. Kā carisma trimdiniekam, Rainim tiešām bija gana laika regulārai meditācijai, kas radīja neskaitāmas ieceres. Bairons, kura rakstāmspalvai piemita gaisīgs vieglums, to tikko varēja atļauties, galvenokārt modes un sieviešu dēļ. Viņa tieksmi uz jaunu dzīvi ārzemēs radīja izgāšanās politikas teātrī un skandāls nepiedienīgas uzvedības sakarā. Taču tas nebūt neizslēdz pārdzīvojuma patiesumu.**

Baironisma kā dzejas parādības pamats ir reakcija Eiropā pēc Franču revolūcijas, vilšanās ideālos un monarhisma ideju restaurācija. Bairons pieder pie tiem, kas pauž neapmierinātību un cenšas iedzīvināt varoņa ideālu. Taču Ročdeilas sestā barona vēstures nolemtība neļauj brīvības cīņu saprast kā sociālu fenomenu. Viņš aizstāv (ne tikai vārdos) brīvību visā pasaulē, bet revolucionārais intelekts runā pretī aristokrāta sirdij, un glābiņu tā rod tikai dabas skaistumā. Tomēr pat pasaules sāpe nenozīmē pilnīgu bezcerību. Šodienas paaudzēm pieņemamu Bairona dzeju varētu darīt tieši personība, kura apstrīd sava laikmeta iesīkstējušās tendences, atsakās no prakticisma rutīnas un, spītējot tumsonībai, tiecas pēc lieliskā un daiļā, pēc varonības.

Bairona demokrātisms ir aristokrātisks, jo tas nav nodibināts visu sabiedrības locekļu labad, viņa morāle ir individuālistiska. Romantiskajai ētikai, kas vēlas radīt personības brīvību, atbilst sabiedrībai pāri pacelts varonis — titāniska personība, kas pretojas jebkuriem draudiem, šķēršļiem, stihijas spēkiem, bet nekad nenolaižas (nepaceļas?) līdz «demokrātiskajiem» slāņiem.

Klejojumos sastaptā zemniecība tiek uzlūkota par brašu mežoņu pūli, un cīnītājs nemeklē saikni ar tiem, kaut *simpatizē* viņu centieniem. Retie sabiedrotie drīzāk ir dumpinieki, tādi paši vienpatņi, kas kvalitatīvi nepāraug. Līdz ar to jāpalick cietēja lomā un visa augstu mērķu vadītā darbība nes postu, un varonis ienīst sevi. Tad piedodama kļūst arī pievēršanās revolucionāram pirātismam. Tas savukārt apziņā rada cilvēcisko īpašību degradāciju. Lūk, korsārs Konrāds: He hated man too much to feel remorse . ..

He knew himself a villain, but he deemed The rest no better than he seemed.[1] Bairona varonis reti izjūt atbildību par kopīgu mērķi — laikam arī tāpēc, ka viņa dzejā trūkst īstena, konsekventa sabiedriskā ideāla. Katrā ziņā, fantastiskais varonis tajā savu vietu neatrod.

Attiecības ar sabiedrību reljefāk atklājas «Manfrēdā». Vēlēdamies izauklēt atziņu vienatnē, valdnieks dodas kalnos. Taču pat turp nevar aiziet pavisam — jo pagātnē ir vecie grēki, sabiedrības konvenciju pārkāpumi, kas atgriežas transcendentālos veidos. Katra aiziešana ir iluzora — tas arī nosaka konfliktu ar sabiedrību. Pretrunu mocītā valdnieka centieni pēc zināšanām, varas gūst piepildījumu pilnīgā vientulībā ledus tuksnesī. No turienes atpakaļceļa pie cilvēkiem nav, un galīgā atziņa — .

I't is not so difficult to die.[2]

Bairona ideals ir dižs, talantīgs cilvēks, kurš objektīvi pārspēj citus zināšanās — līdzīgi drosminiekam, kurš rāpjas kalnā, kura virsotne tīta mākoņu miglā. Bironam kalnā kāpšana nozīmē pārējo pakļaušanu, un kāpējam jārēķinās ar zemāk palikušo naidīgiem skatieniem:

He who ascends to mountain—tops, shall find The loftiest peaks most wrapt in clouds and snow;

He who surpasses or subdues mankind Must look down on the hate of those below.[3] Ko gūst šis kāpējs, kāda ir alga par vientuļajiem centieniem? Though high *above* the sun of glory glow,

And far *beneath* the earth and ocean spread,

Round him are icy rocks, and loudly blow Contending tempests on his naked head,

And thus reward the toils which to those summits led.[4] Varas kārotāja patvērums ir vientulības augstākā pakāpe.

Raiņa kalnā kāpēja ideāls ir citāds. Pak|aut, padarīt otru zemāku — šī doma Rainim nav pieņemama. Varonis k|ūst vientu|š kā jebkurš liels vīrs, tapdams gudrāks un varošāks par viduvējību. «Pacel citu» ir kredo — nevis apspiest, nīdēt, vairot

ļaunumu, lai paceltu sevi (pretstatā daudzinātā neiejaukšanās morāle: «kas pats paaugstinājās, taps pazemots, un kas pats pazemojās, taps paaugstināts»[5]). Šis cilvēks ir bagāts, jo ir saistīts ar pazemoto un apspiesto centieniem, ir to aizstāvis. «Bet visas zemes ilgas krūtīs degs» — šī šķiet iekārošanas vērta balva.

Rainis augstu vērtē sabiedrību, kā to rāda arī populārā, bet neno-deldējamā strofa:

Priekš citiem darbodamies, attīsti Pats savus spēkus negurstošā karā —

Un mūžīgs darbalauks būs tavā varā

— tikai caur to indivīds var iegūt savu īpatnējo nozīmi. Pats esi ieraugāms tikai paša attiecībās ar citiem — lūk, kurā sfērā vēlams tiekties pēc harmonijas. Dzejnieks brīdina no tiem, kuri nemeklē labāku sevis atklāsmi:

Es zinu jūs, pusvientulīgie garā,
Kas tomēr pie šiem laimes putniem sliedza,
Kas dzīvot spēj tik puslīdz lielā barā,
Nekad tie visu nespēs likt uz spēli,
Nekad tie nesacīs ne jā, ne nē.

Līdzās pozīcijai telpā ir svarīgi zināt arī savu vietu laikā, vēstu riskajā laikā, kurš prasa tam noderīgus cilvēkus:

Jo savu laiku nedzīvot ir briesmas:
Viss apkārt vienmēr svešs un nesaprotams,
Ne tā tu runā, ne tā ej, kā citi,
Un pats tu jūt', cik tiem tu savāds esi.

Iespējams, ka tieši šis pretrunīgums dara varoni lielu. Viņš izjūt sāpes, dzīvodams pārāk agri, lai tiktu sava laika sabiedrības saprasts, taču darbos dzīvos cauri gadsimteņiem, tai līdzētu tautai nākotnē, kad tā, saknes meklēdama, minēs, kam īsti viņš ziedojis savus spēkus.

Es tomēr laimīgs biju labo mirkli —
Pie manas būtnes pieder mana tauta,

Ij tu tās atraut nost vairs neiespēsi — skan Raiņa atzīšanās savai personificētajai vientulībai. Raiņa lielums sevi par tādu arī apzinās:

Es vienmēr esmu dzīvojis
Pa gadu simteņiem par agru un uz priekšu.

Raiņa sabiedriskais ideāls ir nākotnes, varbūt ļoti tālas, ideāls, kaut šobrīd tas būtu arī vēsturiski skatāms kā sava laika lieliskāko centienu izteicējs. Viņa varonis parāda ce|u, nosaka soli. Vai pārējie sekos? Atsevišķi cilvēki nav pietiekami stipri, lai veidotu vēsturi — to izdara kopība. Lai nodibinātu būtiski jaunu kārtību, sabiedrībai jābūt stiprai. Tas varētu notikt, kad katrs tās loceklis, individuāla personība būs apzināti stipra, jo

— No vienbūtnēm ir cēlusies,
No jums, no sīkā spēka Tā lielā ēka.

Nākamības cilvēks apzināti prasītu tikai vienu atalgojumu par aktivitāti, par uzupurēšanos:

No saviem darbiem necer' sev nenieka;
Būs darbiem aug|i — tauta sev tos ņems.

Jo vairāk aug indivīds, jo arī vientuļāks viņš top — jo stiprāk ilgas velk to pie |audīm, masas, tautas. Vientulība — tā lieti noder atgūt spēkus. Tiesa, Rainim dzīve rit zem vientulības tumšzaļiem spārniem, un vientuļās dvēseles klātbūtne ir jau pirmajā publicētajā dzejolī. Raiņa indivīds nesaplūst ar tautu bezpersoniski, nedz arī panteistiski ar Visumu: «Tu savā nāvē ej, es — savā,» saka Dina. Rainim ir kalnā kāpēja vientulība. Kas sniedzas pēc augstākā, varbūt to sasniedz, taču ir viens šais centienos, nav ar ko dalīties vientulībā. Bet — «Tev nebūs dusas atrast ledus gālēs» — pienākums mudina talak. Dzīve ir kāpiens caur grūtu rutīnas darbu. Darbs ir tas ideāls, kas |auj pārvarēt vientulību un attaisnot latviskajā mentalitātē iesakņoto savrupību. Lai nenogrimtu mazajos darbos, jāredz savs darbs kā tautas, kā cilvēces daļa. īsta meistarība sasniedzama vienatnē, jo katram ir savs ce|š:

Saltums pa visiem kauliem —
Bet es esmu viens;
Tukšums visapkārt kā izkultā rijā —
Bet es esmu viens;
Tumša nakts, bet es nezinu, kur ir ceļš —
Bet es esmu viens;
Es tikšu tomēr galā reiz,
Jo es viens un brīvs.

Tātad vienatnība ir derīga, pat ja masas ideālam neatsaucas tā, kā gribētos:

Bet savu dvēseli viņš tālāk nesa Kā rīta sauli sārtos mākoņos,
Un vēsi vēji viņas priekšā dvesa . . .

Ģēnijs — tas ir cilvēks, kurš pieder cilvēcei, piederēdams savai tautai, apjauš savu laiku un vietu tajā. Varbūt tieši Bairona brīvības slavinājums rada atbalsi Latvijā? Veltījumā Baironam 100 gadu piemiņas dienā Rainis raksta:

Un visas pasauls sasāpušos vaidus Šī dvēsle izkliedza pār zemi pāri Kā nevaldāmu sāpju dziesmu.
No dziesmas zeme drebēj, sevi dzirdot,
No žēlām apzinājās sava vārga,
Un modās gars.

Ja Baironam nebija lemts karot par brīvību dzimtenē, tad Rainis piederēja nācijai, kuras ziedu laikam vēl tikai bija jānāk,

un viņa ģēnijs laikmeta ziņā sakrīt ar tās augstākajiem sasniegumiem. Rainis cīnījās par cilvēces ideāla iedzīvināšanu vispirms savā zemē. Tas laikam ir cēlonis Raiņa ietekmei uz vēlāko laiku latviešu rakstniecību; līdzīgu cieņu nebauda nacionāli patmīlīgi noskaņotie dzejnieki. Rainis saprata atbrīvošanās kustību vienībā ar pasaules revolucionāro procesu kā daļu veselajā, kura sākumā prasīs politisku organizāciju kā vienu no revolūcijas mērķiem —

Pūli padarīt par tautu,
Zemi padarīt par valsti,
Latvjus ievest tautu kopē.

Pretēji Bironam, Rainis meklē konkrētu inertās māš'as problēmas risinājumu — ik indivīdam tajā jābūt atbildīgam par kopību, lai notiktu šī kvalitatīvā izmaiņa. Acīmredzot pateicoties kultūras saitēm ar savu tautu, Raiņa dzejiskā personība tika harmoniskāk organizēta un paša dzīves fakti atbilda dzejai daudz lielākā mērā: Vienmēr tauta stāvēja aiz manis,
Katrs darbs man bij' no tautas iedvests,
Tautas lemts un tautas līdzi darīts.

Jāvērš uzmanība uz to, ka vārds *valsts* Rainim vienādi ir daudznozīmīgs.

Nācija indivīdam nav pašmērķis, bet gan civilizācijas pastāvēšanas veids, dabiskākais atspulgs. Valsts politiskā ideja Latvijā piedzīvoja vairākas interpretācijas nepilna pusgada laikā. Bet dzejnieks 1919. g. augustā raksta:
Priekš divām Latvijām mums zemes trūkst.
Kā bērns no vienas mātes dzimst, ne divām,
Tā mums ir viena māte Latvija.

Nācija tiek uztverta kā sabiedrisks organisms, ko veido šķiras un to kultūras īpatnības, kuras nav nekas pārtautisks. Vai revolūcijas dzejnieks apstātos pēc cariskā režīma krišanas, strādniecības panākumiem Krievijā un republikas nodibināšanas Latvijā? Nepavisam. Taču Rainis nīst bezjēdzīgu vardarbību. Ideja k|ūtu absurda, ja vairs nebūtu tās nesēja.
Vēl zem' un prāti kūp no asins tvaika.
Cik nu tu asiņaina, mana tauta.
Man nepazīt!
Tu netiec ārā vairs, kā karā rauta,
Es redzu, mirst man tēvija un tauta.

Laikposmā, kad zeme, kuras nākamībai Rainis dzīvoja, zaudējusi simtiem tūkstošu dārgu dvēseļu, dzejnieka internacionālismā atspoguļojas arī karā izkropļotās Eiropas miera alkas.

«Kam paka| skrēji? tik sapnim.»

Vai tu vēl sapnis esi, tu, Latvija brīvā?
Vai tu jau atkal sapnis — tu brīvā?

Raiņa enerģija turpmāk tiek veltīta izglītības un parlamentāram darbam, tomēr, būdams dzejnieks un domātājs, nevis praktisks politiķis, viņš negūst panākumus. Tāpat arī Bairons. īstā dailes valstība paliek ideāls, varbūt ļoti tālas nākotnes sasniegums. Kā ikkatra zeme, arī Latvija Brīva būt nevar Nekad par daudz.

Bairons maz saistīts ar angļu mitoloģiju vai folkloru, jo pārāk maz no tām bija saglabājies (apgaisme to nav pilnīgi izdeldējusi Baltijā). Bairons ir brīvības dziesminieks laikmetā, kad tā cīnās pret tirāniju un despotismu dažādos zemes nostūros, bet angļiem ir noteicošā loma impērijā, kura ir viens no šo parādību balstiem. Šī iemesla dēļ Baironam jākaunas par savu tēviju. Viņa darbība lielā mērā kosmopolītiska un ietekme Anglijā neliela, salīdzinot ar kontinentu. Tomēr dumpīgā angļa bajronisms ir Eiropas kultūras un sirdsapziņas ieguvums, jo vēršas pret jebkura veida sociālu netaisnību. Ja Rainī uzrādītu kvalitātes, kas nepieciešamas ne tikai tuvākajām tautām, un atrastu valodiskas iespējas tās popularizēt, ari Raiņa vārds beidzot atbrīvotos no «nacionālā ģēnija» nospiestības. Tas noteiktu arī Raiņa gara tiešo mantinieku, jaunāko paaudžu lepnumam un atbildībai par Raini, kā vietā nereti ieviesies jebkādas intereses trūkums, kuru joprojām auklē skolas spožo epitetu standarti. Saprotams, ka pat banalizācija nevar sagraut tautas apziņā esošo lielumu, bet būtu jāpaceļas pāri Raiņa iztulkojumam savām vajadzībām un jāsāk atmaksāt to, ko esam Rainim parādā. No tā atkarīga ne tikai mūsu turpmākā garīgā eksistence — arī pasaules kultūrai pienākas vismaz tas, ko Rainis tajā smēlies savai tautai.

Bairona atstumtība no dzimtenes radīja līdzjūtīgu attieksmi pret tālu, apspiestu, pat visai mežonīgu tautu gara un tikumisko bagātību. Bet viņš arī labi apzinās, ka ekspluatācija kā sistēma ir traucēklis, važas arī pašai apspiedējai nācijai:

---------The nations are
In prison, — but the gaoler, What is he?
No less the victim to the bolt and bar.
Is the poor privilege to turn the key
Upon the captive, freedom?[6]-----

Racionāli jānoskaidro, kāpēc brīvība katrviet zaudēta, par tās atgūšanu katrā ziņā jācīnās, aizmirstot pazemību un vienaldzību, stiprinoties ar senču drosmi, līdz tiks panākta morāla atdzimšana. Britu monarhisma un ekonomiskās sistēmas pamatus Bairons nedrebina. Viņa vispārinājumi, protams, plūst romantiskā gultnē, taču tajā ir arī vēsturiska patiesuma strāva —

cīņa pret apspiestību ir dabiska nepieciešamība, un pasaulē tā tikko īsti aizsākas. Paša Bairona ironiski traģiskais liktenis (nāve no sērgas) ir apliecinājums vēlmei saskaņot vārdus ar rīcību, un šodien pasaule ir gandarīta, ka Bairons aktīvi sekmējis Grieķijas atbrīvošanos. Viņa ideāls — brīvību, spēku tautām, kas cīnās pret gadsimtu paverdzinātāju varu. Romantiskais simbols ir visaptverošs okeāns, kam jāiemieso doma par jebkuras apspiešanas pārejošo dabu:

Between two worlds life hovers like a star,

'Twixt night and morn, upon the horizon's verge.

How little do we know that which we are!

How less what we may be! The eternal surge Of time and tide rolls on, and bears afar Our bubbles; as the old burst, new emerge Lash'd from the foam of ages; while the graves Of empires heave but like some passing waves.[7]

Baironiskā vientulība ir saistīta ar dzīves apnikumu, kas ir romantiķu atklātās atsvešināšanās sastāvdaļa. Personība ir tiem laikiem neparasta, vientuļa pūlī un mierīga tikai okeānā vai kalnos: «Welcome, ye dark blue waves.»[8] Bairons atzīst dabu par šķīstījošu faktoru, kā sekojošajā panteisma deklarācijā:

My altars are the mountains and the ocean,

Earth, air, stars, — all that springs from the great whole, Who hath produced, and will receive the soul.[9] Indivīds pakļauts stihiskiem spēkiem, kas valda, bet arī plosa viņu pašu:

----------Whate'er

I may have been, or am, doth rest between Heaven and myself. — I shall not choose a mortal To be my mediator.[10] Šī vientulība ir traģiska, kā visa eksistence, un tās fakts tikpat sāpīgs kā atziņa, ka dzīve nenes laimi. Ciešanas ir pati dzīve, ne tikai epizode tajā. Reizēm tās iegūst slimīgu nokrāsu, tomēr sūrošanās par liktenīgo nolemtību pauž bāronisko *Weltschmerz,* kas izteikts nepārspējama vispārinājuma veidā. Pasaules sāpe neatņem lepnu ticību indivīda drosmei un spējām, kaut arī ik mirklis pūlī var sagraut ilūzijas. Bairons ir tuvs Rainim arī tādējādi, ka cenšas pārvarēt realitātes neatbilstību augstākajiem cilvēka pilnības kritērijiem un, lai arī no individuālisma pozīcijām, tiecas pēc darbīgas piedalīšanās.

Bairons attēlo mūžam mainīgu pasauli, kur valdošais ļaunums atklājas atziņas alkstošam drosminiekam, kaut arī tās izprašana nemaz nebūtu indivīda varā. Viņa varonis uzskata cilvēka prātu par Sātana iedvestu, kad tas parādījies čūskas veidā[2], un saprot tikai Lucifera ļauno dabu. Šādas zināšanas nenes laimi, viss ir stihijas rokās — «Strange good that must arise from out its deadly opposite»[12]. Rainis turpretim apzinās

dialektiku pat poēzijā, un viņam čūsku vārdi palīdz atrast īsto vietu pasaulē:

Tu dzīves daļa vien,
Pie savas gaitas dzīve tevi sien —
Un darbs ir tas, no kā tu tieci vadīts.

Savā īsajā mūžā ikvienam Ir milzu nozīme. Taču personību lielu dara atziņa:

Pie visuma tev jāpiesienas klāt,
Tur savu būtni vari ildzināt.

Gigantiskajos lokos ir neiespējami noteikt, ko tas nozīmē — saprast, zināt...

Dzīvi tik dzīvot ir maz,
Nav viss ij to pazīt un saprast, —
Pāri par dzīvi būs augt,
Pāri par likteni stāt!

Tā nav pārcilvēka deklarācija, bet drīzāk humāns aicinājums pēc jaunas paaudzes:

Jaunai dzīvei vajga jaunu raksturu.
Sagādā to sev.
Kas tu gribi būt?
Zini to skaidri, un tu būsi.

Cīņā par taisnību un brīvību varoni pavada šaubas, vai viņš ir atbilstošs cīņai, un tas sekmē augšanu, tapšanu. Bairons noraida pastāvošo iekārtu, taču kur ņemt labāku īstenību, vai vismaz šķietamu pielāgošanos pasaulei? Skaidrs, ka indivīds var dzīvi tikai paciest, ne izbēgt no tās. Bairons nereti cenšas radīt jaunu personību sevī un pielāgoties, saplūstot ar šī tēla garu, domas dvēseli:

The beings of the mind are not of clay;
Essentially immortal, they create And multiply in us a brighter ray And more beloved existence.[13] Taču šeit parādās «dievišķā dzejdara» aristokrātisms, tādēļ arī baironiskajam varonim nav iespējams aktīvi pašradīt, tam tikai pasīva dalība — dzīve maina cilvēku.

Arī Raiņa personība top sāpēs un cīņās. Viņa pirmais krājums iznāk 38 gadu vecumā, līdz tādam Bairons pat nenodzīvoja. Šis fakts un arīdzan laikmeta revolucionārais skanējums laikam noteica stabilākas atziņas rašanos rainiskā ideāla izveidē un lielāku darbu un domu saskaņu. Tieši piedalīšanās veicināja Raiņa poētiskās īpatnības un ļāva pārsniegt viduvēja jaunromantisma estētisko fonu:

Ilgas un sapņu un nevaldu jūtas —
Visu cilvēci apņemt un laimot.

Raiņa ideālu raksturo visas iedomājamās cilvēka garīgās

dzīves vērtības, visu veidu pārdzīvojumi. Ikkatrā noteiktā brīdī tas ir *apaļš* cilvēks, kura asi veido mīla un cilvēcība, bet galējības ir apstākļi izaugsmei.

Personības un apkaimes attiecību iztirzājums nav iedomājams bez mīlas motīva. Baironam mīla tās ideāla formā ir varens pretspēks ļaunuma valstībai — baironiskais mīlētājs ir spējīgs pat ziedot dzīvību savas iecerētās dēļ, kaut arī vienmēr gatavs viņu pamest, lai stātos pie galvenā uzdevuma risināšanas, proti, atbrīvot pasauli no melu un nekrietnības varas. Dzīve bez sievietes tam būtu dzīve bez dvēseles, nepilnvērtīga. Tomēr katra mīlas sakara iznākums ir traģisks, un varonis tā arī neiepazīst mīlas mūžīgo laimi. Nav arī nekāda brīnuma, jo viņa izpratnē mīla ir kaut kas dēmonisks, tāpat kā pasaules ļaunums, un, šo spēku mocīts, varonis iet postā. Mīla ir tikpat vienaldzīga pret cilvēku kā bezkaislīgā daba.

Bairona spēja mīlēt ir kas vairāk, nekā vidusmēra cilvēks spētu panest; viņa romantiskie sapņojumi acīm redzami pārsniedz iespējamo. Kā savulaik atzīts, Bairons pazinis tūkstošiem sieviešu, bet nevienu sievietes sirdi. Tāpēc mīla uz sievieti faktiski ir baironiski lielās, ar pasauli konfliktējošās personības pašapbrīna daļa.

A cheek and lip — but why proceed?
I loved her then, I love her still;
And such as I am, love indeed
In fierce extremes, in good and ill.[14] Šāda ir baironiska mīlestība, kurā daudz mūžīgas, godīgas galējas sapratnes un saprašanās meklējumu. Nelaimīgā kārtā, tā neprasa nekādu analīzi tās iespējamam vērtējumam no morāles viedokļa.

Arī Rainim mīla nav tikai morāles problēma. Rainis, šķiet, vienmēr apzinājies mīlu ne tikai kā garīgi šķīstījošu, bet arī kā juteklisku tuvību — katras plašākas mīlestības izpratnes kodolu. «Ko dziesma dzied, to dziesma ļauj» — bet, lai tiktāl nonāktu, nepieciešama atturība, šo dvēseles lietu neminēšana vārdā. Universālai personībai jāsavieno askētisms ar maigumu, nezaudējot kopsakarību intelektuālu apjēgu. Mīlēdams cilvēks stingrāk izjūt *visumu* (rainiskā nozīmē, ne tikai dabas universu, galvenokārt cilvēku kopumu). Indulis saka: «Kopš mīlā atvēries, ne viena dzīve — simtas manī verd.» Rainis atzīst viena veida mīlu — radošu, tādu, kas veicina kāpienu kalnā. Pilnīgas ziedošanās gadījumā tā stimulē abus, un prieks caur to tikai pastiprinās:

Tas ir tas augstākais, ko mila sasniedz,
Ka dvēsll atraisa un brīvu dara.

Mīla maina un tikai caur radīšanu nogalina. Mīlas akts

savieno vīrieti ar sievieti, tāpat kā pasaulē viss ir saistīts:

Es mīlu tevi Kā vilnis jūrmalu,
Kā ziediņš smaržu,
Kā mēness nakti mīl,
Kā rudens sauli.

Tā ir progresa veicinātājs faktors, tādēļ Raiņa princips šeit: «cauri ritu». Šādā izteiksmē Bairons steigtu garām tiklab dabas vienaldzīgai dailei, kā mīlai.

īsti rainiskas cilvēka koncepcijas pamatu veido tieši dzejnieks — skaistā un cēlā idejas aizstāvis. Radošas personības slavinājums sastopams arī Bironam. Tīkamāka eksistence iztēlē ir dzīve, kādai tai jābūt, un racionālais prāts to saprot kā īslaicīgu patvērumu. Par varonīgu tiek uzskatīta tāda jaunrade, kas atbilst reālās dzīves atpazīšanai:

The enduring producē of immortal mind:

The glowing portraits, fresh from life, that bring Home to our hearts the truth from which they spring.[15] Bairons simpatizē māksliniekiem, kuri piedalījušies nemieros un tādēļ varas iestāžu sodīti. Prometeja dzirksts iemiesota varonīgos dzejniekos, taču liktenīga nemācēšana to izmantot noved pie nesaprašanās vai talanta iztirgošanas:

He who once enters in a tyrant's hall As guest is slave, his thoughts become a booty,

The soul's emasculation saddens all His spirit.[16]

Bairons sāpīgi uztver pūļa neatsaucību labdarim. Bet dzejnieka darbi tomēr paliek nākamo paaudžu mantojumā. Māksla Bairona izpratnē ir bijušās un nākošās pasaules sajušana — tātad dzejnieks ir gaišreģis, kurš zina, ka bēdām un panīkumam noteikti sekos atbrīvošana.

Yet, freedom! yet thy banner, torn, but flying,
Streams like the thunderstorm against the wheel
Thy tree has lost its blossoms-----
But the sap last, and still the seed we find Sown deep.[17]

Raiņa Tots arī nāk izspēlēt trejas dzīves, apliecināt jaunrades spēku, pierādīt mākslas revolucionizējošo lomu. Var pasauli pārveidot ar pīlādžmieta palīdzību, tomēr svarīgāka ir tā cīņa, kuru izcīna visradošākā personība, ko atceras «aiz laiku», kas pilda reto pienākumu kalpot dailei, kas ir nebeidzama, jo savieno skaisto dzīvē ar skaisto mākslā. Jāzepam tiek pateikts:

«Tu dzīvoji, lai mums ir maizes, —
Nu ir, — nu mirsti! Tu vairs nevajadzīgs.»

Dzejnieks pats, ar miesu un asinīm pieder tautai, tik tad viņa darbi. Viņa asins lāses, viņa grūtais darbs ir vajadzīgi, lai maksātu par tautas brīvību, par visu iepriekšējo paaudžu un vēl

nākamo ilgām un centieniem, lai arī par viņu runā, tenko, viņu pārprot, nesaprot, aplami interpretē mūža laikā un pēc nāves. Viņam jāmaksā ar sirds asinīm par tautiešu piemiņu, par to, ka ir bijis vajadzīgs. Viņš nekad nevar būt «kā visi», un tikai tas ļauj viņam neizskatīties tādam kā visi (lai gan daudzi gribētu būt radoši), teikt ko vairāk nekā citi:

No sapņu valstības es esmu nācis Un viņā pavadu es savas dienas,

Jums tikai izzīlēdams viņas sapņus —

Un ceļu razdams jūsu liktenim.

īstu dzejnieku, sava laika pārveidotāju, radoša darba ģēniju, nācijas gara iemiesojumu raksturo ideāla apzināšanās un īstenošana dzīvē. Pusideālistiska «augstākā» ideja, kas nepazītu cilvēk« žēluma, būtu drīzāk bendes, demagoga, ne mākslinieka izpratne. Tikai savu individualitāti esam tiesīgi pakļaut idejai, kas nepazīst cilvēka žēluma. Raiņa cilvēciskā gudrība teikta augstā priestera vārdiem:

«. . un citu nesamin, jo tu to spēj!

Bet pacel citu, un tu celsies pats.»

Ari Rainis ir paceļams. Kā atbalsta plakne ir vajadzīga vismaz Raiņa Skatuve teātrim, kurš nes Raiņa vārdu. Ja būs, pie kā reizi dienā doties pašiem un vest citus, tad uzdrīkstēsimies, kaut vai tikai Latvijā, Raiņa vārdu likt līdzās arī Šekspīram.

-.h •ilt
ANDRIS BRE2E «AVE SOL»
Sietspiede

VALTS KLEINS

o to

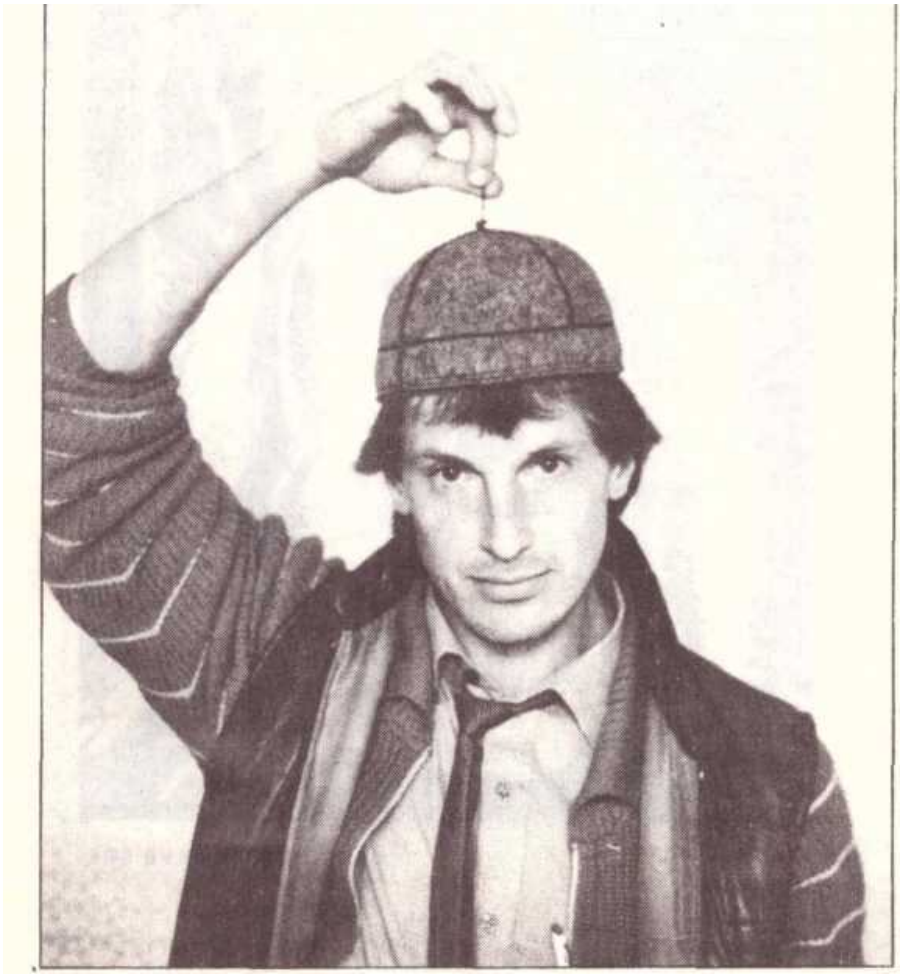

u.
<
X-
Ui
s
iu N < zee «l

Vislielākais foto paradokss ir šāds: Fotogrāfija (ar Lielo Burtu) nav iespējama neglīta. Tas ir — ja mēs runājam par fotoattēliem, kurus uzņēmuši Meistari, kas lieliski pārzina savu darbības jomu. Visbezjēdzīgākais dzīves haoss viņu darbos būs gan pazīstams, taču pēc vizuālās kultūras un darba autora paša likumiem tā sakārtots, lai skatītājs gūtu estētisku baudījumu. Un dzīves ņūklis ir īsta fotogrāfa īstena barība, tur var atrast daudzmaz lietu, ko parastie cilvēki (tie citi, ne Fotogrāfi ar Lielo Burtu) ne tikai nepamana, bet arī nevēlas pamanīt. Liktenim labpaticies iekārtot tā, ka tieši priekšmeti un parādības, no kuriem parastie cilvēki norobežojas, Fotogrāfos izraisa vislielāko

interesi. Vecas durvis, kurām lobās nost krāsa, aizsviestas, salauztas rotaļlietas, par kurām — pēc tam, kad tās nofotografētas — saka: «Tur jūtams Laiks, viņa pēdas.» Tas tikai pa daļai ir pareizi; fotoobjektīvs uztver un uz filmas projicē gaismasstaru spēles ar ēnām gan veca koka šķiedrās, gan vecas krāsas plēksnēs, gan šķelta akmens lūzumvietās, — gar Laiku šim optiskajam instrumentam nav nekādas daļas; un tikai Cilvēks Fotogrāfs prot lietot šo rīku Laika Pēdu fiksēšanai. Tas ir viens no iemesliem, kāpēc Fotogrāfs ir aizmirstā, bojāejošā, iznīkstošā atgādinātājs, dažkārt aizstāvis, citureiz vienīgi liecinieks. Un likumība, kas izriet no iepriekšminētā paradoksa, ir šāda: Fotogrāfam nav īpašas intereses par to, kas tradicionāli atzīts par skaistu, nozīmīgu, jo viss, kam pievēršas viņa fotogrāfiskā uzmanība, kļūst skaists, dziļš, nozīmīgs (jeb, pareizāk: atgūst savu zudušo skaistumu, dziļumu un nozīmību). Fotografēt kaut ko skaistu nolūkā parādīt tā skaistumu vien nozīmē labākajā gadījumā izdarīt dokumentālu fakta fiksāciju (arī tāds ir foto lietojums) vai — sliktākajā — radīt kādu banalitāti. Jā, kaķēniņi ir mīļi un skaisti, bet īsts fotogrāfs normālā situācijā tos vis nefotografēs un arī anilīnkrāsām neizkrāsos, lai par rubli pārdotu zem tilta pie autoostas; viņš fotografēs (tādējādi mākslinieciski attaisnodams) dzīvokli, kurā šie rubļa kaķēni karājas pie sienas, cilvēku, kas tos pērk, cilvēku, kas visiem pārējiem šķiet tik nožēlojams un smieklīgs viņa neattīstītās gaumes dēļ.

Valts Kleins vēl nav nofotografējis šos dzīvokļus ar kaķīšiem pie sienas, nav nofotografējis šo dzīvokļu apdzīvotājus, bet ir parādījis mazdārziņu nepretenciozo skaistumu — to, par kādu šo dārziņu īpašnieki pat nav spējuši iedomāties, visā izjūtu gammā iemūžinājis puķu nolikšanu pie Ļeņina pieminekļa, to, cik praktiski izmantojams Raiņa piemineklis, kā svin kazas Nogales pilī un kā tiek atklāts Aijas Zariņas apgleznotais ugunsmūris. Visos šajos attēlos fiksēta dzīve, bet tie nav reportāžā sausā, pierastā izpratnē, tie ir kas vairāk. Kā to nosaukt? Nozīmīgais un skaistais attēlos nav zaudējuši neko no sava nozīmīguma un skaistuma, tie ieguvuši tikai papildu dimensijas; ikdienišķais, pat formālais pacelts mākslas darba līmenī; šīs fotogrāfijas ir skaistas. Secinājums no iepriekšminētajiem fotoparadoksa un fotolikumības, ja turklāt aplūkotas V. Kleina fotogrāfijas, ir viens — acīmredzot mūsu priekšā ir viens no Meistariem, kuri sakārto dzīves haosu pēc saviem (sk. blakuskadru gabalus) un vispārējiem vizuālās kultūras likumiem.

Un tā nu mums visiem atliek tikai gaidīt, kad beidzot Valts fotografēs kaķīšus. Vai viņš tos izkrāsos vai ne, tā bus autora paša darīšana.

SIMONS PEREDUMCEVS

RĪGA. 22. MARTS. 1918.

LATS.

RĪGA. ATPAŠ BARIKĀŽU UZKRAUŠANAS. 1918.

LATS.

Turpinām atskatu pagātnē, arvien vairāk tuvodamies *mūsdienām. Šajā numurā tie, kuriem 60. gados bija divdesmit.*

EGILS LĪCĪTIS

YESTERDAY

Par jaunajiem 60. gados man pastāstīja rokenrola mūziķis, grupas «Arhīvs» dziedātājs 42-gadīgais Pits Andersons. Šķita — tas ir tikpat nozīmīgi kā vienam otram kruīzs ap Eiropu, un es uz papīra izliku, kas tobrīd pašam turējās iekšā — manos divdesmit divos.

«Dņepras HES celtniecības strādniece divdesmit divus gadus vecā Vera L. vēstulē mātei stāsta par draudzību ar Viktoru S. Jauniete sarūgtināta raksta: «Viņš ir labs strādnieks, mani mīl, bet man tomēr ir bail . . . Vairākas reizes uzsāku runas par to, ka vajadzētu mācīties neklātienē, tiekties pēc zināšanām — drīz taču bez vidējās izglītības nevarēs vairs strādāt ar mašīnām. Teicu, ka nekaitētu mums abiem aizbraukt uz Maskavu, Ļeņingradu vai Urāliem — apskatīt savu Dzimteni. Ja izvirza tādu mērķi, nav taču grūti to sasniegt. Viņš par manām domām brīnās un atbild: «Cik tālu tu raugies uz priekšu! Ko tas dod? Jādomā par šodienu. Ja mēs krietni nopelnām, viss ir kārtībā. Bet, kas būs turpmāk, redzēsim, un vispār tā nav mūsu darīšana.» Turklāt viņš vēl piebilda: «Kāds labums no šādas braukāšanas, ko tā dos, labāk ir uzcelt māju. Un arī mācīties es negribu, tikšu pie vidējās

un augstākās izglītības, bet alga tāpēc lielāka nekļūs. Kaut vai tu,» viņš saka, «tu esi pabeigusi vidusskolu, bet saņem mazāk nekā es . . .» Māmiņ mīļā, ko lai daru? Negribu ar viņu vairs tikties, negribu uz viņu pat skatīties. Vai patiešām esmu tik dīvaina, kā viņš saka? Vai varbūt esmu ideāliste, kā apgalvoja mana *draudzene,* kad viņai pastāstīju par savām šaubām. Man šķiet, ka dzīve ar Viktoru būs garlaicīga un drūma. Mūsu valstī taču visi dzīvo ar domām par nākotni — kur viņam radusies tik vienaldzīga sirds?! Kāpēc viņš apsmej to, kas man tik dārgs?»

Mātei bija taisnība, kad viņa atbildes vēstulē meitai rakstīja, ka pirmām kārtām jāprot novērtēt lielo prieku, ko dzīve sniedz visiem cilvēkiem, visai tautai. «Kāpēc ierobežot savu dzīvi un savu nākotni ar māju, virtuvi, cāļiem *un* sivēniem, ja tev paveras tik gaiša un skaista pasaule?! Bet pēc Viktora vārdiem, pēc tā, kāda ir viņa attieksme pret tevi, redzams, — līdzko tu kļūsi viņa sieva, viņš gribēs, lai tu pamet darbu, un pēcāk pārmetīs: es tevi uzturu. Tas ir sūrs liktenis, meitiņ. Ne viss ir zelts, kas spīd. Skaistums rodas cilvēka dvēselē . . .»

Te parādās jaunā cilvēka cildenā morāle, jauni cilvēku savstarpējā prasīguma kritēriji . . . Pilnīgi dibināti jauniešu mērķis ir nemitīga intelektuālā un estētiskā izaugsme nākotnē, augstākās izglītības iegūšana — nevis tādēļ, lai no dzīves ņemtu papildus labumus, bet gan savai dvēselei. Sim ideālam ir drošs pamats — tautas pārliecība par savas Dzimtenes gaišo nākotni, par sociālistiskās iekārtas nesatricināmību, par cilvēku savstarpējo attiecību patieso tikumiskumu mūsu sabiedrībā, kur rūpes par maizes kumosu nav galvenā problēma.» V. Suhomļinskis «Grāmata par mīlestību», «Zvaigzne», 1987. (Grāmata sarakstīta līdz 1970. gadam.)

Tolaik uzvaras gājienu pa lodi vēl nebija sācis «Levi's Straus» izstrādājums, arī Adi Daslera uzņēmuma kostīmos vēl nestaigāja. «Duran Duran» piecotne saldi dusēja autiņos. Tāpat Limāls, Pols Jangs un Niks Keršovs. Nebija pat automašīnas «Žiguļi» (kā cilvēki vispār tolaik varēja pārvietoties?). Toties strīdi par kuplu vakarkleitu garumu (sak, vai nav apolitiski — tik daudz drēbes) pamazām apsīka, jo bīstamāks naidnieks — nesavaldīgs un pat piedauzīgs — izrādījās mini. Lai arī armijas parauga frencis iekārts skapī, tomēr pietāte pret standartu vēl vienmēr saglabājusies. Bet dūša no papēžiem stāvgrūdām cēlās augšup.

Katru reizi Mežaparka ātrumsacensību aplī (Biķernieki tad vēl nebija gatavi) PSRS čempions ar savu supermotocikletu dabūja elsot mūsu Krauzes dampim mugurpusē. Visi tak redz, ka Krauze ir trakoti labs braucējs — pirmajā aplī nāk spicē, otrajā ar', trešajā, ka tevi piķis, atkal misējiens. Krauze iet malā, stumdams moci, pārējie aizjoņo garām. Varēja gan viņu paņemt izlasē, iedot kārtīgu tehniku — un gatavs meistars un *čempions. Nekā.* Vēlāk Krauze pavisam aizgāja no

motobraukšanas. Ek, vienalga, jaunā Biķernieku trase bija kā medus burka mušām, veselam spietam ātruma kārumnieku. Svētdienas rītos trolejbusos, kas brauca uz trasi, vairs nebija rūmes, un *reizēm* pat kāds ducis jauno cilvēku, cits citu aiz krāgas turēdami, solidāri spiedās kāpnītēs būdas mugurpusē. Tāpat kā pārpildītos bā-ņos vasarā līdz Vecākiem, satupa uz jumtiem. No tālienes tāds trolejbuss akurāt kā dienvidu sulīgo vīnogu ķekars. Kam trases zirgspēki likās par daudz sātaniski, tas slāja uz obligāto (pat sporta sacīkstēs) furgoniņu spirgtumu atdabūt. Iesilis aliņš, simts vai divsimts grami šņabja. Vēlākos sešdesmitajos arī dabīgais sarkanvīns, pēc tam Volgas stiprais strūdzinieks par rubli un divām kapeikām. Strunts vien bija no durnuma, un rets tobrīd nodzīvojās līdz kliņķim. Ja nu vienīgi tāpēc, ka balto uz katra stūra varēja dabūt un par smiekla naudu. Bija taču sešdesmito pats sākums, un pasaulē, kas jaunajiem tikko atvērās, notika daudz interesantākas lietas. Bija rīts.

Sešdesmitie sākās 1957. gadā ar Vispasaules jaunatnes un studentu festivālu Maskavai azotē. Likās, ka viss tinās ārā no šalles, un arī mēs esam pasaules daļiņa. Amerikāņu studenti festivālā dejoja nekur vēl nedzirdētu, neiepazītu, bet zaptes lipīgumā «Rock Around The Clock». Jā, aizkars bija vaļā, un, pēc Ņikitas Hruščova atgriešanās no vizītes Amerikā, 1959. gadā jautri american boys savas tehnikas izstādē par brīvu dalīja kokakolu un ļāva izpētīt autiņus, cik uziet. Izstāde aizbrauca, bet mājās uz galda palika prospekts ar dažnedažādām krāsainām mobilēm.

Ar modinātāja saucēja balsi, klikšķi — un žirgto «Radio Norr» (cauru diennakti mūziku šurp viļņojoša raidstacija Baltijas jūrā peldošā zviedru kuģī) — «Soria Moria» dziedāja Rejs Adams, Džejs Epae ar «Puti-Puti» kā vitamīns. Bazs Klifords un viņa gabals «Baby Sitter Boogie», vēl saldajam desertam itālis Roko Grenato ar dziesmiņu «Marina» — kā tad, visi grāvēji kopā — un sākās diena. Vai ausma maz bija ausma? Kā kvēle un vēl stiprāka, košāka. Insekta kodiena vērtība bija tam, ka Latvijas lielākos laukakmeņus smalcēja oļos, olīšos — uz jaunbūvēm taču jāved. No solījumiem reizēm pat galva apreiba un acis metās šķīvja, vismaz apakštasītes lielumā. Būs?! To apzvērēja diagrammas veikalos, skvēros, klubos. Kamēr amerikāņi pa vienam, pa diviem solīšiem kūņojās trepē, tikmēr mēs jozām auleksī — gadā uzreiz pa pieciem sešiem kāpieniem. Būs! Acumirklī nenokārtotā traipiem kā dzēšlapa virsū saldākais solījums — šīs paaudzes dzīvītes rūtiņburtnīca tiks aizvērta komunismā.

Tukšuma nebija. Taisni otrādi — minirevolūcija pēc minirevolūcijas. Arī to asinīs, kurus karsēja jaunā mūzika — rokenrols un vēlāk bītli. Kaut skaitītas «Ārzemju chronikas» sekundes informācijas vakuumā ar Bila Heilija vieskoncertiem Rietumvācijā. Nopērc «Spartakā» biļeti, un, sēžot visu dienu ķinītī ar starpbrīža

dūmu tualetē, Heilija «Komētas» var izstiept vai pāris minūšu garumā. O, kino! — varenais milzis. Ik pagalmā varēja redzēt: puiškāni, nostiepuši veļas striķi, laižas no viena šķūniša uz otru — Tarzāni no trofejfilmas. Atbilde — vēl neesmu paguvis noskatīties — neeksistēja. Visi bija paguvuši, visi zināja stāstīt un pārrunāt. Filmas kā uzlietas derēja garastāvokļa cilāšanai. Ar krampīgu, bet krietnu varoni, kurš ar vēzienu nobīdīja ceļmalā mošķus un pats izspruka visām trūcēm, kopā ar atviegloti uzelpojošo skatītāju svinot happy end dzīres. Varonis izteica arī daudzu zālē sēdošo sirds dzīlēs slēptās domas, un, no seansa svaigā gaisā tiekot, gribējās veikt līdzīgus darbus. Jocīgi gan bija — ar katru mīļu dieniņu avīzes kļuva pilnākas un pilnākas ar solījumiem, bet, tiklīdz pats ķeries lietai klāt (kaut skolas pašdarbnieku sarīkojumā), tā sērkociņš mudīgi tiek nopūsts. Gribi no sirds darīt, bet ierāmē. Uz «kāpēc nevar?» prātīgi atsaucas — nevar, un viss. Ļaudis strādāja un gaidīja. Gaidīja.

Revolūcija bija magnetofons. Nu «Radio Norr» melodiju «ķimenītes» varēja ierakstīt. Leišu magnetofonu markas nomainīja cita citu, par pašu pirmo «Spali» galdā pienācās likt 760 rubļu vecajā naudā. Pirkt atvasei nez kādu septīto pasaules brīnumu, tik brangi tērējoties, vecie nevarēja, un malačiem, lai tiktu pie lietuviešu mantas, bija jāpelna pašiem. Parādījās no bildēm noskatīta basģitāra — līdz šim nebija jausmas, kas tā trešā tāda ir. Pirmo taisīja Zenons Januško — uz pamatīga bomja nostiepa klavierstīgas, notina divus pirkstus ar melnu izolācijas lentu un spēlēja. Maskavā atvēra veikalu «Leipciga» ar ģitārām «Musima» un «Star», uzradās pirmie pastiprinātāji «Kinap», — odesieši tos taisīja kinovajadzībām ar 50 vatu jaudu. Vēl ilgi par jonikām (pēc pirmo, VDR ražojumu vārda) sauca jebkuras elektroērģeles. Vai ar kuģiem atpeldēja, vai kā, bet bija arī dažas popmūzikas plates — Heilijs, Mazais Ričards, vēl citas. Ja netika pie lustras, izlīdzējās ar naktslampiņu — pagrīdē mistiskā veidā uz rentgena plēves standartu pārkopēja un laida apgrozībā. Katrā plēvē pa dziesmai 78. ātrumā. Uz parasta atskaņotāja to varēja vien reizes divdesmit nospēlēt, bet tikmēr jau Mazais Ričards vai Preslijs bija ieritināts «Spalī». Pirmdienas rītos ar galvaspilsētas metro žiglumu izplatījās Top Twenty — svētdienas naktī spicām ausīm saklausītā Luksemburgas radio grāvēju tabula. Svešais tapa pazīstams, jo mūzika bija daļa no laika. Pat deju orķestri no taurēm dūšīgi izpūta radiochitus, un jaunie, ar jau ikdienišķām alkām pēc popmūzikas, bija nepatīkami pārsteigti, ka pašmājas nekādi nerosās citiem līdzi, liedzot arī viņiem kļūt par paju biedriem modernās mūzikas valstībā. Kā prīmusiņš iesīcās atļauja sūtīt paciņas un vēstules — tā-lumnieku rakstītais ļoti nesakrita ar to, ko sludināja skolā, avīzē un sabiedrībā. TUR visiem bija mašīnas, mājas, televizori — netici, paskaties krāsainu atklātnīti. Bilžainība drošināja vairāk par trafaretajiem

melnajiem avitiņiem baltajā pļaviņā. Te uz vietas līdz bildei bija tālu, bet palikt pelēkam—to tak jaunam negribējās

Bruno Ojas, glīta staltmaņa, orķestris uzšūmējās virsotnē ik deju grīdā ar paša entuziasmu un vinegretu repertuārā. Nāca Raimonds Pauls un uzsita akordus, ko līdz šim neviens cits neatļāvās. Celmlauzībai vajadzēja lielu drosmi, un Paulu pēc spēles uzreiz varēja pazīt. Larisa Mondrusa savā popularitātē rīmējās ar, piemēram, Aiju Kukuli šodien. Vēl gan nebija šurp nākuši bītli, taču drosmīgākie jau līda uz naža asmens. Pareizāk sakot, izrādījās, ka tas ir asmens. Lapsas kūmiņi preses ruporā bija aprādījuši pa savam prātam: jaunā mūzika ir «pelavas, kas jāatsijā no graudiem», bet Rietumu teddy boys mūspuses ekvivalents — stilīgie — «sajaukuši bākas». īstenībā izjuka tikai viendabīgais domāšanas veids, jo radās tieksme pēc Stila. Sabiedrība neticībā spodrināja acis — veikalos izpirka ekstrāmoderno koši zilganzaļo audumu «Glorija» un šuva nekur neredzētas bikses un žaketes. Bikses šauras un īsas, pat centimetru augstāk neuzraujamas, rēgojoties papagaiļkrāsas (dzeltenām, sarkanām) zeķēm. Platas, atsistas žaketes, švuncenes, mazās Ūsiņas, gaitā neatkarība, paviršība un reizē it kā nepamatots svarīgums. Galvassega — bobrene, kājās porgas, kaktu kurpniekmeistaru darinājums ar violetu, biezu zoli un sprādzi, gandrīz vai lielāku par pašu kurpi. Stilīgie šausmīgi slengoja, tā ka normāls cilvēks sarunu nesajēdza, un pats trakākais — košļāja gumiju! Tas taču vairs nerobežojās ar ko estētisku un vajadzīgu, bet bija klajš vājprāts gaišā dienas laikā. Tādus viņus vēsturē iezīmēja karikatūristi, neskopojoties ar gardiem smiekliem. Akcijai, kā vienmēr, sekoja reakcija. Pa pieciem nomedīja bobreņpuiku un iežmiedza sētas stūrī — šņirkt! — ar nazi vai žileti šaurās bikses pa vīli pušu, bum! — vēl ievelk pa degunu, lai nu mācās kulturāli (kā visi) ģērbties un uzvesties. Mazākie bimbāja, skuķi diedza mājup apvilkt garākus svārkus, lielie cēla spuras kā asaris un vīstīja dūres kabatā. Gadījās, ka vairs nevīstīja, bet vilka laukā.

Ap 1964. gadu tika rakstīts priekšvārds veselai epopejai — «She Loves You» iedziedājās «The Beatles». Nāca jurģi popmūzikā, kas izvirzīja šo aizraušanos stabili pirmajā vietā jaunatnes pulkā uz ilgiem laikiem. Polāri glītajam Liverpūles četriniekam turējās tikpat sprauni, bet raupji un vienkārši puiši no «Rolling Stones» un «The Animals». Kādas skaidas no skaņuplašu milzu metieniem atleca šurp, un nu to, kas katru vakaru dziedāja radio, varēja skatīt vaigā. Un mūzika bija stiprāka par tiem, kuri taisni kā ar pirkstu acī badīja — bītli ir mēslu vaboles, viņu «grāvēji» masu kultūras kroplības redzamās izpausmes un to uzdevums — aizvilināt jaunatni no sūrās ikdienas. Ak, ikdiena — Gagarina dzīve un nāve kā lāpa, Armstrongs uz Mēness, Ļeonovs atklātā kosmosā, lodes Kenedijam, šīrīta pēkšņā ziņa par «Ķīnas revizionistiem», kuri vēl vakardienas avīzē saukti par draugiem;

pārmijas jēdziena «vai nevari dabūt?» ievads. Rodas nepieciešamība draudzēties ar bāzes ekspeditoru vai noliktavas pārzini, jo vitāli vajadzīgas lietas ik pa brīdim veikalu plauktos vairs ne ar uguni nav sameklējamas. Aptrūkās līme un velosipēda spieķi, citugad nevarēja dabūt papi un izolācijas lentu utt. Kļūdījās plānotājs? Kāds augsts ierēdnis lēma — nenozīmīgi sīkumi? Grūti pateikt, bet blata sēnīte aizķēra auglīgu augsni. Vēl jauno sabiedrību prata iekustināt vārpiņu lasīšanai no laukiem, metāllūžņu un makulatūras vākšanai, prata pārliecināt, ka tas darbs kādam ir vajadzīgs, kaut tālab, lai mēs aizvien diagrammas trepē auleksī dzītos augšup, kamēr amerikāņi steberētu nopakaļ, mācēja radināt valstiskai domāšanai — sak', tavs pašlabums ir tas, kas mētājas nenovākts uz lauka, izgāztuvē, pavārtē. Vēl strādnieks parāva priekšnieku aiz piedurknes un taisni acīs noprasīja— kālab jauno tehniku mētā pa rensteli? Tomēr namu pārvaldes nejēga priekšnieks jau varēja ar žestu izšķirt vērtīgu senlaicīgu vitrāžu un sienas gleznojumu likteni dzīvojamos namos, ar to pašu pārraujot kādu būtisku apziņas saiti. Pauļuka bildes izstādēs parādījās labi ja pa vienai trijos četros gados, bet kino sākās spiegu laikmets. Tie slēpās vai aiz katra krūmiņa, manīgas mežacūkas pēdām pārgāja robežu un melnās saulesbrillēs, paceltu lietusmēteļa apkakli, chūti galvā musināja ļaudis, līdz, kā likts, uz tilta cieta fiasko, nonākot attiecīgo dienestu darbinieku ciešajos apkampienos. Neskaidrākais moments šādā celuloīda gabalā palika — ko tieši okšķerē? — bet varbūt špionus bija izdevīgi identificēt kā ekonomiskās frontes «pārejošo grūtību» radītājus. Tiesa, spiegi aizgāja, bet grūtības palika.

Kad 1965. gadā Rīgā parādījās Zigismunds Lorencs ar pirmo īsto amerikāņu ģitāru «Fender Stratocaster» spilgti sarkanā krāsā, ar viņa līdzdalību tika nodibināts un uzreiz kļuva populārs ansamblis «Melody Makers». Kādā aprīļa svētdienā Zinību nams atvēlēja pat zāli, lai klausītāji tiktos ar grupu. Zvans no Kultūras ministrijas sarīkojuma rītā uzlika veto — koncerts nenotiks. Grupa nolēma: vienalga, iesim un spēlēsim, kaut turpat uz kāpnēm. Šāda ierēdņu attieksme burtiski elektrizēja sapulcējušos skatītāju simtus. Un improvizētā tribīnītē katrs uz karstām pēdām izteica savu domu par šo rīcību. Zinību nama administratori aicināja visus doties mājās, taču neviens i neklausījās. Tieši otrādi, barā ieplūda ieinteresēti garāmgājēji, mudīgas rokas ar guašu uzvilka burtus M-A-K-E-R-S, lozungus «Brīvību ģitārai», «Nost BEO (Bjuro estradnih orkestrov)», kāds pieteicās izritināt pagarinātājvadu no dzīvokļa, kāds ierosināja doties uz Kultūras ministriju gājienā, bet ansamblis spēlēja. Raugi, notika tas, ko reti sauc īstajā vārdā — maza manifestācija, kas ritēja savas četras piecas stundas. Ierēdņa spalvas vēziens nezināmā kabinetā bija pārsvītrojis reālu koncertu, pašam svītrotajam paliekot anonīmam. «Brīvajai tribīnei» pretī nebija nekā. Tukšums, jo pietrūka uzrunas no šīs pašas

tribīnes: cienījamie jaunieši, esmu tāds un tāds ministrijas ierēdnis, koncertu neļauju rīkot tāpēc un tāpēc. Pilnīgi nemotivētajam rīkojumam pāri krita ēna — jūs nekas neesat, vācieties! Sprīdi vēlāk politika pret jaunizceptajiem mūziķiem un viņu uzklausītajiem jau bija cita. Atmosfēra sabiezēja, kā mākonim uz negaisu velkoties: pirms koncerta — tikšanās RPI popmūzikas draugus, kurus izdevās noķert, sabāza automobiļos, aizveda, noanketēja, nofotografēja pret- un sānskatā un atlaida. Tā teikt, veica preventīvus pasākumus formulā «ka tik kaut kas nenotiek», vainīgie ir rokā.

Pirmie, kuri Rīgā, sekojot bītlu iniciatīvām popmūzikas druvā Liverpūlē, sāka vienoties un muzicēt grupās, lielākoties bija krievi un ebreji, angļu mēlē kopējot «The Kinks», «The Beatles» u. c. elkus. Radās vietējie «Atlantic», «Dreamers», «Jokers» un lērums citu grupiņu. Latviešu muzikanti (pirmie — «Katedrāle» — stipri vien bītlu manierē, toties latviski, un pārējie vēlāk tāpat) izbīdījās īsi pirms tam, kad tuvojās septiņdesmito stunda, jo aizrautīgākajiem jaunekļiem vecāki prata prātīgi aprādīt pašu vēl itin svaigos atmiņas fragmentus — tālā ziemeļzeme var izrādīties pagalam tuvu. Bet popmūzika un tās ideoloģizācija tolaik bija vienā maisā turamas. Piemēram, džezs ieraudzīja dienasgaismu mūspusē zināmā mērā tāpSc, ka tā izpildītāju pulka lielākā daļa bija nēģeri. Pēc vairākām neoficiālām BBC radioprogrammās špikotām popsesijām, respektīvi, mūziķu koncert-saietiem, 1967. gadā Daugavas CSN ar pompu tika rīkota pirmā oficiālā «sesija» ar katram dalībniekam obligāto E. Goldšteina dziesmu. Mūziķi lika eksāmenu jau ar obligātuma zīmi. Redzot milzīgo interesi par mūziku, radās versija — jārada pašiem sava estrāde. Kā pirmais tika radīts līdz šim nekur nepazīstams termins — vokāli instrumentālais ansamblis. Lūdza paskaidrot — kāpēc tu dziedi, par ko tu dziedi. Ja standartā par celtniekiem vai mežcirtējiem, tad labi. Ja ko citu un pats no sevis, tad nokāp no estrādes. Durvīs klauvēja Eduards Hils, Kristaļinskaja, Gorovecs — ielaidiet, ielaidiet, mēs jums skaisti padziedāsim . . . Nevajadzēja skaisti, vajadzēja pa īstam. Netiešā veidā katrs cilvēks ar ģitāru tika apšaubīts — viņam bija sava balss, viņš pats dziedāja un nebija mierā ar kompromisu. Vai laiks bijās patiesības? Vai tomēr uniformētā doma? Varbūt cilvēks ar ģitāru vienkārši jauca iedibināto kārtību?

Visu bremzējot, solījumi lēnām un pakāpeniski izšķīda un no to (ietus palika vien lāmas, starp kurām atradās laipotāji. Solījumi *iz*-kppēja kā pirmo mentola bezfiltra cigarešu «Severnije» par 8 kapeikām aromāts. Izkūpēja tāpat kā ticība solījumiem. Jo — kamēr ar lielo zvanu zvanīja vienu, malās sāka čukstēt otru. Noklusēšana, nerunāšana no tribīnes par svarīgāko radīja šos čukstus. Vieni, nevarēdami sagaidīt lielo dienu, sāka raust no kopus labuma sev. Citi, sastopoties ar divkosību, rafinēti pielāgojās un pat ar bijušajiem

draugiem vairs nepārmija īstos vārdus, apgāja slidenos jautājumus, murkšķēja nejēdzības, lūpu kaktā *smīnu* paslēpuši. Subjektīvais «es» noklusa arī mūzikā — «Dreamers» pārtapa «Sapņotājos» un kā oāze savā sākotnējā stilā turpināja spēlēt «Ziemeļblāzmā». Viena programma bija apstiprināta instancēs, pavisam cita skanēja no skatuves. Iejaucoties BEO, arī šis sastāvs bija spiests aiziet, tāpat kā pārējie, kuri cits pēc cita jau stāvēja malā, Pita «Natūrai Product» pēdējo koncertu spēlējot izmisumā, ar asarām acīs. Vēlāk daudzu sešdesmito gadu mūziķu liktenis izvērtās skumjš.

Tikai daži no viņiem, kuri gribēja dzīvot ar savu mūziku.

Valerijs Saifudinovs. Pustatārs, pusebrejs. Leģendārs ģitārists. Vunderkinds, padsmitgadiem pāri ticis, stāvēja ielu stūros, spēlēja un dziedāja. Viņu pazina ikviens jaunais. Viesībās viņš, saukts Seis-kis, varēja divas līdz trīs stundas dziedāt. Kur bija magnetofons, tur Seiska balsi steidzās ierakstīt. Latvijas rokenrola un soulmūzikas pionieris izceļojis 1973. gadā. Kaut kur tālu viņu tagad sauc Leroy Seisky.

Einārs Raibais. Bundzinieks. Miris nenoskaidrotos apstākļos. Par mūziķu līdzekļiem Ulbrokas kapos viņam uzcelts piemineklis.

Māris Beļickis. Ģitārists. Izmeties pa logu.

Edvīns Sirmbārdis. Prata spēlēt itin visu — flautu, saksofonu, bandžo. īpaši pazīstams kā virtuozs mutes harmonists. Tagad «Klifs», kā viņu sauca un sauc joprojām . . .

Ko tur teikt, kad prasa — kāpēc dzēra septiņdesmitajos, kāpēc pārvērtās par ēnām, kamēr citi rosīgi darināja sev karjeru? — savs pamats tam bija ielikts. Taču ielicēji tā arī paliek mistiskas un anonīmas figūras. Varbūt anonimitāte bija vismaz dzinums saknei, no kuras auga cinisms kādreizējā optimisma vietā. Garie mati, puķainās bikses, nesataustītas pacifisma idejas, vēlēšanās *aiziet no* sabiedrības, sēžot Doma laukumā uz bruģa, jau arī neradās tukšā vietā. Hipiji apsmēja, irgojās par visu oficiālo, viņu elki bija Džimijs Hendrikss un Vūdstokas festivāls, devīze — nauda ir mēsli. «Dabas bērni», kuri demonstratīvi atlaidās skvēriņa *maurā, dzēra* pudeļpienu tieši no kakliņa, mīlēja viens otru kā brāļi, ar savu esību noliedza rausējus un melkuļus, mantas kultu.

Taču tas jau ir cits stāsts. Tāpat kā «Led Zeppelin» un «Deep Purple», motorokeri un diskotaifūns. Tāpat kā ar pilnām patronām lādēts optimisms šobrīd.

KĀDA ANKETA

Man bija tā laime 1967. gadā kļūt par skolas komjaunatnes organizācijas sekretāru. Tas bija interesants laiks, kura īpatnējo garu tie, kas mācījās dažus gadus vēlāk, tā vairs neizjuta. Visus 60. gadus

bija augusi sabiedrības garīgā un politiskā aktivitāte un daudzos bija radušās cerības, ka šis process turpināsies. 1967. gadā LPSR Valsts prēmija tika piešķirta

O. Vācietiem par dzejoļu krājumu «Elpa». Pēc pāris gadiem tas diezin vai būtu iespējams. Vēl neviens nenojauta par Čehoslovakijas notikumiem. Tie, kas savu ieguldījumu sabiedrības attīstībā saprata kā tās atpakaļievadīšanu birokrātiski hierarhiskās sistēmas gultnē, vēl nebija pārliecināti par savu uzvaru un atļāva demokrātijas un indivīda radošas pašizteikšanās piekritējiem rotaļāties. Vēl tika atklāti runāts par pagātnes un tagadnes k|ūdām.

Šādos apstākļos skolas komjaunatnes komitejā radās doma, ka jāpārkārto skolas komjaunatnes darbs, jānomet tā formālā, no ārpuses uzspīeslā čaula un jāpalūkojas, ko tad iespējams paveikt reālu un derīgu. Mēs sākām ar to, ka sastādījām anketu, kuru izplatījām starp visiem skolas komjauniešiem. Atbildes bija jāraksta mājās, turklāt iesniegt tās vajadzēja tikai tiem, kuri paši vēlas, tomēr bija klases, kur anketēšanu organizēja audzinātājas, stundas laikā, piespiedu kārtā. Šie apstākļi zināmā mērā nosaka atbilžu tik dažādo spektru, tomēr ne tikai tie.

Turklāt jāņem vērā, ka 1967. gadā cilvēkiem vispār bija mazāka melu un izlikšanās pieredze kā šodien. 1967. gada komjauniešu atbildes uz anketas jautājumiem es nekoriģēšu un nekomentēšu. Lai ar jums runā tie, kas tā domāja (vai liekuļoja) pirms divdesmit gadiem. Protams, šeit varu sniegt tikai niecīgu atbilžu daļu.

1. Kāpēc tu iestājies komjaunatnē?

— Lai kuplinātu PSRS komjauniešu rindu skaitu, lai varētu piedalīties kā komjauniete komunisma celtniecībā un veikt man uzticētos komjaunatnes uzdevumus.

— Negribēju sabojāt attiecības ar klases audzinātāju.

— Komjauniešiem paveras plašākas iespējas pēc skolas beigšanas.

— Stājās visa klase un es arī nolēmu iestāties komjaunatnē.

— Tāpēc, ka uzskatīju komjaunatni par interesantu jauniešu organizāciju. To pierāda literatūra, bet ne dzīve.

— Vēl pionieris būdams, apskaudu komjauniešus. Man viņi likās lieli, pieauguši.

— Nekomjaunietim nav dotas iespējas spriest par kolektīva rīcību.

— Sapratu, ka komjaunatnē agri vai vēlu būs jāiestājas.

— Tāpēc, ka gribēju būt sabiedriska, izvirzīties.

— Gribu ar savu darbu stiprināt savas zemes varenību.

2. Tev dotas brīvības tiesības: vari palikt komjaunatnē, vari izstāties. Ko tu darītu, kāpēc?

— Nekad nevēlētos izstāties, jo tad situācija būtu sliktāka nekā, ja es nemaz nebūtu iestājies.

— Paliktu — interesanti redzēt, vai mūsu organizācijas vadītāji

spēs pārkārtot to, lai komjaunatnē nebūtu neviena vienaldzīga jaunieša.

— Izstātos, jo vismaz līdz šim man komjaunatne neko labu nav devusi.

— Noteikti paliktu, jo uzskatu to par godu.

— Paliktu, jo nav citas organizācijas, kurā varētu sastāvēt.

— Izstātos. Ļoti neinteresanta organizācija. Vārda pēc nav nozīmes skaitīties komjaunietim.

— Izstātos, jo nekomjaunietim ir tā labā privilēģija, ka visu klasē dara komjaunieši.

— Paliktu, jo komjaunieši vienmēr ir dzīves avangardā, tie ceļ aizsprostus, apūdeņo tuksnešus.

— Komjaunatnē var iegūt iemaņas pareizi strādāt ar cilvēkiem. Tas vēlāk būs nepieciešams.

— Paliktu, jo labāk kaut ko darīt, nekā nedarīt neko.

3. Ar ko atšķiras un ar ko vajadzētu atšķirties komjaunietim no pārējiem jauniešiem?

— Neatšķiras. Vajadzētu rādīt priekšzīmi.

— Ne ar ko.

— Ar daudz ko.

— Ne ar ko nevajag atšķirties, jo abām pusēm jābūt teicamām.

— Komjaunietim jābūt biedriskam, izpalīdzīgam un galvenais godīgam.

— Jābūt nesamierināmam ar netaisnību.

4. Kā tu uzņem komjaunatnes pienākumus, ja nenopietni, kāpēc?

— Uzņemu nopietni, bet nopietni nepildu, jo pirmā vietā ir un paliek mācības.

— Vieglprātīgi.

— Daļu uzņemu nenopietni, jo nesaprotu, kam tas vajadzīgs.

— Nenopietni neprotu, jo tas darītu kaunu mūsu tēviem.

— Pilnīgi nopietni uzņemu tikai to, ko ierosinu vai lemju pats. Vārds «uzdevums» pazudina komjaunatni.

— Nenopietni, jo tie bija īsta muļķošanās.

— Nopietni un vēlos, kaut to būtu vairāk.

— Mūsu grupā pieņemts par visu pasmaidīt.

5. Kādus trūkumus tu saskati mūsu skolas dzīvē?

— Nevaru saskaitīt.

— Ar skolas darbu esmu apmierināts.

— Skolā nav peldbaseina.

— Neļauj iet starpbrīdī uz kafejnīcu pēc bulciņām.

— Neļauj audzēt garus matus.

— Maz jūtama skolēnu aktivitāte.

— Trūkumu ir daudz. Bezatbildība, egoisms, necieņa pret vecākiem, slinkums.

— Valda nevajadzīgi stingra disciplīna.

— Būtu vairāk jāievēro disciplīna, jo mūsu skolā un arī klasē ir ļoti daudz nosebotāju.

— Skolas dzīvē neredzu nekādas sirsnības. Gandrīz visi skolas pasākumi ir «auksti». Skolas dzīvē valda vienaldzība. Katrs ierāvies sevī. Lai to pārvarētu, nepieciešams lielāku vērību pievērst estētiskajai audzināšanai.

— Trūkumus neesmu novērojis.

6. Vai kādreiz esi lepojies ar to, ka esi komjaunietis?

— Esmu bijusi lepna vienmēr.

— Nekad neesmu bijis lepns.

— Tikai tad, kad iestājos.

— Kad man pasniedza biedra karti, domāju, ka mani varēja neuzņemt.

— Nekomjauniešu vidū.

— Gadījumos, kad skolotāji par komjaunatni atsaucas ne visai labi.

— Esmu lepns, kad lasu vai dzirdu par komjaunatnes sasniegumiem.

7. Vai komjaunatnei ir kāda nozīme klases, tavā personīgajā dzīvē? Varbūt komjaunatne tev ir tikai vārdi?

— Klases dzīvē ir. Personīgajā nav.

— Neliela nozīme ir.

— Komjaunatnei ir liela loma klases un arī personīgajā dzīvē.

— Ja komjaunatne būtu tikai vārdi, tad tā nepastāvētu.

— Komjaunatne kļuvusi par organizāciju, kurā iestājas cilvēki bez kādas pārliecības.

— Komjaunatne atstāj uz mani pozitīvu iespaidu. Kā komjauniete es nevaru būt nesekmīga.

— Komjaunatnei ir liela loma manu uzskatu un pareizas attieksmes veidošanā.

8. Kā tu domā, vai tev, kā komjaunietim, ir kāda vara? Ja ir, kā tu vēlētos to izmantot?

— Piespiestu komjauniešus sākt domāt.

— Varas nav. Komjaunietim jābūt ne pavēlētājam, bet labam biedram.

— Komjaunatne ir kolektīva vara. Bez kolektīva tā zaudē savu jēgu. Mēs to tieši esam pazaudējuši.

— Es domāju, ka katram komjaunietim ir brīvas tiesības izteikt savus uzskatus, kritizēt jebkuras personas sliktu rīcību, vispār komjaunietis, manuprāt, ir pilnīgs savas organizācijas

saimnieks, bet kā es to varu izmantot — nezinu.

— Komjaunietim ir milzīga vara dot padomu saviem jaunākajiem biedriem: pionieriem un oktobrēniem.

9. Ko tu uzskati par komjaunatnes, visas jaunatnes galveno pienākumu?

— Mācīties pēc labākās sirdsapziņas, lai iegūtās zināšanas izmantotu komunisma celtniecībā.

— Cīnīties par mieru.

— Nevaru pateikt.

— Miers starp tautām, tautu draudzība, sekot ļeņiniskajiem ideāliem.

— Nedarīt kaunu vecākiem, Dzimtenei, skolai, pašiem sev.

— Atvērt bītlu piekritēju klubus, popularizēt labu mūziku, atvērt vairāk bārus, neatpalikt no modes.

— Apgūt labāk mācību vielu.

— Strādāt sabiedrībai derīgu darbu.

— Audzināt mūsdienu jaunatni.

— Cīnīties, lai nebūtu nelaimīgu cilvēku (izņemot personīgas dabas motīvus).

— Cīnīties par to, lai nebūtu negodīgu cilvēku.

— Palielināt speciālistu skaitu mūsu zemē.

10. Vai kāds pasākums saglabājies atmiņā kā veiksmīgs, kāds kā neizdevies?

— Divu gadu laikā neatceros nevienu pasākumu, kurš būtu neizdevies.

— Nav prātā saglabājies neviens ievērības cienīgs notikums.

— Neveiksmīgi — konkurss par labāko komjaunatnes grupu. Visi, kas pārstāvēja klasi, nemaz nebija komjaunieši.

— Kad sniedzām koncertu invalīdu namam, mums bija ļoti liels prieks, ka šī nama iedzīvotāji ar sajūsmu uzņēma mūsu priekšnesumus.

11. Ko tu domā atskaites vēlēšanu sapulces laikā?

— Kaut viss neilgtu tik ilgi!

— Kaut tikai mani neievēlētu!

— Vai pareizi izdarīju, ka nodevu balsi par šo komjaunieti un nevis citu, jo tik maz par viņu zinu.

•— Cik maz darīts un cik daudz izklausās.

— Kāpēc tā nevarētu notikt bez vadības klātbūtnes.

— Neko nedomāju, jo apkārt skan asprātības.

— Ka varu ar lepnumu atskaitīties visas skolas priešā par savu darbu.

— Par gaidāmo balli.

— Kaut visā zemē valdītu miers.

12. Kādas dzīves problēmas tevi visvairāk nodarbina?

— Kā pirms dienesta armijā tikt augstskolā.

— Kāpēc sociālistiskās valstis neformē brīvprātīgos, lai sūtītu uz Vjetnamu.

— Kur dabūt 20 mkf kondensatorus.

— Kāpēc latviešus tik maz ciena.

— Mācības, dejas, mūzika un meitenes.

— Nekādas.

— Satrauc, ka skolā nemāca neko par teātri, kino, uzvedību, estētiku, mīlestību.

— Kā tālāk veidot savu dzīvi.

— Kā lietderīgi izmantot savu laiku.

— Dzīves mērķis, cīņa pret ļaunumu.

— Sports.

— Kara un miera problēma.

— Cilvēku attiecības.

13. Vai tev ir ideāli, kādi? Vai ideāli dzīvē ir sasniedzami? Vai ir vērts tos izvirzīt, pēc tiem tiekties?

— Nav. Ideālu dzīvē nemaz nav.

— Bez ideāla nav vērts dzīvot.

— Mans ideāls — turpināt mācības cik ilgi vien iespējams, kaut līdz sirmam vecumam.

— Jā. Labi, gudri cilvēki.

— Ideāli ir katram. Tos var sasniegt.

— Ideāli ir maldi.

— Iekļūt republikas jaunatnes izlasē. Ir sasniedzams.

— «Beatles». Jā.

— Nav. Nav vērts izvirzīt.

— Var vienīgi tiekties būt godīgam pret sevi.

— Ir ideāls, ko vairs nevar sasniegt, esmu par vecu.

— Ideāls ir. Kāds? Neteikšu.

— Man nav. Pēc tiem tiekties ir vērts.

— Ir. Tikai ne kā konkrēts tēls, bet augstākie sasniegumi jebkurā cilvēcisko attiecību jomā. Ir vērts izvirzīt, jo tikai tā iespējams kļūt par cilvēku, nevis zināšanu kaudzi. Ideāli būtībā ir meklējumi.

14. Varbūt gribi vēl ko piebilst? Savu vārdu vari parakstīt, ja vēlies.

— Šīs anketas ir anonīmas, un tāpēc ceru, ka necentīsieties atklāt atbilžu autoru.

— Gribu būt godīgs, tāpēc parakstos.

— Rakstu to, ko domāju.

— Lai nebūtu tādi jautājumi.

— Par katru šo jautājumu vajag izvest klasēs, ja var, pat skolas mērogā, obligāto disputu starp komjauniešiem.

— Savu vārdu neparakstu, jo par pārāk atklātiem vārdiem nākas ciest to teicējam, lai gan tikai neklusējot var cerēt uz kādām izmaiņām.

— Cik dažādas būs atbildes, cik daudz laba varētu veikt to rakstītāji, balstoties uz īstu komjaunatni un nevis mānu, un cik maz droši vien viņi paveiks.

— So anketu uzskatu par labu, bet apšaubu, vai notiks kādas izmaiņas skolas komjaunatnes dzīvē.

Kas tad notika tālāk? Apkopojot anketēšanas rezultātus, es sagatavoju garu referātu, kuru nolasīju skolas komjaunatnes sapulcē. Pēc mūsu ieceres visiem, kas to vēlētos, vajadzēja dot iespēju atstāt sapulci. Un ar palikušajiem, kaut nedaudziem, varētu reāli apspriest skolas komjaunatnes komitejas reorganizācijas plānu, darba plānu, izvēlēt tās jaunos locekļus. Taču pēc manis vārdu ņēma skolas direktore. Viņa izteica savu sajūsmu par grandiozo anketēšanas darbu un konstatēja, ka demokrātijas intereses un komjaunatnes statūti prasa, lai vēlēšanās piedalītos visi un tātad neviens sapulci atstāt nedrīkst. Mēs gan vēl mēģinājām izvirzīt priekšlikumu, ka reāli radušos skolas komjaunatnes darba pārkārtošanās gribētājus par komitejas locekļiem varētu apstiprināt nākamā sapulce, bet ārpusklases organizatores rokās jau šūpojās nākamo skolas komjaunatnes komitejas locekļu saraksts, par kuriem tika ātri nobalsots . .. drīz pēc tam ari es biju spiests atstāt sekretāra posteni.

Manu paaudzi dažkārt dēvē par «nepieprasīto paaudzi». Vissvarīgākajā personības veidošanās posmā izbaudījuši trīs visu sabiedrību aptverošas sabiedriski politiskas kustības — PSKP XXII kongresa pasludinātā cīņa ar staļinisma paliekām, Ņ. S. Hruščova atbrīvošana no ieņemamajiem amatiem sakarā ar aiziešanu pensijā, 60. gadu beigu ekonomiskās reformas —, mēs augām brīvi no bailēm un, iespējams, bijām aicināti atjaunot gudrības, pašcieņas, sirdsapziņas vērtību sabiedrības dzīvē. Taču .. . Tie, kas bija ar sirdi noticējuši sabiedrības tālākajam progresam, bija gatavi tā labā strādāt, nonāca drūmā situācijā.

Kārtojot šīs anketas, brīžam likās, ka pēdējo divdesmit gadu nemaz nav bijis.

Tālīnie un tuvīnie mūsu bezgala steidzīgā gadsimta sešdesmitie gadi... Tālīnie -— tālab, ka gan es, gan mani tālaiciņa līdzteči esam pagājuši tādu brangu ceļa strēķīti nostāk, bet tuvīnie— ak, labāk netaujājiet... Šķiet, atliek vien pievērt blisenes, noskaitīt līdz trīs, pakāpt soli atpaka|, un es jau atkal burzīšos tā laika savējo drūzmā, mēļošu tā-laika melēm ...

Tātad: sešdesmito gadu sākums. Biju jau augām dienām dauzījis

futeni Mārupītes krastā (laukumu, starp citu, mēs paši iekārtojām bez kādas īpašas organizēšanas un vadošiem norādījumiem par brīvā laika lietderīgu izmantošanu), biju spēris jēpjus Torņakalna privātmājeļu dārzos (it sevišķi smeķīgi āboli šķita tajos, ap kuriem dirnēja braši augsta sēta un kurus centīgi sargāja nikni suņi un saimnieki nikni), biju skraidījis pa ballītēm «Būvīšos», «Barankā», «Māsiņās», «Armatūrā», «Pirtiņā» un vēl kādos tur klubiņos, gan Arkādijas parka brīvdabas danču pleķītī (brīžam sanāca jau arī plūkšanās ar moskvīteriem, Grišķenes, Sarenes vai kāda cita rajona zeļļiem), biju beidzis VĻKJS 30. gadadienas Rīgas 4. videni Torņakalnā (pašu labāko vidusskolu pasaulē pašā augstākajā pasaules kalnā), biju vajā muti klausījies reabilitēto |aužu šerpo dzīves sāpi (kaut arī pats to vēl gauži grūti apjēdzu), biju vaļā acīm skatījies druvu karalienes Kukurūzas brašos soļus pa leknajiem sarkanāboliņa laukiem (Kukurūzas augums gan parasti bija, kā smejies, vardei līdz krūtīm), biju ...

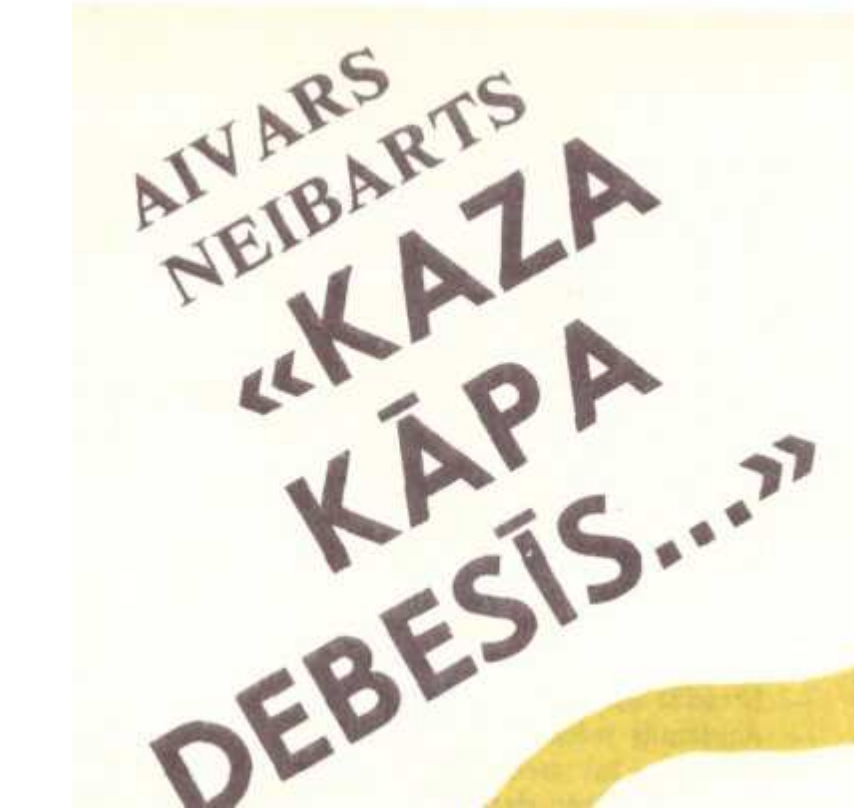

Nebiju lauzis nedz teju teju stādītām liepiņām vai eglītēm galotnītes, nedz ķirško-kiem, plūmkokiem vai ābelnīcām zarus, zariņus, nebiju spēris ar kāju nedz sunīša m, kaķīšam, nedz, pasarg dies, zemē nokritušam savam vienaudzim, nebiju vēl tā īsteni apjautis nedz sievietes stiprumu, nedz vājumu, nebiju ...

Un sešdesmito gadu sākums murd man ausē ziņģi par mūlāpu:

Mūlāps sēd uz jumta kores, kasa sev aiz auss.
Dullais mūlāp, kāp tak zemē!
Mūlāps nekāpj vis.
Mūlāps kāpj vēl augstāk.
Mūlāps sēd uz mākoņmalas, kasa sev aiz auss.
Trakais mūlāp, kap tak zemē! lulāņs nekāpj vis. vtūlāps kāpj vēl augstāk.
Mūlāps sēd uz zvaigznes stūra, kasa sev aiz auss.
Mīļais mūlāp, kāp tak zemē!
Mūlāps nekāpj vis.
Mūlāps kāpj vēl augstāk.
Dullais, trakais, mīļais mūlāps — tas tik ir viens īstens mūlāps!

Un ap šo laiku arīdzan «Kaza» sāka kāpt Rīgas debesīs. Vasarās «Kazai» parasti pieskrēja «kazlēns» — brīvdabas kafijtemptuve Vaļņu un Ļeņina ielas stūri iepretim ķinītim «Aina» — «Putnu dārzs» (kur jukujukām virmoja zvirbuli un meičas, baloži un zeļļi).

Tātad: Sveika «Kaza»! Sumināta, «Kaza»! Ciuriu, «Kaza»! Zum, «Kaza»! (Tagadiņ gan vairums latviešu, sākot ar zīdaiņiem un beidzot ar cienījamiem sirmgalvīgiem papu-cīšiem, kļuvuši tādi kā kārkluitāļi — tā vien visriņķi čaukstina: «Čau! Čau! Un vēlreiz Čau!»)

«Kaza». «Kaza» bija mūsu tālaika māte, māja, maize un augstskola (protams, lielākā daļa iz mums jau arī vēl kaut kur citur apguva zinības). Un mēs visi bijām — ģēniji. Ne jau kaut kādi tur konkrēti Dzejas, Gleznie cības, Mūzikas ģēniji (kaut ari «Kazas» bērni skribelēja pantiņus, stāstiņus, zīmēja, gleznoja, komponēja utt.), bet gan savas Jaunības ģēniji, kuru asinis vārījās un virda.

Tāpat kā es agrāk augām dienām dauzīju kājbumbu, tagadiņ varēju augām dienām dīdīties pie «Kazas» galdiņa, tempt spaiņiem kafiju un vēstīt, apstrīdēt, apšaubīt, pierādīt, noraidīt, pieņemt.

Dostojevskis un Breigels. Vijons un Šopen-hauers. Nīče un Brehts. Hamsuns, Čaks, He-mingvejs, Remarks, Solžeņicins, Gladiļins, Kants, Renē Klērs, Pikaso, Dali, bītli, Pres-lijs... un vēl, un vēl. Šie pasaules vīri ienāca pa «Kazas» mazajām duravām mūsos, un mēs viņus taustījām, garšojām, aicinājām piesēst vai raidījām projām. Un allažiņ centāmies būt maksimāli patiesi gan pret sevi, gan pārējiem. Jo kaut kā intuitīvi jutām (nevis ar prātu apjēdzām), ka

Puspatiesība ir smiltis, kuras nemanāma roka iekaisa manī kā automašīnas benzīna tvertnē.

Vēl dažu labu dienu jau
kustēšos pa
labi un pa kreisi, uz
priekšu un atpakaļ, līdz
pēkšņi apstāšos
vienu sprīdi,

vienu vienīgu sprīdi no debesīm.

Maijs smaržos līdz pašām debesīm.

Un es nespēšu saprast, kas ar mani ir noticis. Un neviens nespēs saprast, kas ar mani ir noticis.

Taču visu jau izšķir pēdējais sprīdis.

Un «Kaza» (protams, arīdzan «Putnu dārzs») nebūt nebija kaut kāds tur savrupu ang|u džentlmeņu klubs vai ruinētu askētu biedrība. Te jebkurš (ja vien šis jebkurš nebija mucā audzis) varēja ievīkstīties, pēc brīsniņa iepazīties ar citiem līdzbiedriem un tikt, tapt, kļūt par savējo. «Un savējie jau sapratīs...», kā vēlāk pauda Imka (Imants Kalniņš) kādā savā dziesmā. Un tas bija Galvenais.

Lasot iepriekšrakstīto, varētu it kā rasties priekšstats, ka diženās «Kazas» bērni (diendienā kafiju tempjot un uzvelkot pa dūmam) bija tādi bālgani, izdiluši asni starp Vecrīgas veselīgajiem bruģakmeņiem. Noteikti — nē, nē!

Paradoksāli, bet «kazlēni» bija arīdzan gauži kustīgi bērni. Un svaiga gaisa - ˆtīšana tika sākta jau tepatiņ degungalā — Rīgas kapos. Jā, jā — kapos! Atceros, ka vairāk nekā nedēļu (divatā ar Sandri Hotbergu) klejojām pa Lielajiem, Meža un Raiņa kapiem. Neba jau lai spokaini baidītu večiņas, nozūmētu kādam eņģelītim spārniņu, laupītu kapupuķes vai dauzītu tukšās «Volgas» vai «Portvīna» blašķes. Kapos man atklājās vesela neapjausta, nezināma, bet bezgala interesanta pasaule: kapličas, pieminekļi, pieminekļi, pieminekļi vai arīdzan pavisam necilas latviešu saimniecisko un kultūras darbinieku (par kuriem kaut kad kaut ko pa ausu galam biju dzirdējis) atdusas vietas. Pēcāk centos kaut vairāk iz rakstiem izzināt par šiem man pasvešajiem, mūžībā aizgājušajiem latviešiem. Vēl pēcāk: jau sastapos ar viņiem kā ar labiem paziņām. Arīdzan tagad nereti paklaiņoju kapos.

Krustu šķērsu «Kazas» bērni bija izmaluši arī Latviju. Parasti šo klenderējumu sākums bija visai netīšs: tikko vēl tempjam kafiju, bet pēc stundas jau, uzsvieduši mugurā «mērkaķus» (t. 1., mugursomas), stopējam gadījuma garām braucošos autiņus Berģos uz Vidzemes šosejas vai Vienības gatves galā. Divatā, trijatā. Jo kāds bija paudis maģisko vārdu: «Laižam!» Ne jau allažiņ mums bija kāds konkrēts galamērķis. Mēs vienkārši jutām vēlmi izdrasēt «iz putekļiem ārā, iz dūmiem».

Bet mēs braucām uz zemēm arīdzan klausīties Imkas pirmā ansambļa 2XBBM (atšifrējums: bizbizmārīte vai bigbīta mācekļi) koncertus (Rīgas koncertzāļu durvīm administratori bija piekāruši maktenas atslēgas), braucām uz Panevēžu skatīties Miltina teātra izrādes, braucām uz Tartu popmūzikas saietiem, braucām uz Kēnigsbergu pie Kanta kapa nolikt jāņzāļu klēpi, braucām ...

Nebūt nebiju izbrīnīts, ja kādā Tallinas, Viļņas vai tālīno

Aizkarpatu pilsētiņas Muka-čevas kafejnīciņā sastapu priekšā dažu labu «Kazas» bērnu strebjot kafiju un atkal vēstot, apstrīdot, apšaubot, pierādot, noraidot, pieņemot. Tie taču bija savējie.

Un tā sešdesmitajos gados «Kaza» kāpa Rīgas debesīs. Un līdz ar «Kazu» debesīs kāpa «kazlēniņi» — Laima Eglīte, Māra Ķimele, Ilze Veitnere, Juris Veitners, Juris Zvirgzdiņš, Imants Reinholds, Juris Pudāns, Imants Kalniņš, Niks Karagodins, Sandris Rotbergs, Ināra Eglīte, Andris Bergmanis, Uldis Bērziņš, Maija Karagodina, Andrejs Ģērmanis, Varis Leikarts, Uldis Leinerts, Aleksandrs Junkers (jr.) un vēl pulka, pulka, pulka citu ... Un

Šodien uzģērbju ceriņus kā mēteli mugurā un spriņģoju pa Vecrīgu savu.

Dubļi
nomelno mani un apsaukā par vellu zilu.
Dievs smīn bārzdā diženi par eņģeļa sava aušību dullo.
Prātīgi pilsoņi slāj man garām kā
gaisam tukšam. Un
panks kāds spuraini nočivina: «Āče, vēl viens sakārnis bārdainis!»

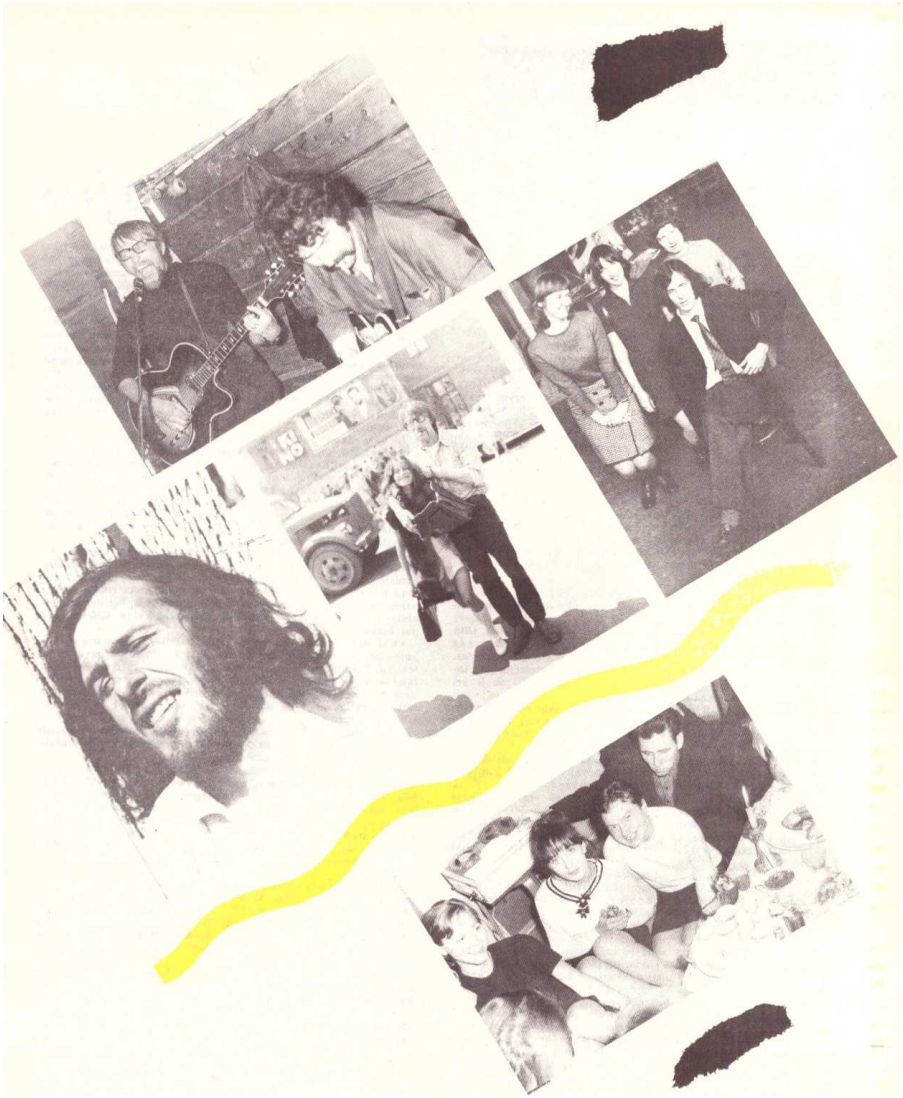

ANDRIS BERGMANIS

Maza kafejnīciņa ne tik tālajos sešdesmitajos

«Kaza kāpa debesīs, debesīs... Kaza lāpa debesis, debesis... Aizklapēts nu ciet ir viss, ciet ir viss . . . Nav vairs kazas debesīs, debesīs ...» — šīs mazās muļķībiņas, mazais kalambūriņš *nu jau* **kādu mēnesi maisās pa galvu. Maisās pa galvu kopš brīža, kad ar lielu sajūsmību apsoliju «Avota» redakcijai uzrakstīt par sešdesmitajos gados Rīgā tik populāro «Kazu».**

Kāpēc tad mazo kafejnīciņu uz Va|ņu ielas iepretī Mākslas darbinieku namam sauca tieši par «Kazu»? 0, tagad,

septiņpadsmit gadus pēc tās slēgšanas, šajā nosaukumā varētu meklet otro un trešo plānu. Kazisks, lielākajai bulciņpilsonības daļai nepatīkams, blējiens pilsētas centrā . . . Kazspītība, āžspītība . . . Piens, kuru dod kaza, šis pienkopju neaprobētais dzīvnieks, tomēr ir veselīgāks un kalorijām bagātāks nekā gospiens ... Vēl vairākus plānus varētu «izslaukt» no ārēji necilās kafejnīcas nosaukuma, bet skaidrojums ir gaužām vienkāršs — mazā kafejnīca, šķiet, bija pirmā Rīgā, kurā tika uzstādīts importa kafijas automāts ar ārzemniecisku nosaukumu «CASINO», bet, tā kā tolaik jaunieši vēl nebija aizrāvušies ar importomāniju un svešvārdiem, tad tapa vienkāršā latviešu « Kaza».

Publika dalījās divās, savstarpēji karojošās nometnēs — tajos, kuri gāja uz kafejnīcu pasēdēt, padiskutēt, kuri bieži vien uz «Kazu» bēga no vientulības, un cilvēkos, kuri tur iegriezās tīri gastronomisku apsvērumu dēļ. Pirmie dzēra tikai kafiju, otrie vairāk spieda uz kūkām. Pirmie otros saukāja par «kūkistiem», otrie savus konkurentus uz sēdvietu pie viena no sešiem galdiņiem par «nīkuļiem», «dirnētājiem» un «kazistiem».

No šodienas viedokļa raugoties, būtiski šķiet atzīmēt to, ka «Kazā» netirgoja alkoholu, arī zemgalda pudeles «nīkuļu» un «dirnētā j u » kompānijās nebija populāras. Tie, kuri gribēja iedzert (bet «kazisti» lielākoties lietoja sausos vīnus — «skābulīšus»), siltā laikā gāja uz lielgabalu pie Zviedru vārtiem, vēsākās dienās atrada patvērumu kādos Vecrīgas bēniņos, tupēja pie Anglikāņu baznīcas. Protams, no sabiedriskās uzvedības normu (gan toreizējo, gan tagadējo) viedokļa tas ir nosodāmi, tomēr, tā kā daļēji šis ir arī aizstāvības raksts «Kazai» un tai līdzīgiem iestādījumiem, varu apgalvot, ka ne jau pati kafejnīca veicināja kāda skābulīša izdzeršanu uz trijiem. Tolaik (daudz grādīgākus dzērienus!) dzēra gan restorānos, gan vārtu rūmēs, gan sabiedriskajas tualetes, gan darbavietās.

«Kaza» sešdesmito gadu otrās puses jauniešus piesaistīja ar savu neordināro atmosfēru, ar mākslinieciski bohēmisko gaisotni, bet galvenokārt ar biedrisko, «čomisko» noskaņu.

Lai arī «kūkisti» visus «dirnētājus» ar nicīgu vīpsnu saukāja par māksliniekiem, «Kaza» nebūt nebija tikai topošo mūzas kalpu pulcēšanās vieta. Un maldījās arī tolaik jau pie parketiem tikušie dzejnieki, kuri uzskatīja, ka mazajā kafejnīcā pulcējas pieliterāri skuķi, kuri bezmaz vai slapina biksītes, ieraugot kadu topošo ģēniju.

Varēja jau no malas šķist, ka meitene, kura ik rītus regulāri ieradās «Kazā» ar sasārtušām acīm un tur snauduļoja, nakti bija pavadījusi uzdzīvē, bet patiesībā viņa pa naktim strādāja

dzemdību namā par vecmāti. Jā, tikai pa naktīm, jo viņai nebija, kur dzīvot. Dienā patvērumu deva «Kaza», naktīs, kad nebija dežūras, — kads no «kazistiem».

Atceros kādu puisi, kurš allaž ieradās panēsātā, bet tīrā, labi gludinātā uzvalkā ar obligāto kaklasaiti pie baltā krekla. Izrādījās, ka arī viņam nebija māju. Puisis nakšņoja te pie paziņām, te kādos bēniņos, citnakt pat liftos. Kā viņam izdevās savu apģērbu turēt ideālā kārtībā, nav skaidrs līdz šim brīdim.

«Kaza» pieņēma visus, gan tos, kuri pēc gadiem tik tiešam kļus par ievērojamiem māksliniekiem, režisoriem, dzejniekiem, komponistiem, gan jauniešus, kuru turpmākā dzīve ar mākslu nebūs saistīta, — daži kļūs par skolotājiem, daži savu dzīvi izplekarēs, citi emigrēs uz ārzemēm, kāds nonāks cietuma. Visādi bus šo sešdesmito gadu otrās puses jauniešu ceļi. Būs māksliniece, kura pēc divdesmit gadiem televīzijas pārraidē atklāti pateiks, ka «Kaza» viņas dzīves sarežģītā brīdī palīdzējusi izdzīvot, un droši vien ir arī tādi, kuri lād mirkli, kad pirmo reizi pārkāpuši šī iestādījuma slieksni, jo tur satikta nelaimīga mīlestība, tur radušies mazvērtības kompleksi, tur ... Jā, kas gan viss nenotiek tur, kur vienkop pulcējas paliels bariņš cilvēku ar vēl nenobriedušiem uzskatiem, jaunieši, kuru lielākajai daļai visu nāksies darīt pašiem, bez citu piepalīdzēšanas.

Bija sešdesmito gadu otrā puse, un mēs jauni, katrs ar savu vēlmi, prieku, bēdu un nelaimi sēdējām «Kazā», smējām un skumām, strīdējāmies, ironizējām un stāstījām bezkaunīgas anekdotes, bet kaut kur ārpus kafejnīcas eksistēja komjaunatne un arodbiedrības (kāda sakritība — tobrīd strādāju Lauksaimnieku arodbiedrības republikāniskajā komitejā), pirms dažiem gadiem svinīgi bija pasludināts, ka tagadējā paaudze (NB — mēs jau 1981. gadā!) dzīvos komunismā, laikraksti nemitīgi ziņoja par kolosāliem sasniegumiem dzīvokļu celtniecībā un pārsvarā par to, ka dzīve virzās tikai kalnup.

To visu rakstīja avīzes, bet, kā jau minēju, daudziem no mums gan objektīvu, gan subjektīvu apstākļu dēļ nebija, kur dzīvot, un kādudien pa «Kazu» staigāja meitene ar sarakstu un visiem teica, ka visu kopējā paziņa, viņas draudzene, teju teju kļūšot par māmiņu, topošais tētis esot «paņēmis vagu» un nu tiekot vākta naudiņa ratiņiem. Es atdevu pēdējo trīnīti, un tagad man šķiet, ka ar šiem trim rubļiem kāda cilvēka labā esmu izdarījis vairāk, nekā bija iespējams pusotru gadu strādājot tajā pašā Lauksaimniecības arodbiedrības republikāniskajā komitejā.

Bet citā dienā, kad devu bufetniecei Rajai deviņas kapeikas par kafiju, viņa tās neņēma, jo, lūk, no rīta esot ienācis tas jaunais komponists, nu tas, ar tām skumjajām acīm un garajiem

matiem, nu kā viņu tur sauc, ā— Imants Kalniņš, mainījis simts rubļus («Kur, velns, tādu naudu ņēmis!»), deviņdesmit paņēmis, bet desmitnieku atstājis Rajai, lai visiem «kazistiem» tajā dienā kafija tiktu izsniegta par brīvu.

«Kazisti» (tie, kuri nestudēja) iztiku pelnīja, strādādami darbus, kuros pēc iespējas mazāka saskare ar tā saucamo darbavietas kolektīvu. Populāras bija grīdas bonierētāju un logu mazgātāju, arī laikrakstu izvadātāju profesijas. Formālajās apvienībās, kas sevi uzskatīja par kolektīviem, dažus nepieņēma garo matu dēļ un tam laikam ērmīgo apģērbu dēļ, daži nevarēja sadzīvot ar liekulību, izlikšanos, formālismu, kas valdīja daudzos darba kolektīvos. «Kazā» katrs bija tas, kas viņš bija. Patika jau dažam patēlot neatzītu ģēniju, patika mazliet snobiski vīpsnāt par oficiāli akceptēto mākslu, kura ne vienmēr bija konjunktūras diktēta.

Tagad, domājot par tiem, kuri no raibā «Kazas» bara kaut ko devuši mūsu tautas kultūrai, es nezinu nevienu, kurš savā darbība būtu izgājis uz kompromisu ar sirdsapziņu, kurš leijeretu no tribīnēm tukšas frāzes, kurš būtu pakļāvies konjunktūrai. Bet starp viņiem ir ne tikai republikā, bet visā valstī pazīstami vārdi. Imants Kalniņš un Maija Tabaka, Māra Ķimele un Andrejs Ģermānis. Savu laiku «Kazā» bija nosēdējis arī Alberts Bels. Tur iegriezās Mara Rikmane, bet no Ulda Bērziņa es uzzināju, kas tie tādi hipiji.

Uldis teica: «Kā — tu nezini? Puķu bērni!»

Kādu svētdien es viņus redzēju Doma laukumā. Ar zvaniņiem un puķēm izrotājušies, noskrandušās džīnās, skaisti savā atraisītībā un puķupriekā. Visiem pa priekšu Andris Grīnbergs. Ja, ja, tas pats zīmēšanas un cilvēkmācības skolotājs, par kuru rakstījuši gandrīz vai visi mūsu preses izdevumi, par kuru uzņemta dokumentāla filma, pie kura pieredzes apmaiņā brauc skolotāji ne tikai no musu republikas vien.

Nevienam šis, ar jaunības prieku, ar mīlestību pārsatinatais bars ļaunu nedarīja. Bet kā normālpilsoņi un milicijas darbinieki par viņiem ņirgājās! Raustīja aiz garajiem matiem un bardam. Milicijās un bērnistabās meitenes tika pazemotas un aplamātas visneķītrākajiem vārdiem. Un tikai par to, ka šie jaunieši gan ar savu ārējo izskatu, gan domāšanu atšķīrās no pārējiem, no tiem, kurus tolaik uzskatīja par īsteni pareizajiem.

Bija laiks, kad vārdiņu «Kaza» nedrīkstēja pieminet. Atceros, izcēlās skandāls, kad Imants Kalniņš kādā pirmsjaungada televīzijas raidījumā (acīmredzot tiešajā) pateica, ka «Kaza» viņam daudz devusi gan kā cilvēkam, gan kā māksliniekam.

Bet mazā kafejnīciņa dzīvoja savu dzīvi. Mēs dievinājām

«Bītlus»

un Ojāru Vācieti. Belševicas «Gadu gredzeni» gāja no rokas rokā, bet Aizrobežu mākslas muzejā varēja skatīt po|u grafikas izstādi. Tā Rīgas mākslas dzīvē bija gandrīz tikpat liels notikums kā impresionistu darbu izvilkšana no Puškina muzeja pagrabiem piecdesmito gadu vidū.

Daudzi braukāja līdzi ansamblim «Katedrāle» (muzicēja Mārtiņš Brauns, Vilnis Šmīdbergs, Einārs Raibais, Gunārs Šimkus), un katrs, kuram bija magnetofons, vienu lenti pierakstīja ar Imanta Kalniņa dziesmām ansamb|a «2XBBM» izpildījumā.

Reizumis kā viesulis «Kazā» iebrāzās Jānis Pau|uks: «Sūda brāļi! Ko jūs te nīkstat! Gleznot vajaga! Uz plenēru — aiz-iet!» Un prom bija. «Kūkisti» viens otram vaicāja, kas tas par nenormālo, bet mēs sēdējām ar vaļā mutēm. Šķiet, ka vienīgi Aivars Neibarts ar Uldi Leinertu prata saglabāt pašcieņu, jo viņi , lūk, šad tad viesojās pie paša Ojāra Vācieša un lepni stāstīja par to, kā mēģinājuši Oiku pārliecināt, ka viņa pēdējā publikācija «nu gan diez kas nav».

Leinerts uz «Kazu» nāca gaišs. Parasti pirmajā dienā pēc atgriešanās no Bērzes, no tēva mājām, no dzejoļiem. Viņš sevi nepieskaitīja pie «kazistiem», jo Uldim šķita pretdabigi kaut kam pieslieties, pievienoties, pat pārāk pietuvoties. Viņam bija divas iesaukas — «Džambuls» un «Pelēkais vilks» (šķiet, ka pēdējai nav nekādas saistības ar bēdīgi slaveno Ahto Levi). Kaut kas kalnietisks un neatkarīgs dzīvoja Uldī. Ja viņš jebkurai gan paša, gan sabiedriskās domas veidotāju atzītai autoritātei varēja sarunāt rupjības, tad nekad to neatļāvās saskarsmē ar likteņa un dzīves pabērniem.

Par Leinertu es noteikti kādreiz vēl uzrakstīšu bez rozā krāsas un idealizēšanas, bet tagad domāju par to, ka mēs, tolaik kafijojot «Kazā»,

mazliet pietēlojām intelektuāļus, bet patiesībā, nebūdami ne «superģeniāli», ne «vienreizējas personības», tomēr izpratām gan Vizmas Belševicas «Piezīmes uz Livonijas Indriķa hronikas malām», gan Pauļuka gleznieciību, gan tos Ojāra Vācieša dzejoļus, kurus viņš lasīja savos autorvakaros un kuru publicēšana aizkavējās par pārdesmit gadiem.

Jau teicu, ka daudzi no «Kazas» apmeklētājiem bagātinājuši mūsu kultūru. Tie bija paši talantīgākie. Bet, iespējams, arī paši stiprākie. Daudzi nolūza. Lielākoties pašu vainas deļ. Bija arī tadi, kuri uzskatīja — ja nav iespējams runāt pilnā balsī, ja nav iespējams mākslā izteikt savu patiesību, tad labāk klusēt. Pēdējos gados pa stāsta publikācijai, pa raidlugai bērniem parādās ar Jura Zvirgzdiņa vārdu. Tā ir interesanta proza un talantīga dramaturģija. Bet Jurim jau pāri četrdesmit. «Kazas» laikos Zvirgzdiņš rakstīja tik dullus gabalus, ka pērn publicētais Alberta Bela «Bezmiegs», salīdzinot ar tiem, nekas novatorisks nešķistu. Nebija redakcijas, kas stimulētu šo Jura Zvirgzdiņa dullumu.

Man šķiet, ka izdodams būtu pirms vairāk kā desmit gadiem izdevniecībā iesniegtais Ināras Eglites dzejoļkrājuma manuskripts. Izdodams kā kultūrvēsturisks dokuments. Ināra Eglīte precīzi izteica sešdesmito gadu beigu vienas jaunatnes daļas pasauli.

Jā, tieši sešdesmito gadu otrās puses divdesmitgadnieki palika bez savu noskaņu fiksācijas dzejā. Viņi savu dzejasbadu aizpildīja ar trīsdesmitgadnieku Ziedoņa, Vācieša, Ļūdēna, Auziņa un mazliet jaunākā Čaklā grāmatām. Bet šīs noskaņas tika fiksētas. Šķiet, ka ne tikai manai paaudzei būtu interesanta antaloģija, kurā vienkopus tiktu publicēti Ulda Bērziņa, Ulda Leinerta, Vara Leikarta, Aivara Neibarta, Jura Veitnera, Ināras Eglītes, Osvalda Kravaļa, Miervalda Kalniņa, Brigitas Skirusas, Tālivalža Margēviča, Armanda Melnalkšņa, Andra Gasparsona, Austra Sukura, Leldes Stumbres tajos gados rakstītie dzejoļi. Stumbre kļuvusi par populāru dramaturģi, Margēvičs par kinoscenāristu, Kravalis par literatūras kritiķi. Eglite mēģina ielauzties dramaturģijā. Skirusa ir mirusi, Kalniņš strādā Sibīrijā. Visi šie cilvēki savā jaunībā bija saistīti. Vairāk vai mazāk caur mazo kafejnīcu iepretim Mākslas darbinieku namam, bet galvenokārt ar vēlmi pateikt patiesību par savu laiku un jaunības noskaņojumu.

«Kazu» slēdza 1970. gadā. Nezinu patiesos slēgšanas iemeslus, bet viens no tiem droši vien bija tas, ka «situācija nobriedusi attiecīgu mēru pieņemšanai», jo tolaik daudziem šķita —■ ja jaunieši bez iemesla pulcējas kopā vairāk par trim, tad kaut kas nav kārtībā.

Par «Kazas» publiku tolaik interesējās ierēdņi no milicijas un kādas iestādes, kuras pilnu nosaukumu presē minēt izvairās.

Slēgt, neatļaut, izformēt — tas ir vieglākās pretestības ceļš. Reizēm pat savas bezpalīdzības apliecinājums. Arī šodien.

Ik reizi, kad eju garām durvīm, pa kurām varēja iekļūt mazajā kafejnīciņā, krūtīs kaut kas iekņudas. Gribas atbīdīt metāla režģi un ieiet savā jaunībā. Satikt tur nekad vairs nesatiekamos Vari Lei-kartu un Uldi Leinertu, par deviņām kapeikām no Rajas paņemt tasi kafijas un klausīties, kā Neibarts ņurbulē savus dzejoļus. Bet jaunībai priekšā dzelzs režģis. Mazajā slēptuvītē vārtrūmē blakus «Kazai» neviens man nav atstājis vēstulīti ar īsu tekstu, cikos mani kāds gaida pie lielgabala, un arī paša lielgabala vairs nav. Es penterēju muļķīgo kalambūru «Kaza kāpa ...» un novēlu iespēju tagadējiem jauniešiem pēc divdesmit gadiem atgriezties savā jaunībā pa neaiz-režģotām durvīm.

Pērnruden agrofirma «Ādaži» un Cehoslovakijas lielākais agrokombinātfs «Slušovice» parakstīja sadraudzības līgumu. Tobrīd Latvijas kooperatori tikko bija ieguvuši agrofirmas statusu. Turpretī partneris ir izslavēta, jaudīga apvienība, kur audzē šķirnes lopus, iegūst graudaugu *un* citu kultūru rekordražas, pašu rūpnīcās pārstrādā visu fermās un tīrumos izaudzēto. «Slušovices» veikali un restorāni darbojas visā valstī. Gada apgrozījums sasniedz aptuveni piecus miljardus kronu.

JEVGEŅIJS VOSTRUHOVS

«ĀDAŽI»

20 GADU AMPLITŪDĀ

Un nu šī Eiropā pazīstamā kombināta kolektīvs nācis pie atziņas, ka būtu lietderīgi sadarboties ar mūsu republikas saimniecību. Kāpēc? Lūk, ko domā viesi: «Agrofirmā «Ādaži» uzkrāts krietns ekonomiskais, materiāli tehniskais un intelektuālais potenciāls. Agrofirma izstrādā un ievieš produkcijas ražošanas, uzglabāšanas un realizācijas industriālās sistēmas, kuras tālāk pielietojamas citos kolhozos un padomju saimniecībās. Šāda lauksaimnieciskās ražošanas ievirze uzskatāma par jaunu, augstāku sociālistiskās lauksaimniecības pakāpi, kas pilnībā atbilst visprogresīvākajām pasaules prakses tendencēm . . .»

Tātad kolhoza vērtīgā, pamācošā pieredze šodien iemanto starptautisku nozīmi. Taču sevišķi jāliek pie sirds, ka tiesības tikt atzītiem un iegūt patstāvību, tiesības eksperimentēt un meklēt, pat riskēt ādažnieki ieguvuši ilgā cīņā.

Vēl pirms nedaudz gadiem republikas žurnālistiem bija aizliegts rakstīt par «Ādažiem». Kādas avīzes redaktors tika publiski «ķidāts» par to vien, ka kolhoza nosaukums nevilšus bija iesprucies sludinājumu slejā. Šodien tam grūti noticēt, bet vēl gluži nesen

«dumpīgajam» kolektīvam un tā pārmēru uzņēmīgajiem vadītājiem varēja uzlikt tabu — par jaunu domāšanu un mēģinājumiem jaunās atziņas ieviest dzīvē. Apbalvojumi un godināšanas ādažniekiem gāja secen, toties ārzemju un citas prominentas delegācijas gan brauca turpat katru dienu — sak, skatieties, kādi mums panākumi, mācieties, kā darbs darāms.

Pirms divdesmit gadiem ādažnieki mēģināja panākt, lai kolhozs vienlaikus būtu arī rūpnīca, proti, šodienas terminoloģijā — agrofirma. Arī tas bija cerīgs pārkārtošanās, ekonomiskās reformas laiks. Vārdos visi bija par lauksaimniecības un rūpnieciskās ražošanas kooperēšanu. Ādažnieki savu vārgo mājražošanu no šķūņiem gribēja pārcelt pieklājīgos, par savu naudu celtos cehos. Te nu sākās . . . Apsūdzības bira kā no maisa: piesavinās svešus ienākumus, produkcijas pārstrādāšana kolhozā iedragās pilsētnieku intereses — ja nu pēkšņi svaigu dārzeņu un kartupeļu pietrūkst, ar kolhozā ražotajiem konserviem tos vis neaizstāsi. Un ja tam visam pievieno republikas ietekmīgo personu nepatiku pret «dumpiniekiem», boikotu presē . . .

Vai varat iedomāties, kādos apstākļos bija jādzīvo un jāstrādā novatoriem? Ne saskaitīt rājienus, ko «augšgalā» saņēma kolhoza valdes priekšsēdētājs, komunists, Lielā Tēvijas kara dalībnieks, Josifs Kuke-lis, kurš septiņpadsmit gadus vadīja saimniecību. Tā bija viņa ideja — kolhozu pārvērst par rūpnīcu.

1970. gada decembra beigās, kad laida darbā pirmo kartupeļu rūpnieciskās pārstrādes cehu, kolhozā bija ieradies «Izvestijas» speciālkorespondents Anatolijs *Agranovskis.* «Iztēlojieties zāli, kur sienas klātas baltām flīzēm,» viņš rakstīja materiālā, ko avīze drīz vien publicēja, «un tajā — mašīnas, kas šķiro bumbuļus, tīra, mazgā, sagriež, cep, sāla, dozē un saiņo — pašas, cilvēkam rokas nepieliekot. Līdz šim ko tādu varēja vērot tikai Maskavas rūpnīcā. Vienā galā ievada parastus kartupeļus, otrā nāk ārā celofāna maisiņi ar kraukšķīgiem salmiņiem vai trauslām kartupeļu lapiņām. šis cehs ir tikai lielas rūpnīcas pirmā kārta. Vēlāk viņi ražos sulu koncentrātus, sausu kartupeļu biezputru — produktus, kas vajadzīgi *gan* darbā noslogotām namamātēm, gan polārpētniekiem un jūrniekiem . . .»

Autora uzdevums ir vienkāršs, uzsvērts apraksta sākumā, — sniegt reportāžu par to, kas redzēts «Ādažos». Un Agranovskis spoži tiek ar to galā. Mēs kļūstam liecinieki notikumam, kurā nav ne vēsts no parādes spožuma, redzam zemkopjus, kas todien zināmā mērā kļuva arī par strādniekiem, pārdzīvojām un uztraucāmies līdz ar viņiem. Sajā it kā vietējās nozīmes notikumā «Izvestijas» speciālkorespondents prata novērtēt tā lielo sociālo nozīmi. Šeit, Rīgas apkaimē, A. Agranovskis pirms sešpadsmit gadiem saskatīja agrorūpnieciskā kompleksa pilnveidošanas eksperimentu, kas šodien

beidzot rod īstenojumu daudzos mūsu valsts rajonos.

Tolaik vēl turpinājās sīvi strīdi — kolhozam ir vai nav jākļūst par rūpnīcu. Agranovskis pārliecinoši pierādīja: ir! Arī šodien viņa rakstītais skan aktuāli: «Novācot kartupeļus ar mašīnām, 30 procenti no tiem tiek bojāti, un ilgstoša uzglabāšana nav iespējama, «otrās maizes» pārstrāde pašreiz nodarbina visas attīstītās valstis, tādas rūpnīcas ir jāceļ. Kāpēc laukos? Kāpēc tieši laukos? Bet kāpēc Maskavā? — es jautāju. Kāpēc ūdens un dubļu tonnas jāved uz lielpilsētu? Katrs lieks kilometrs taču *padārdzina* produktu, pārvadājot zaudējam vēl septiņus procentus ražas, un atkritumi, mizas — vai nav loģiskāk tos turpat uz vietas pārvērst cūkgaļā? Grozi kā gribi, tomēr celt tādas rūpnīcas laukos būs prātīgāk . . .» Agranovskis pārliecina, ka gan prātīgāk, gan izdevīgāk laukos celt konservu cehus (1970. gadā «Ādažos» sulā pārstrādāja 90 tonnas ābolu), apstrādes cehus (cirvju kātus «Ādažos» pasūta pat sibīrieši, bet slotaskātus — Itālija, Indija, Kuveita; izrādās, valūtu var pelnīt, pat koka gabalu pārdodot!), attīstīt citas palīgnozares. «Rūpnieciskie cehi» ne vien nenovērš kolhoznieku uzmanību no galvenajiem uzdevumiem, bet, gluži pretēji — šim galvenajam piesaista: graudaugu un kartupeļu ražas, izslaukumi, arī citi rādītāji «Ādažos» ir vieni no augstākajiem rajonā. Kolhozā daudz ceļ, bet peļņu par konserviem un lāpstām iegulda pamatnozarēs. Un tās dod krietni lielākus ienākumus nekā palīgražošana. Savu galveno sūtību kolhozs neaizmirst.

Kolhoza rūpnīcas nes vēl kādu labumu: cilvēki turas pie saimniecības, neaiziet. Kā teicis Kukelis, cehi akumulē darbaspēku. Sējas un ražas novākšanas laikā visi iziet tīrumā. Pilsētnieku palīdzība ādažnie-kiem nav vajadzīga jau gadus divdesmit.

Pārsteidz Anatolija Agranovska paredzēšanas spēja: šķiet, apraksts tapis nevis pirms sešpadsmit gadiem, bet gan šodien, analizējot mūsu pašreizējās problēmas un pārkārtošanās pieredzi.

Agranovski bija ietekmējusi vēl viena «Ādažos» dzimusi ideja, proti, kolektīvais darbuzņēmums. Adažnieki jau toreiz grasījās izveidot kompleksu agrorūpniecisku brigādi, piesaistot tai jauno cehu, *traktorus un kartupeļu* novākšanas kombainus. «Pilnīgs saimnieciskais aprēķins. Vieni un tie paši cilvēki gan apstrādā zemi un stāda kartupeļus, gan pārstrādā novākto ražu. Viņiem rūp ne vien tas, lai bez aizķeršanās strādātu rūpnieciskā līnija, bet arī lauksaimniecisko izejvielu daudzums un kvalitāte. Darbu apmaksā atkarībā no galarezultāta.» Tas uzrakstīts jau 1971. gadā! «Uzskatu,» raksta Agranovskis, ka «sociologiem un ekonomistiem nāktos papētīt šo principiāli nozīmīgo ierosmi . . .» Bet vai pētīja, novērtēja, varbūt pat izplatīja? Kur nu . . . Tik daudz gadus esam mīņājušies uz vietas vai pat rāpušies atpakaļ — tāpēc vien, ka palikām vienaldzīgi pret jauno, nevēlējāmies atbalstīt cilvēkus, kas negribēja iesīkstēt un ļodzīja

ierastos, iesūnojušos priekšstatus par ekonomiku. Atbalsta vietā viņi saņēma rājienus un infarktus. No septiņpadsmit priekšsēdētāja amatā nostrādātajiem gadiem savus desmit Kukelim pastāvīgi draudēja atcelšana (kuru gan toreiz interesēja kolhoznieku domas par savu vadītāju?). 1971. gadā to neļāva izdarīt Agranovska apraksts «Izvestijā». Tomēr dažus gadus vēlāk Kukeli piespieda aiziet no kolhoza. Viņa vietā stājās trīsdesmit sešus gadus vecais Alberts Kauls.

Visā kolhoza pastāvēšanas laikā viņi bija trīs. Mārtiņš Krēsliņš dibināja arteli grūtajā 1948. gadā. Pēc viņa nāves 1956. gadā pie kolhoza vadības stājās Josifs Kukelis, un pirms trīspadsmit gadiem stafeti pārņēma Alberts Kauls, komunists, kura tēvs gājis bojā cīņā ar fašistiem. Jaunais priekšsēdētājs drīz vien izjuta aizspriedumaino attieksmi pret «Ādažiem». Tiem joprojām pārmeta «dzīvošanu uz citu rēķina», to, ka «Ādaži», lūk, pelnoties no atpalicēju nevarības. Meli, aizspriedumi, rājieni—tas vel nebūtu nekas, bet tīša sabotāža . . .

Atceros savu pirmo braucienu uz kolhozu pirms desmit gadiem. Gribējās apskatīt, kā darbojas pirmā kartupeļu pārstrādes līnija, uzzināt, kā sokas ar otro?

Plašajā ceha telpā bija tukšs un kluss. Pustumšajā korpusā blāvi spīdēja balti nokrāsotās iekārtas un sienu flīzes. «Vai pārtraukums?» pavaicāju. «Pārtraukums gan, nu jau divus gadus,» atbildēja Kauls, «nav izejvielu. Sākt runas par otro kārtu vienkārši nav jēgas.» Togad kolhozs ievāca pāri par sešiem tūkstošiem tonnu kartupeļu. Daļu atstāja sēklai, daļu lopiem. Un kur pārējie? «Pārdevām,» paskaidroja priekšsēdētājs. «Pārtikas kartupeļu piegādes plāns jāpilda, bet pārstrādāti kartupeļi republikā nevienu neinteresē.» Savulaik Latvijas PSR Ministru Padome gan pieņēma lēmumu, kas paredzēja visus pārstrādātos kartupeļus kolhozam ierēķināt valsts iepirkumu plānā. Attiecīgām ministrijām un statistikas pārvaldei pat uzdeva noteikt kārtību, kā tas izdarāms. Un tas viss — lai pūstu miglu acīs Savienības Lauksaimniecības ministrijai. Tā tika nīdēta principiāla ierosme, bez kautrēšanās apspiesta kolhoza iniciatīva. Ko tas Kaulam maksāja, zināms tikai viņam pašam un krietni apjomīgajai slimības vēsturei ciemata slimnīcā.

Kauls un Kukelis ir dažādi cilvēki — pēc rakstura, vecuma, dzīves pieredzes. Bet abus vieno uzticība zemei un pienākumam. Mēmi izpildītāji viņi nekad nav bijuši, toties cēlāji, domātāji, cīnītāji — vienmēr. Ne jau viss gājis gludi. Tiem, kas priekšgalā soļo, gadās arī paklupt. Taču pat viņu kļūdas ir pamācošas.

Kauls ne tikai nosargāja sava priekšgājēja padarīto, bet arī vairoja meklējumu garu. «Ādaži» guva lieliskus panākumus. «Rūpnīcai nav vietas starp mājelēm un viensētām, bez visa cita vajadzīgs arī asfalts,» uzsver Agranovskis. Jau tolaik ādažniekiem bija labiekārtotas mājas, slimnīca, skola, klubs. Tādas kafejnīcas kā kolhoza klubā nebija ne

Maskavas Literātu, ne Žurnālistu namos. Bet šodien jaunuzceltā vidusskola un bērnudārzs — tādu nu laikam nav *nekur — ne* Amerikā, ne Eiropā. Pats redzēju amerikāņu tūristus, gluži mēmus no pārsteiguma. Bērnudārza vajadzībām vien «Ādaži» ik gadu izdod pusmiljonu rubļu, miljonu — sociālajai nodrošināšanai un materiālai palīdzībai kolhozniekiem, trešdaļu miljona — personālajām pensijām. Miljonus ādažnieki dod cilvēkiem, jo no gada gadā ir cēluši savu pamatnozaru — augkopības un lopkopības — efektivitāti. Salīdzināsim: divdesmit gados graudaugu ražība palielinājusies no 25 līdz 50 centneriem no hektāra, izslaukumi *sasnieguši* 5080 *kilogramus no* govs, lai arī ganāmpulks palielinājies pieckārtīgi. Peļņa par produkcijas realizāciju sasniedz 45 miljonus rubļu — palielinājusies turpat desmit *reizes. Par* spīti uzbrukumiem «no augšas», turpina pastāvēt palīgnozares. Kolhoza rūpnīcas tāpat vairākkārt palielinājušas produkcijas izlaidi: pērn par pārstrādāto lauksaimniecības produkciju nopelnīti gandrīz četri miljoni rubļu. Un atkal Agranovskim taisnība: «Latvijas kolhoza pieredze tādēļ tik vērtīga, ka tas praktiski ķēries pie darba un savu izaugsmi nopelnījis pats . . .» Pats sagatavojis pamatu progresīvam darbam: ekonomiski, tehniski, organizatoriski un, ja gribat, tikumiski . . .

Visus šos gadus ādažnieki attīstījuši un pilnveidojuši pašfinansēšanas, efektīva darbuzņēmuma un saimnieciskā aprēķina metodes. Pat kolhoza priekšsēdētāja vietnieka alga šodien ir atkarīga no galarezultāta nozarē, kas ir viņa pārziņā. Visās fermās, kompleksos, ražošanas iecirkņos — pilnīgs saimnieciskais aprēķins.

Astoņdesmito gadu «Ādažiem» jaunu ceļu pavēra PSKP CK 1985. gada aprīļa Plēnums. Visi darba kolektīvi — sākot ar brigādi, iecirkni un beidzot ar cehu un fermu — pēc pašu iniciatīvas apsprieda savas iespējas un rezerves. Kopīgi radās agrofirmas attīstības programma piecgadei un laika posmam līdz 2000. gadam. Paredzēts krasi palielināt gaļas, piena, kartupeļu, dārzeņu un augļu rūpniecisko pārstrādi un vienlaikus radīt bezatkritumu ražošanas sistēmu. Iecerēts atvērt firmas veikalus, kafejnīcas, restorānus Rīgā un citās republikas pilsētās. «Ādaži», piemēram, apmierinās trešdaļu no galvaspilsētas pieprasījuma pēc kartupeļiem un to pārstrādes produktiem.

Darbs rit pilnā sparā: jau top ietilpīgas kartupeļu glabātavas, jaunās tehnikas cehā (arī tāds šeit ir) tiek modernizētas un radītas jaunas augsnes apstrādes, augkopības un ražas novākšanas mašīnas.

Meristēmo kultūru laboratorijā audzē brīnumsēklas kartupeļu plantācijām, rit sarunas (beidzot cerīgas!) par visdažādāko kartupeļu pusfabrikātu izgatavošanas iekārtu iepirkšanu, jaunu mašīnu, konstrukciju, mēslojumu piegādi «Ādažiem».

Bet vai taisnīgi, ka viss tikai «Ādažiem»? Arī šodien vēl dzird jautājam un pārmetam: «Viss tikai viņiem . . .» Jautājums ir pamatots:

pirmspārkārtošanās laikā lauksaimniecībā pastāvēja nivelē-šanas princips — katram pa mazumiņam. Dažviet atpalicējiem tika pat vairāk nekā pārējiem — atbilstoši īpašām programmām. Kā saka, «sameta» bēdubrāļiem. Uz šo pašu jautājumu pirms 16 gadiem pārliecinoši atbildēja Agranovskis: «Atzīšos, ka, iepazinies ar visu saimniecību, nevilšus padomāju: vai taisnīgi, ka kartupeļu pārstrādes līnija iedota tieši «Ādažiem»? Kāpēc viss viņiem vien? Es tūlīt pat, uz karstām pēdām izlemtu citādi, nolūkotu kaut kādu citu kolhozu, mazāk turīgu, iespējams, pat *atpalikušu, un* lai tik . . . Nekā, *neiznāks vis.* Sapratu, ka arī šeit pavēles ir bezspēcīgas. Ne tikai tāpēc, ka ideja radās «Ādažos». Kolhozam rūpnīcu uzspiest nevar. «Kaut kāds» vis ar to galā netiks, uzsēdīsies valstij uz kumbra.» Tādu sēdētāju mums atliku likām. Nu beidzot runājam atklātu valodu: gana balstīt sliņķus, līdzekļi jādod tiem, kam šie līdzekļi ātri un ar uzviju atmaksājas. Turklāt ādažnieki jau nenopūlas tikai savā labā vien. «Ādaži», būdami agrofirmas vadošais uzņēmums, produkcijas audzēšanas un pārstrādes progresīvākās metodes ievieš visos agrofirmas kolhozos un padomju saimniecībās. «Ādaži» palīdz partneriem apgūt ražošanas sistēmas, kuras tik augstu novērtējuši kolēģi no Čehoslovakijas. Kolhozs apgādās partnerus ar labāko šķirnes sēklu, mašīnām, mēslojumu, sniegs servisa pakalpojumus tehnikas aprūpei, palīdzēs audzēt augsti produktīvus piena lopus. Adažnieki uzņēmušies «svešo» speciālistu apmācīšanu. Meklējumi un likstas nav bijušas veltas. Kartupeļu rūpnieciskās apstrādes sistēma ir pirmā, pie kuras ķērusies agrofirma. Un šīs sistēmas pamati tika likti 1970. gada decembī, kad iedarbināja līniju, par kuru rakstīja Agranovskis un kas rosināja pilnīga saimnieciskā aprēķina brigāžu veidošanas ideju. Savu kārtu gaida vēl divas tehnoloģijas: rapša audzēšanai un piena lopu ganāmpulka atražošanai, pielietojot transplantācijas metodi. Tādējādi «Ādaži» kļūst par vidutāju, saikni, kas vieno zinātni un ražošanu, par brīvprātīgu, uz ekonomiskiem pamatiem organizētu apvienību, ķas ievieš zinātniski tehniskā progresa sasniegumus.

Pagājušajā gadā lauksaimniecības zinātņu kandidātam A. Kaulam piešķīra Sociālistiskā Darba Varoņa nosaukumu. Šī gada sākumā viņš iedvesmots atgriezās no sanāksmes PSKP Centrālajā Komitejā: «Tur taču bija runa par mūsu cerībām un centieniem. Un kādu atbalstu guvām mēs, saimniecību vadītāji!» «Ādaži» enerģiski rīkojas. Lai gan arī šodien pastāv birokrātiski šķēršļi, kas bremzē, liek zaudēt laiku. Agrofirmas attīstības programma, piemēram, mēnešiem ilgi nogulēja Republikas Agrorūpniecības komitejas kabinetos. Nesen, lai paātrinātu agrofirmas materiāli tehniskās bāzes attīstību, pilnvaroto sapulce ieteica izmantot kolhoznieku un viņu ģimenes locekļu personiskos līdzekļus — paju veidā, vēlāk izmaksājot procentus. Kolektīvs priekšlikumu atbalstīja. Taču Valsts bankas kantori un Finansu

ministriju šis priekšlikums nobiedēja. Toties cerīgs ir Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas, Vissavienības Lauksaimniecības zinātņu akadēmijas, PSRS Valsts Agrorūpniecības komitejas atbalsts.

«Ādaži» prot pārvarēt *grūtības. Viņi uzvarēja* 70. gadā un ir pārliecināti, ka uzvarēs šodien.

GINTS JANSONS

VAKARA SLAUKŠANA

Asja: — Strādāju fermā četrdesmit gadu bez atvaļinājumiem un *brīvdienām. Es* nesūdzos, rakstniek. Gribu jums parādīt savas rokas un pavaicāt — ja tā strādāts (visi saka— labākas sievas mums kolhozā neatrast), vai *manas mazmeitas nav* pelnījušas citādu dzīvi? Domāju, vismaz viņam tādu esmu sastrādājusi.

Vineta: — C ienījamo žurnālist, vai zināt, kālab esmu laukos? Man gribējās mājas, bet ne visiem augstskolas absolventiem tādas piedāvā. Cilvēks pie mums dzīvo apmēram septiņdesmit gadu — vai ne? Bet es negribu piekto daļu dzīves dalīt ar sev līdzīgiem kopmītnes istabā, un ķerties pirmajam pretimnācējam ap kaklu dzīvokļa dēļ — ne tik. Kad mācījos institūtā, kad strādāju manufaktūrā tā paša nolādētā mitekļa dēļ, uzgāju daudzus ierobežojumus. Celtnieku vienībā mēs, skuķi, smīkņājām par to, ka drošības tehnikas noteikumos teikts — celt un pārvietot priekšmetu ne smagāku par desmit kilogramiem . . . Lūdzu jūs, atbrauciet kaut uz vakara slaukšanu (no rīta jau nepaspēsit) un paskaitiet, cik izcilā trīs sievietes un viens plānprātiņš un ko te pie mums nozīmē — ģimenes ferma. Man ir māsa — Gundega, pati negrib rakstīt. Saprotiet, viņa ir devītajā mēnesī. Ja viņa strādātu kantorī, sen jau būtu dekrētā, bet tagad — neiet. Kolhozam viņas vietā nav ko likt pie govīm, bet mūs vēl vairāk noslogot Gundega nevēlas. Bet govis, rakstniek, kādam ir jāslauc. Vienalga, kādiem spēkiem, vienalga, kādu elpu atrodot. Tā, lūk. Atbrauciet, lūdzu, gan. Fermu atradīsit pēc trim cauriem vītoliem lielceļa malā. Nestrādājam mēs slikti, nenožēlosit . . .

Vecais stārks, izriezis krūti, braši pozē saulei. Svētelim apnicis lūrēt lejup. Jumta korē snaikstoties, kūts pagalms šķiet kā pagalms, lievenis gan tīrāks nekā cituviet, tāpatiņās slaucenes uz sola balsnī drusku spožāk nekā kaimiņos, bet — kas no tā svētelim? Debess ir spodra un pļavas ir šķīstas. Cilvēki virs zemes? Skudriņas, kurmēni — pē! Svēto spārnaini divkāji atbaida. Putnam sarkani zābaki kājās. Spoži un glīti. Cilvēkiem — sabristi. Stārkam bail pakāpt lejā un apskatīt — cik to dubļu īsteni ir. Svētelis ir pietiekami vecs, lai fermas skudriņas viņu interesētu tikai dažos aspektos. Viņam patīk, ka cilvēki pēc kārtīgi padarītiem dienas darbiem lopbarības rateļus izmazgā un līdz rītam apgāž uz mutes lieveņpriekšā. Kad satumst un svēteliene laižas snaudā, lejā dzirdama rosīšanās. Nāk lielais kumāss, un pēc brīža svētais putns, nobridies līdz ausīm, no truļapakšas šņakarē treknas vardes! Gadu ritumā nakts medības svētelim iegājušas asinīs, bet'— tsss . . . Neviens nedrīkst ij domiņas lolot, ka sārtzāba-kotais aristokrāts, negausīgi tusnīdams, gūst baudījumu šai dubļos mirkstošajā *mazās fer*-miņas pagalma!

Varbūt vēl ilgi stārks demonstrētu saulei guzu un puspievērtu aci blenztu debesī, *ja* ne pēkšņa auto rūkoņa. Visi dzelži, kādi nu vien fermā bija, sāka kliegt. Pat rata stīpa zem svēteļa papēža (otrs, lai pārmēru nesa-pūlētos, bija pierauts šekumam) neganti iebrēcās — Glābjas, kas var! Plāns nāk! — un ierausās dziļāk ligzdas armatūrā.

Jābilst, ka kolhozam nudien vajadzēja izpildīt melnmetālu nodošanas plānu, ko glābt *spēja* vairs tikai veco truļu (zem kuriem tik labprāt atpūtās vardes!) nomiršana. Citādi plāns zilām gunīm nodegtu. Tā nu divi vīri lādēdamies steidza antīkos dzelzs gabalus triekt kravas kastē, lai pēcāk no piekabes saudzīgi kā zīdaiņus izceltu jaunus, bet akurāt tādus pašus lopbarības rateļus.

Un projām bija. Krava aizlīgoja ziedoties metāla presei un kausēšanas krāsnij, bet fermā — laiks lopus dzīt.

— Ēēua! Kur līdīsi? Līdīsi kur, maita? Mū, mū, mūūū! Gauja, večiņ, nāci pie ķēdes! Pie ķēdes, pie ķēdes, vietā! Ui, vēmekl, nebolies, nebolies, tev saku! *Va'* tu, vecā kūka, nestāvēsi rāma? Pa, pa, kur tas kančuks? Mū, mūaaa! Mierā, Mirte! Bamīt, kas tad nu — rumpis par smagu? Dun, din, dum. 2viuks, žvauks, žvāks.

Dzīvnieku elpa un smagi soļi. Diezgan vienaldzīgas lamas un krāšņi salīdzinājumi. Ķēžu šķinda, mīzalu čurkstoņa uz grīdas un rosība silēs. Māris auro — pievāciet kules! Govis, dabīgi, pierietējušos tesmeņus ieraut neprot un, ja arī prastu, tad neklausītu. Pa-muļķam dīvains humors. Toties ar sākumiem un skrāpi Māris strādā kā Hērakls Augeja staļļos — kūts allaž ir sausa un lopi — spodri. Asja, Vineta un Gundega — vecāmāte un mazmeitas nāk ar kannām. Iegaudojas vakuumsūknis un cilvēkā ieslēdzas automāts. Samērcēt siltā ūdenī drāniņu un pārlaist pāri tesmenim . . . Ahā, tai bija pupi cieti — masāža plus bišķi vazelīns . . . Tai, velns, šķiet iekaisums, jāpabrauka ilgāk, pirms uzgaļus spraud virsū, un darbs aizkust. Nav lieku kustību, nav tukšu skatu, nav arī sarunu.* Te iemācās runāt ar sevi.

Asja: —Trīsdesmit deviņi reiz trīssimt sešdesmit pieci? Daudz. Bet pilns rēķins neiznāks. Divi mēneši sanatorijā — nost, nedēļa pēc aklās zarnas — nost, diena pirms dzemdībām un pāris — pēc iznākšanas no slimnīcas — nost! Cik sanāk? Atkal daudz. Esmu aizmirsusi reizināt ... Kā tur bija, kur liekams cipars, ko paturu prātā? Vajag atcerēties, vajag. Žurnālistam jāzina taisnība par veco Asju — rajona piectūkstošnieču kluba prezidenti. Prezidentus allaž atceras.

Bet *mani* — Asju? Pirms Nopelniem bagātās piešķiršanas?

1948. gadā ieskrēja iznīcinātāji — vai mežabrāļi neesot matīti?

Piecdesmitie, piecdesmitie — neatceros. Dzima meita un algas kļuva lielākas. Āboliņš iemīts pret kukurūzu, kas vēl?

Sešdesmitie gadi. Paņēma zirgu. Vecu ķēvīti, no vācu kara, bet zobi šai vēl bija. Nomira vecais. Pirmās sāpes mugurā. Pirmais slaukšanas aparāts. Meitai šepat kāzas, kopš tām viņa dzīvo tikai

pilsētā.

Septiņdesmitie, astoņdesmitie — vai nav vienalga? Ziņkārīgie ir bijuši, bet allaž saruna nobīdīta tā — sakiet, cienījamo meistar, kā jūs plānojat nākamgad no vienas brūnaļas vidēji izslaukt trīs (četras, piecas, šovasar jau varētu taujāt par sešām) tonnas piena? Ja gotiņai pilns puncis un cilvēkam — godīgs prāts, var izslaukt arī vairāk, parasti lēnprātīgi atbildējusi Asja. Tagad Asja nebūs rātna. Viņa var runāt. Ir aptecējusies dūša.

Vai gotiņa pēc siena, vai bullēns pēc skābbarības bizenē prom uz pilsētu? Tad kāpēc slaucējai, lai tiktu pie pašas slauktā, jāskrien uz rajona centru? Varbūt par to rakstīts laikrakstos? Bet Asjai sasitusies brille, pie jaunas tikt nav vaļas, taču — piķis ar to. Televizoru lopkope skatās ar pliku aci, arī tas klusē un svinīgi rāda bildes no kolhozu tirgiem. Proletariāta un inteliģences vēlmes pamazām tiek apmierinātas, lielpilsētās rindas sarūkot, konstatē korespondenti, bet uz kā rēķina, grib žurnālistam pavaicāt Asja? Vai taisnīgi, ja nopelnīt vien ir par maz, lai piekļūtu, rau, šim, izgrieztajām rokām sastrādātajam? To neviens Asjai ne televīzijā, ne rādiņā nesaka. Ko pilsēta man devusi pretī? — domā Asja. Televizoru, radio, ledusskapi, drēbes — tās var nopirkt igauņos — ak jā, vēl gludekli un . . . viss. Asja nekad nav sūdzējusies. Viņa ir pieradusi pie brokastīs ceptā dienišķā speķa un olām, ko dakteris jau pirms gadiem desmit noliedza ēst, viņas rokas ir iemanījušās celt puscentnera nastu, viņa ir pieradusi spoguļpriekšā pucēties pirms brauciena uz ciemata veikalu, jo citam jau spoguļoties neiznāk vaļas. Asjai tik mazmeitu žēl. Viņām vecāmāte par visu apkārtējo var pateikt ar nožēlu — Kad es augu, viss jau tā bija!

Vineta: — Tr īsreiz dienā vajadzēšot slaukt, citādi rādītāji nebūšot pienācīgā līmenī! Jāuzprasa žurnālistam, vai lopkopība patiesi intensificējas tad, kad vecā nemehanizēfā kūtī govij pupus rausta trīs reizes dienā? Nudien, lai viņi iet ieskrieties! Pilsētā, pie stellēm stāvot, plānu varēja izpildīt rāmā garā par visiem divsimts procentiem. Vismaz nevajadzēja rauties desmit stundas un lieku

reizi iet pie stellēm. Plāns esot likums. Tikai dikti interesants gan — pilsētā pildi to smiedamies, bet te, paskat, knapi galus kopā savelkami Turklāt kādā darbāl Pag, pag, vienreiz taču tam jāpievērš uzmanība, un to darīšu es, ja nebūs neviena cita. Dzīvokļa dēļ es vergoju te, tikai dzīvokļa dēļ, mīļiel

Gundega: — Vai, kā šiverēl Nemaz nevar rātni nogulēt, sātans tāds. Nekas, nekas, drīz jau tiksi pasaulē, tad varēsi jampelēt pēc sirds patikas, bet tagad paciet. Vairs nav ilgi. Noiesim gar Dzelmi, Lietuvēnu un Ziedi, — Ziedīte ātri slaucas, un diena būs galā. Kannas mums palīdzēs aiznest vecāmāte, viņa ir laba, vai ne, susuriņ?

Gundega mēģina atliekt muguru — lielais vēders, izspraucies

cauri kūtssvārkam, traucē elpot, — un saskrienas ar Asjas acīm. Tās ir skumji zobgalīgas, kā tais reizēs, kad vecāmāte mierina — Viss šai pasaulē, meitiņ, no pacietības atkarīgs. Viss . . .

Gundega novēršas. Viņa ir gana pacietīga. Pūriņš, kas noglabāts zem sirds, mierina un gaiņā nejaukās domas par rītu, parītu un aizparītu . . .

Trakais Māris nedomā neko. Izturība? Tās viņam cik uziet! Spēks? Kā trijiem vīriem palienēts! Tādi kā Māris laukiem vēl ilgi būs vajadzīgi. Rajona avīzītē reiz pat parādījās informācija «Čaklais lopkopis» rubrikā «Cilvēka faktors».

Māris nedomā, dabas bērns tāds. Viņam viss ir kā nākas.

Nau ne vainas, caur degunu noķērc Māris, vezdams ķerrā mēslus.

Nau ne vainas! — noskan, kad viņš mīnus trīsdesmit spelgonī ar cērti tīra aizsalušo mēslu šahtu.

Nau ne vainas šai dzīvei, ja ir jumts starp zilām debesīm un paša galvu, ja ir lopiņi, kas cilvēku saprot un klusējot uzklausa. Māris lopus ir iebarojis ar sausiņiem (brīnums, cik maz dzīvai radībai vajag, lai tā būtu paklausīga!), bet īpaši mīļas govis vasarās kronē ar pīpeņvainagiem, tos noņemot tikai tad, kad jāiet par vedēju un vienlaikus arī galveno sveces turētāju gotiņu kāzās. Māris atzīst tikai īsta vērša spēku (mākslīgās apsēklošanas tehniķi, dēvētu par Bullenīti, viņš vairākkārt rupji izlamājis, tādējādi izkarodams sev un tikai sev īstenā ganāmpulka atražošanas koordinatora vietu) un kāzu reizēs allaž uz-cērfas kā pats uz savām laulībām. Tad drusku iedzer krūmiņi un līdz nākamajai reizei atkal staigā nošņurcis, mēslainos kankaros un — ziema vai vasara — gumijniekos, kuros, šķiet, atvases izdiedzējis dažs labs nemazgātu zeķu pāris.

— Nau ne vainas! Māris uzplāj Murkšķei pa pēcpusi un tver skrāpi. Krīt mēslu plāksnītes no govs sāna, atklājot spīdīgu villu. Mārim ir liela diena. Atbrauks cilvēks, kuram varēs izrādīt mīļākās govis.

īiiiua! Vakuumsūknim aizkrīt rīkle un jaunie truļi sabīstas klusuma. Viņi nesaprot, kur iekļuvuši. Kūdras un mēslu smārds truļiem aizcirtis elpu, gluži jaunos sānus dedzina vircas piles. Jaunuļi nemierīgi grozās un sačukstas — Brālīši baltie, mūsu dzimtenē nudien šitā nestrādāja!

Drusku vairāk nekā truļi zināja žurnālists, kurš tobrīd spīdīgā izdevniecības volgā vizinājās uz fermu. Žurnālists bija labs rakstītājs. Vajadzēja paust tehnoloģiskās sliedes nozīmīgumu? — Ņēma, izpētīja to un drukāja avīzē iekšā. Smukiem vārdiem, zemnieciski gudri, tā ka lasītāji pat nepamanīja — intensīvai labības kopšanai tehnika jākomplektē un pat jāražo pašiem — saimniecībās . . . Lielumlielaja saimniecību daļā tādējādi intensifikācija tika meklēta zemnieku — zinātnieku un zemnieku — konstruktoru prātos. Lai cik tas jokaini arī

nebūtu, meklēto atrada. Žurnālists vairījās skatīt — kāpēc laucinieks sev vajadzīgo nevar, kā agrāk, iemīt pilsētā, pret saviem ražojumiem. Tad redzētu briesmu lietas. No laukiem tiek ņemts vairāk nekā atdots ... Jo — kā sauc tādu parādību, kad nauda ir, bet pie preces netiek? Brr . . . Paldies dievam, vienam grēkam žurnālists ir veikli izšmaucis — lai nu ko, bet desas un žāvētu gaļu viņš nav apsaukājis par delikatesēm, jo pats reiz dzīvojis laukos un labi zina no sķurstens izņemta luņķa vai klēts-smaržas pievilguša šķiņķa vērtību. Citādi ir grēkots gan. Skaistos un pareizos, bet dažreiz skaistos un ne visai pareizos vārdos tērptas divas patiesības — lozungs — «Ražot produkciju par katru cenu». Bez ieinteresētības, kurai aiz muguras ir aicinājums — «Zemniek, apzinies savu misiju, esi pacietīgs, reiz pienāks labāki laiki!». Reizumis gan žurnālists šķities Vecajam Stenderam rada, uzklausot, ka viņa laikrakstu dēvē par lapeli, derīgu tikai ķemertiņam vai olu ietīšanai, bet šādas izjūtas žurnālistu nevajāja pārāk bieži. Uzmācīgākas tās kļuvušas sabiedrības atjaunotnes laikā, kad presē par pirmo modes dāmu kļuva atklātība un lietišķums, kad ar sīkumu un mazu mellumiņu nīdēšanu vien bija par maz. Nācās apjaust vēl trešo patiesību — rakstīta vārda spēku un lietderību vērtē tauta, nevis atsevišķi tās slāņi vai grupējumi . . .

Līdz fermai palikuši vairs tikai pāris kilometri, kad žurnālists liek šoferim piestāt ceļmalā. Balsnī balta bērza un pelēka alkšņa aploka mietiņi, vakara saulē dzeloņdrāts rūsa kļūst ruda. Žurnālists piesēst grāvmalā un paņem saujā stieples dzelksni. Karu žurnālists atceras jo labi. Kurzemes katlā izpostītas daudzas sētas. Tēvs, baidoties uzskriet mīnām, klīst pa mežiem, meklē vāciešu bunkuros kartupeļu mizas. Vietumis prūsis nebija skopojies un naželi tupenim laidis pāri kā bagāts kungs ... No šīm mizām, no saslaukām tad arī izauga pirmā kartupeļu raža žurnālista tēva mājās. Daļa šo kartupeļu pēcāk veidoja arī kopsaimniecības pirmās ražas. Tajos laikos zemnieku uzturēja tikai paša piemājas zemīte un paša lopiņi. Viss kolhozā izaudzētais plūda uz pilsētu. Ko nozīmēja karš, izbaudījis bija katrs, tālab nesūrojās par spiedīgo laiku. Paēdināt valsti un armiju vajadzēja. Pa tam lāgam tika atjaunota rūpniecība — rekonstruēti sagrautie objekti, celti jauni un jauni tautsaimniecībai nepieciešami kombināti, rūpnīcas un ražotnes. Kosmosā uzšauta raķete vairs neskaitījās brīnums, bet lauki mīņājās kā pelēka sieviņa manikīres uzgaidāmajā telpā. Pilsētās sāka runāt par pirmajiem skaitļotājiem, bet Latvijas laukos četrdesmit gadus pastāv, tāpat kā tagad, 4500 nemehanizētu vai vāji mehanizētu mazo fermiņu. Zemnieks cieta, cieta un gaidīja labākus laikus, līdz izauga jauna, cerībām barota, paaudze. Cerība, kā zināms, ieinteresētību darbam nerada. Līdz šim uz priekšu dzina administrēšanas pletne — pilnveidot darba organizācijas formas! Cīnīties pret žūpām! Lietderīgi izmantot katru minūti, katru traktoru, katru arklu! Bez tā, protams, nevar. Tikai

traktoram bieži vien bez tā arkla ko citu grūti piekabināt. Cilvēkus ar sīkām pārmaiņām darba kultūrā, ar sīkām uzvarām, kuras nematerializējas vai nu jaunos namos un kūtīs, vai biezākā makā, ieinteresēt vairs nevar. Tā dēvētās un daudzinātās ekonomiskās sviras galā, kad runa par ražošanas intensifikāciju, izrādās, piestāties ir ļoti grūti. Dārzeņus, kuri izaudzēti ar zaudējumiem, saimniecības par tavu naudu joprojām ir spiestas transportēt kilometriem, reizēm pat simtiem kilometru prom, lai priecētu lielpilsētu iedzīvotājus un TV operatorus ar vitaminizēto kravu grēdām, reālajam darba ieguldījumam daudzviet neatbilst saražotā piena un gaļas iepirkuma cenas. Absurdi, bet saimniecībā

vēl aizvien ir izdevīgāk attīstīt palīgražošanas nozares. Vai labs, piemēram, var būt kurpnieks, kuram izdevīgāk pīt grozus? Vai kvalitatīvu maizi ceps beķeris, ja lielāku atalgojumu viņš dabū tirgū, tulpjsīpolus pārdodot — starp citu, paša koptus?

Protams, ka nē, atbild sev žurnālists. Viņš melotu, ja apgalvotu — zemnieku intereses šim svešas. Taču viņš zina, ka teiciens — jo vairāk ražosim, jo labāk dzīvosim, ir devalvējies lielo cerību laikā.

Vēstule no Ozolnieku sievām. Tādas kā viņas ir simtiem. Žurnālistam ļoti gribas pirmo reizi pa ilgiem laikiem pateikt viņām visu — ko zina un ko domā par sievu dzīvi, grib to pateikt arī lasītājiem, bet tagad viņš sēž grāvmalē, cauri aplokam un pāri pļavai skatās turp, kur vīd Ozolnieki, un saprot, ka viņam tas nav pa spēkam. Lai pateiktu, kāpēc pilsēta lauku kamiesī iemitinājusies un nelaiž to vaļā, lai pateiktu, kāpēc mehanizācijas vietā ir lopbarības rateļi, lai ieskaidrotu, velns parāvis, kāpēc lauku veikalā nav siera, gaļas, desas un krējuma un kāpēc maku vieglāk pildīt zemnieka spēkiem, vajag daudz spēka un daudz informācijas. Žurnālists jūt — Ozolnieku sievu problēmas raugāmas kopsakarā ar valsts problēmām, dienām un nedienām. Kā tiekam līdz cenu veidošanas sistēmai, kā detalizētāk jāpēta — kas tas ir — kolhozs, kā cilvēki tajā reiz pulcējušies un kā vārdā strādājuši, izrādās—kāds starpposms par šo laiku zudis. Tagad tas jāceļ gaismā. Bet žurnālists ir padzīvojis vīrs. Daudz kam ieradis. Pārlēkt pāri spalvai, kas reiz fiksējusi koksagīza ēru, skaudusi piemājas saimniecību un viensētas, viņš nedrīkst. Nav tiesību. Zēl. Žurnālists Ozolniekos nenokļūs. Lai godīgi atbildētu Ozolnieku sievām, vajag cita spēka.

Žurnālists skatījās uz aploka mietiņiem apvīto dzeloņstiepli, bet Ozolnieku fermā sievas pēc slaukšanas vēl bišķi pasēdēja un klusējot gaidīja. Tad Asja teica — droši vien mašīna nav gājusi cauri. Līdz mums jau grūti nokļūt.

Mājās pārnākušas, sievas nerunāja.

Asja cep vēršacis un speķi.

Vineta skatās televizoru.

Gundega saraujas — šķiet, sākas dzemdības, bet nekā — tikai drusku vēders samocīts . . . Vajadzētu vīram uz armiju uzrakstīt vēstuli, bet nav spēka.

Māris savā ēkas stūrī jau guļ. Guļ acīmredzami nemierīgi, gulta ir savandīta, laiku pa laikam augums noraustās un atskan — Nau ne vainas!

Asja to dzird cauri sienai un zem deguna nopurpina — Muļķītis!

Šogad četru cilvēku pūliņiem Ozolnieku fermā patiesi no katras Latvijas brūnās iegūs tieši sešas tonnas piena, katrs vidēji mēnesī būs nopelnījis simtus četrus, nerēķinot tos pāris tūkstošus, kas saņemti piemaksās. Jā, kur izveidojas ģimenes ferma, kur labi strādā— piens nāk lielumlielais. Taču tas ir atšķaidīts ar sviedriem. Asjai bail, ka tik arī tā neizveidojas par sistēmu — raugi, pilsētai atkal briesmas klāt — izrādās, liela nauda vajadzīga, lai modernizētu tās daudzās rūpnīcas. Bail, ka laukus atcerēsies tikai rudeņos, mēslu vākšanas laikā.

Starp citu, nupat saplīsa viens jaunais trulis. No smiekliem viņam pārsprāga vēders. Bija izlasījis gluži pareizu rakstu, ieklātu šā dibenā. Par lopu sērdienīgo likteni cilvēku nevīžīgas attieksmes rezultātā. Trulis, aiz smiekliem mirstot, bļāva — Hal Ha-ha-ha-Hihiīl Ar cilvēku mūžiem vēl nav tikuši galā, ķeras pie lopiņiem! Hiīīl

Truli apgāza uz mutes turpat kūtspriekšā un stārķim nākamajā vasarā tepat dubļos atkal bija atrodams dažs labs trekns kumoss.

«PAJUMTE NEPATEICĪGAJIEM»

Šīs materiālu kopas virsraksts pieder apakšpulkvedim Austrim Rancānam, ar kura domām jūs varat iepazīties turpmāk publicēto viedokļu sakarā. Jaunajiem cilvēkiem te dota iespēja formulēt savu attieksmi pret miliciju. (Jāpiezīmē, ka likumpārkāpēju viņu vidū nav.) Milicijas un jaunatnes attiecības analizē Viktors Avotiņš.

»

«Manuprāt, konfliktus ar miliciju var dēvēt par konfliktiem «instinktu līmenī». Manam un jūsu intelektam nav un nebūs nekādas nozīmes tik ilgi, kamēr milicijā strādās arī mazizglītoti cilvēki, kuros forma uzsilda pašapziņu, iekvēlina varas un visatļautības tieksmi.»

+

«Vajadzētu nodrošināt kaut nelielu vietējās valodas prasmi. Tas, ka diezgan daudzi milicijas darbinieki ir ieceļotāji un laimes meklētāji, neatbrīvo viņus no elementāras pieklājības un valodas prasmes. Gribētos, lai viņos būtu kaut kripatiņa no tā cildenuma, ko redzam TV ekrānos. Mundieris ne tikai piešķir zināmas privilēģijas, bet arī uzliek zināmus pienākumus.»

«Rodas iespaids, ka milicija var visu atļauties, tā sevi uzskata par augstāk privileģētu šķiru nekā citi cilvēki. Bet dažbrīd ir tā, ka milicija ir klāt, kur nevajag, bet, kad vajag, tad viņus nekur neredz. Piemērs: sporta diena Rīgā. Milicija stav ķēdēs ap jauniešiem, it kā viņi būtu no cietuma izmukuši noziedznieki.»

J»

«Diezgan daudzas reizes milicijas darbinieku izturēšanās man likusies dīvaina. Uz ielas stūra dežurē milicis, viņam garām knapi uz kājām turēdamies aizlien dzērājs, bet milicis pagriež galvu uz otru pusi un izliekas, ka neredz, lai viņam nebūtu «jāķēpājas» ar to piedzērušo.»

*

«Bijām talkā kolhozā. Kādā naktī tika aizdzīta automašīna un apzagta ēdnīca. No rīta mūs aizturēja milicijas darbinieki. Ar šantāžas palīdzību gribēja mūs piespiest parakstīt protokolu un atzīties šajos noziegumos, kaut gan mums ar to nebija nekāda sakara., Pēc ilgām pārrunām mūs atlaida, piedraudot, ka būs tikšanās citos apstākļos.»

«Mazam cilvēkam, kam nav nekādu sakaru, ir grūti cīnīties pret veselu mundierotu grupu, kuri ir uz vienu roku.»

«Dažādos pasākumos milicijas parādīšanās ir kā izaicinājums, jo tās klātbūtne vienkārši nav vajadzīga. Pat ja miliči neko nedara, viņu augstprātīgā grozīšanās tracina un neviļus rodas sīka vēlēšanās varas pārstāvjus pakaitināt. Es to uztveru kā neuzticības apliecinājumu un daudzi man līdzīgie tāpat. Man ir astoņpadsmit gadu.»

«Ar miliciju sīki konflikti gadas tapec, ka it ka ir uzskats, ka pēc 24.00 uz ielas nedrīkst parādīties.»

+

_ «Biju ar draugiem aizbraucis uz kādu pilsētciematu. Ēdnīcā pusdienojām. Cilvēku bija maz. Pie pretējā galdiņa sēdēja vietējais iecirkņa pilnvarotais. Pārējie jau bija paēduši, gaidījām vienu, kas vēl ēda. Te pienāca milicis un sāka uz mums kliegt: «Ko jūs te sēdiet? Te nav nekāda apspriežu vieta. Ja paēdāt, tad ejiet ārā!» Es viņam atbildēju, ka pieklājības likumi prasa, lai pagaidītu to cilvēku, ar kuru kopā ēdām. Taču milicis vēl un vēl aicināja, lai mēs lasoties ārā.»

«Koncertos milicijas darbinieki un kārtības sargi rauj jauniešus aiz drēbēm un met atpakaļ beņķos, turpretī Saulkrastu diskotēkā, kur viņu acu priekšā sita kādu puisi, milicijas pārstāvji paskatījās un teica, ka gan jau paši tikšot galā.»

+

«Es ar savu skuķi aizbraucām uz lidostas bāru padzert kafiju. Skaidrā prātā, normāli ģērbušies. Ievēroju, ka viens milicis mums pievērš uzmanību. Mēs abi aizgājām pie logiem un skatījāmies uz lidmašīnām. Tad milicis, kuram daba bija devusi pašauras acis, pienāca man klāt un teica: «Toļko bez vsjakih!» un lēnā garā aizgāja atpakaļ pie bāra un atkal skatījās uz mums. Tā arī līdz pat šai baltai dienai nesaprotu, kāpēc viņš tā darīja.»

+

«Kādā vakarā ap pīkst. 20.00 aizgājām uz universālveikalu, nopirkām kefīru un maizi. Tikko kā izgājām no universālveikala, piedrāzās milicijas mašīna, aplenca mūs un iegrūda restotā mašīnā. Aizveda uz milicijas, nodaļu, sadzina istabā kopā ar žūpām. Dežurējošais kārtības sargs mūs pārmeklēja un piesolīja — ja celšot iebildumus un izrunāšoties, mūs piekaus. Pēcāk mūs aizveda atkal uz citu milicijas nodaļu. Un pēc kādām 3 stundām palaida mājās.»

«Konfliktos ar «citronu» neesmu ielaidies. Reiz gan redzēju, kā «salasa» dažus čaļus pie kino «Rīga». Tur tas notika visai korekti, tuvumā lielais hotelis, čum un mudž no ārzemniekiem. Tomēr, ja ticētu dažu manu paziņu stāstītajam, vietās, kur liecinieku nav tik daudz, viņi jūtas krietni brīvāk. Tiek izmantotas dažas ne sevišķi pieklājīgas metodes, sākof ar dažādu soda mēru piesolīšanu (parasti ap pieciem gadiem), ko pilnīgi atļauj aizturēto parasti ļoti vājās zināšanas tiesību jautājumos, un beidzot ar rupja spēka pielietošanu. Varbūt pārspīlēti, bet gluži bez pamata šie stāsti vis nebūs.»

#

«1986. gada Preses svētki bija ilgi gaidīts notikums. Daudzi gan domāja, ka atkal būs kaut kas galīgi neinteresants, taču lā nebija. Viss būtu bijis jauki, ja milicijas darbinieki nebūtu iedomājušies praktizēties friziermākslā. Arī mani savāca divi kārtības sargi, kad mierīgi gāju ārā no Deju paviljona. Kā tikko noķertu ļaundari, stingri turot aiz rokas, mani ieveda kādā būce-nītī, kur atradās tādi pat

bēdubrāļi. Taču šoreiz vis neaprobežojās ar morāli, no kuras pusi nesapratu. Mani «nocirpa». Vispirms gan visžēlīgi atļāva apcirpties pašam, lai es izskatītos «kak čelovek», taču atteicos, un tad mani izdaiļoja kāds milicis. Pēc tam par laimi palaida. Jāpiebilst, ka vainīga bija viena šķipsna.»

«Lai cik dīvaini tas nebūtu, miliči visbiežāk neveiksmīgi cenšas izpildīt pūļa savaldītāju funkcijas. Es domāju, ka vairums milicijā strādājošo nenojauš, ka pastāv tāda zinātne psiholoģija. Viņi neprot strādāt ar pūli, viņiem ir pārliecība, ka pār pūli noteikti jāvalda un ka vislabāk to darīt, fiziski ietekmējot pilsoņus — grūsiet, stumdot, utt.»

♦

«Tas notika aprīļa beigās. Es, Alvils un trīs meitenes devāmies mājās no ierakstu studijas, kur pēc ilgām mocībām mūsu koris ierakstīja pāris dziesmas. Bijām priecīgi un mazliet dziedājām. Nesen bija nolijis lietus un nevarējām paiet garām peļķēm, tās neizšļakstījuši uz meiteņu pusi. Pēkšņi mūs ar Alvilu kāds ne visai saudzīgi satvēra aiz elkoņiem un pieprasīja uzrādīt dokumentus. Alvils izvilka savu skolēna apliecību, kas *tūlīt* tika savākta. Man dokumentu nebija. Meitenes sāka celt brēku, bet tika laipni palūgtas vākties prom. Tad mūs ieveda tumšākajā kaktā pie «Vīna pagraba» un pārbaudīja kabatas. Pāris garāmgājēju diezgan ieinteresēti noraudzījās šajā procedūrā. Mēs bijām atguvušies un arī gribējām uzzināt, par ko mūs aiztur. Sabiedriskais kārtības sargs zināja stāstīt, ka mēs esot salutējuši strēlnieku piemineklim, bet, kad mēs to noliedzām, apmierinājās ar trolejbusu. Tātad mēs esot salutējuši trolejbusam, apšļākuši ar dubļiem garāmgājējus un veikuši citas anlisabiedriskas darbības. Ap to laiku uzradās vēl viens milicijas darbinieks un kārtības sargs. Nedaudz apspriedušies, viņi ieveda mūs kādā trepju telpā. Divi vīri palika pie mums, pārējie, cik sapratām no trokšņiem ārpusē, stāvēja pie durvīm un nelaida nevienu iekšā. Mums, savukārt, iesākās sirsnīga saruna, kuras gaitā tika sastādīts protokols. Kārtības sargs un milicis piesējās mūsu frizūrām un sāka siet klāt panku kustību. Alvilam bija normāls «ezis» (bez cukurūdens utt.), bet man — uz aizmuguri saķemmēti īsi mati. Kārtības sargs izmeta spārnotu frāzi — «kak ja vižu takuju pričosku, mņe hočetsa vrezaķ v mordu». Sarunā mijās vārdi par padomju pilsoņu morālo stāju, rupji lamuvārdi un primitīvi Konstitūcijas izskaidrojumi. Sarunas gaitā ļoti bieži tika atkārtoti vārdi — vai mēs neprotot uzvesties? Pa to laiku viņi bija pievirzījušies mums krietni tuvāk. Tad milicis sita man. Pa vēderu, tad pa kaklu. Misijai bija sagatavojies arī kārtības sargs. Divreiz sita Alvilam, bet viņš paguva nobloķēt. Tad fiziskās darbības beidzās. Meitenes ārā skaļi uzvedās, tāpēc milicis izgāja un atgriezās kopā ar kādu pēc pakāpes augstāku milicijas darbinieku. Pavaicāju viņam, vai milicim ir tiesības man sist? Vīrs diezgan vienaldzīgi pārvaicāja: «Sist? Kas jums sita?

Neviens nav sitis!»

Pēcāk palikām Irijatā ar kārtības sargu. Lūk, dažas spilgtākās detaļas. Kārtības sargs tagad bija noskaņots miermīlīgi un pastāstīja, ka viņi jau sen dežurējuši, un nekādu atgadījumu. Te — dzird—kaut kur dzied. Domājuši, gan jau kāds piedzēries, un gājuši vākt kopā. Tā arī savākuši.

Pa to laiku bija atgriezies milicis, viņš arī atbildēja uz jautājumu, kāpēc mums sitis. Izrādās, mūsu sejās nav atspoguļojusies cieņa pret amatpersonām, man esot bijusi vīzdegunīga sejas izteiksme, un mēs esot uzdrošinājušies ar milicijas darbiniekiem runāt latviski. (Pēc komandas «po ruski» centāmies runāt krievu valodā.)

*

Milicijas nodaļā mums klāt pienāca kāds padzīvojis un pakāpē augsts milicijas darbinieks un latviski jautāja, kāpēc mēs šeit atrodamies? Kad teicām, ka esam panki, viņš pārjautāja: «Jūs — panki?», nogrozīja galvu, pasmaidīja un aizgāja. Pēc tam nokļuvām nepilngadīgo lietu inspektores kabinetā. Tur mums vajadzēja rakstīt paskaidrojumus. Toreiz uzrakstījām tikai to, ka staigājām pa peļķēm, tagad domāju, ka vajadzēja rakstīt visu, kā bija, bet nomūmeļojāmies. Pavaicājām inspektorei, ko viņa domā par to, ka mūs sita, un vai miliči drīkstēja pārmeklēt mums kabatas. Viņa atbildēja noliedzoši uz pirmo jautājumu un paskaidroja, ka pārmeklēt kabatas atļauts tikai ārkārtējos gadījumos. Inspektore ieteica mūsu vecākiem iesniegt tiesā prasību, tad vismaz šiem kārtības sargiem tikšot izteikts rājiens. Paskaidrojumus tomēr uz skolu sūtīšot, taču tie neietekmēšot raksturojumu.»

Gribētu sākt ar to, ka, manuprāt, *puse no izteikumiem ir sadomāti.* **Kāds pa ausu galam ko saklausījis un uzrakstījis.**

Man ir diezgan grūti atbildēt, jo nav konkrētu faktu, kurus varētu analizēt. Es negribu noliegt mūsu kļūdas, bet katra problēma, lai spriestu par tās pareizo vai nepareizo nostādni, ir jāanalizē.

Lasu *šos* **izteikumus un brīnos. Kas tad ir milicijas darbinieks! Tāds pats pilsonis kā visi pārējie. Tas, ka viņa darbs ir specifisks un ka viņam jānēsā forma, nevienam nedod tiesības vienkārši zākāties un teikt «zilais** *mundieris»,* **«citrons» u. tml. Sevišķi kaut kādam** *jaunietim,* **kurš vispār vēl neko priekš sabiedrības nav izdarījis. Tā nav pilsoniska attieksme, tā ir bērnišķīga pieeja šim jautājumam.**

Ja reiz jaunatne ir sapulcējusies uz uzvedas nepiedienīgi — te es domāju dažādus izsaucienus, kas piesaista uzmanību, milicijas darbiniekiem ir jāapvalda šie jaunieši, jo aurošana nevar būt neviena masu pasākuma sastāvdaļa. Milicijas darbinieki parasti sev darbu nemeklē.

Jaunieši, kuri nezina, kā pavadīt laiku, neprot to lietderīgi izmantot, vienmēr atrod veidu un iemeslu izrādīt sevi. Tagad nu ieradusies milicija, mēs parādīsim, kas mēs esam, mēs varam arī nepakļauties — tā viņi spriež. Es nerunāju par atsevišķiem gadījumiem, kad milicijas darbinieki uzvedas netaktiski vai arī valodas nezināšanas dēļ rodas dažādi pārpratumi. Turklāt jaunatne tīši rada problēmas, tēlojot, ka krieviski nesaprot. Ļoti labi saprot. Bet izliekas apvainoti.

Es neesmu ne pret jaunatni, ne pret modi, ne pret notiekošajiem pasākumiem. Bet visam ir normas robežas, par visu jābūt pilsoniskai atbildībai, cieņai pret pārējo sabiedrību. Nevar būt tā, ka grupa jauniešu, ne ar ko nerēķinoties, rīkojas, kā ienāk prātā.

Turklāt lieki runāt par to, ka jauniešiem jāievēro vispārpieņemtās ētikas normas attiecībās ar citiem cilvēkiem.

Krāsošanās, apģērbs — tas nebūt nav pretsabiedriski. Tā ir viņu darīšana. Es runāju tikai par estētisko pusi. Mode jau nav izstiepts jēdziens. Ja jaunietis apkarinājies ar ķēdēm — kāda var būt runa par modi! Tas ir atsevišķu jauniešu fantāzijas auglis, sabiedrības vairākums viņus nosoda.

Šādu jauniešu ir maz. Tomēr, ieraugot viņus, milicijas darbiniekiem interesē — kas tas par jaunieti! Ne jau tāpēc, lai uzreiz pieņemtu mērus. Mums viss ir jāanalizē. Kāpēc jaunietis domā tieši tā un ne savādāk! Vai tas ir viņa izdomājums, vai viņš nonācis negatīvā ietekmē! Latvijā nav grūti sastapt ārzemniekus un no citiem PSRS reģioniem atbraukušos. Milicijas darbinieki lielākoties piegriež vērību tai jaunatnes daļai, kuras apģērbam nav nekāda sakara ar modi, kura domā — es parādīšu, es to varu atļauties, un pamēģiniet man kaut ko izdarīt. Tā ir spēle uz atsaucīgu auditoriju. Un tādos gadījumos mums ir jāinteresējas.

Mums ir Dziesmu svētki. Līgo svētki, tajos kopā sanāk krietni vairāk cilvēku, bet lielu nekārtību nekad nav. Pietiek sanākt kopā jaunatnei, kad tā pakļaujas bara instinktam, uzskata sevi par spēku, iedomājas, ka var atļauties visu. Bet tas, ko viņi grib, taču neatbilst mūsu uzvedības normām. Lūk, jauniešu rakstītajā — mēs nācām no ierakstiem un dziedājām, mums aizrādīja. Bet pastāv taču administratīvās tiesības, kuras paredz robežas cilvēka uzvedībai sabiedrībā. Un, ja jaunatne iet nevis pa trotuāru, bet pa ielas braucamo daļu, un, kā raksta, — nebija spējuši paiet garām nešļakstinoties — nav jau svarīgi, vai tu šļaksti svešam cilvēkam vai savam biedram. Ja uzvedība

Nez vai ir kāda jēga šo abu materiālu sakarā izmeklētos vārdos pļāpāt: «no vienas puses», «no otras puses» . ■ ■ *Manuprāt, tie rakstīti dažādās koordināšu sistēmās, un zināms, ka šādā situācijā savstarpēja*

polemika ir neauglīga un bezjēdzīga. Protams, visi pusaudžu uzskaitītie gadījumi ir reāli. Pat ja puse, ja deviņas desmitdaļas no tiem būtu sadomāti, tas mestu lielāku ēnu uz miliciju, nevis uz pusaudžiem. Jo milicijas specifika, tās darbības aktīvais raksturs, tas, ka milicijas darbība ikdienā ir viena no konkrētākajām, nepastarpinātākajām valsts varas izpausmēm, liek cilvēkiem tieši attiecināt, saistīt milicijas darbības kvalitāti ar valsts varas aparāta efektivitāti kopumā. Šķiet — milicija (un tieši sava īpašā stāvokļa dēļ) vairāk vinnētu, ja nepiesegtu, bet atklāti nosodītu savējo cūcības. Tomēr šajās subjektīvajās piezīmēs aizstāvēšu miliciju. Jo iekšlietu orgānos pastāvošo problēmu (t. s. kadru kompetences, materiāli tehniskas, materiālas nodrošinātības, prestiža) cēlonis lielā, ja ne noteicošā mērā šķiet citu sabiedrības institūtu, ari pilsoņu pārlieka «iegrozīšanās» tā, lai būtu ērti: a) pieprasīt, lai iekšlietu orgāni izšķiro vai visu (!) cilvēka sabiedrisko izpausmju sociālās kvalitātes. Katrā ziņā — to izpausmju, kuras noris ārpus citu sabiedrisko institūtu sienām; b) gribēt, lai milicija ar savu rīcību slāpē, reglamentē, pāraudzina, nomierina sabiedrības saražotā pilsoniskā «brāķa» reakciju, un vienlaikus (īpaši — psiholoģiski, intonatīvi) visai uzstājīgi prasīt, **patiešām nebūtu bijusi piedauzīga, kārtības sargi sev darbu nemeklētu.**

Kārtības sargos pēdējā laikā aizvien mazāk jaunatnes. Pamatsastāvu joprojām veido strādnieku cilvēki, kas paraduši kārtīgi strādāt un tādas izdarības nesaprot. Iespējams, ka dažreiz viņi tiešām mazliet par stingru pieiet šādiem jautājumiem. Nesen kārtības sargiem, tai skaitā arī komjauniešu operatīvajām vienībām, tika noņemtas trīs brīvdienas, kas līdz šim bija kā atalgojums. Un pat tā atsaucīgā, patriotiskā jaunatnes daļa, kura līdz šim mums palīdzēja, atteicās *no* **līdzdalības sabiedriskās kārtības uzturēšanā.**

Kas ir tie jaunieši, kuri vakaros, naktīs patrulē ar milicijas mašīnām! Tie ir puiši, kas iesaukti aktīvajā karadienestā un dienē milicijas bataljonā. Un brīžiem viņi aizmirst, ka mugurā formas tērps. Viņi prot sastādīt protokolus, izšķirt konfliktsituācijas, orientējas minimālās juridiskās zināšanās. Tie ir tādi pat jaunieši, kas no dzīves faktiski neko nav redzējuši. Un, ja viņi patrulē uz ielas bez komandiera uzraudzības, tad nudien nereti *aizmirst,* **ka viņiem ir** *formas tērps* **un ka uz viņiem skatās kā uz visu miliciju.**

Taču milicija nav domāta iebiedēšanai, tās pamatuzdevums — palīdzēt nelaimē nokļuvušajiem.

Milicijas darbiniekiem jānodrošina sabiedriskā kārtība. Bet līdz šim neviens pasākums nav beidzies tā, ka nebūtu bijusi vajadzīga mūsu iejaukšanās. Es nedomāju, ka jaunatne vien vainīga. Noteikti jāpārdomā, kā tādi pasākumi organizējami.

Citādi iznāk tā — jaunatne priecājas, bet mums tās ir darba dienas un naktis.

Mēs runājam par jauniešu kustībām. Vairāk vajadzētu nodarboties ar izskaidrošanu par tiem pašiem pankiem, metālistiem. Tad varbūt viens otrs jaunietis padomātu, pirms atdarinātu. Bet informācija nāk no blakus avotiem. Jāņem vērā, ka uz mūsu jaunatni mērķ tiecīgi strādā arī cita propaganda.

Nenopietnā jaunatnes daļa, kas piedalās «modes skatē», sabiedrībā nekad nekļūs alternatīva, vadoša, tā vienmēr būs mazākumā. Darbs tai — piespiedu lieta, kulturāla uzvedība arī nebūs viņu gaumē, viņi nekad īsti nezinās, ko grib un kāpēc grib.

Katra modes lieta prasa līdzekļus. Gadu no gada pieaug jauniešu izdarīto noziegumu skaits, kas pastrādāti tieši materiālās ieinteresētības dēļ. Varbūt sabiedrībai tas mazāk krīt acīs, bet mums, milicijas darbiniekiem, diendienā iznāk ar to saskarties. Palielinās noziegumu skaits, kurus izdara pusaudži vecumā līdz 14 gadiem.

Man ļoti gribētos šos jauniešus, šos «modes cienītājus», nolikt savā vietā. Tad es paskatītos, vai viņi būtu ar mieru mainīties ar mums un nēsāt «zilos mundierus» |kaut tie laiki sen pagājuši, mums tagad ir pelēki formas tērpi) vai nē.

Es nekad nepiekritīšu tam, ka jaunatnei jādod brīva rīcība, ka nekas nav jāplāno, jāanalizē, jāvada, ka viss jāatstāj jaunatnes ziņā. Jaunatne vēl nav gatava patstāvībai.

AUSTRIS RANCĀNS,

Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas Kriminālmeklēšanas pārvaldes nodaļas priekšnieks, milicijas apakšpulkvedis

lai tā «zina savu vietu». Jo bieži — daudz zemāku vietu nekā tā sociāla loma, ko pilsonis no milicijas paģēr. Padomju mietpilsonis, birokrāts, lai arī rāmi tup savā alā, sagādā milicijai vairāk grūtību nekā padomju pusaudzis. Kāpēc?

I

Cilvēku attieksme pret sabiedrisko, t. i., ari pret sabiedriskās kopdzīves izveidošanu un sabiedriskās kārtības nodrošināšanu, ir tādā stāvokli, ka bez milicijas patlaban nekādi neiztikt. Te rakstīšu tikai par sabiedrisko kārtību (ne noziedzību). Sabiedriskās kopdzīves formas ir krietni pārkaļķojušās, pārlieku ilgi tikušas stereotipizētas, bijušas direktīvas pat tur, kur iniciatīva ir izcili nepieciešama, kādēļ cilvēki ikdienā tapuši vienaldzīgāki pret sabiedrisko (no tirības durvju priekšā līdz patriotismam), cilvēcisko aizstājis ierēdnis, liekuļota attieksme un vēlme atteikties no jelkādam sabiedriskām izpausmēm. **Jo ne cilvēka būtība interesējusi sabiedriskos institūtus, bet viņa atbilstība stereotipam.** *Vairākās paaudzēs ieilgusi negatīvā birokrātijas aparatu «selekcija» (proti — kadru izvēle un maiņa, kuras rezultātā arvien dogmatiskāk iekopts bauslis, ka organizējošā iniciatīva nāk «no augšas», «apakšai» paliek izpildītājiniciatīva) pārvērtusi saskarei tik nepieciešamo dažādo cilvēcisko*

pašizpausmju (no racionalizācijas priekšlikuma līdz vīrišķīgai stājai) kopumu deklaratīvi vēlamā, taču praktiski «traucējošā» atavismā. Pati «organizējošā» iniciatīva ari cītīgi kopusi rutīnu un pārlāpījusi vecas darbības un vadības formas. Dabiski, ka milicija gan apzināti, gan nevilšus priekšroku nereti devusi nevis savu sabiedrisko uzdevumu veikšanai pēc būtības, bet birokrātijas rīkojumu pildīšanai un tā piepalīdzējusi cilvēka individualitātes nivelēšanā. Soda nostāja vistiešākā veidā un gluži oficiāli iestrādājusi patērētājap-ziņu. Savukārt cilvēki nereti piemirst, ka sabiedriskās dzīvošanas likumus rada ne tikai pilsoņu labā griba, bet arī sociāla nepieciešamiba. Turpretī tas, ko uzskatām par obligātām sabiedriskām normām, nebūt nav ticis vienādi attiecināts uz visiem (prese raksta, ka šur tur arī iekšlietu orgāni izmantoti kā tiesību deformācijas sargājošs spēks). Tas, ko saucam par sabiedrības gribu, ir vispārēja autoritāte tikai tad, kad sabiedriskais ideāls un tā arsenāls (patriotisms, tiesības, pienākumi, taisnīgums) netiek pakļauts spekulācijai. Taču — bez sabiedriskā ir ari savs «dienišķais» ideāls — stāja, pašcieņa. Agrāk teica — «mēs vienkārši ļaudis, mums nav nekā cita ar ko lepoties, kā vien mūsu godaprāts». Mans vectēvs vairākas naktis meklēja kolhoza grāmatvedības rēķinos nesakritību par vienu kapeiku, kaut neviens to neprasīja. Man uz kapeiku nospļauties. Katrā ziņā — kārtība sabiedrībā liecina par tās iekšējām cilvēciskajām potencēm. Mēs prasām no milicijas filigrānu darbību un — pašizolējamies no jebkāda aktīva pienākuma pret sabiedrisko saskarsmi. Veselu virkni morālu un ari fizisku pārkāpumu, par kuriem tālākā vai tuvākā pagātnē draudēja krietns sods (kapeiku un ne tikai kapeiku zādzības, lamas, apmelojumi u. tml.), sabiedrība uztver gluži vai kā sadzives normu. Jūtot netiešu sabiedrisko institūtu stimulu, milicija vairs nerisina, vai ari negribīgi risina daudzus ar pilsoņu privātintere-sēm (sevišķi īpašumu) saistītus jautājumus. Profesionālās stājas svārstības milicijā rada arī pašas sabiedrības morālie kritumi (kaut tēzes— «Nav pieķerts, nav...» lielā sociālā aktivizācija). Kā tas notiek, kāpēc — uz to mūsu cilvēkzinātne, socioloģija savlaicīgas atbildes nesniedz un neskaidro ne tikai milicijas seržantam vai leitnantam (kuriem tas radītu psiholoģiskas priekšrocības darbā), bet vispār, jo vēl ir bērna prātā un spēj runāt tikai savā iekšējā teorētiskā valodā. Praksē sabiedriskie institūti un krietna tiesa pilsoņu pagaidām uzskata miliciju par kaut ko līdzīgu algotņu armijai, nevis par sabiedrības daļu, kurai uzticēts grūts un ļoti delikāts darbs. Delikāts ari tāpēc, ka autoritāti cilvēkos var garantēt ne tik daudz piešķirtā abstraktā vara, cik tiešās rīcības cilvēciskie motīvi.

Daudz milicijai kaitējis tas, ka ilgu laiku nav ļauts atklāti diskutēt par tās problēmām. Miliča tēls presē, kino, literatūrā padarīts nedzīvs, vienveidīgs, atsvešināts no cilvēciskā. Daļa milicijas ierēdņu centusies un vēl tagad cenšas šādu tēlu uzturēt. Domāju, ka tas krietni attīstījis priekšstatus par miliču «kantainibu», aprobežotību, atstūmis viņus no tiem, kuru labā viņi plēšas. Milicis sabiedrībā bijis visai anonīma persona. Bet

tumsa papildina netikumu.

Manuprāt, milicijas pamatpienākums nav ne audzināšana, ne pāraudzināšana. Milicija cīnās ar sociālo patoloģiju. Milicijas aktualitāti nosaka attiecību disharmonija starp cilvēkiem, cilvēkiem un sabiedrību. Ja sabiedrība uzliek milicijai gluži vai pamatatbildibu par savu ikdienišķo morāli (pieprasot arī tās profilaksi), tad viņa cer, ka morāli var iedibināt ar kādiem ārējiem instrumentiem (jo milicijas specifika padara to par «ārēju» līdzekli). Iespējams, tikai art miliči ir mūsu pašu. «Jūs dzīvojat, kā jums tīk, kāpēc man jādzīvo tā, kā jūs iedomājaties» — šai Gorkija «Vasarnieku» garā ieturētajai tēzei varbūt ir savs svars. Jo pasīvāk sabiedrība pašregulēs kārtību, jo mazāk milicija ar to rēķināsies. Ja resoru profesionālā specializācija aptvers arī cilvēciskās sfēras (simptoms — dažu sociālās privilēģijas), nav brīnums, ka nonāksim lidz atsevišķu «kastu» morālei. Īstenojot savus uzdevumus, šis sabiedrības grupas piemēros tiem «savu» morāli. Citiem tā varbūt nepatiks. Katram resoram — savu miliciju? Bet arī milicija šādā situācijā lietos «savu» morāli.

Saku to tāpēc, ka uzskatu milicijas iekšējās problēmas par neatrisināmām bez plašākas sociālekonomiskas programmas īstenošanas. Īstenošanas, nevis formulēšanas, jo ne jau programmas kaut ko maina, bet cilvēki. Pirmkārt, tas ir vispārējā cilvēciskā klimata jautājums. Otrkārt — tā ir attieksme pret zināšanām, art cieņa pret tās vai citas profesijas būtību. Nemākulim pat ar zirgu braukt nedosi. Strādāt ar cilvēkiem — katrā laikā. Manuprāt, aktīvais karadienests milicijā ir ārkārtīga kadru trūkuma radīts solis. Taču, tā vietā, lai nopietni domātu par stabiliem kadriem, lēti gribam tikt cauri. Nav brīnums, ka šāds milicis nereti ir agresīvs, jo, nemācēdams ar cilvēku strādāt, viņš to uzskata par savu pretinieku. Jo bieži šie puiši nezina, ko drīkst un ko nē. Parādus tādi, kas dienestu milicijā uztver kā likteņa sodu, kuri nespēj panest darba specifiku, to, ka panku «forma» ļauj izstāties no spēles, miliča — nē ... Vēl pretīgāk, ja parādās ļaunums vai tieksme atdarīt sabiedrībai. Milicijā pieredze ir ārkārtīgi svarīga. Tostarp te nemaz nav lielāki zelta kalni kā citur. Ar dzīvokļiem pavisam grūti. Jauno kadru maiņa lielāka, nekā gribētos. Manuprāt, milicim, viņa darba fizisko un tikumisko īpatnību dēļ, jau dienesta sākumā būtu jāsaņem tik liela alga, lai viņš spētu nodrošināt **ģimeni,** *paturot prātā tās tuvāko perspektīvu. Ari dzīves apstākļiem jābūt attiecīgiem. Altruisms vēl nav tik lielā cieņā, lai triju brīvo dienu liegums sabiedriskajiem kārtības sargiem neattālinātu sabiedrību no milicijas. Vai ir stājušies vietā kādi citi stimuli? Man gan liekas, ka sabiedrisko kārtības sargāšanu vajadzētu organizēt pēc dzīvesvietu principa. Arī šim nolūkam pilsētā cilvēkiem nepieciešams «savs» ne vien juridiski, bet arī sociālpsiholoģiski izglītots milicis, kurš, būdams tiešā saskarē ar kvartāla (māju grupas) iedzīvotājiem, perfekti pārzinātu sabiedrisko situāciju, spētu to prognozēt un lielāko tiesu pārkāpumu novērstu, izmantojot «iekšējās rezerves», nevis milicijas papildspēkus. Noteiktās vietās un situācijās liela loma var būt pareizi izvēlētai nacionālai*

piederībai. Sabiedriskās kārtības jautājumi bieži ir mentālas dabas, un te cēloņus vieglāk ieraudzīs attiecīgās tautības milicis. Dzīve iet mazdrusciņ pa priekšu likumiem un instrukcijām. Runājot par sabiedrisko kārtību, cilvēkizpratne un ši «mazdrusciņ» izjūta arī nosaka miliča kvalifikācijas būtību. Vēl kāds nieks. Presei patīk sensācijas, «asi» materiāli. Tīši vai netīši, bet, presesprāt, pagaidām nereti iznāk, ka jaunatnes problēmas pamatā ir (un tās galvenokārt jārisina kā) divu spēku — milicijas un jaunatnes — attiecības.

II

Kāpēc abi materiāli dažādās koordināšu sistēmās? Lai un apakšpulkvedis Rancāns jaunatnes sakarā vairāk, manuprāt, argumentē ar estētikas, «galantērijas» kategorijām, nevis profesionālo pozīciju, ne viņš nosaka koordināšu nesakritību. Tā drīzāk ir paaudžu uzskatu nesakritība. Ne jau tikai jauniešiem «jāievēro ētikas normas». Vai — ja krāsošanās, apģērbs nav pretsabiedriski vispār, kurš nosaka, kad mode pārstāj būt «izstiepts jēdziens»? No cik resnām ķēdēm, kādas krāsas, uz kuras vietas? Daža matrona ir vairāk špaktelēta nekā uzvarošs irokēzs. Kur skatās milicija? Vai šai ziņā ir kādas tiesiski noteiktas rekomendācijas? «Man, visiem nepatīk» — vismaz estētikas jomā tas ir nepietiekams arguments, lai ļautu vaļu rokām vai varai. Gribu uzsvērt tikai to, ka «galantērijas» strīdos zaudē tas, kurš tos uzsāk.

Koordināšu sistēmas ir dažādas tāpēc, ka dažādas ir pusaudžu un apakšpulkveža domas par tīņu vietu sociālajā struktūrā. Kad cilvēks ir «pārāk vecs, lai būtu bērns, pārāk jauns, lai būtu pieaudzis», parasti liekas, ka vecāki, kur nu vēl sabiedrība, ir pēdīgie nelgas. Tiktāl viss būtu dabiski. Taču situācija ir saasināta. Audzināšana ar stereotipiem radījusi aizdomas pret kultūru vispār. Vecāki mācījuši to, ko paši ar savu dzīvi un darbību nolieguši. Tas it kā «atļāvis» ignorēt normatīvos standartus. Pusaudzis tiešām ir iekšējā savvaļā, jo viņu sociālā funkcija, t.i., viņa vieta sabiedrībā, nav skaidra ne viņam pašam, ne vecākiem, ne arī tā tiek autoritatīvi (ne autoritāri) un pārliecinoši (ar tradīciju, zināšanu, dzīva cilvēciska piemēra u. tml. palīdzību) noteikta. Pastāv pretruna starp jauniešu (arī pusaudžu) sevis pašapliecināšanai lietoto (lielākoties likumīgo) līdzekļu summu un ierasto sociālo struktūru, kuras bastioni tiem piedāvā tikai izpriecas un sevišķi neuzticas. Tā rodas pašmāju, lielākoties galantērijā un klaigās iemiesots retretisms, ko papildina atsvešinātība un no vecākiem mantota mazvērtības apziņa. Tas atslābina atbildības sajūtu vēl vairāk. Ķēdes reakcija sākas un attīstās, jo «labā roka nezin, ko dara kreisā». Redz sekas, nezina cēloņus. Vai negrib zināt, jo var gadīties, ka paši vainīgi. Jaunieši, izejot no savas dzīves pieredzes, meklē sava «es» jēgu, bet miliciju, turēdamās pie savām tradīcijām, dara savu darbu. Nedomāju, ka tai būtu jāliekas mierā. Tikai — tur, kur fakts neatsedz visu informāciju, kur motīvs, iemesls ir gaišāki nekā ārējā izpausme, vairāk laba dod milicijas izpratne, nevis formālisms. Jo pamatā milicija taču ir

sabiedrības aizstāvības, nevis indivīda sodīšanas (resp. viņa kā potenciāla sodāmā uzlūkošanas) orgāns.

*Nedomāju gan, ka tīņu «metālisms» var paļauties uz to, ka iztiks bez «metāliskas» pretreakcijas. Stingra izpausme prasa stingru aizsardzību no tiem, kam tā netīk. «Būtu augstākā mērā taisnīgi, ja «paukojošie» un «breikojošie» bērni, viņu tēvi un mātes, noteiktā kārtībā apmeklējuši milicijas nodaļas, pēc tam kopīgi, visas pilsētas acu priekšā atlīdzinātu tai «estētisko zaudējumu», un tad ģimeņu lokā ģimeņu galvas varētu sadalīt «lietišķās līdzdalības koeficientu» pēc nopelniem» — spriež inženieris V. Jļjins («Sovetskaja Latvija» 1987. **g.** 17.05.). Estētiskajos huligānos cienījamais autors ieskaita katru čupošanās vietās (diskotēkās u. tml.) sastopamu tīni. Tas pats «metāls». Tikpat dzelžains.*

Par agresīvāko sociālo elementu tiek uzskatīts pašmāju «panks». Man viņi šķiet samazināta mūsu birokrātijas karikatūra. Tas pats «mūsu — daudz», tas pats dzelžainais tvēriens un tā pati bezjēdzīgā, bezmērķīgā šiverēšanās. Tiesa, panks ir nesalīdzināmi nekaitīgāks. Viņu «rietumnieciskie» aizguvumi varbūt ir skaļāki, taču domāju, ka sociāli mūsu vidusmēra apziņā to ir vairāk (dziņā pēc mantiņām, pēc čekiem, mūsu IMAGE izpratnes interjeros . ..). «Izģērbt» aizrobežu vienaudzi vēl nenozīmē uzticēties tam, kā uzskata D. Lemešonoks («Avots», 5. num.). Katrā ziņā, neņemos apgalvot, ka fetišisms ir pārāks par reāli gūto (kaut vai no vecākiem) pieredzi. Bezmērķiba «uzticas» visam, kas modē. Sociālu ietekmi tā gūst tikai pūli. Mūsu panku liktenis nav viegls, viņu iekšējā perspektīva — bezcerīga. Viņu pašu. nevis kādu ārēju spēku dēļ. Jo visumā mūsu panks ir bara varonis. Tāda bara, kurā cits aiz cila vairāk slēpjas, nekā cits citu balsta, kurā cilvēks lielā mērā ir savu vērtību arsenāla (mūzika, mode, morāle utt.) marionete. Auru un ari masu lielā mērā radījis ekstrēmais eksterjers, taču neredzu iemesla bailēm tādā mērā, lai tās kļūtu par manu netikumu un es sāktu ierobežot savu dzīves telpu. Es redzu gan dzelžus, bet gribētu redzēt ja ne apziņu, ja ne kultūru vai antikultūru, tad individuālo gribu, kas ļautu baru uzskatīt par kopu. Jā, ir — lielumlielais mazākums, kuru cienu tieši viņu kolektīvās un garīgās savāktības dēļ un kurš, cerams, spēs izteikt savu laiku un jaunību. Taču kopumā mūsu panks, manuprāt, ir cēlies no garīgā ziņā stereotipi situēta vidusslāņa (ne no kāda ļaužu geto kā Rietumos), kuram kultūrklišeju patēriņa jūklis (sabiedriskajā, materiālajā darbībā, intīmajā dzīvē) nomācis spēju sniegt saviem bērniem gan sajēgu par zināšanu vērtību, gan individualitāti. Nolēmis tos garīgai vientulībai. Mūsmāju panks lielā mērā ir cēlies no mietpilsonības un lielā mērā tai ari nolemts (cik vienādas ir tīņu un pieaugušo vēstules «Avotam» — 5. num.). «Pankošana» beigsies, līdzko beigsies ķešas nauda. Jo mūsu panks nav atslēdzies «no sistēmām», kuras viņš izsauc kā melīgas, bet kuru klēpī viņš labprāt ierāpjas pēc «cīņām». Izpausmes — tā ir agresivitātes un bezpalīdzības sintēze. Sauciens cerībā uz atbalsi sevī. Pēc vietas pasaulē. Valsts, tās likumi nevar uzņemties

neizpildāmu uzdevumu: pakļaut savam iespaidam visas sabiedriskā dzīvē radušās intereses un vadīt atsevišķas personas šo interešu izvēlē un realizēšanā. No valsts orgānu puses tieclba aptvert un regulēt katru, t. sk. personas iekšējo izpausmi, nozīmē pāreju uz totalitārisma kulta politiku. Pilsoņa prasība valsts iestādēm, lai tās vada visu — ari intīmo dzīvi — nozīmē asocialitāti, mietpilsonību. Valsts ar juridisko normu palīdzību regulē un sargā savas sociālās politikas intereses, rūpējas, lai sabiedrības locekļu atsevišķās gribas, tiekdamās pēc saviem mērķiem, viena ar otru nenonāktu līdz antihumāniem, antisabiedriskiem konfliktiem. Dažos gadījumos, piemēram, kad ir darīšana ar nepilngadīgajiem, idiotiem, izšķērdētājiem, likums iejaucas, lai nodrošinātu atsevišķas personas intereses, atzīstot tanī pašā laikā, ka zināmas personas griba nav pietiekama, lai piešķirtu saviem darījumiem juridisku spēku (ari miliča — V. A.j. Tas nozīmē arī to, ka, lai varētu ko sociāli vēlēties, ir jābūt apveltītam ar pietiekami stabilu, saprātīgu un ari patstāvīgu paša gribu. Tiklīdz šo īpašību trūkst, likums ieceļ šādām personām aizgādņus un aizbildņus, gluži uz tāda paša pamata, kā tas atļauj uzstāties dažādu organizāciju vārdā vēlētiem pārstāvjiem un ieceltiem administratoriem.

Se publicētie jauno cilvēku atgadījumi pauž bērnu pozīciju, kurus netaisnīgi vai taisnīgi apbižojuši lielie. Neviens (t. sk. viņi paši) vēl nav atcēlis viņu aizgādņus un aizbildņus. Tas jāņem vērā arī milicijai. Ja pusaudžiem gribas ko vairāk, nepietiek uzvilkt kniedētus praķlšus un «tāpat vien» pabļaustīties — jāpauž sava griba. «Kam», nevis «nekam».

VIKTORS AVOTIŅŠ

LIELA VARA -VAI TĀ NENOMĀC?

LPSR IEKŠLIETU MINISTRS BRUNO STEINBRIKS

— LPSR iekšlietu ministrs jūs esat nesen, iepriekš strādājāt Maskavā.

— Jā, par Galvenās kriminālmeklēšanas pārvaldes priekšnieku, bet pirms tam — par ministra pirmo vietnieku tepat Latvijā. Darbs vissavienības mērogā man bija pamatīga skola, kas palīdz arī šodien. Arī goda lieta, protams, — pēc 1917. gada pirmais latvietis šajā amatā. Jūs interesē, kā tas notiek? Vienkārši — bija pavēle, un es braucu. Esmu partijas biedrs un ģenerālis, tas uzliek pienākumus. Un tomēr viens no maniem mīļākajiem izteicieniem ir: «Vecus kokus nepārstāda».

— ja nav noslēpums, cik jums gadu?

— Piecdesmit... pāri, nedaudz.ˆ

— Vai Rīgā, Latvijā jums ir kāda sevišķi mī|a vieta, kurp jūs vispirms devāties, atgriezies no Maskavas?

— Protams, pie savas mammas. Pēc tam izstaigāju Vecrīgu, aizgāju uz lirgu, aizbraucu uz Jūrmalu. Tas bija novembrī. Diena auksta, drēgna, bet jūra krāca kā satrakojies kara zirgs. Tāda man viņa patīk vislabāk, aizbaidījusi' bezgalīgos atpūtnieku pūļus. Tirgu gan apskatīju tīri profesionāli. Labākā vieta, lai precīzi izprastu republikas ekonomisko stāvokli. Skaisti, krāšņi un... dārgi. Man šķiet, traki dārgi, pārāk. Tāpēc parasti iepērkas sieva.

— Un ko šīs ekskursijas laikā darīja jūsu miesassargi?

— Man tādu nav. Varētu jau būt, bet . . . Cilvēkam nevajag būt bailīgam. Tad jau ar helikopteru vien jālido. Tā tikai trūka, lai es savā Dzimtenē baidītos viens pats pastaigāties. Pat smieklīgi! Iedomājieties skatu — vientuļš ģenerālis rudenīgas jūras kraslā, un krūmos zibošas sargātāju acis. Varu šo ainiņu uzdāvināt kārtējam Rīgas kinostudijas «bojevikam».

— Atgriežamies pilsētā. Sakiet, lūdzu, kas īsti ietilpst iekšlietu ministra kompetencē?

— Viss, kas ir nosaukumā — iekšējās lietas. Milicija, ugunsdzēsēji, autoinspekcijas utt. Izņemot, protams, prokuratūru un drošības komiteju. Viss pārējais.

— Liela vara!? Tā jūs nenomāc?

— Es to nejūtu. Tāds darbs. Un katra vara, it sevišķi liela, jāprot uzmanīgi un pareizi izmantot.

— Ierindas miličiem tas ne vienmēr izdodas ...

— Viss jau atkarīgs no cilvēka. Kaut gan . . . Padomājiet, ar kādu kontingentu viņiem nākas saskarties — ar tā saucamajām sabiedrības padibenēm. Viņus lamā, gadās, ka spļauj sejā, viņiem jāriskē ar savu veselību, pat dzīvību. Visi esam cilvēki, un nervi katram var neizturēt. Mēs, protams, ar to cīnāmies, tomēr ...

To sauc par profesionālo deformāciju. Un kamēr eksistē ļaunums,

tam preti vienmēr stāsies spēks un vara, bet tā ne vienmēr spēj būt laipna.

— Ne jau katru reizi cieš tikai ļaunums. Kaut vai Mākslas dienās, citos masu pasākumos. Šķiet, Vecrīga tagad kļuvusi par **slēgtu zonu.**

— Tā nav! Kultūras pasākumus Vecrīgā vajag rīkot, un tas liks darīts arī turpmāk. Taču ne diskotēkas. Tam piemērotāks ir Mežaparks, citi Rīgas parki, ja vēlaties — Krastmala.

Vecpilsētā tiekamies ar savas pilsētas pagātni, tas ir savdabīgs brīvdabas muzejs, un tai jābūt svētai vietai. Atpūsties, pastaigāties, baudīt mākslu, atslēgties no mūsdienu pilsētas trokšņa, galu galā, pasēdēt kādā kafejnīcā. Turklāt Vecrīga nav tā vieta, kur izstādīt priekšmetus, kas labākajā gadījumā tikai šokē un pārsteidz. Tieši ap tiem notika visvairāk nevēlamu starpgadījumu.

— Ko atzīt par Mākslas dienām piederīgu un ko ne — vai las nav Mākslinieku savienības kompetencē?

Es domāju, ka Mākslinieku savienība vienā otrā gadījumā nebija visu līdz galam paredzējusi un izsvērusi. Ja organizē vairāk uz papīra nekā realitātē, neko citu ari nevar gaidīt. Es saprotu, katru reakciju grūti prognozēt, tomēr . . . Tagad neapmierināti ir visi. Mākslas dienu viesi un arī daļa mākslinieku, kuri piedāvāja šādus pasākumus Vecrīgā vispār vairs nerīkot. Tā, protams, nenotiks. Mākslas svētki Vecrīgā ir skaista rīdzinieku tradīcija, kas jāturpina. Vajadzīga tikai kārtība.

— Bet **bija taču situācijas, kurās milicijas darbinieki šo** kārtību **nespēja nodrošināt. Jūs par to zināt?**

— Jā, bija, un man jāatkārto tas, ko visi jau simtreiz dzirdējuši — milicija nav korķis, ar ko aizbāžams katrs caurums. Nedrīkst taču kārtību vienmēr garantēt ar rungas palīdzību. Manuprāt, šādā visas tautas pasākumā par kārtību vajadzētu rūpēties pašai sabiedrībai, sabiedriskām organizācijām. Piemēram, komjaunatnei. Vispār es principā esmu pret to, ka svētkiem un jaunatnes pasākumiem, piemēram, diskotēkām, būtu jānotiek milicijas uzraudzībā.

— Un tomēr miliču bija daudz ...

Slikti! Ja viss būtu normāli organizēts, viņu tur nebūtu. Ja kads justos atbildīgs par notiekošo. Jā, bez šaubām, ir atbildīgie, bet viņi visbiežāk savu līdzdalību ierobežo ar afišā norādīto pasākuma beigu laiku. Ja rakstīts — beigas 18.00, tad las, kas notiek minūti pēc šī laika, vairs nevienu neinteresē. Tiek lauzts, plēsts — viss vienalga . ..

— Ja esmu pareizi sapratis, jūsu darbinieku skaitliski lielā klātbūtne izskaidrojama ar neuzticību pasākuma rīkotājiem.

— Jā, tā var teikt. Mums pietiek arī citu darbu. Turklāt milicis dažkārt, lai cik nepatīkami to atzīt, var darboties arī kā provocējošs faktors.

— Kā jūs to izskaidrojat?

— Tas ir smags jautājums. Šķiet, vaina ir ierindas sastāva komplektēšanā. Vietējo iedzīvotāju milicijā ir ļoti maz, esam spiesti aicināt darbā cilvēkus no citām republikām. Viņi, protams tiek attiecīgi sagatavoti, tomēr, saprotams, pat viskvali-īicēiaka teoretiskā sagatavošana nespēj pietiekami kompensēt vietējo apstākļu un valodas nezināšanu. Tā ir runga ar diviem galiem: no vienas puses, liela daļa rīdzinieku ir neapmierināti, no otras — Stāvokļa uzlabošanā viņi piedalīties nevēlas. Turklāt vel tāds moments — mums šie iebraucēji jānodrošina ar kopmītni un vēlāk arī ar dzīvokli. Padomājiet par to. Teiksim, Maskavā šāda prakse ir izbeigta. Jau apmēram gadu viņi tiek galā pašu spēkiem. Visur — ražošanā, celtniecībā, arī sabiedriskas kārtības sargāšanā.

— Un citās republikās?

— Vidusāzijā, piemēram, lai tiktu strādāt par milici, stāv rindā . . .

— Un tie, kas savu rindu nespēj sagaidīt, brauc strādāt pie mums?

— Jūs negribētu mainīt darbu? Patruļdienestā ir vakantas ierindnieku vietas. Es varētu palīdzēt!

_ ;•>;

— Ja mēs varētu iztikt ar saviem spēkiem, būtu ideāli, diemžēl tā nav.

— Vai tādā gadījumā milicijas skolās nebūtu jāievieš obligāta **latviešu valodas apmācība?**

— Es domāju, ka to vajadzētu, un mēs pētām šo jautājumu, taču īsta risinājuma pagaidām nav. Skola ir vissavienības nozīmes, daļa kursantu iebraucēju pēc mācībām aizbrauc no Latvijas. Turklāt vairumam valodu iemācīties nemaz nenākas tik viegli. Katrā gadījumā, pavēle nav īstais ceļš. Lielākā daļa virsnieku zina latviešu valodu, citi to brīvprātīgi apgūst dažādos maksas kursos, bet — ko darīt ar patruļdienestu, man pagaidām nav skaidrs. Valodas zināšana ir atkarīga no kultūras līmeņa, un tas diemžēl pagaidām nav galvenais kritērijs, komplektējot ierindas sastāvu.

— Šķiet, ne mazāk būtiski topošajam milicijas darbiniekaift ir juridiskās izglītības pamati?

— Jā, protams! Bet mācību iestāžu darbs tiesiskajā audzināšanā ir nepietiekams gan tematiski, gan arī stundu apjoma ziņā. Patlaban zināms darbs tiek veikts tikai ar astoto klašu audzēkņiem. Par maz! Esmu pārliecināts, ka studēt tiesību pamatus jāsāk krietni vien agrāk, bet jābeidz . .. praktiski nekad. Arī pedagogu kvalifikācija ir zema. Valsts un tiesību pamatus pasniedz visbiežāk vēstures, sabiedrības mācības, pat fizkultūras skolotāji. Kuriozs! Netiek taču pieļauts, ka jurists mācītu, teiksim, fizkultūru. Aksioma: kamēr nebūs attiecīgu pasniedzēju — speciālistu, nebūs arī rezultāta. Mūsu spēks ir visas

sabiedrības, visu par jaunatnes audzināšanu atbildīgo iestāžu visplašākajā atbalstā. Savā darbā vadoties no partijas pēdējiem lēmumiem, ministrija plašāk popularizēs mūsu sistēmas darbu, pievērsīs lielāku vērību atklātībai, sabiedriskās kārtības sargāšanas rezultātu apspriešanai. Tomēr gribētos, lai jaunatnes sabiedrisko organizāciju un pirmām kārtām komjaunatnes praktiskais ieguldījums tāda visiem svarīga jautājuma kā cīņa ar noziedzību risināšanā kļūtu būtiskāks. Jaunieši aktīvāk varētu sadarboties ar milicijas orgāniem, sabiedriskā kārtā pildot komjaunatnes operatīvo vienību un brīvprātīgo kārtības sargu funkcijas. Vēlāk, iepazīstot tuvāk iekšlietu orgānu darbības specifiku, esmu pārliecināts, daudzi atradīs iespēju pildīt savu pilsoņa pienākumu, stājoties to rindās kā pilntiesīgi sabiedriskās kārtības sargātāji. Jebkurā gadījumā darbs ir paredzams pamatīgs un ilgam laikam, jo daļa jaunatnes diemžēl ir izgājusi no vecāku, skolas un sabiedrisko organizāciju kontroles. Mēs neesam pietiekami strādājuši ar katru individuāli, bet stihiski sapulcējušās masas jau vairs nav vadāmas un kontrolējamas.

— Kāds bija jūsu ce|š līdz ģenerālmajoram?

— Sāku mācīties 1939. gadā. Laiks bija tāds, ka nācās vairākkārt mainīt mācību vietu. Beidzu Slokas vidusskolu. Mācījos kā jau puika, te labāk, te sliktāk. Vispār mācīties patika, sevišķi ģeogrāfiju un vēsturi. Vecāki bija strādnieki. 1947. gadā nomira tēvs, un māte mūs ar brāli audzināja viena. Man agri vajadzēja sākt domāt, kā lai viņai palīdz. Apmēram gadu mācījos tirdzniecības tehnikumā, pēc tam mani nosūtīja mācīties tagadējās profesijas apgūšanai. Leitnants, kapteinis. Kad saņēmu majoru, biju traki priecīgs — kā nekā vecākais virsnieks, lepni skan. Vēlāk kārtējās dienesta pakāpes mainījās, bet galvenais bija darbs.

— Kur palika jūsu brālis?

— Kur viņam bija jāpaliek? Dzīvo tepat, strādā par šoferi.

— Jums ir sapnis? Ko jūs uzskatāt par savas dzīves galveno uzdevumu?

— Lai tauta varētu dzīvot mierīgi. Bet viens es to panākt nevaru. Vajag labus cīņas, darbabiedrus un, pats galvenais, ari pašas tautas palīdzību un atbalstu.

— Jūs gaidāt atbalstu darbiem, kas ir noslēpums aiz septiņiem zieģeļiem? Informācija, statistika, tas viss taču netiek publicēts.

— Mums nekas nav jāslēpj! Kopumā noziedzība samazinājusies par 10 procentiem. Šogad, domājams, stāvoklis vēl uzlabosies. Janvārī, februārī pat bija dienas, kad netika reģistrēts neviens noziegums ... Var jau būt, lielais sals tam par iemeslu . . . Vasarā gan darba vairāk.

— Vai, jūsuprāt, tomēr nevajadzētu īpaši iztirzāt katru smagu

noziegumu?

— Nedomāju vis. Uzskatu, ka šāda prakse tautā radītu nevajadzīgu psiholoģisku stresu. 1986. gadā autoavārijās aizgāja bojā 465 cilvēki, ugunsgrēkos — ap 200. Šī statistika tiek regulāri publicēta, un neviens par to neuztraucas. Bet informācija pat par vienu slepkavību spēj radīt baiļu un nedrošības atmosfēru. Un, ja iedomājas pilsoņus, kas katru trešo dienu, tramvajā uz darbu braucot, avīzes pirmajā lappusē lasīs: Latvijā vakar slepkavība ... Es negribu, lai mūsu vidū dzīvotu bailes. Turklāt nepamatotas. Kādas ir šīs slepkavības? Dēls nodur māti, sieva — vīru, vai otrādi, kaimiņš — kaimiņu, mazdēls — vecomāti. Patoloģiski gadījumi, kuru cēlonis ir alkohols. Diez vai kādam varētu būt īpaša vēlme un nepieciešamība to zināt.

Turklāt «Cīņa», «Sovetskaja Latvija» un TV katru nedēļu saņem no mums tā saucamo milicijas hroniku. Mēs aicinām presi sadarboties, piedāvājam tēmas, kuru plaša iztirzāšana, mūsuprāt, būtu lietderīga. Diemžēl atsaucība varētu būt lielāka. Redaktori grib, lai raksta mūsu darbinieki. Bet viņi taču nav nekādi rakstnieki. Protams, ja parādās masveidīgi vai viena veida noziegumi, kuri var atkārtoties, mēs par tiem informējam tūlīt pat, nekavējoties.

Un tomēr uzskatu, ka mūsu darbā atklātībai pastāv zināmas robežas, lai lieki neuztrauktu cilvēkus.

— Toties tagad tie paši cilvēki baumo par notikumiem Vecmīlgrāvī, piemēram, par masu kautiņiem un slepkavību ...

— Nekā tur nebija. Un to pašu varu sacīt par sarīkojumu Doma laukumā 27. decembrī. «Amerikas balss» žigli vien noziņoja par «jaunatnes dumpi solidaritātei ar kazahu jaunatni», par ielu kaujām Rīgā un apgāztām milicijas mašīnām. Blēņas! Ap 11 —12 naktī tos, kas bija sevišķi satrakojušies un sāka lauzt tirdzniecības paviljonus, mēs mierīgi un klusi aizvācām. Ja vajag, mums pietiek spēka, lai nodrošinātu kārtību.

Arī Mākslas dienas, mūsuprāt, pagāja mierīgi. Tiesa, aizturējām gan palielu grupu jauniešu — tā saucamos «metālistus», kas bija apbruņojušies ar dažnedažādiem dzelžiem — sitamiem, duramiem un

skrāpējamiem. Nu ko — «savācām» un visu «arsenālu» izpurinājām laukā. Mājās aizbrauca pavisam godīgi bērniņi. Starp citu, interesants novērojums — vairums šo «sīkteroristu» nāk no mazpilsētām un lauku rajoniem. Rīgā tā mode iet uz beigām. Tā jau veca patiesība — no Parīzes — Rīgā, tad Ogrē un, visbeidzot, Preiļos.

Bet par tām šaušalīgajām baumām jums, protams, taisnība. Ir incidenti, kuru aprakstam un novērtējumam presē jāparādās zibenīgi. Kā tas bija, piemēram, ar to ebreju tautības pārstāvi, kas ar plakātu stāvēja pie Augstākās tiesas. Jau nākošajā dienā par to rakstīja «Rīgas Balss». Un, lūk, šis cilvēks solījās «demonstrēt» katru pirmdienu pulksten 17.05, taču nevarēja realizēt savu nodomu. Un tas nu nav mūsu nopelns. Mēs viņu pat izglābām no garāmgājējiem, kas nepārprotami grasījās «parādīt» viņam «īsto ceļu» uz senču dzimteni. Ļāvām patverties dzeltenajā mašīnā — par lielu nepatiku dažiem šīs pašas tautības «korespondentiem», kas turpat vien grozījās fotoaparātiem rokās. Bildes gan vēl pagaidām nav redzētas. Varbūt tas ir arī «Rīgas Balss» nopelns. Mēs esam gatavi atklātībai un operatīvai informācijai, taču prese — diemžēl vēl ne vienmēr. Arī jūsu žurnālā šī saruna, kas notiek pavasari, parādīsies labi ja rudenī!

o ho

u.

< z> **iu** *oc* < *oc* **o** z <

— Kā vienu no sevišķi smagu noziegumu cēloņiem jūs minējāt alkoholu. Kāda ir jūsu attieksme pret «dekrētu»?

— Visumā labs likums. Tikai tās trakās rindas pie atlikušajiem dzērienu veikaliem! Mums jau nav «sausā» likuma un, visticamākais, arī nebūs. Es nedomāju, ka ar alkoholu var cīnīties, stundām liekot stāvēt rindā. Pūlis pie veikala — ta ir vēl viena incidentu iespējamība, turklāt šī situācija padara «rentablu» dažāda veida spekulantu darbību. Absolūta deficīta apstākļos viņi var atļauties diktēt cenas, kas, viņuprāt, atsver risku nokļūt aiz restēm. Protams, zināmi sasniegumi ir — dažos rajonos jau esam samazinājuši atskurbtuvju darbinieku skaitu un, domājams, varēsim to darīt arī turpmāk, tomēr uzskatu, ka stabilu, paliekošu rezultātu represīvas metodes dot nevar.

— Kā jūs pavadāt savu brīvo laiku?

— Man patīk makšķerēt. Paretam aizbraucu medības, taču to daru galvenokārt sava suņa dēļ (man ir taksis). Vispār patīk izbraukt ārā no pilsētas, pie dabas, kaut izrauties iznāk reti, bet arī tad mani darbinieki vienmēr zina, kur es atrodos, zina arī to, ka nepieciešamības gadījumā jāzvana nekavējoties. Padotajiem ņemt nost darbu man negribas, taču ir pietiekoši daudz situāciju, kad uzskatu par vajadzīgu būt klāt personiski.

— Naktīs jūs bieži traucē?

— Gadās. . . gadās. Viss atkarīgs no dežuranta, no viņa spējas vai

nespējas uzņemties atbildību. Ir arī tādi, kas vienmēr izvēlas vieglāko — piezvanīt ministram un saņemt norādījumus.

— Miegā iztraucēts, cilvēks parasti ir nikns. No tādiem darbiniekiem jūs droši vien cenšaties tikt vaļā?

— Par kadru jautājumu mēs jau runājam. Jāaudzina vien tie paši.

— Jūs uzskatāt savu darbu par bīstamu?

— Zināmā mērā — jā.

— Un kā pret to izturas jūsu sieva?

-— Nu jau ir pieradusi. Mājās par darbu runāt nemēdzu. Gadās, viņa pārnāk ar kādu jaunumu un saka: «Visa pilsēta jau zina, tikai tu nezini.»

. . . Te atkal zvana telefons, mūsu sarunas laikā jau piekto vai sesto reizi, un ministrs atkal atbild: «Zvaniet, pēc minūtēm piecām būšu brīvs.» Tas izklausās pēc patiesības, tāpēc pasteidzos ar jautājumu, ko līdzīgām sarunām esmu taupījis jau gadiem ilgi.

— Kad pienāks pensijas vecums, jūs ...?

— Ja cilvēks savu darbu mīl, viņam, zināms, grūti aiziet pensijā. Bet es gan negribētu, lai mani no šī kabineta iznes ar kājām pa priekšu. To nu droši zinu — centīšos godīgi un objektīvi apjēgt to brīdi, kad mana atrašanās šajā postenī būs vairs tikai atzinība par pagātnes nopelniem un cieņas apliecinājums. Tai dienā aiziešu. Pats savām kājām.

— Paldies par sarunu.

LPSR iekšlietu ministru Bruno Šteinbriku intervēja KĀRLIS RINGS

Cienījamie «Avota» lasītāji, pirms aizverat žurnāla pēdējo lappusi, piedāvājam atcerēties jaunību, kam tāda ir, bet tos, kas tajā vēl dzīvo, aicinām dungot līdzi vecās ziņģes no dziesmu krājuma «Rožu dārzs» nodaļas «Jautros brīžos». Nu, ko, dziedam! Trīs-žetri!

VAJ TEV NEILGOJAS SIRDS Parodija

Vaj tev neilgojas sirds Reizi nedēļā pēc pirts?
Tad uz lāvas uzrāpies Un tur krietni noperies.
Ak, tu, labais pirtes gars,
Kad pie mugur's slotas zars.
Izsilis un izsutis.
Kā no jauna piedzimis.
Priekšnamā, kad ārā ticis,
Pats nezin[1], kur kreklu licis.
Ja ar skrietu žigli, tiksi, —
Cik tu tāl' bez krekla tiksi?

Pirtes slot' uz gurniem licis,
Uz mājas pusi aizskrien Fricis.
Tas kā no jauna piedzimis Un bez krekla palicis.

KĀ PIĶIS UN KĀ ZĒVELE

Kā piķis un kā zēvele,
Tā mana sieva rūc,
Kā nodilusi ēvele,
Uz vienu pusi šļūc.
Tā nemīl man', tā nemīl man', Tā nedara man patikšan'!
Kad mana sieva neklausa,
Tad zinu gan, ko dar'.
Tad bāžu viņu maisiņā Un aizsien galu ar',
Tā nemīl man', tā nemīl man', Tā nedara man patikšan'!

LAUCINIECES, TĀS IR TRAKAS

Laucinieces, tās ir trakas,
Neļauj nodzerties pie akas.
Viņas saka šiten tā:
Tev ir nauda kabatā?
Es tām pras', cik maksā stops?
Sīs man atbild — vaj tu lops?
Vidzemnieces, tās var precet,
Tās prot rullēt, art un ecet.
Arī viegli uzturamas:
Vēsu pienu barojamas.
Un ja kaņepītes dosi, —
Nobarosi tā kā zosi.

TĀ UZ VAKARU

TAURIŅŠ

Viens raibais tauriņš skraidīja No upmalas un smaidīja.
Tas tauriņš puķē iezīdās,
Tā puķe bāla palikās.
Viens dižens puisis ložņāja, Kur jauna meita dzīvoja:
«Ak, meitiņ, atver lodziņu,
Es ņemšu tev' kā odziņu.»
Tā meita logu atvēra,

Tas puis's pa logu ielīda;
Tas puis's to meitu bučoja,
Un rudenī to mičoja.
Tā raibais tauriņš skraidīja Un puisis meitu mičoja.
Iet grūt', kad agri iemīlē Un sirdij vaļu atvēlē.
Tā uz vakaru tas bija,
Vētra krāca, lietus lija,
Odens jau uz ielām krājās,
Jūle nāk no «šeptes» mājās.
Te uz reizi, kā no gaisa, Jaunskungs priekšā kniksi taisa. Lietus sargs ir viņam rokās,
Nu tiem abiem soļot sokās.
Vārds pa vārdam, un tie abi Drīz jau pazīstami labi,
Abi iet zem lietus sarga,
Nebīstas no laika barga.
— Jaunkundze, kā jums ap dūšu, Tā mēs abi cauru mūžu Tā zem viena sarga ietu,
Ko jūs sakāt par šo lietu?
Viņa smejas: — Ko lai saka,
Es jau būtu tīri traka,
Ja es tādu ļoti glītu Kavalieri atraidītu.
Tie zem rokas tālāk staigā, Smejas, raugas vaigu vaigā,
Tā tik, kamēr otrā rītā,
VĀCU MĀKSLINIEKA RŪDOLFA HEINRIHA CILLES (1858—1929) ZĪMĒJUMS.
Visa laime izbaudīta.

Ja arī turpmāk regulāri vēlaties lasīt mūsu žurnālu, iesakām 1988. gadā to abonēt, jo līdz šim «Avotu» reti nācās redzēt kioskos.
Abonēšanas maksa 6 rbļ. gadā, 3. rbļ. pusgadā. Indekss 77109.

RAKSTNIECĪBA

Andris Kolbergs. «Nekas nav noticis» — 1. Ipp., Ilmārs Tīrmanis. Dzejoļi — 14. Ipp., Andis Meisters. Dzejoļi — 15. Ipp., Ivars Poi-kāns. Dzejoļi — 16. Ipp., Hermanis Hese. «Burvja bērnība» — 18. Ipp., «Dziesmu dziesma» (Ulda Bērziņa ievads) — 22. Ipp., Boriss Grebenščikovs. Dziesmu teksti — 26. Ipp., Jānis Vēveris. «Kaija sava vietā» — 29. Ipp., Ojārs Vācietis. «Vadoņa augšāmcelšanas» — 31. Ipp.

m

SATURS

KULTŪRA UN LAIKS

Jānis Baltauss. «Cements — daudzkrāsains un melnbalts» — 34. Ipp., Laima Kļaviņa. «Fakti un problēmas Kultūras fondu sakarā» — 39. Ipp., Viktors Avotiņš. «Par Mākslas dienām ’87» — 42. Ipp., Helēna Demakova, Sarmīte Madžule. «Zinātnes un

industrijas pilsētiņa» — 45. Ipp., Egils Līcītis. «Tuša pienā» — 48. Ipp., Juris Riekstiņš. «Atgriežoties pie publicētā» — 51. Ipp., Pēteris Udris. «Indivīds un sabiedrība Bairona un Raiņa daiļradē» — 52. Ipp., «Fotomape» — 56. Ipp.

LAIKABIEDRA PIEZĪMES

Jaunatne Latvijā 60. gados — 60. Ipp., Sergejs Vostruhovs. ««Ādaži» 20 gadu amplitūdā» — 68. Ipp., Gints Jansons. «Vakara slaukšana» — 70. Ipp., «Pajumte nepateicīgajiem» — 72. Ipp., Intervija ar LPSR iekšlietu ministru Bruno Šteinbriku — 77. Ipp., No senām ziņģēm — 80. Ipp.

NODOTS SAUKŠANAI 6.07.87. PARAKSTĪTS IESPIEŠANAI 14.08.87. JT 00119. FORMĀTS 60X9018. OFSETA TEHNIKA.

AVOTS

10 + 0,5 UZSK. IESPIEDU 13,4 IZDEVN. L. METIENS 90 000 (LATVIEŠU VALODA — 80 000, KRIEVU VALODA —

10 000] . PASOT. NR. 936. IESPIESTS LKP CK IZDEVNIECĪBAS TIPOGRĀFIJĀ, 226081. RĪGA, BALASTA DAMBĪ 3.

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ ДЛЯ МОЛОДЕЖИ «АВОТС» («РОДНИК») НА ЛАТЫШСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ. ИЗДАНИЕ ЦК ЛКСМ ЛАТВИИ И СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ ЛАТВИЙСКОЙ ССР. ИЗДАТЕЛЬСТВО ЦК КП ЛАТВИИ, РИГА. АДРЕС РЕДАКЦИИ: РИГА, БАЛАСТА ДАМ-БИС, 3. ОТПЕЧАТАНО В ТИПОГРАФИИ

ИЗДАТЕЛЬСТВА ЦК КП ЛАТВИИ, 226081, Г. РИГА, БАЛАСТА ДАМБИС, 3.

77109

proza,dzeja,publicistika, kritika

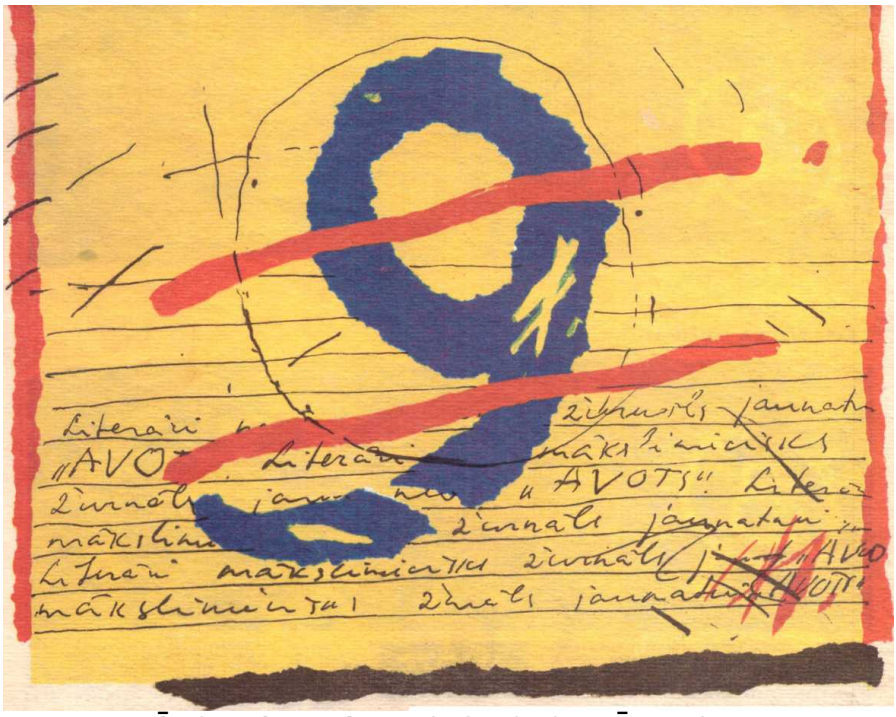

I, IV VĀKS — ANDRA BRE2ES NOFORMĒJUMS
AVOTS
«AVOTS» NR. *9,* 1987., 1—80

notes

1

Vēlāk — izmeklēšanā — taksometra šoferis sacīja:

— Viņa bija tajās pašās drēbēs!

Diezin vai ir vērts minēt taksometra šofera vārdu, jo vardu un uzvārdu šajā stāstā būs daudz. Un patiesībā nebija aprakstāmajos notikumos nekāda īpaša loma šim piecdesmit gadus vecajam, druknajam, uzpūstās pašpārliecības pilnajam vīram. «Man ir prīmā dzīvoklis! Es prīmā nopelnu! Mans puika beigs tehnikumu, viņš savā kursā ir visgudrākais! Saulkrastos es uz-cirtu kolosālu dāču, varat atbraukt apskatīties — nevienam tādas nav!»

Viņš sēdēja atgāzies krēsla pretī izmeklētajam, pārliecināts, ka paveicis grūtu un labu darbu. Ne gluži tik nozīmīgu, lai saņemtu medāli, bet uzslavas vērtu vismaz.

— Es braucu uz izsaukumu... Kad pieprasa mašīnu pa telefonu ... Astoņpadsmit «B» ... Grozi galvu kā tāds glups tūrists, jo nevar saprast, vai tas ir sētas mājā, vai tas nav sētas mājā ... Tur pie stūra aug koks un numuru lāgā nevar saska

Atskaties, atskaties, Šulamiete, atskaties, atskaties, un mēs redzēsim tevi!

Kas jums ko redzēt no Sulamietes Kā no kopā nākušas riņķa dejas?

Cik skaistas goda kurpēs
ir tavas kājas,
tu, augstmaņa meita.
Tavu gūžu apaļums
ir kā smalka meistara kalta rota.
Tava naba

2

I Mozus gr. 3.5.

12 Savāds labums, kam jāceļas no sava nāvīgā pretstata.

13 Prāta būtnes nav no pīšļiem; pēc būtības nemirstīgas, viņas rada un vairo mūsos spožāku staru un tīkamāku eksistenci.

14 Kāds vaigs, un lūpas — bet kamdēļ turpināt? To mīlēju toreiz, to mīlu arvien; un tāds kā es mīl patiešām niknās galējībās, labā un ļaunā.

15 Paliekošais nemirstīga prāta darinājums:. . mirdzošie portreti, kā iz dzīves, kuri ienes sirdīs to patiesību, no kuras tie nāk.

16 Kas reiz ienācis tirāna hallē kā viesis, top vergs, viņa domas kļūst par laupījumu, . . izrāmītā dvēsele skumdina visu viņa garu.

1 Tomēr, brīve! tomēr tavs karogs, plēsts, bet plandošs kā pērkona negaiss brāžas pret stūres ratu; .. tavs koks zaudējis ziedu, . . bet dzīvības sula turas, un sēklu atrodam dziļi iesētu.